

ФИРДОУСИ
ШАХ-НАМЕ

II

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ
НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ИНСТИТУТ НАРОДОВ АЗИИ

ФИРДОУСИ
ШАХ-НАМЕ

КРИТИЧЕСКИЙ ТЕКСТ

Т о м II

ПОД РЕДАКЦИЕЙ Е.Э.БЕРТЕЛЬСА

СОСТАВИТЕЛИ ТЕКСТА А.Е.БЕРТЕЛЬС,
Л.Т.ГЮЗАЛЬЯН, О.И.СМИРНОВА,
М.Н.О.ОСМАНОВ, А.Т.ТАГИРДЖАНОВ

МОСКВА • 1962

Ф И Р Д О У С Ы
Ш А Х - Н А М Е

*Утверждено к печати Институтом Народов Азии
Академии наук СССР*

Редактор издательства *В. В. Волгина*
Художник *А. М. Олевский*

Технический редактор *С. В. Цветкова*
Корректоры *Э. Н. Раковская и М. М. Хасман*

Сдано в набор 11/V 1959 г. Подписано к печати 26 /IX 1961 г. Формат 84×108¹/₁₆. Печ. л. 17,5.
Усл. п. л. 28,7. Уч.-изд. л. 23,01. Тираж 1700 экз. Зак. 2434. Цена 1 р. 60 к.

Издательство восточной литературы. Москва, Центр, Армянский пер., 2

Московская типография № 3 „Искра Революции“. Мосгорсовнархоза
Москва Г-19, пер. Аксакова. 13

ОТ КОМИССИИ
ПО ИЗДАНИЮ КРИТИЧЕСКОГО ТЕКСТА
«ШĀХ-НĀМЕ» ФИРДОУСИ

Второй том настоящего критического текста «*Шāх-нāме*» был прочтен в рукописи главным редактором, покойным Е. Э. Бертельсом.

Работа по изданию тома проводилась уже после его смерти. Весь текст тома в корректурах был заново прочтен А. Фирдоусом, сделавшим много ценных замечаний. Составление текста произведено: Л. Т. Гюзальяном—царствование Наузара, Зау и Гаршаспа (весь текст, составленный Гюзальяном, доработан А. Е. Бертельсом); А. Е. Бертельсом — царствование Кай-Кубада; А. Т. Тагирджановым — эпизод «Царствование Кай-Кавуса и его поход в Мазандаран»; М.-Н. О. Османовым — эпизод «Битва Кавуса с шахом Хамаварана»; О. И. Смирновой — эпизод «Рустам и Сухраб».

УКАЗАТЕЛЬ

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

ابليس (Иблис)

Хамаваран 372, 531.

آذرگشسپ (Азар-гушасп)

Наузар 195; Мазандаран 523; Сухрәб 218.

آذر برزین (Азар-бурзйн)

Хамаваран 466.

ارتنگ (Артанг)

Кайқубад 117.

ارجسپ (Арджасп)

Наузар 68.

ارژنگ (Аржанг)

Мазандаран 218, 223, 247, 267, 269, 515, 520, 522, 542, 648, 669.

اختر کاویان (Ахтар-и Кāvийāн)

Сухрәб 559.

آرشش (Аршаш)

Кайқубад 192.

ارمان (Армāн)

Наузар 68, 143, 149, 155, 179, 181, 185, 188, 298, 300, 350; Кайқубад 100.

اسپروز (Испарүз)

Мазандаран 162, 509, 529.

اصطخر (Исҗахр)

Кайқубад 176.

اغريث (Агрйрас)

Наузар 88, 149, 152, 439, 479, 487, 490, 499, 502, 512, 524, 535; Гаршасп 8, 11, 105; Кайқубад 145.

افراسياب (Афрāсийāб)

Наузар 70, 75, 82, 97, 121, 126, 131, 188, 197, 219, 224, 253, 258, 273, 277, 306, 310,

319, 322, 349, 365, 478, 485, 529, 540; Зау 1; Гаршасп 6, 15, 17, 100, 122; Кайқубад 4, 28, 39, 43, 115, 143, 148; Хамаваран 183, 185, 305, 314, 321, 332, 335, 475, 484, 493, 500, 538, 543, 545, 554, 557, 563, 569, 605; Сухрәб 129, 139, 143, 148, 473.

См. также پورپشنگ.

البرز (Албурз)

Наузар 241; Гаршасп 113, 131, 141, 157; Кайқубад 197; Хамаваран 260, 358.

الكوس (Алкүс)

Хамаваран 572, 575, 576, 579, 585, 587, 589, 590, 594.

آمل (Амул)

Наузар 104, 502, 511, 524; Кайқубад 113; Хамаваран 413.

اولاد (Аулād)

Мазандаран 445, 451, 453, 458, 472, 481, 513, 517, 530, 531, 565, 567, 600, 601, 873.

آهرمن (Ахирман) и اهريمن (Ахрйман)

Мазандаран 61, 68, 219, 229, 416, 440, 448; Сухрәб 671.

ايران (Ирāн)

Наузар 27, 33, 64, 77, 79, 85, 91, 136, 229, 236, 279, 293, 432, 454, 459, 483, 496, 501; Зау 15; Гаршасп 19, 35, 84, 102, 143, 155, 165, 170, 176, 183, 188; Кайқубад 96, 116, 137, 139; Мазандаран 17, 49, 87, 134, 191, 220, 676, 678, 736, 740, 751, 772, 780, 834, 880, 882, 883, 908; Хамаваран 2, 55, 99, 179, 184, 190, 191, 194, 201, 207, 284, 313, 315, 319, 323, 324, 325, 467, 524, 574;

Сухраб 128, 136, 138, 160, 161, 229, 259,
301, 309, 314, 322, 327, 343, 355, 368,
394, 396, 403, 436, 513, 516, 524, 537,
548, 549, 630, 634, 644, 653, 655, 662,
679, 930, 931, 936, 1030, 1032.

ایران زمینی Гаршасп 83.

ایران زمین Наузар 108, 121, 136; Гаршасп 130,
203; Қайқубад 127; Мазандаран 81, 92,
152, 158.

ایرج (Ирадж)

Наузар 206; Қайқубад 68, 120, 122, 126,
127, 130, 142.

ب

بارمان (Бәрман)

Сухраб 150, 163, 167, 487.

بامین (Бамин)

Зау 11.

بربر (Барбар) и بربرستان (Барбаристан)

Хамаваран 5, 6, 7, 21, 39, 42, 43, 54, 148,
150, 216, 234, 247, 277, 299, 312, 331.

برزین (Бурзин)

Наузар 482; Қайқубад 3, 172; Мазандаран
816; Хамаваран 470, 548.

بزگوش (Бузгуш)

Мазандаран 497, 498.

بست (Буст)

Наузар 338.

بلخ (Балх)

Хамаваран 353.

بهرام (Бахрām) I (мобед)

Сухраб 1053.

بهرام (Бахрām) II (витязь)

Наузар 11; Мазандаран 44, 86, 147, 623;
Хамаваран 468, 548; Сухраб 310, 544.

بید (Бид)

Мазандаран 476, 484, 490, 669.

بیشه شیرچین (Бیشه-и шир-и Чин)

Хамаваран 413.

پ

پارس (Пāрс)

Наузар 240, 275, 292, 303, 333, 334, 538;
Зау 36; Қайқубад 175; Мазандаран 879;
Хамаваран 350.

پاشنگ (Пашанг)

Наузар 64, 69, 82, 85, 97, 132; Гаршасп
7, 9, 15; Қайқубад 65, 150, 157.

پور پاشنگ (пур-и Пашанг)

Наузар 152, 209, 228.

پور داستان (пур-и Дастан)

Хамаваран 25, 192.

پور داستان سام Қайқубад 41.

پور زال (пур-и Зāl)

Мазандаран 633.

پور طهماسب (пур-и Тахмāсп)

Зау 10.

پور فریدون (пур-и Фаридун)

Наузар 114; Хамаваран 325.

پور قباد (пур-и Қубад)

Хамаваран 87.

پولاد (Пулād) I

Қайқубад 172.

پولاد (Пулād) II и پولاد غندی (Пулād-и ғанди)

Мазандаран 267, 270, 476, 490, 669.

پیران (Пирāн)

Хамаваран 557, 563.

ت

تلیمان (Талимāн)

Наузар 263.

تور (Тур)

Наузар 65, 71, 93, 106, 429; Зау 32; Қай-
қубад 91, 120, 130, 142.

См. также پور فریدون.

توران (Турāн)

Наузар 94, 111, 279; Гаршасп 50, 121; Ха-

маваран 2, 316, 336, 348, 478, 511, 556, 560, 598; Сухраб 18, 19, 76, 138, 161, 163, 263, 267, 524, 687, 728, 740, 1027.
 توران زمین
 Хамаваран 518, 553.
 تهمينه (Тахмине)
 Сухраб 70, 114.

ث

ثريا (Сураййā)
 Сухраб 463.

ج

جمشيد (Джамшид) и جم (Джам)
 Мазандаран 39, 50, 126.
 جويان (Джуйāн)
 Мазандаран 769, 774, 777, 785, 788, 790.
 جيحون (Джайхун)
 Наузар 114, 351; Гаршасп 16; Кайқубад 63, 125, 137, 152; Хамаваран 311.

چ

چين (Чин)
 Наузар 112, 236; Зау 33; Хамаваран 2;
 Сухраб 257, 567, 1027.

خ

خاور زمین (Хāвар-замин)
 Наузар 112.
 ختن (Хутан)
 Зау 33.
 خراد (Харрād)
 Наузар 482; Кайқубад 3, 172; Мазандаран 44, 816; Хамаваран 469.
 خرگاه (Харгāх)
 Зау 34.

خزوان (Хазарвāн)
 Наузар 122, 352, 380, 394; Кайқубад 101.
 خوارري (Хāр-рай)
 Наузар 541; Гаршасп 6, 101.

د

دامغان (Дамгāн)
 Кайқубад 62.
 دريای پيکند (Дарйā-и Пайканд)
 Зау 32.
 دريای چين (Дарйā-и чин)
 Наузар 191.
 دژ سپيد (Диж-и сапид)
 Сухраб 173.
 داستان (Дастāн)
 Наузар 124, 362, 373, 377, 403, 470, 481, 493, 494, 501, 504, 512, 523, 540; Зау 13;
 Кайқубад 2, 71, 166; Мазандаран 75, 87, 228, 233, 273; Сухраб 340, 360, 799, 807, 1035.
 داستان سام
 Наузар 498, 516; Гаршасп 43; Кайқубад 170; Мазандаран 89, 101, 238, 380; Сухраб 123, 1037.
 دهستان (Дахистāн)
 Наузар 105, 116, 118, 120, 127, 141, 199, 270, 450.
 ديو سپيد (Дйв-и сапид)
 Мазандаран 190, 195, 208, 247, 267, 476, 484, 542, 550, 553, 557, 577, 591, 594, 613, 648, 669, 694.

ر

رخش (Рахш)
 Гаршасп 69, 70, 91, 148, 190, 191; Кайқубад 38; Мазандаран 241, 270, 282, 284, 291, 297, 301, 307, 342, 344, 351, 355, 360, 366, 383, 429, 435, 439, 456, 457, 472, 533, 535, 541, 563, 714, 782, 840; Хамава-

ран 228, 253, 271, 606, 608; Сухрāб 20, 26, 29, 30, 40, 46, 53, 110, 111, 370, 390, 666, 668, 724, 825, 939.

رستم (Рустам)

Гаршасп 30, 33, 37, 43, 55, 56, 64, 66, 67, 70, 73, 75, 78, 83, 85, 96, 112, 130, 150, 152, 154, 161, 163, 169, 185; Кайқубād 6, 26, 36, 44, 50, 53, 71, 111, 154; Мазандаран 73, 107, 134, 160, 228, 238, 249, 261, 272, 285, 300, 318, 334, 357, 367, 368, 370, 372, 380, 388, 401, 406, 411, 413, 439, 444, 460, 471, 473, 503, 516, 523, 571, 584, 587, 590, 605, 618, 622, 646, 666, 668, 684, 695, 706, 729, 735, 744, 754, 760, 778, 790, 832, 837, 838, 903; Хамаваран 199, 223, 231, 237, 239, 243, 279, 299, 342, 357, 419, 420, 456, 463, 473, 479, 492, 501, 514, 517, 554, 573, 588, 590, 592, 609, 625; Сухрāб 16, 31, 45, 68, 88, 99, 109, 113, 123, 127, 133, 137, 140, 264, 316, 319, 336, 344, 369, 375, 377, 387, 397, 403, 410, 418, 434, 439, 447, 493, 495, 513, 516, 517, 544, 598, 615, 622, 629, 636, 661, 664, 667, 678, 682, 690, 691, 709, 719, 732, 737, 742, 759, 761, 770, 772, 788, 791, 821, 823, 829, 837, 864, 872, 880, 887, 901, 903, 905, 906, 923, 926, 931, 939, 953, 969, 974, 977, 1017, 1026, 1032, 1034, 1058.

زال رستم Мазандаран 900, 905; Сухрāб 115.

رستم زال زر Хамаваран 255.

См. также پور داستان и زال.

رضوان (Ризвāн)

Мазандаран 186.

رودابه (Рудāбе)

Мазандаран 273; Сухрāб 990.

روم (Рум)

Хамаваран 297.

رهام (Руххāм)

Мазандаран 623, 814; Сухрāб 669.

ری (Рай)

Наузар 450, 502, 524.

ز

زابُل (Зāбул), زابلستان (Зāбулистāн)

Наузар 124, 338, 350, 396, 409, 456, 481, 504, 511, 515, 518; Зау 37; Гаршасп 20, 54, 95, 99; Мазандаран 227; Хамаваран 25; Сухрāб 315, 333, 336, 340, 367, 371, 602, 799, 1035.

زاولستان Наузар 361, 415; Кайқубād 159; Хамаваран 192.

زادشم (Зāдшам)

Наузар 65, 78, 94; Гаршасп 34.

زال (Зāl) и زال زر (Зāl-и Зар)

Наузар 125, 135, 354, 372, 389, 394, 397, 404, 457, 510, 518, 535; Зау 1, 16, 34, 37; Гаршасп 21, 25, 91, 100, 112, 156, 167, 204; Кайқубād 10, 31, 101, 165; Мазандаран 62, 64, 94, 100, 108, 145, 155, 160, 250, 540, 760; Сухрāб 990, 1040.

زال سام Мазандаран 58.

پور سام Мазандаран 65.

См. также داستان.

زاوه (Зāве)

Наузар 241.

زره (Зирих)

Хамаваран 3.

زنگه شاوران (Занге-и Шāварāн)

Мазандаран 814; Хамаваран 469, 548.

زو (Зау)

Зау 10, 12, 14, 16, 26, 36, 41, 45; Гаршасп 1, 5, 107; Мазандаран 115.

См. также پور طهماسب.

زواره (Завāре)

Хамаваран 533, 534, 579, 581, 585, 593, 620; Сухрāб 673, 790, 1028, 1033, 1034.

ژ

ژنده رزم (Жанда-Разм), ژند (Жанд) и ژنده (Жанда)

Сухрāб 494, 498, 499, 500, 502, 503, 504, 510, 512, 525, 652.

س

ساری (Сарй)
Наузар 446, 448, 477, 494, 497, 513, 514,
515.

سام (Сам)
Наузар 9, 10, 15, 19, 24, 28, 32, 35, 48,
134, 202, 362; Гаршасп 22; Кайқубад
42, 71, 89; Сухрāб 113, 347, 524, 675,
986, 996.

سام نيرم Наузар 91; Сухрāб 691.

سام نريمين Наузар 125; Сухрāб 103.

سپاهان (Сипāхāн)
Наузар 242; Мазандаран 909.

سپنجاب (Сапанджāб)
Гаршасп 17.

سرخس (Сарахс)
Хамаваран 485.

سگسار (Сагсāр)
Наузар 10.

سلم (Салм)
Наузар 71, 93, 429; Кайқубад 130.

سمنگان (Самангāн)
Сухрāб 33, 39, 42, 47, 71, 87, 161, 349.

سنجه (Сандже)
Мазандаран 189, 194, 267, 490.

سهراب (Сухрāб)
Хамаваран 625; Сухрāб 14, 114, 132, 143,
155, 156, 167, 177, 179, 186, 189, 192, 206,
211, 212, 214, 216, 217, 228, 243, 250,
257, 269, 274, 284, 286, 303, 345, 385,
394, 436, 465, 466, 469, 474, 486, 488, 499,
503, 504, 522, 528, 570, 598, 603, 636,
648, 675, 677, 693, 718, 721, 723, 730,
735, 740, 746, 756, 760, 772, 810, 816,
827, 842, 849, 853, 878, 881, 902, 919, 930,
933, 980, 1040, 1042.

سودابه (Судāбе)
Хамаваран 101, 106, 109, 119, 121, 128,
132, 166, 167, 289.

سوريان (Сурййāн)
Хамаваран 33Г, 347.

سياوش (Сийāвуш)
Хамаваран 415; Сухрāб 1059.

سيستان (Сйстāн)
Наузар 351; Сухрāб 1036.

ش

شاپور (Шāпур)
Наузар 263, 268, 269.

شام (Шāм)
Хамаваран 30, 271.

شاهه (Шāхе)
Хамаваран 134, 136.

شاماساس (Шамāсās)
Наузар 122, 137, 351, 356, 401, 407, 408,
412, 414, 418; Кайқубад 21, 24, 102.

شاهد (Шāхд)
Хамаваран 483.

شيدوش (Шйдуш)
Наузар 295; Хамаваран 56.

ض

ضحاک (Зāххāк)
Наузар 359; Мазандаран 39.

ط

طراز (Тарāз)
Сухрāб 58.

طوس (Тус)
Наузар 232, 233, 287, 452; Зау 6; Мазан-
даран 44, 56, 86, 91, 147, 156, 161, 623,
761, 813, 908; Хамаваран 55, 151, 161,
171, 282, 419, 468, 547; Сухрāб 136, 310,
379, 381, 386, 389, 453, 543, 663, 669,
762, 928, 950, 972.

طوس نودن Мазандаран 764; Сухрāб 554.
پور طهماسب (Тахмāсп) см. پور طهماسب

ف

- فرهاد (Фархад)
Мазандаран 649, 652, 663, 664, 677, 682, 816; Хамаваран 55, 275, 548; Сухрāб 310.
- فريبرز (Фарйбурз)
Мазандаран 623; Сухрāб 585.
- فريدون (Фарйдун) и آفريدون (Афарйдун)
Наузар 54, 206, 244, 463; Зау 9, 19; Гаршасп 111, 162; Кайқубад 91, 119, 123, 127, 130, 157; Мазандаран 52, 126.

ق

- قارن (Қаран)
Наузар 92, 107, 116, 157, 162, 167, 190, 195, 197, 199, 205, 223, 262, 277, 290, 295, 299, 304, 320, 323, 328, 331, 334, 341, 346, 348, 414, 415, 482; Зау 11, 14; Кайқубад 2, 9, 16, 17, 23, 24, 26, 102, 112, 172.
- كاوه قارن (Кауе)
Наузар 155, 325, 412.
- قاف (Қаф)
Хамаваран 21.
- قباد (Қубад) I
Наузар 162, 167, 181, 186, 203; Гаршасп 147, 148, 153, 157, 169, 184.
- قباد (Қубад) и كيقباد (Кайқубад)
Гаршасп 111, 114, 144, 145, 162, 185; Кайқубад 1, 4, 10, 47, 56, 70, 99, 109, 136, 140, 156, 165, 202; Мазандаран 39, 72, 115, 127, 536.
- قلون (Қулун)
Гаршасп 124, 128, 187, 192, 194, 197, 198.
- قنوج (Қаннудж)
Наузар 338.

ك

- كابل (Кāбул) и كابليستان (Кāбулистан)
Наузар 338, 396, 409, 481; Гаршасп 54, 58; Кайқубад 161; Хамаваран 203, 340.

- كاوس (Кāвус), كيكائوس (Кай-Кāвус) и كاوسكي (Кāвус-кай)
Кайқубад 191, 195, 202; Мазандаран 11, 35, 76, 101, 125, 146, 162, 166, 183, 192, 203, 251, 314, 477, 483, 485, 508, 510, 531, 538, 540, 543, 600, 611, 615, 618, 624, 629, 656, 664, 671, 683, 688, 697, 759, 766, 780, 806, 836, 857, 890, 899, 914, 915; Хамаваран 1, 16, 19, 31, 41, 48, 60, 68, 70, 72, 77, 90, 101, 117, 119, 129, 142, 151, 158, 161, 162, 174, 175, 193, 201, 202, 204, 210, 215, 248, 249, 279, 282, 285, 329, 330, 350, 356, 375, 377, 381, 403, 407, 438, 452, 504, 527, 534, 619; Сухрāб 136, 137, 145, 363, 365, 380, 382, 389, 403, 422, 426, 428, 449, 482, 543, 630, 648, 650, 653, 660, 663, 665, 732, 770, 771, 784, 926, 928, 929, 961, 967, 968, 972, 1008, 1017.

- كاوه (Кāве) см. قارن.
- كروخان (Курӯхāн)
Наузар 274, 282.
- كريمان (Қариман)
Сухрāб 103.
- كشواد (Кишвād)
Наузар 295, 482, 509, 514, 516, 518; Кайқубад 3, 9, 113, 172; Мазандаран 44.
- كلاهور (Калāхур)
Мазандаран 710, 715, 719, 720.
- كلباد (Қалбād)
Наузар 68, 402, 405, 406; Кайқубад 100.
- كي آرش (Кай-Араш)
Кайқубад 191.
- كي پشين (Кай-Пашин)
Кайқубад 191.

گ

- گرازه (Гурāзе) и گراز (Гурāз)
Мазандаран 815; Хамаваран 277, 470, 497, 510; Сухрāб 589.

- گرد آفرید (Гурд-афарйд)
Сухрāб 199, 209, 214, 220, 222, 234, 251,
253, 256.
- گوزبان (Гурзбāн)
Зау 11.
- گرسیوز (Гарсйвāз)
Наузар 68.
- گرشсп (Гаршасп) I
Наузар 92, 107.
- گرشсп (Гаршасп) II
Гаршасп 1.
- گرگان (Гургāн)
Наузар 105.
- گرگсар (Гургсār)
Наузар 26.
- گرگین (Гургйн)
Мазандаран 44, 86, 623, 761, 814; Ха-
маваран 55, 469, 547; Сухрāб 310, 668.
- گزدھم (Гуждахам)
Наузар 297; Кайқубād 8; Сухрāб 175,
197, 250, 274, 313, 329, 334, 408, 433.
- گستھم (Густахм)
Наузар 233, 287, 452; Зау 6; Хамаваран
469, 950.
- گودرز (Гударз)
Мазандаран 44, 86, 147, 156, 161, 623, 814,
909; Хамаваран 11, 151, 161, 171, 282,
420, 547; Сухрāб 411, 413, 417, 543, 633,
950, 955, 960, 974.
- گودرز كشوادگان و گودرز كشواد
Мазанда-
ран 761, 765, 818; Хамаваран 56, 468;
Сухрāб 310, 402, 557, 619.
- گوراب (Гурāб)
Наузар 354.
- گیو (Гйв)
Мазандаран 44, 86, 147, 148, 169, 174,
623, 761, 813, 816, 819; Хамаваран 56,
151, 161, 171, 282, 419, 468, 473, 537,
547, 573; Сухрāб 310, 315, 331, 342,
364, 374, 377, 378, 453, 513, 516, 520,
577, 667, 759, 761.
- گورز پور (Гурзпур)
Сухрāб 577.

م

- مازندران (Мāзандарāн)
Наузар 10; Мазандаран 19, 25, 51, 70,
116, 127, 131, 157, 170, 175, 184, 188, 191,
193, 196, 209, 218, 223, 248, 303, 363,
415, 479, 498, 512, 514, 593, 605, 608,
622, 632, 645, 647, 655, 657, 696, 700,
710, 724, 737, 749, 751, 754, 763, 768,
795, 797, 824, 831, 839, 846, 871, 874,
876, 878, 907, 914, 918; Хамаваран 323,
428; Сухрāб 323, 403, 824.
- ماوراالنهر (Мāварā'a-н-нахр)
Кайқубād 125.
- مرو (Марв)
Хамаваран 353.
- مصر (Миср)
Хамаваран 30, 39, 234, 292, 299.
- مغان (Муғāн)
Кайқубād 62.
- مكران (Макрāн)
Хамаваран 3.
- مكران زمين
Хамаваран 2.
- منوچهر (Манучихр)
Наузар 2, 14, 39, 54, 62, 66, 91, 106,
169, 432; Кайқубād 122; Мазандаран
54, 114, 127.
- مهرب (Михрāб)
Наузар 355, 357, 378, 379, 382; Кайқу-
бād 8, 114, 161.
- ميلاد (Мйлād)
Мазандаран 158; Хамаваран 56.

ن

- نرم پای (Нарм-пāй)
Мазандаран 497.
- نریمان (Нарймāн) и نیرم (Найрам)
Наузар 19, 24; Мазандаран 380; Сухрāб
113, 123, 126, 690.
- نستوه (Настух)
Наузар 263, 268.

- نشاپور (Нишāпур)
 Хамаваран 353.
- نوذر (Наузар)
 Наузар 1, 10, 29, 36, 45, 48, 50, 51, 52,
 53, 56, 61, 63, 113, 117, 119, 130, 133, 144,
 156, 200, 201, 225, 231, 255, 272, 278, 286,
 304, 310, 311, 421, 424, 425, 458, 520,
 522; Қайқубād 144; Мазандаран 115;
 Хамаваран 465.
- نوندا (Наванд)
 Хамаваран 465.
- نيل (Нил)
 Қайқубād 168.
- نيمروز (Нимрӯз)
 Наузар 137, 332; Мазандаран 64, 280, 898;
 Хамаваран 26, 33.
- و
- ويسه (Вйсе)
 Наузар 69, 274, 324, 327, 331, 333, 337,
 346, 347, 348, 349, 413, 421.
- ه
- هاماوران (Хāmāварāн) и هاماور (Хāmāвар)
 Мазандаран 918; Хамаваран 40, 65, 67,
- 79, 88, 91, 109, 112, 122, 125, 133, 139,
 144, 150, 158, 205, 212, 221, 223, 232, 241,
 258, 279, 292, 298; Сухрāб 323, 403.
- هجیر (Худжйр)
 Сухрāб 174, 177, 180, 181, 183, 184, 188,
 195, 196, 200, 253, 283, 532, 540, 568,
 572, 596, 601, 613, 626.
- هری (Харй)
 Хамаваран 353.
- هوشنگ (Хушанг)
 Наузар 54.
- هومان (Хумāн)
 Сухрāб 150, 163, 167, 169, 194, 467, 468,
 469, 487, 750, 752, 817, 823, 864, 865,
 1026.
- هيرمند (Хйрманд)
 Наузар 353, 375.
- ی
- یزدان (Йаздāн)
 Наузар 489, 530; Зау 18; Гаршасп 45,
 86; Мазандаран 255, 275, 307, 328, 390,
 392, 414, 420, 505, 546, 643; Хамаваран
 119, 159, 376, 430, 435, 447; Сухрāб 12,
 443, 784, 800, 952, 1028.

T E K C T

30

1. The first part of the document is a list of names and their corresponding numbers. The names are: "John", "Mary", "Peter", "Paul", "James", "Michael", "David", "Robert", "Richard", "Thomas", "Charles", "Christopher", "Daniel", "Matthew", "Andrew", "Nathan", "Benjamin", "Elijah", "Isaac", "Jacob", "Joseph", "Samuel", "Timothy", "John", "Mary", "Peter", "Paul", "James", "Michael", "David", "Robert", "Richard", "Thomas", "Charles", "Christopher", "Daniel", "Matthew", "Andrew", "Nathan", "Benjamin", "Elijah", "Isaac", "Jacob", "Joseph", "Samuel", "Timothy". The numbers are: "1", "2", "3", "4", "5", "6", "7", "8", "9", "10", "11", "12", "13", "14", "15", "16", "17", "18", "19", "20", "21", "22", "23", "24", "25", "26", "27", "28", "29", "30", "31", "32", "33", "34", "35", "36", "37", "38", "39", "40", "41", "42", "43", "44", "45", "46", "47", "48", "49", "50".

همه خلق را چشم پر ژاله² کرد
 همه خلق را دل برو بر بغسست³
 بپیشش همی اسب سهراب را
 جهانی بدو مانده اندر شگفت
 ز خون زیر سوسش همی راند جوی
 همه ریگ و خاک زمین لعل کرد
 همان نیزه و تیغ و گرز گران
 همی یاد کرد آن بر و برزرا
 لگام و سپر را همی زد بسر
 به پیش خود اندر فگندش دراز
 فش و دمش از نیمه اندر برید
 بهالید دستش بموی و بروی
 زر و سپهر و اسپان آراسته
 بگرد اندر آمد سر تخت اوی
 ز بالا در آورد و پشتش فکند
 ز کاخ و ز ایوان بر آورد خاک
 روانش بشد سوی سهراب گرد
 بکار ستوده درنگی مساز
 سپنجی نباشد همه سودمند
 سر انجام خشتست بالین تو
 بجز خاک تیره مرا جای نیست

ز بس کو همی شیون¹ و ناله کرد
 بران گونه پیش پیفتاد بست
 ز خون او همی کرد لعل آب را
 سر اسب او را بر در گرفت
 گهی بوسه بر سر زدش گه بروی
 ز بس کو همی گریه بر نعل کرد
 بیاورد خفتان و درع و کمان
 بسر بر همی زد گران گرزرا
 بیاورد زین و لگام و سپر
 کمندش بیاورد هفتاد یاز
 همان تیغ سهراب را بر کشید
 همی کند موی و همی خست روی
 بدرویش داد آن همه خواسته
 بهخشید آن جملگی رخت اوی
 در کاخ در بست و تختش بکند
 در خانهها را سپه کرد پاک
 سر انجام هم در غم او بمرد
 نه ایدر همی ماند خواهی دراز
 دل اندر سرای سپنجی میند
 اگر چرخ گردان کشد زین تو
 اگر عمر باشد هزار و دوست

40

45

50

55

¹ VI-گریه ² VI-همه خاک را دل پر از لاله ³ VI-б. оп.; IV-дальнейший текст

оп. и имеется только в VI; T- вариант текста по VI.

- 20 کنون آن بڅون اندرون غرقه گشت¹ کنون من کرا گپیرم اندر کنار کرا خوانم اکنون بجای تو پیش⁴ دریغای تن و جان و چشم و چراغ پدر جستی ای شیر مرد شهید⁶ از امید نومید گشتی⁸ بزوار ازان پیشی کو دشمنه را بر کشید 25 چرا آن نشانی که مادرت داد نشان داده بود از پدر مادرت بگفت هجیر بداندیش مرد کنون مادرت ماند بی تو اسپر 30 چرا نامدم با تو اندر سفر همی گفت¹⁴ مادرت بیچاره کرد¹⁵ ز هر سو برو انجمن گشت خلق همی زد کف دست برخ و بروی چرا مادرت را نبردی براه 35 مرا رسیتیم از دور بشناختی نینداختی بر زمینت فراز
- کفن برتن و یال تو خرقه گشت² که باشد کنون مر³ مرا غمگسار کرا گویم این درد و تیمار خویش بنخاک اندرون ماند از⁵ کاخ و باغ بجای پدر گورت آمد پدید⁷ بغفتی بنخاک اندرون زاروار جگرگاه سپهمن تو بر درید⁹ ندادی بدو¹⁰ و نکردیش یاد ز بهر چه دارد¹¹ همی باورت بخود هرچه بایست زنهار خورد پر از درد و تیمار و گرم¹² و زحیر بگشتن بگیتی و کردن سمر¹³ بخنجر جگرگاه تو پاره کرد¹⁵ کزان¹⁶ گونه در خون همی گشت غرق¹⁷ همی گفت و می خست و میکند موی¹⁸ چرا رفتی آنجا بگنه بی سپاه ترا با من ای پور بنواختی مکردی جگرگامت ای پور باز¹⁹

1 VI—мисра испорчено. 2 VI—и б. стоит после б. 22.

3 VI—мазде بی 5 VI—که شازم بجای تو در پیش خویش VI—بگیتی 4 VI—

6 VI—گشتم 8 VI—بندل 7 VI—وای نامدار... VI—

9 VI—б. оп. 10 VI—برو 11 VI—نامد 12 VI—رنج 13 VI—بگیتی 14 VI—

15 VI—گشت в обоих случаях. 16 VI—ازان 17 VI—доб. бб.:

ببفتاد بز خاک و چون مرده گشت * ز گیتی همه خویش افسرده گشت

بهنوش آمد و باز نالش گرفت * بران پور کشته نیایش گرفت

18 VI—бб. 34 и 35 оп. 19 VI—б. 37 настоящего приложения оп.

- به تپیغ پدر خسته² گشت و بهرد³ درخشان شد از⁴ لعل زیبا⁵ تنشی⁶ زمان تا زمان او همی شد ز⁷ هوش بر انگشت پیچچید و از بن فکند⁸ زمان تا زمان اندر آمد نگون¹⁰ بدندان همه گوشت¹¹ بازو بکنند همه جعد و موی سیاهش بسوخت کجایی سرشته¹² بخاک اندرون بخاک اندرون آن سر¹³ نامدار ز فرزند و رستم بیابم¹⁵ خیر بگشتی¹⁷ بگرد جهان اندرون کنون ز آمدن نیز بشتافتی¹⁸ که رستم دریدت بخنجر¹⁹ جگر²⁰ ازان²¹ برز و بالا[ی]²² و آن موی تو که بدرید رستم مناجد(?) به تپیغ²⁴ به بر بر بروز و شبان دراز
- بمادر¹ خیر شد که سهراب گرد بزد چنگ و بدرید پیراهنش برآورد بانگ و غریو و خروش فرو برد ناخن دو دیده بکنند ز رخ می چکیدش فرود⁹ آب خون همه خاک ره را بسر بر فکند بسر بر فکند آتش و بر فروخت همی گفت ای جان مادر کنون غریو و نژند و اسپر و نزار دو چشمم بره بود¹⁴ گفتم مگر گمادم چنان بود گفتم¹⁶ کنون پدر را همی جستی و یافتی چه دانستم ای پور کاید خیر دریغش نیامد ازان²¹ روی تو بران گرد گاهش²³ نیامد دریغ به پرورده بودم تنبت را بنواز

1 VI- مادر-چو 2 VI- کشته 3 VI- доб. б.:

خروشید و جوشید و جامه درید * بزاری بران کودک نارسید

4 IV- آن 5 VI- جامه 6 VI- доб. б.:

دو زلفین چون تاب داده کمند * بانگشت پیچچید و از بن بکنند
8 VI- б. 7 заменен б.: 7 VI- رفت 7 ср. б. настоящего приложения.

ز بس ناله و گریه و از فرغ * همی باسمان شد خروش و چرخ
13 VI- بداین 13 رسیده VI- 12 پشت VI- 11 9. б. стоит после б. 9. 10 VI- بیسی VI- 9

کنون VI- 18 بگیتی VI- 17 بد که گشتی VI- 16 بیاید VI- 15 و доб. VI- 14

20 VI- порядок бб.: 16, 24, 18, 17, 19, 22, 20, 23, 27, 28 - 31, 21, 26, 25, 32, 33, 38, 40 и т.д., бб. 26, 34, 35, 37 и 39 оп. 21 IV- بدان

24 VI- که بژید 23 VI- بدان سپنه گاهش 22 VI- نازی اندام 22 в обоих случаях.

رستم بپرژنده تپیغ

یکی خنجر آبگون بر کشید
سرش را همی خواست از تن برید
بزرگان به پوشش¹ فراز آمدند
هچیر از در² مرگت باز آمدند

VI

(سهراب, IV после б. 1043, VI после б. 1048)

چو رودابه تابوت سهراب دید
بدان تنگ تابوت خفته جوان
همی گفت زار ای گو سرفراز
بمادر نگووی همی⁷ راز خویش
5
بروز جوانی بزندان شدی
نگویی چه آمدت پیش⁹ از پدر
فغانش ز ایوان بکیوان رسید
به پرده درون رفت با سوگ و درد
چو رستم چنان دید بگریست زار
10
تو گفستی مگر رستخیز آمدش¹³
دگر باره تابوت سهراب شیر

VII

(سهراب, IV после б. 1052, VI после б. 1058)

غریو آمد از شهر توران زمین
خبر زو بشاه سمنگان رسید
همان مادر گرد¹ سهراب را
14
که سهراب شد کشته بر دشت کین
همه جامه بر خویشتن بر درید
15
بداد آگهی زان تنگ و تاب را

پیر از آب - VI⁵ روان جوی - T⁴ دو - VI³ دم - VI² پیرسش - VI¹

⁶ T-доб. бб.:

بزاری همی مویه آغاز کرد * همی بر کشید از جگر بناد سرد
که ای پهلوان زاده بچه شیر * نزاید چو تو زورمند دلیر
7
بدینسان - VI¹⁰ چه آمد ترا - VI⁹ آمدت - T⁸ بگوی این همه - VI⁷
13
T-¹³ و رخسش پیر ز گرد - T¹² ز خون - VI¹¹
تب و تاب را - VI¹⁵ ب. - VI¹⁴ оп.
تب و تاب را - VI¹⁵ оп.
تب و تاب را - VI¹⁵ оп.

پیش‌پیمان شدم من ز کردار ¹ خویش	بیمابیم ² مکافات از اندازه پیش
پسر را بکشتم ³ به پی‌رانده سر	بریدم ⁴ بن ⁵ و پیغ آن نامور
دریدم جگر گاه پور جوان	بگرید برین چرخ تا جاودان
فرستاد نزدیک هومان پیام	که شمشیر کین مانند اندر نیام
نگهدار آن لشکر اکنون توپی	نگه کن بر ایشان ⁶ اگر نغنونوی
که با تو مرا روز پی‌گزار نیست	همان پیش ازین جای گفتار نیست ⁷
بکشتم به بی دانشی پور خود	ازین گریه من بر ⁸ بد آید سزد ⁹
تو از زشت خوئی ¹⁰ نگفتی ورا	بازش ¹¹ زدی جان و دیده مرا ¹²
برادرش را گفت پس پهلوان	که ای نامور گرد ¹³ روشن روان
تو با او برو تا لب رود آب	مکن بر کسی هیچ گونه ¹⁴ شتاب
زواره پیامد هم اندر زمان	به هومان ¹⁵ سخن گفت از پهلوان ¹⁶
پاسخ چنین گفت هومان گرد	که بنمود سه‌راب را دست برد
هچ‌پیر ستی‌زنده بد گمان	که می‌داشت راز سپه‌پد نهان
نشان پدر جنت و با او نگفت	روانش به بی‌دانشی بود جفت
بما این بد از شومئ او رسید	همی خواست از تن سرش را برید ¹⁷
زواره پیامد بر پی‌لتن	ز هومان سخن راند ¹⁸ وز انجمن
ز کار ستی‌زنده ¹⁹ بد گمان ²⁰	که سه‌راب را زو سر آمد زمان
تهمتن ز گفتار او خیره گشت ²¹	جهان پیش چشمش همی ²² تیره گشت ²¹
بنزد هچ‌پیر آمد از دشت کین	گریه‌بانش بگرفت و زد بر زمین

پی- T-; بر- IV-⁵ بریده- T-⁴ بکشتم- IV-³ ستانم- T-² گفتار- VI-¹
⁶ VI, T- بدیشان. ⁷ VI-доб. б.:

هچ‌پیر دلور رها کن ز بنند * نماید که آید بچانش گزند
⁸ VI-¹² برآتش- T-¹¹ از فعل زشت- VI-¹⁰ T-б. оп.⁹ ازین کار بر من- VI-⁸
 مکن هیچ گونه- VI-¹⁴ که بر گرد ای گرد- T-; که ای گرد با نام- VI-¹³ جامه و دیده را
 так в T; VI-доб. б.: زو با پارمان- VI-¹⁶ ز هومان- T-¹⁵ بلشکر

ز گفتار رستم نپد شادمان * رها کرد او را هم اندر زمان
 بدنهان- VI-²⁰ ز کار هچ‌پیر آن بد- VI, T-¹⁹ گفت- VI-¹⁸ T-б. оп.¹⁷
 پیش چشم اندرش- T-; پیش چشمش همه- VI-²² شد- VI-²¹ в обоих случаях.

5 که لختی ز زورش ستانند همی بدانسان که از پاکب یزدان بخواست
 چو باز آذچنان کار پیشش آمدش
 بپزدان بنالاید کای کردگار
 همان زور خواهم کن آغاز کار
 بدو باز داد آذچنان کشی³ بخواست 10

IV

(سهراب, IV и VI после б. 938)

از ین⁴ دژ دلیری به بند منست
 بسی زو نشان تو پرسیده ام
 جزین⁵ بود یکسر سخنه ای او
 چو گشتم ز گفتار او نامید
 بمین تا کدامست از ایرانیان 5
 نشانی که بد داده مادر مرا
 چنینم بد اختر نبشته⁷ بسر
 چو برق آمدم رفتم اکنون چو باد
 ز سختی برستم فرو بست دم

گرفتار خم کمند منست
 همی بد خیال تو در دیده ام
 ازو باز مانده⁶ تهی جای او
 شدم لاجرم تیره روز سپید
 نباید که آید بچانش زیان
 بدیدم نمید دیده باور مرا
 که من کشته گردم بدست پدر
 بمینو مگر باز بینمت⁸ شاد
 پر آتش دل و دیدگان پر زخم

V

(سهراب, IV и VI после б. 948)

زواره بیامد بر پیلتن
 چو رستم برادر بران¹¹ گونه دید

دریده همه⁹ جامه بر خویشتن¹⁰
 بگفت آنچه از پور کشته شنید

درین T-⁴ بدو داد یزدان چنان کو- VI³ VI-² VI-¹ мисра оп.

بینمت باز- VI⁸ نبشته بد اختر- VI⁷ ازان مانده بادا- VI⁶ جزان- VI⁵

بدان- VI¹¹ و خسته تن- VI, T-¹⁰ دریده پرو- T-⁹ دریده به تن- VI⁹

بمید¹ تنگدل آن گو نامجوی
 پیامد بنزدیک آن پیلتن
 برفتن چو تیر و بچستن³ چو باد
 بصحرا به پیوید چو مرغی بپیر⁵
 ندیدست کس همچنان تیزبور
 بچستن چو برق و بهیکل چو کوه
 بدریا درون او بکردار⁸ راغ
 رسد چون برانی⁹ پس بدگمان
 بخندید و رخساره شاداب کرد
 بنزدیک سهراب یل بی درنگ
 قوی بود و شایسته آمد هیون
 پرو برنشست آن یل نیو زاد
 گرفتش یکی نیژه¹⁰ چون ستون¹⁰
 که چون اسپم آمد بدست این چنین
 بکاوس بر روز¹² تباری کنم
 همی جنگ ایرانیمان کرد ساز

نمید هیچ اسپی سزوار اوی
 سر انجام گردی ازان انجمن
 که دارم یکی چرمه رخسش نژاد²
 یکی کتره چون کوهواری ستمبر⁴
 بزور و برفتن بکردار هور⁶
 ز زخم سمش گاو و ماهی ستوه
 بگاه⁷ دونده بسان کلاغ
 بصحرا درون همچو تیر از کمان
 بمید شاد سهراب از گفت مرد
 بمردند آن چرمه خوب رنگ
 بکردش بنیروی خود آزمون
 نوازید و مالید و زین برنهاد
 در آمد بزین چون گه بی ستون
 چنین گفت سهراب با آفرین
 من¹¹ اکنون چو باید سواری کنم
 بگفت این و آمد سوی خانه باز

15

20

25

III

(876. б. VI и IV, سهراب)

چنان یافت نیرو ز پروردگار
 همی هر دو پایش بدو در شدی
 دل او ازان آرزو دوز بود
 بزاری همی آرزو کرد آن

شنیدم که رستم از آغاز کار
 که گر سنگ را او بسر پرشدی
 ازان زور پیوسته رنجور بود
 بنالید وز¹³ کردگار جهان

1 VI- نمید 2 VI- نژاد 3 VI- بپویه 4 VI- چو شیر و 5 VI- شود 6 VI- مور 7 VI- بگه بر 8 VI- زاغ 9 VI- 10 VI- نباشد خبر نیز در انجمن 11 VI- گر 12 VI- روی 13 VI- بنالید بر

بدانست کزوی نیابد رها
 که از رزمگه ترک شد ناپدید
 بدان سود جستین سر آمد زیان¹
 بدست اندرون گرزهای گران
 که از کشته شد پشته تا چرخ ماه²
 یکی پادسرد از جگر برکشید⁴

گریزنده شد پیلسم ز ازدها
 چو افراسیاب آن شگفتی بدید
 بشد تیز با لشکر سوریان
 دلیران ایران سراسر سران
 بکشتند چندان ز توران سپاه
 چو از دور³ افراسیاب آن بدید

45

50

II

(VI и VI после б. 141) سهراب)

که ای مادر از من حدیثی شنو
 سم او ز پیولاد⁵ خارا شکن
 چو ماهی به بحر و چو آهو بهر
 همیمن پهلوانی بر و یال [من]⁷
 چو با خصم روی اندر آرم بروی
 بخورشید تابان برآورد سر
 فسیله بیارد بکردار دود
 که برآوی نشیند چو جنگ آورد
 که بودی بصحرا و کوه⁸ بر یله
 کمندی گرفت و پیامد دلیر
 فگندی بگردنش خم دوال
 شکم بر زمیمن بر نهادی هیون⁹
 پیامدش شایسته اسپه بدست

بمادر چنین گفت سهراب گو
 یکی اسپ باید مرا گامزن
 چو پیلان بزور و چو مرغان⁶ بهر
 که برگیرد این گرز و گوپال من
 پیاده نشاید شدن جنگجوی
 چو بشنید مادر چنین از پسر
 بچوپان بفرمود تا هر چه بود
 که سهراب اسپ بچنگ آورد
 همه هر چه بودند از اسپان گله
 بشهر آوریدند سهراب شیر
 هر اسپه که دیدی قوی زور و یال
 نهادی برو دست را آزمون
 بزورش بسی¹⁰ اسپ نیکو شکست

5

10

¹ IV, VI-б. оп. ² VI-б. оп. ³ IV-کرد ⁴ Л-бб. 47, 48, 49 оп.; VI-вместо

б. 49 дает:

نگه کرد افراسیاب از کمان * بدان نامداران جنگی سمران
 بدان سان همه کشته و خسته دید * یکی پادسرد از جگر برکشید
 IV-⁹ و گله IV-⁸ оп. من IV-⁷ شیران IV-⁶ سم اسپ پولاد و VI-⁵
 یکی IV-¹⁰ (так). سیون

- 30
 35
 40
- بیاری پیامد بر گستههم
 یکی حمله آورد بر پیلسم
 پذیرفت³ حمله دلاور نهنگ
 بزد تیغ و⁵ بر گستهوان کرد چاک
 دلاور بیفتاد و دامن زره
 یکی گبرد تیره برانگیختند
 ز قلب سپه گیو چون بنگرید
 بخرید چون رعد در کوهسار
 بیاری پیامد⁸ بر هر سه یار
 دلاور نشد هیچ گونه زرنک
 گهی تیغ زد گاه گرز گران
 چو پیران ز قلب سپه بنگرید
 برانگیخت باره دمان و دنان¹⁰
 چنین گفت با گیو کای نامدار
 کزین گونه جوقی بکردار شیر
 بگفت این و بر سرکشان حمله برد¹³
 وزان¹⁵ روی رستم بکردار باد¹⁶
 بتیغ و بگوپال و گرز گران
- ورا دید زان گونه گشته دژم¹
 چو پیل سرافراز و شیر دژم²
 درآمد بد و تیغ⁴ هندی بچنگ
 سر بارگی اندرآمد بخاک
 برآورد و زد بر کمر بر⁶ گره
 بدانگه که با هم برآویختند⁷
 جهان پیش چشم یلان تیره دید
 ویا شیر جنگی گه کارزار
 برآویخت با پیلسم هر چهار
 میان دلیران درآمد بچنگ
 چنین تا فروماند دست سران
 برادرش را با دلیران⁹ بدید
 خروشان و جوشان چو شیر ژیان¹¹
 شمارا هنر نیست در کارزار
 بچنگ اندر آیند با یک دلیر¹²
 ز لشکر درآمد یکی دار و برد¹⁴
 به یلان توران سپه درفتاد¹⁷
 بیفگند توران سپه را سران

I-² برآویخت با او چو شیر دژم-VI؛ چو پیل سرافراز و شیر دژم-I-¹
 درآمد یکی-I, IV, VI⁴ پذیرفت-I, IV, VI³ ورا دید زان گونه گشته دژم
 I, IV, VI⁹ پیامد بیاری-I, VI⁸ ل-ب. оп.⁷ کمر گه-I, IV⁶ و оп.⁵
 جوشان و-I, IV, VI¹¹ بیاری پیامد برش تازیان-I, IV¹⁰ برادر بدانجای بیچاره
 I, IV¹² نعره زنان-

که با نامداری بکردار شیر * شده جنگجو چار کرد دلیر
 I, IV¹³ بکشید هر چار مرد دلیر VI-to же разночтение с вариантом второго мисра:
 I, IV¹⁶ وزین-I, IV¹⁵ و برآمد ازان رزمگه تیره کرد-I, IV¹⁴ کرد
 I, IV¹⁷ میان سپاه اندرآمد دلیر-I, IV¹⁷ شیر

بدو گفت شاه ای دلیر و ¹ جوان ²
 تو پیروز بادی بدین کارزار
 بدین ⁴ رزم فرخنده بادت شدن
 چو بشنید گفتار او ⁷ پیلسم
 سوی قلب ایران سپه شد چو گرد
 ز باد ¹⁰ اندر آمد بگرگین رسید
 یکی تیغ زد بر سر اسب اوی
 چو آن دید گسته هم رزم آزما ¹²
 بتندی پیامد ¹⁴ بر پیلسم
 یکی نیزه زد بر کمر بند او
 بدست اندرش نیزه چون در شکست
 یل نامور ترکب پیروزگر
 چو آن دید پس پیلسم ²⁰ تیغ تیز
 یکی تیغ زد بر سر ترگ ²³ اوی
 برهنه سرش نیزه بشکسته ²⁶ خوار
 چو از میمنه زنگه شاوران

15

20

25

نام- I, IV- ⁵ برین- IV- ⁴ VI-б. оп. ³ I-¹ و оп.
 برآویخت چون آتش- IV- ⁸ عنانرا برگرائید پس- VI- سه- I, IV- ⁷ VI-б. оп.
 چپ و راست بد تیر و تیغ- VI- چپ و راست زد تیغ و گرز نبرد- I, IV- ⁹ تیزدم
 تکاور ز درد- IV- گزندی نیامد بپیوند اوی- I- ¹¹ چو باد- I, IV, VI- ¹⁰ و نبرد
 کار آزمای- VI- جنگ آزمای- I, IV- ¹² ز بالا درآمد بروی- VI- اندرآمد بروی
 I- ¹⁶ بغرید- IV- ¹⁵ چو شیر ژیان شد- I, IV- ¹⁴ درآمد ز جای- VI- ز جای- I- ¹³
 VI- نبرد آویخت چون آتش تیزدم
 برآویخت چون از ده ای دژم * به تیزی درآمد بر پیلسم
 I, ¹⁸ (далее неразборчиво) گزندی نیامد بپیوند اوی- IV, VI- زپود از سرش
 کشید و درآمد ز کین و- VI- ²¹ پیلسم پس- IV- ²⁰ I, IV, VI-б. оп.
 I, IV-б. оп. ¹⁹ I, IV, VI-б. оп.
 I-б. ²⁵ رپود از سرش- IV, VI- ²⁴ سرو تیغ- VI- سر و ترگ- IV- ²³ I, IV-б. оп.
 I, IV-б. оп. ²⁶ برهنه شد و نیزه- IV- برهنه سر و نیزه بگنده- I- ²⁶ оп.; VI-б. стоит после б. 32.
 I, IV-б. оп. ²⁷ I, IV-б. стоит после б. 27; VI-б. стоит после б. 26.

ملحقات

I

(رفتن کاوسی بشهر هاماوران) Л после б. 346; I, VI после б. 571; IV после
разночтения к б. 600)

دلیبری که بد نام او پیلسسم¹ که ویسه بدش نام اورا³ پندر در ایـران⁴ و توران هم آورد اوی چو بشنید یل پیلسسم این چنین بیامد بنزدیک افراسیاب 5
چنین گفت با شاه توران⁹ که من چه خاکست پیشم چه طوسی دلیر چه بهرام و چه زنگه شاوران اگر شاه فرمان دهد همچو شیر کنم افسر نامداران بگردد 10

گوی کی نژادی چو شیر دژم² برادرش پیـران پیـروزگر نبودی جزاز رستم جنگجوی درآورد دو⁵ ابـروان پـر ز⁶ چین⁷ سرش را سوی جنگ جستن⁸ شتاب دلیر و جوانم¹⁰ بهر¹¹ انجمن چه گیو و چه گستم و رهام¹² شیر گرازه که هست او ز جنگ آوران میان دلیران درآیم¹³ دلیر¹⁴ سرانشان بترم بتیغ نبرد

بد—VI³ یکی نامجوی—VI؛ ذیلی نامجوی—I, IV² پیلسسم نام اوی—I, IV, VI¹
I, IV, VI⁸ 7 Л—бб. 2, 3, 4 оп. 6 VI—تاب 5 IV—در 4 IV—بایران 4 آن نامورورا
11 IV, 10 Л—سر فرازم 9 Л, VI—ترکان 9 سرش پر ز جنگ و دلش پر—VI
13 I, IV, VI—چه گیو یل ان نامبردار—I, IV, VI¹² ازین—VI
14 I, IV, VI—доб.:

همه سروران را سر از تن بتیغ * بترم کنم ماه (تاک—VI) شان زیر میخ

در بسته را کس نداند¹ گشاد
 بدین² رنج عمر تو گردد بباد³
 یکی داستانت پر آب چشم
 دل نازک از رستم آید بچشم⁴
 بدین⁵ داستان من سخن ساختم
 بکار⁶ سیاوش پرداختم⁷

بدان VI— همان² IV— گز فدائی IV—¹ (см. прим. 5).
 Л— دراز³ (так); VI— здесь б. оп.
 VI—доб. бб.:⁴

جهان سربسر پر زقیمار گشت * هر آنکس که بشنید غمغوار گشت
 برستم بدین حال چندی گذشت * بگردد دلش شادمانی نگشت
 به آخر شکیمایی آورد پیش * که جز آن نمیدید انجام خویش
 جهانرا بسی است ازینسان بیاد * بسی داغ برجان هر کس نهاد
 کرا در جهان نیست هوش و خرد * کجا او فریب زمانه خورد
 چو ایران سراسر خیر یافتند * دلان پر زغم بر همی تافتند
 وزان روی هومان بتوران رسید * بگفتش پافراسیاب آنچه دید
 «Плач матери Сухраба» (ср. прим. 6 к б. 1052
 за этими бб. в VI следует глава, содержащая
 текста), б. 1058 текста и бб.:

ولیکن که داند گذشت از قضا * چنین بد قضا از خداوند ما
 چو پر کس نماید جهان پایدار * همان به که نیکی بود یادگار
 بگفتم من این داستانت تمام * ابر مصطفی باد از ما سلام
 VI—⁷ پنام IV—⁶ بدین IV—⁵
 و بدین داستان روی پر تافتتم * بکار سیاوش بشتافتتم
 IV—доб. б.:

بگفتم من این داستانت تمام * ابر مصطفی باد از ما سلام
 (ср. третий б. разночтения 4 по VI к б. 1058).

2 ز مشک سپه گردش آگین¹ کنم² و گرنه مرا خود جزین نیست رای³ 6 جهانسی ز زاری⁵ همی گشت کور⁶ 7 که با مردگان آشنایسی مکن⁷ 8 بسیچیده باش و درنگی مساز⁸ سزد گر ترا نویت آید بسر نیایسی¹¹ بغیره چه جویی کلید	1050 همی گفتم اگر دخمه زرین کنم چو من زفته باشم نمازد بجای یکی دخمه گردش ز سم ستور⁴ چنین گفتم بهرام نیکو سخن نه ایدر همی نمازد خواهی دراز 1055 بتو داد یکروز نویت پدر چنین است و⁹ رازش نیامد¹⁰ پدید

¹ VI—آیین ² Б— бб. 1050 и 1059 отсутствуют. ³ VI—доб. б.:

چه سازم من اکنون سزاوار اوی * که مازد ازو در جهان رنک و بوی
 و دفنوا و بنوا علیه تربته: Б—этот б. переводит следующим образом: ⁴ T—
⁶ IV, T—доб. бб.: ⁵ IV, VI—جزاری من حوافر الخیل

تراشیده تابوتش از عود خام * پرو بر زده بند زرین لگام
 بگیتی همی برشد این داستان * که چون کشت فرزندی را پهلووان
 جهان سر بسر پر ز تیمار گشت * هر آنکس که بشنید غمغوار گشت
 پرستم بران حال چندی گذشت * بگرد دلش شادمانی نگشت
 باخر شکیبایی آورد پیش * که جز آن نمی دید هنجار خویش
 جهانرا بسی هست ازینسان پیاد * بسی داغ بر جان هر کس نهاد
 کرا در جهان هست هوش و خرد * کجا او فریب زمان می برد
 چو ایران سراسر خیر یافتند * بر آتش غم همی تافتند
 وزان روی هومان بتوران رسید * بگفت او بافرا سیاب آنچه دید
 از او مانده بد شاه توران شگفت * وزان کار اندازه بس بر گرفت
 за этими бб. IV доб. отдельную главу «Плач матери Сухраба» (варианты бб. 1399—1431 по T),
 см. приложение VII; VI—здесь доб. два первых бб. по IV; остальные бб., кроме бб. 4 и 9
 и глава доб. после б. 1058 текста (см. прим. 4 к б.); Б— доб. стихотворный извод издателя главы
 «Плач матери Сухраба» (سماع ام سهراب بقتله) 49 бб. ⁷ Б—бб. 1053—1058—стихотворный
 извод издателя. ⁸ IV—مباز и доб. бб.:

پس از پور یکماه مادر بزیدست * مردم و بخاکش چه مردم گریست
 چنین است رسم سرای کهن * سرش نیست پیدا و پایش زین
 نباشد¹¹ IV— ¹⁰ VI—نیاید ⁹ VI—оп.

همه پیش تابوت بر خاک ستر ¹	گشادند گردان سراسر کمر	
که سهراب گرز گران بر گرفت ²	همی گفت زال اینت کاری شکفت	1040
نزاید چنو مادر اندر جهان	نشاندی شد اندر ³ میان مهران	
زبان پر زگفتار سهراب کرد ⁴	همی گفت و مژگان پر از آب کرد	
خروشید و تابوت بنهاد پیش ⁵	چو آمد تهمتن به ایوان خویش	
کفن زو جدا کرد پیش پدر	ازو میخ ⁶ برکنند و بگشاد سر	
تو گفתי که از چرخ برخاست دود ⁷	تنش را بدان نامداران نمود	1045
به ⁸ ابر اندر آمد سر گرد و خاک ⁹	مهران جهان جامه کردند چاک	
غنوده بصندوق در ¹⁰ شیر زر	همه کاخ تابوت بد سر بر سر	
غمی شد ¹¹ ز جنگ اندر آمد بغفت ¹²	تو گفתי که سام است با پال و سفت	
سر تنگ تابوت را سخت کرد	بپوشید بازش ¹³ بدیبای زرد	

а после этих бб. доб. вторично первый б. разночтения, после которого доб. еще бб.:

بزاری همی گفت کای نامدار * تو رفتی و من مانده ام زار و خوار
پس از مرگ تو خاک پالین کنم * همی ترسم از دخمه زرین کنم
1 IV—доб. б.:

گرفتند تابوت را سر بزیر * دریغنا چنو نامداری دلیر
после которого доб. бб. 1—3 и варианты бб. 5—6 разночтения по VI к б. 1038; VI— доб. б.:

همه جامه هاشان سیاه و کیود * تو گفستی برآمد یکی تیره دود
2 IV—б. оп.; Б—бб. 1040—1043 отсутствуют. 3 IV—در شده; VI—شد او در 4 VI—доб. б.:

گرفتند تابوت را سر بزیر * دریغنا چنان نامدار و دلیر
و دخلوا بالتابوت الی ایوان رستم 5 Б—передает б. 1043 так: (ср. прим. 1 к б. 1039).
IV—доб. отрывок «Плач Рудāбе» (варианты бб. 1366—1377 по T),
см. приложение VI; в переводе Б отрывок отсутствует. 6 T—ازان تخمه 7 IV—доб. б.:

هرآنکس که بودند پیر و جوان * زن و مرد گشتند یکسر زوان
VI—доб. вариант б. разночтения по IV. 8 VI—پر 9 IV—خاک 10 VI—
سر مرد و خاک 11 IV—доб. б.:

همه رخ کیود و همه جامه چاک * بسر بر فشاند برین سوگ خاک
10 Л—слово не разобрано; VI— بصندوق پر 11 VI—بد 12 VI—доб. здесь отрывок в 8
бб. «Плач Рудāбе» (см. прим. 5 к б. 1043); Б—б. отсутствует. 13 IV, VI—رویش

1030 گگر ایشان بمن چند بد کرده اند و گگر دود¹ از ایران بر آورده اند²
 دل من ز درد تو³ شد پر ز درد
 نخواستهم از ایشان همی یاد کرد

۲۱

وز انجایگه شاه لشکر براند
 به ایران خرامید و رستم بماند⁴
 بدو آگهی آورد زان سپاه
 سپه راند رستم هم اندر زمان⁷
 چو آگاهی از وی بدستان رسید⁹
 برنج و بدرد و گداز آمدند¹⁰
 فرود آمد از اسب زین ستام¹¹
 دریده همه جامه دل کرده ریش¹²
 چو آمد زواره پیاید ز راه
 پس آنگه⁸ سوی زابلستان کشید
 همه سیستان پیش باز آمدند
 چو تاپوت را دید دستان سام
 تهمتن پیاده همی رفت پیش

1 IV—گگرد 2 IV—б. 1030 стоит после б. 1031 текста и доб. б.:

هـجـیـر دلاور چو آمد ز راه * چنین گفت کز پیش رفت آن سپاه
 هم اندر زمان IV—⁶ چو بگذشت و شب شد VI—: زواره پیامد IV—⁵ 3 IV—دردت⁴ 4 Л—предпосылает б. четыре других бб., текст которых не читается по фотографии рукописи.
 7 IV—: бб. и доб. سوی او شتابید رستم دمان

بریده دم یاد پایان هزار * پر از خاک سر مهتران سوار
 بریده سمند سرافراز دم * دریده همه کوس رویینه خم
 سپه پیش تاپوت می راندند * بزرگان بسر خاک افشاندند
 9 VI—دوب. бб.: 8 VI—بزودی VI—دوب. варианты тех же бб. после б. 1035 текста (см.).

بریده دم یاد پایان هزار * رخ و دیدگان سران خاکسار
 بریده سمند سرافراز دم * بریده همه کوس رویینه خم
 سپه پیش تاپوت می راندند * بزرگان بسی خاک افشاندند
 10 Л—: бб. VI—: درد دل اندر گداز VI—: بدرد و برنج و در آز آمدند

چو رستم چنان دید بگریست زار * بیمارید از دیده خون در کنار
 تو گفستی مگر رستخیز آمدست * که دلرا ز شادی گریز آمدست
 11 IV, VI—لگام 12 VI—دوب. бб.:

تهمتن بزاری بپیش پدر * ز تاپوت زر زود بر کرد سر
 بدو گفست بنگر که سام سوار * درین تنگ تاپوت خفتست زار
 بیمارید دستان ز دوده خون * بنالید بر داور رهنمون

ندانم که² کارش بفرجام³ چپست
 که از کوه البرز تا برگ نی⁴
 نماید فگندن بدین⁶ خاک مهر⁷
 سرانجام بر مرگ باشد⁸ گذر
 همه گوش سوی خردمند کن
 وگر آتش اندر جهان در¹¹ زنی
 روانش کهن شد¹³ بدیگر سرای
 چنان برز و بالا و گوپال اوی¹⁴
 که ایدر بدست تو گردد تپاه
 برین¹⁵ رفته تا چند خواهی گریست
 نشستست هومان درین¹⁶ پهن دشت
 ازیشان بدل در مدار ایچ²⁰ کین
 بنیروی یزدان و فرمان شاه²⁴
 ازین رزم اندوهت آید بروی²²

بدین رفتن¹ اکنون نباید گریست
 پرستم چنین گفت کاوس کی
 همی برد خواهد بگردش سپهر⁵
 یکی زود سازد یکی دیو تر
 تو دلرا⁹ بدین¹⁰ رفته خرسند کن
 اگر آسمان بر زمین برزنی
 نیابی¹² همان رفته را باز جای
 من از دور دیدم بر و پال اوی
 زمانه بر انگ پختش با سپاه
 چه سازی و درمان این کار چپست
 بدو گفت رستم که او خود گذشت
 ز توران سرانند¹⁷ و¹⁸ چندی ز¹⁹ چین
 زواره سپه را گذارد بر راه
 بدو گفت شاه ای گو نامجوی

1020

1025

فرجام این کار³ IV, VI - ندانم² T - رفته¹ VI -
 وکان من قول کیکاوس له: إن مصیر الكل الى الفناء، فمن واحد يتقدم
 و آخر يتأخر. وقد كان من قضاء الله أن يزجه من دياره حتى تكون منيته على يدك
 و آخر يتأخر. وقد كان من قضاء الله أن يزجه من دياره حتى تكون منيته على يدك
 VI -⁶ بگردش همی برد خواهد سپهر VI - همی مرگ یابد زگردان سپهر IV -⁵
 دل و جان IV, VI -⁹ باید VI -⁸ VI -⁷ доб. б., текст которого искажен. برین
 VI -¹⁴ доб. б.: IV -¹³ دانی IV, VI -¹² نیاری IV, VI -¹¹ بر VI -¹⁰ ازین IV -
 بگفتم بزرگان نماند همی * که ماند به تختم بزرگان همی
 VI -¹⁸ و op. زمین اند VI -¹⁷ سر آیند IV -¹⁶ بران VI -¹⁵ بدین IV -¹⁴ بران VI -
 بدو آگهی آورد زان سپاه VI -²¹ بدیشان بدل در هر آنچه ز VI -²⁰ و op. VI -¹⁹
 VI -²² доб. б.:

زواره چو برگشت زان رزمگاه * پرستم بگفت آنچه دید از سپاه
 VI -²² 66. 1029-1033 op. قرا ازین نشان انده آمد بروی IV -

کشیدند بر روی پور جوان ¹	بفرمود تا دیبمه ^۱ خسسروان	
یکی تنگ تابوت بهر آمدش ²	همی آرزوگاه و شههر آمدش ²	1000
سوی خیمه ³ خویش بنهاد روی	ازان دشت بردند تابوت اوی	
همه لشکرش خاک برسر زدند	پپرده سرای ⁴ آتش اندر زدند	
همه تخت پرمایه زرین ⁷ پلنگ	همان خیمه و ⁵ دیبمه هفت رنگ ⁶	
همی گفت زار ای ⁸ جهاندار نو	بر آتش نهادند و برخاست غو	
دریغ آن همه مردی و رای تو ⁹	دریغ آن رخ و بررز و بالای تو	1005
ز مادر جدا وز پدر داغ دل	دریغ این ¹⁰ غم و حسرت جان گسل	
همه ¹¹ جامه خسروی کرد ¹² چاک	همی ریخت خون و همی کند خاک	
نشستند بر خاک با او ¹³ پراه ¹⁴	همه پهلوانان کاوسی شاه	
تیمتن بدرد از جگر بند ¹⁵ بود	زبان بزرگان پر از پند بود	
بدستی ¹⁶ کلاه و بدیگر ¹⁷ کمند	چنین ست کردار چرخ بلند	1010
بخم ¹⁸ کمندش رباید ز گاه	چو ¹⁸ شادان نشینند کسی با کلاه	
چو ²⁰ رباید خرامید با همرهان ²¹	چرا مهر رباید همی ¹⁹ بر جهان	
همی گشت ²³ رباید سوی خاک باز	چو اندیشه ²² گنج ²² گردد دراز	
همانها که گشتست مغزش تهی	اگر چرخ را هست ازین آگهی	
که چون ²⁵ و چرا سوی او راه نیست	چنان دان کزین گردش ²⁴ آگاه نیست	1015

ثم امر بحمل سهراب الی مخیمه و¹ 66. 999—1004 переданы следующей фразой: B—
 2 VI— в обоих случаях. 2 VI— باحراق سراق و خیمه و تخته و اسلحته و غیر ذلک
 3 VI— چشمه³ 4 VI— سرا پرده را⁴ 5 IV— خیمه از⁵ 6 IV, VI— خیمه⁶ 7 IV, VI— پرمایه زرین⁷ 8 T—
 8 T— همان تخت و پرمایه زرین⁸ 9 IV, VI— ب. оп; B—66. 1005—1006 отсутствуют. 10 IV, VI— آن
 11 IV, VI— بتن¹¹ 12 Так в VI; Л, IV и T— کرده¹² 13 VI— او با¹³ 14 IV—6.
 1008 после б. 1009; B—66. 1008—1016 переданы следующим образом: ثم جاءه الملک
 کیکاؤسی و جمیع الاکابر و الامراء و جلسوا معه علی التراب و أخذوا یعزونه و یسلونه
 15 IV— بدستی¹⁵ 16 VI— بدست¹⁶ 17 IV— بدرد از در بند¹⁷ 18 VI— چه¹⁸ 19 VI— همه¹⁹ 20 IV, VI— که²⁰ 21 VI— ناگهان همی²¹
 22 IV, VI— روز²² 23 VI— رفت²³ 24 VI— کسی از گردش²⁴ 25 I, IV, VI— چون²⁵

نه جوشن نه² تخت و نه تاج و کلاه³ بکشتم جوانی بپیران سرا سوی مادر از تخمه⁵ نامدار⁵ جز از⁶ خاک قیره مبادم نشست⁷ سزاوارم اکنون بگفتار سرد دلپیر و جوان و خردمند را همان نیز رودابه¹⁰ پرهنر¹⁰ که دل شان بگفتار خویش آورم¹¹ چو زین سان شود نزد ایشان نشان¹² چه گونه فرستم کسیرا برش چرا روز کردم برو بر سپاه چه¹⁴ گوید بدان پاک نخت¹⁵ جوان همه نام من نیز بی دین کنند¹⁸ بدین سال¹⁹ گردد چو سرو بلند بمن بر کند روز روشن سپاه	نبینند چو تو نیز¹ خورشید و ماه کرا آمد این پیش⁴ کامد مرا نپیره جهاندار سام سوار بریدن دو دستم سزاوار هست کدامین پدر هرگز این⁸ کار کرد بگیتی که کشتست فرزندان را نکوهش⁹ فراوان کند زال زر بدین کار پوشش چه پیش آورم چه گویند گردان و گردنکشان چه گویم چو آگه شود مادرش چه گویم چرا کشتمش بی گناه پدرش آن گرانمایه¹³ پهلوان برین¹⁶ تخمه¹⁶ سام نفرین کنند¹⁷ که دانست کین کودک ارجمند بچنگ آیدش رای و سازد سپاه	985 990 995

کار IV-4 و نه گاه IV-3 و I-2 نه بپیند مرا روی VI-1
 IV-7 بجز VI-6. Б-бб. 986-998 отсутствуют. IV-5, VI-5
 далее порядок бб.: 993, 994, 988, 995, 1006, 990, 992, 1007, 1008, VI-порядок бб.: 993, 994, 988, 989, 995-1006, 990, 992, 991, 1007, 1008. IV-8
 پدر بد IV-8: IV, VI-доб. б.:
 کسی این چنین VI-9 که این
 بکوشش VI-9 * بدشنه جگرگاه او برشکافت
 VI-10 IV, VI-доб. б.:
 که رستم بکشتم برو دست یافت * بدشنه جگرگاه او برشکافت
 VI-11 б. 991 здесь оп. IV, VI-12 доб. б.:

ازین چون بدیشان رسد آگهی * که بر کندم از باغ سرو سهی
 کند VI-17 نه بر IV, VI-16 نخت پاک IV, VI-15 به VI-14 گرانمایه I-13
 مرا نام T-همی نام من بیدل و دین کنند VI-همی نام من نیز بی دین کنند IV-18
 سان VI-19 بی مهر و دین کنند

چو بوشنید گودرز بر گشت زود
 بدو گفت خوی بد شه‌ریار 975
 بر رستم آمد بکردار دود
 درختیست خنگی¹ همیشه بیمار²
 درفشان³ کنی جان تاریک او
 ترا رفت باید بنزدیک او

۲۰

بفرمود رستم که تا پیشکار
 جوانرا بران⁵ جامه آنجایگاه⁶
 بخواهید و آمد بنزدیک شاه⁷
 گو پیلتن سر سوی راه کرد
 کس آمد پسش⁸ زود و آگاه کرد⁹
 که سهراب شد زین جهان فراخ 980
 پدر جست¹⁰ و بر زد¹¹ یکی سرد باد¹²
 پیاده شد از اسپ رستم¹⁵ چو باد
 همی گفت زار ای زبده جوان¹⁷
 یکی جامه افگند بر⁴ چو بیمار
 بنالید و¹³ مژگان بهم بر نهاد¹⁴
 بجای کله خاک بر سر نهاد¹⁶
 سرافراز و از تخمه¹⁸ په‌لوان

VI, T—доб. с небольшими вариантами те же бб. в следующем порядке: 1, 2, 5, 6, 3; б. 4 оп., а после б. 6 доб. б. 973 текста.

¹ IV—حنظل; VI—تلخی; но Л—حنکی, ср. خنک в смысле بدذاتی و بدذاتی

² IV—доб. б.:

بتندی بگیتی ورا یار نیست * همان رنج کسرا خریدار نیست
 یکی جامه آورد بدان VI—; یکی خانه سازد بران IV—⁴ که روشن IV, VI—³
 نخواستید و آمد بر شه‌ریار IV—⁷ جامه زرنگار VI—; خانه زرنگار IV—⁶ بدان IV, VI—⁵
 B—бб. 979—981 переданы
 پیش VI—T و IV—⁹ برش IV—⁸ نخواهد و آمد بر شه‌ریار VI—
 دلش خست IV—¹⁰ ولما توسط الطريق لحقه الخیر بموت سهراب
 و آمد IV—¹⁵ پر از آب کرد IV—¹⁴ و оп. VI—¹³ باد سرد IV—¹² سر زد VI—¹¹
¹⁶ IV, VI—доб. б.:

بزرگان لشکر همه همچنان * غریوان و گریان و زاری کنان
 زاری کنان ای جوان VI—¹⁷ IV, VI—доб. бб.:

چنینیست زود بالای تو * همی بگنذرید از فلک رای تو
 زپرورد گیتی چو تو یک دلیر * لبمت ناشده بود از شیر سیر
 و یقول: من الذی أصیب بمثل ما به B—бб. 983—985 переданы следующим образом:
 أصبت و من الذی فجع بمثل ما به فجعت؟ قتلت ولدی حین شاب رأسی و انقضی عمری

کجا خستگان را کند تن درست
 سزد گر فرستی هم اکنون بپی¹
 چو من پیش تخت تو بهتر شود²
 بکاوس یکسر پیامش بداد³
 اگر زنده ماند چنان پیل تن⁵
 هلاک آورد بی گمانی⁷ مرا⁸
 نسازیم پاداش او⁹ جز به بد
 بدان فرّ و آن برز و آن¹¹ یال و شاخ¹²
 گر او شهریارست پس طوس کیست¹⁴
 کجا راند او زپر¹⁵ فرّ همای¹⁶

ازان نوشدارو که در گنج تست
 بنزدیک من یا یکی جام می
 مگر کو بیخست تو بهتر شود
 پیامد سپه‌همد بکردار باد
 بدو گفت کاوس کنز انجمن⁴
 شود پیشت رستم بنیرو ترا⁶
 اگر یک زمان زو بمن بد رسد
 کجا گنج‌جد او در جهان¹⁰ فراخ
 شنیدی¹³ که او گفت کاوس کیست
 کجا باشد او پیش تختم بیای

965

970

1 IV, VI— زپی 2 VI—доб. б.:

وگرنه بدرگاه تو بگگدم * دگر باره ایران زمین بسپرم
 کرا بیشتر آب نزدیک من—IV: رزم زن—VI⁵ پیلتن—IV⁴ زبان پرگشاد—VI³
 и доб. бб.:

نخواهم که او را بد آید بروی * که هستش بسی نزد من آبروی
 ولیکن اگر داروی نوش من * هم زنده ماند گو پیلتن
 VI—доб. вариант второго б.; Б—бб. 968—971 отсутствуют; переводчик ограничивается вводными
 словами первого мисра б. 966: فقال له الملك 6 VI— مرا 7 IV—
 او—IV¹⁰ پاداش آن—VI؛ پاداش را—IV⁹ سرا—VI⁸ بی گمان بر—VI
 و پرز و بدان—IV, VI¹¹؛ اندر جهان—VI؛ یال
 12 IV, VI—б. 971 стоит после б. 972.
 13 VI— شنیدم 14 IV, VI— چيست 15 Л— پیش 16 VI—

کجا گنج‌جد اندر جهان فراخ * بدان فرّ و برز و بدان یال و شاخ
 B—заменяет б. 973 следующей фразой: و امتنع من إسعافه بما طلب IV—доб. бб.:

بدشنام چندی مرا بر شمرد * به پیش سپه آب رویم ببرد
 چو فرزندی او زنده ماند مرا * کنون خاک باشد بدست اندرا
 سخنه‌های سهراب نشنیدی * نه مردی بزرگ و جهان دیده
 کنز ایرانیمان سر بمرم هزار * کنم زنده کاوس کی را بدار
 مگر ماند او زنده اندر جهان * به پیچد ازو خود کهن و مهان
 کسی دشمن خویشتن پرورد * بگیتی درون نام بد گسترده

بیامد بر پور خسته روان¹
 چو طوس و چو گودرز و چون گسته²
 زبان بر گشادند یکسر زبند³
 مگر کین سخن⁴ بر تو آسان کند
 که از تن برسد سر خویش پست
 ز مژگان همی خون فرو⁵ ریختند
 که⁶ از روی گیتی بر آری تو دود⁷
 چه آسانی آید بدان ارجمند
 همانند تو بی رنج⁸ با او بهمان⁹
 بگیتی نگه کن که جاوید کیست
 سری زیر تاج و سری زیر ترگ¹¹

چو برگشت ازان جایگه پهلوان
 بزرگان بر رفتند با او بهم
 همه لشکر از بهر آن ارجمند
 که در میان این کار یزدان کند
 یکی دشمنه بگیرفت رستم بدست
 بزرگان بدو اندر آویختند
 بدو گفت گودرز کاکنون چه سود
 تو بر خویشتن گر کنی صد گزند
 اگر ماند او را بگیتی⁷ زمان
 و گر زین جهان این¹⁰ جوان رفتنیست
 شکاریم یکسر همه پیش مرگ

950

955

۱۹

کز ایدر برو زود¹² روشن روان
 بگویش که ما را چه آمد بسر
 دریدم که رستم مماناد دیر
 یکی رنجه کن دل بتیمار¹⁴ من

بگودرز گفت آنزمان پهلوان
 پیامی ز من پیش¹³ کاوس بر
 بدشمنه جگر گاه پور دلیر
 گرت هیچ یادست کردار من

960

و صرت أنت آلان حافظ عسکر التترک، و هذا زواره قد أمرناه بأن یصحبک حتی تبلیغ أنت و من معک الی حافة النهر

¹ IV, VI-951-952 отсутствуют. ² Л, IV-952; ³ Б-бб. ⁴ VI-955-956 оп. ⁵ T-مانده. ⁶ IV, VI-گرم. ⁷ VI-غمان. ⁸ VI و T-پاشد مر او را. ⁹ IV-همان; ¹⁰ VI-دوان. ¹¹ IV, VI-доб. бб.: ¹² VI-دوب. و ¹³ IV, VI-سوی ¹⁴ IV, VI-ز تیمار

چو آیدش هنگام بیرون کنند * وزان پس ندانیم تا چون کنند
 درازست راهش و گر کوته است * پراگنده گانیم و گر همره است
 ز مرگ ای سپهبد بی اذوه کیست * همی خویشتن را بپاید گرمست
 ز تیمار¹⁴ IV, VI-سوی ¹³ IV, VI- و ¹² VI-دوب.

چنین گفت سهراب با پیلستین
 همه کار ترکان دگر گونه گشت
 سوی جنگ ترکان⁴ نراند سپاه
 سوی مرز ایران⁶ نهادند روی
 بسی کرده بودم زهر در امید⁷
 مکن جز بنیکی بر ایشان⁸ نگاه⁹
 بر از خون رخ¹⁰ و لب پر از باد سرد
 دل از کرده خویش با¹¹ درد و جوش
 همه بر نهادند برخاک روی
 که او زنده باز آمد از کارزار
 دریده پرو¹² جامه و خسته بر¹³
 ترا دل برین گونه از بهر کیست
 گرامی تر خود بیازرده¹⁵ بود
 زمین پر خروش و هوا پر زجوش¹⁶
 نه دل دارم امروز گویدی نه تن¹⁷
 همین¹⁸ بد که من کردم امروز پس¹⁹

چو آشوب برخاست از انجمن
 که اکنون که¹ روز² من اندر گذشت
 همه مهریانی بران کن³ که شاه
 که ایشان ز بهر مرا⁵ جنگجوی
 بسی روز را داده بودم نویسد
 نباید که بینند رنجی براه
 نشستم از بر رخش رستم چو کرد
 پیامد پپیشی سپه با خروش
 چو دیدند ایرانیان روی اوی
 ستایش گرفتند بر کردگار
 چو زان گونه دیدند بر خاک سر
 بپرسش گرفتند¹⁴ کین کار چیست
 بگفت آن شگفتی که خود کرده بود
 همه بر گرفتند با او خروش
 چنین گفت با سرفرازان که من
 شما جنگ ترکان مجوید کس

935

940

945

فجهد کل الجهد فی آن... ب- بدان کن IV, VI-³ کار IV-² چو IV, VI-¹

Т-доб.:⁷ یکایک پایران Л-⁶ پپشتی من Т-⁵ توران IV-⁴

چه دانستم ای پهلوی نامور * که باشد روانم بدست پدر
 L,¹³ همه IV, VI-¹² پر VI-¹¹ دل IV, VI-¹⁰ (T-бб. 1205-1215 см. приложение IV).
 L,¹³ فلما شاهدوه ممزق الثياب مستعیض B-³ передает этот б. так: Jcnib و خسته جگر IV-⁴

; گرامی تن خود بیازرده IV-¹⁵ بگفتند IV, VI-¹⁴ الرأى عن التاج بالتراب...
 نماذ آن زمان با سپهدار هوش IV, VI-¹⁶ گرامی تنی را که آزرده VI-¹⁶
 B-б. отсутствует. IV-¹⁷ доб. б.:

فرو مانددم از کار آن انجمن * همی بگسلم جان شیرین ز تن
 IV, VI-¹⁸ که این IV, T-¹⁹ доб. отрывок в 22 бб. (T-бб. 1224-1245); VI-¹⁹ доб. варианты тех
 و خضر B-³ этот отрывок передает так: أخوه زواره وقد شق على نفسه ثيابہ. فأرسله الى هومان و قال: قد أغمد سيف القتال،

دلپیر و ستوده بهر انجمن
 سرش⁴ پر ز خاک و پر از آب روی²
 بآب نو دیده نباید³ گریست
 چنین رفت و این بودنی کار بود⁴
 تهنیتن نیامد⁵ بلشکر زدشت⁶
 که تا اندر آوردگه کار چپست
 پر از گرد⁷ رستم دگر جای بود
 ندیدند گردان بران⁸ دشت کین
 سر نامداران همه گشته شد
 که تخت مهی شد ز رستم تهی
 زمانه یکایک بر آمد¹⁰ بجوش
 دمیدند و¹¹ آمد سپهدار طوس
 کز ایدر هیونی سوی رزمگاه
 که بر شهر ایران¹³ باید گریست
 از ایران که یار شدن¹⁵ پیش اوی¹⁶
 برین¹⁷ رزمگه بر نشاید¹⁸ بدن

همی گفت کای کشته بر دست من
 همی ریخت خون و همی کند موی
 بدو گفت سهراب کین بدتریست
 ازین خویشتن کشتن اکنون چه سود
 چو خورشید تابان زگنبد بگشت
 ز لشکر پیامد هشیوار بیست
 دو اسب اندر آن دشت بر پای بود
 گو پیشتن را چو بر پشت زین
 گمانشان چنان بد⁹ که او کشته شد
 بکاؤس کی تاختنند آگهی
 ز لشکر بر آمد سراسر خروش
 بفرمود کاؤس تا بوق و کوس
 ازان پس بدو گفت کاؤس شاه¹²
 بیتازید تا کار سهراب چپست
 اگر کشته شد رستم جنگجوی¹⁴
 بانبوه زخمی بهباید زدن

ازین پس دلیم شادمانه مباد * بگیتی مرا خود زمانه مباد
 VI—доб. б.:

بزد نعره و جانش آمد بجوش * همی کند موی و همی زد خروش
 1 IV— سری 2 VI—доб. б.:

چو سهراب رستم بدانگونه دید * که افتاد و هوش از برش بر پرید
 4 VI—доб. бб.: که بر کرده خود نباید VI—: بر آب نو دیده—IV³

بنالید رستم پسر رسید ازوی * بدو گفت کای شیر فرخنده خوی
 ازین پس دلیم شادمانه مباد * بگیتی مرا خود زمانه مباد
 7 IV, VI— ز لشکر زدشت—T⁶: نباید VI—⁵ ср. прим. 19 к б. 916, разночтение по IV.

بر آمد—IV, VI¹⁰ گمازش چنان شد—VI: چنان بد گمانی—IV⁹ دران—VI⁸ و доб.
 نباید که مارا—VI¹³ بلشکر چنین گفت شاه—IV, VI¹² оп. و VI¹¹ زمانه یکایک
 نباید VI—: نباید—IV¹⁸ بدین—VI¹⁷ او—L¹⁶ شود—VI¹⁵ از چنگ او—L¹⁴

ترا² خواست کردن همی³ خواستار
جهان پیش چشم اندرش⁵ تیره گشت⁶
بدو⁷ گفت با ناله و با خروش
که کم یاد نامش ز گردنکشان⁹
بکشستی مرا خیره از بدخویی
نچنمید یک نزه¹² مهرت ز جای¹³
بپیامد پر از خون دو رخ مادرم
یکی مهره¹⁴ بر بازوی من بیست
بدار و بیمن تا کی¹⁶ آید بکار
پسر پیش چشم پدر خوار گشت¹⁷
فرستاد با من یکی پهلوان¹⁸
سخن برگشاید بهر انجمن
مرا نیز هم روز برگشته شد
برهنه نگه کن تن روشنم
همه جامه بر خویشتن بردید¹⁹

که سهراب کشتست و افکنده¹ خوار
چو بشنید رستم سرش⁴ خیره گشت
پرسید زان پس که آمد بهوش
که اکنون⁸ چه داری ز رستم نشان
بدو گفت از ایدونکه¹⁰ رستم تویی
ز هرگونه بودمت¹¹ رهنمای
چو برخاست آواز کوس از دم
همی جانش از رفتن من بخواست
مرا گفت کین¹⁵ از پدر یادگار
کنون کارگر شد که بیکار گشت
همان نیز مادر بروشن روان
بدان تا پدر را نماید بمن
چوان نامور پهلوان کشته شد
کنون بند بگشای از جوشنم
چو بگشاد خفتان و آن مهره دید

905

910

915

VI-⁴ ترا VI-³ همی VI-² شد کشته افکنده VI-¹; افکنده و گشته IV-¹

چشمش همی IV-⁵ چورستم شنید این سخن
IV-⁶ доб. б.:

بیفتاد از پای و بهوش گشت * همی بی تن و تاب و بی توش گشت
IV-⁹ доб. бб.: نگر تا VI-⁸; بگو تا IV-⁸ چنین VI-⁷ доб. вариант того же б.

که رستم منم کم مهاناد نام * نشینند بر ماتمم زال سام
یزد نعره و جانش آمد بجوش * همی کند موی و همی زد خروش
چو سهراب رستم بران سان بدید * که افتاد و هوش از تنش بر دمید
IV-¹² بود ترا IV, VI-¹¹ اگر زانکه IV, VI-¹⁰ доб. первый б. разночтения по IV.

IV-¹³ доб. б.: باره

کنون بند بگشای از جوشنم * برهنه بیمن این تن روشنم
VI-¹⁶ خود که VI-¹⁶ این VI-¹⁵ خرزه Б-¹⁴ доб. б. 915 текста (ср.).

Б-¹⁷ бб. 911-914 отсутствуют. IV, VI-¹⁸ бб. 912-914 оп.; б. 915 доб. после б. 907 текста;
Л-¹⁹ доб. б.:

کجا نام آن نامور ژند بود * زپان و روان از در پند بود
IV-¹⁹ доб. бб.:

بنالید و گریان پرسید ازوی * که ای شیردل پور خورشید روی

گرفت آن² پرو یال جنگی پلنگ³
 زمانه پیامد نبودش⁵ توان
 بدانست کو هم نمازد بزیر⁷
 بر شایر بیدار دل بر درید⁸
 ز نیک و بد اندیشه¹⁰ کوتاه کرد
 زمانه¹² بدست تو دادم کلید
 مرا برکشید و بزودی بکشت¹³
 بخاک¹⁵ اندر آمد چنین یال من
 زمهر اندر آمد روانم بیسر
 بیالودی¹⁷ آن خنجر آبگون
 بر اندام تو موی دشمنه شود¹⁹
 وگر²⁰ چون شب اندر سپاهی شوی
 بپتری ز روی زمین پاک²¹ مهر
 چو بیند که خاکست بالین من
 کسی هم برد²³ سوی²⁴ رستم نشان

غمی بود¹ رستم بیازید جنگ
 خرم آورد پشت دلیر⁴ جوان
 زدش بر زمین بر⁶ بکردار شایر
 سبک تیغ تیز از میان برکشید
 بیپچید⁹ زانپس یکی آه کرد
 بد¹¹ گفت کین بر من از من رسید
 تو زین بیگناهی که این کوژ پشت
 بمازی¹⁴ بگویند هم سال من
 نشسان داد مدار مرا از پدر
 هر آنگه که تشنه شدستی¹⁶ بخون
 زمانه بخون تو تشنه شود¹⁸
 کنون گر تو در آب ماهی شوی
 وگر چون ستاره شوی بر سپهر
 بخواهد هم از تو پدر کین من
 ازین نامداران²² گردنکشان

890

895

900

گرفتش سروپای VI-; نهنگ IV-³ گرفتش IV-² گشت IV, VI-¹
 VI-⁵ دلاور VI-⁴ и еще раз повторяет б. 887 текста. VI-⁶ نهنگ
 IV, ⁸ بزدر زمین آن سوار دلیر VI-⁷ ز جا بر گرفتش VI-⁶ نمازدش
 VI-⁹ و VI-¹⁰ ناله IV-¹⁰ VI-⁹ доб. б. 890 доб. бб. 896 и 897 текста.
 VI-¹¹ دست VI-¹³ Б-бб. 893 и 894 отсутствуют. IV-¹² زمانرا
 IV-¹¹ چنین IV-¹¹ ز نیک و ز بد دست VI-¹⁴ شدی تو
 IV, VI-¹⁶ в тексте дано по Т. Л, IV, VI-¹⁵ بمازو VI-¹⁴
 IV, VI-¹⁹ بود; IV, VI-¹⁹ بود; VI-¹⁸ بود VI-¹⁸ VI-¹⁸ доб. б. 896 и 897 здесь
 оп., стоят после б. 890 текста; см. разночтение 8; IV, VI-¹⁷ здесь доб. б.:
 همی جستمش تا بپیمش روی * چنین جان بدام بدین آرزوی
 VI-¹⁷ доб. еще б.:

دریغها که رنجم نیامد بسر * بمهر اندر آمد درونم ز بر
 نزد IV, VI-²⁴ نزد هم کسی VI-²³ و IV, VI-²² آیین VI-²¹ و یا IV-²⁰

- 875 همی خواست بپروزی و¹ دستگاہ
که چون رفت³ خواهد سپهر از پرش
وزان آبخور⁵ شد بجای نبرد
همی تاخت سهراب چون پیل مست
گرازان و بر گور⁷ نعره زنان
880 همی مانند رستم ازو در¹⁰ شکفت
چو سهراب شیر اوژن¹² او را بدید
چنین گفت کای رسته از چنگ شیر
نیود آگه از بخشش هور² و ماه
بخواهد ربودن کلاه از سرش⁴
پر اذیدیشه بودش دل و روی زرد
کمندى بهازو کمانى⁶ بدست
سمندش جهان⁸ و جهانرا کنان⁹
ز پیکارش اندازها برگرفت¹¹
ز باد¹³ جوانی دلش بر دمید¹⁴
جدا مانده از زخم شیر دلیر¹⁵

۱۸

- 885 دگر باره اسپان بیستند سخت
یکشستی گرفتین نهادند سر
هرآنگه که خشم آورد بخت شوم
سرافراز¹⁹ سهراب با²⁰ زور دست
بسر بر همی گشت بدخواه بخت
گرفتند هر دو دوال کمر¹⁶
کند¹⁷ سنگ خارا بکردار موم¹⁸
تو گفستی سپهر²¹ بلندش بستم

— 4 Л 4 گشت VI-3 از کار خورشید VI-1; از بخش خورشید IV-2, оп. و VI-1
IV, VI-доб. отрывок в десять бб. (варианты бб. 1125—1135 по T), см. приложения III.
; گرازان و تازان و IV-7 یکی خنجر آب داده VI-6 وزان آب چون T-5
VI-9 IV, VI-доб. б.:
* (так!).⁸ گرازان و چون شیر VI-
بران گونه رستم چو او را بدید * عجب مانند در وی همی بنگرید
VI-11 غمی گشت و زو مانند اندر VI-; غمین گشت و زو مانند اندر IV-10
: б. IV-14 تاب IV-13 باز آمد IV, VI-12; B-б. отсутствует. ; اندرزا بر فرفت
چو نزدیکتر شد برو بنگرید * سر او را بدان فر و آن زور دید
: б. IV, VI-доб. б.: ; دگر آمدی پیش شیر دلیر VI-; چرا آمدی پیش شیر دلیر IV-15
چرا آمدی باز پیشم بگوی * سوی راستی خود نتابی تو روی
: б. IV, VI-доб. б.: شود VI-17 884 б. VI-16
ز شبگیر تا سایه گسترده هور * همی این بر آن آن برین کرد زور
که چرخ IV, VI-21 آن IV, VI-20 سپهدار IV-19

همی خواست کاید³ ز کشتن رها
 بداد و نبود⁵ این⁶ سخن دلپذیر
 سوم از جوانمردیش پی گمان⁷
 چو شیری⁹ که بر پیش¹⁰ آهو گذشت
 ازان کس که با او نبرد آزمود
 پیامد پیروسیدش از هم نبرد¹²
 سخن هرچه رستم بدو گفته بود
 بسپیری رسیدی همانا زجان¹⁵
 میان یلی چنگ و گوپال تو¹⁸
 رها کردی از دام¹⁹ و شد کار²⁰ خام
 چه آرد²¹ بپیشت بدیگر نبرد²²
 پرانده همی ماند ازو²³ در شگفت
 بغشتم و دل از غم پر²⁴ از کار اوی
 که دشمن مدار ارچه خردست خوار²⁶
 بسان یکی تیغ پولاد شد²⁸
 چنان چون شده باز یابد²⁹ روان
 بپیش جهان آفرین شد نخواست

بدان چاره¹ از چنگ آن² ازدها
 دلیر جوان⁴ سر بگفتار پیر
 [یکی از دلی و دوم از زمان
 رها کرد زو⁸ دست و آمد بدشت
 همی کرد نغچه پیر و یادش نبود
 همی دیر شد تا که¹¹ هومان چو گرد
 به هومان بگفت آن کجارتنه¹³ بود
 بدر گفست هومان گرد ای¹⁴ جوان
 دریغ این¹⁶ بر و بازو و یال تو¹⁷
 هژبیری که آورده بودی بدم
 نگه کن کزین بیهده کارکرد
 بگفت و دل از جان او برگرفت
 بلاشکر گه خویش بنهاد روی
 یکی داستان زد برین²⁵ شهریار
 چو رستم ز دست وی آزاد شد²⁷
 خرامان بشد سوی آب روان
 بخورد آب و روی و سر و تن بشست

860

865

870

دلیر و - Так в Т; Л, IV, 4 یابد - IV, 3
 نذر - VI, 2 بدین گفتن - VI, 1 بدین چاره - IV, 1
 بدادش که بود - VI, 5 دلاور جوان - VI, 6 جوان
 بدشتی - IV, VI, 9 کرد از - VI, 8 کردش از - IV, 8
 پیروسید ازو در نبرد - VI, 12 پیروسید ازو وز نبرد - IV, 12
 برو و برز - VI, 17 بر و برزو بالای تو - IV, 17 آن - VI, 16
 دست - IV, VI, 19 ب-б. отсутствует. ز کپیب دراز و یلی پای تو - IV, VI, 18 بالای تو
 پرانده ماند دلش - IV, 23 دروز نبرد - IV, 22 آید - VI, 24 کام - T, 20
 بر - VI, 25 پر از غم دل - IV, VI, 24 براندو - Л, 24 براند اسب و ماندش بدو - VI, 26
 و هو یقول: من استصغر عدوه و إن کان أسیرا، فسیری الیسیر: Б - этот б. переводит так: 26
 چو جان رفته - I, 29 گشت - IV, VI, 28 ز چنگ وی آزاد گشت - IV, VI, 27 اسپرا
 چو مرده که او باز یابد - VI, 29 گویا بیابد

ز تن خون و خوی را فرو² ریختند
 بر آوردش از جای و بنهاد پست⁴
 زند چنگ⁵ و گور اندر آید بسر⁶
 پیر از خاک چنگال و روی و دهن
 همی خواست از تن سرش را برید⁸
 کمندافگن و گرد¹⁰ و شمشیرگیر
 جزین باشد آرایش دین¹¹ ما
 سر مهتری زیر گرد آورد¹²
 نبرد سرش گرچه باشد بکین
 ز¹⁴ افگندش نام شیر آورد¹⁵

بکشتی گرفتن بر آویختند¹
 بزد دست³ سهراب چون پیل مست
 بکردار شیری که بر گور زر
 نشست از بر سینۀ پیل تن
 یکی خنجر⁷ آبگون برکشید
 بسهراب گفت ای پل⁹ شیرگیر
 دگر گونه تصر باشد آیین ما
 کسی کو بکشتی نبرد آورد
 نخستین که پشتش نهد بر زمین
 گرش بار دیگر بزیر¹³ آورد

850

855

IV-² چو شیران بکشتی بر آویختند-VI؛ چو شیران بکشتی در آویختند-IV¹
 IV, VI-⁴ بگرید-IV³ ز تنها خوی خون فرو-VI؛ ز تنها خوی و خون همی
 IV-دوب. бб.: چو شیر دمنده ز جا در بجست

کمربند رستم گرفت و کشید * ز پس زور گفستی زمین بردید
 بر رستم در آویخت چون پیل مست * بر آوردش از جای و بنهاد پست
 VI-دوب. первый б. разночтения по IV и б.:

یکی بانگ برزد پراز خشم و کین * تو گفستی بدزید یکسر زمین
 IV-⁵ دست IV-⁶ اذدر آرد بسر-IV-⁸⁵⁰ стоит после б. 851 текста; VI-

زجا بر گرفتش بکردار شیر * که دارد بچنگال پیل دلیر
 и доб. бб.:

بزد بر زمین همچو سرو بلند * که یابد ز گردون گردان گزند
 چنان رستم شیردل بر زمین * بیامد پس آنگاه پرخشم و کین
 IV, VI-دوب. бб.:⁸ خنجر VI-⁷

نگه کرد رستم باواز گفت * که این راز باید گشاد از نهدت
 که نیکو نگه کن تو: VI-¹¹ گرز-IV¹⁰ بزور نهنگ تو ای VI-⁹ ای پهلوان
 IV-¹⁵ ده IV-¹⁴ اگر بار دیگرش زیر IV-¹³ VI-¹² бб. 855-857 оп.

روا باشد از سر کنند زو جدا * بدین گونه تر باشد آیین ما

دل از جنگ جستن پشیمان کنیم
 تو با من بساز و² بیماری بزم³
 همی آب شرمم بچهر آورد⁵
 کنی⁶ پیش من گوهر خویش یاد⁷
 نبودیم هرگز بدین⁸ گفت و گوی⁹
 نگیرم فریب تو زین در¹⁰ مکوش
 بکشستی کمر¹¹ بسته ام بر¹² میان
 که فرمان و رای¹³ جهان بان بود
 نیم مرد گفتار و بند¹⁵ و فریب
 نباشد سخن زین نشان دلپذیر¹⁷
 برآید بهنگام هوش از برت
 بپرد روان تن بزندان کند
 بفرمان یزدان بساییم دست²⁰
 هشیوار با گبر²¹ و خود آمدند
 برفتند هر دو روان پر ز گرد²²

پیش جهاندار پیمان کنیم
 همان¹ تا کسی دیگر آید بزم
 دل من همی با⁴ تو مهر آورد
 هممانا که داری ز گردان نژاد
 بدو گفت رستم که ای نامجوی
 ز کشتی گرفتن سخن بود نوح
 نه من کودکم گر تو هستی جوان
 بکوشیم و فرجام کار آن بود
 بسی گشته ام در¹⁴ فراز و نشیب
 بدو گفت سهراب کز¹⁶ مرد پیر
 مرا آرزو بد که در¹⁸ بسترت
 کسی کز تو مانند ستودان کند
 اگر¹⁹ هوش تو زیر دست منست
 از اسپان جنگی فرود آمدند
 بیستند بر سنگ اسپ نبرد

835

840

845

¹ IV, VI— پیمان ² VI— پشادی ³ Б—б. отсутствует. ⁴ IV, VI— بر ⁵ Б— второе
 мисра передает так: ⁶ VI— کسی ⁷ VI— داد;
 Б— б. отсутствует; IV—доб. бб.:

زمن نام پنهان نبایدت کرد * چو گشتی تو با من کنون در نبرد
 مگر پور دستان سام یلی * گزین نامور رستم زابلی
 نبودیم دی خود VI—؛ نکردیم هرگز چنین IV—⁸ VI—доб. вариант тех же бб.

فقال له رستم إن كنت من: ⁹ Б—бб. 837—841 передает, изменяя их порядок, так:
 الشبان فلسنت من الصبيان، ولا ممن ینخدع بالحيلة والمکر وقد حلیت الدهر أشطره،
 ز مرد VI—¹⁰ ولا بد لنا من بذل الجهد. ولا يكون منتهی الأمر و آخره الا ما أراد الله
 فرجام و حکم VI—¹³ بسته ام با VI—؛ بسته دارم IV—¹² همی IV—¹¹ فریبم برینسان
 اگر نیستت IV, VI—¹⁷ کای IV, VI—¹⁶ و رزق VI—¹⁵ من VI—¹⁴
 و گر VI—¹⁹ بر IV, VI—¹⁸ B—бб. 842—845 отсутствуют. ²¹ بپند منت جایگیر
 درد IV, VI—²² گرز IV—²¹ بداریم دست VI—؛ برآید ز دست IV—²⁰

نهاده بیسرسر بر ز آهن کلاه
 مبادا¹ که با آز خویشی بود
 همی می گسارید با رودزن³
 که با من همی گردد اندر نبرد
 برزم اندرون دل ندارد دژم
 تو گوئی که داننده بر زد رسن⁵
 بدان⁶ نیز لغتی بتابم⁷ همی
 که چون او بگیتی نبرده کمست
 شوم خیره روی اندر آرم بروی
 رسیدست رستم بمن اند بار⁸
 چه کرد آن دلاور بگرزگران
 ولیکن ندارد پی¹¹ و پخش اوی
 سر جنگ جویان بر آمد ز خواب¹²
 سرش پر ز رزم و دلش¹³ پر ز بزم¹⁴
 بچنگ اندرون گرز¹⁵ گاو رنگ
 تو گفتی که با او بهم بود شب¹⁶
 ز پیگار بر دل چه آراستی
 بزن جنگ و²⁰ پیداد را²¹ بر زمین
 همی²³ تازاه داریم روی دژم

پیامد بران دشت آورد گاه
 همه تلخی از بهر پیشی بود
 وزان روی² سهراب با انجمن
 بهومان چنین گفت کین شیر مرد
 ز بالای من نیست بالاش کم
 بر و کتف و یالش همانند⁴ من
 نشانهای مادر پیام همی
 گمانی برم من که او رستمست
 نباید که من با پدر جنگ جوی
 بدو گفت هومان که در کارزار
 شنیدم⁹ که در جنگ مازندران
 بدین رخس¹⁰ ماند همی رخس اوی
 [بش بگری چون بر دمید آفتاب
 پوشید سهراب خفتان رزم
 پیامد خروشان بران دشت جنگ
 ز رستم¹⁵ بپرسید خندان دولاب
 که شب چون بدت¹⁷ روز چون خاستی
 ز کف¹⁸ بگن این گرز¹⁹ و شمشیر کین
 نشینیم هر دو پیاده²² بهم

815

820

825

830

بیمانند - VI-4 سوی - VI-2 همانا - VI-1 Б-66. 816-826 отсутствуют.

دهن; IV, VI-دوب. ب.: VI-5

ز پای و رکابش همی مهر من * بجزندد بشرم آورد چه هر من
 بدان رخس - IV-10 شنیدی - T-9 چند بار - IV, VI-8 مادر ندارم - VI-7 بدل - IV, VI-6

بدین اسپ - VI-11 سر - VI-12 Так в T; Л- вместо этого б. стоят бб. 811-815 текста; IV,
 VI-б. оп. دلش پر ز کین و سرش - VI-13

بودند باهم به شب - VI-16 در رستم - Л-15 و لبس سهراب من ذلك الجاذب أيضا سلاحه
 IV-21 جنگ و - IV, VI-20 تیر - VI-19 کین - IV-19 یکی - VI-18 بدی - IV, VI-17

همی - VI-23 برامش - VI-22 پیگار را

از ایدر¹ پندزد یک داستان شوید
 چنین کرد پندان² قضا پر سرم
 که سودی نداردت بودن³ نژند⁴
 ز گردون مرا خود⁶ بهانه نمائید
 تبه شد بچنگم⁷ بهنگام جنگ⁸
 نیپاورد کس دست من زیر دست
 باسپ اندر آرد بچنبد¹¹ ز جای
 همین بود خواهد سرانجام¹³ کار
 که از شاه گیتی¹⁴ میرتاب¹⁵ روی¹⁶
 چنان رو که او راند از بن¹⁷ سخن¹⁸
 بگیتی نمائند کسی جاودان
 دگر نیمه آرامش¹⁹ و خواب بود²¹

یکایک سوی زابلستان شوید
 تو خرسند گگردان دل مادرم
 بگویش که تو دل بمن در میند
 کس اندر⁵ جهان جاودانه نمائند
 بسی شیر و دیو و پلنگ و نهنگ
 بسی باره و⁹ دژ که کردیم پست
 در مرگ را آن¹⁰ بگوید که پای
 اگر سال گشتی¹² فزون از هزار
 چو خرسند گردد بدستان بگوی
 اگر جنگ سازد تو سستی مکن
 همه مرگ راییم پییر و جوان
 ز شب نیمه گفت سهراب بود

800

805

810

۱۷

سپه زاغ پرتان فرو برد سر²³
 نشست از بر ژنده پیل ژیان²⁴
 یکی تیغ هندی گرفته بدست²⁵

چو خورشید تابان بر آورد²² پر
 تهمتن بپوشید بپر بیان
 کمندی بفتراک بر بست شست

مـشـو جـاودان — IV, T³ راند ایـزد ان — IV, VI² از ایـران — IV, JI¹
 که کس در — VI⁵ Б-б. отсутствует.⁴ مـشـو جـاودانـه ز جـانـم — VI
 ؛ بـسـا باره — IV⁹ Б-бб. 803-805 отсутствуют.⁸ ز چـنـگـم — IV⁷ ز گـیـتی مـرا جـز — IV⁶
 همین — VI و T¹³ گـرـدد — IV, VI¹² بـر آید — T¹¹ آذکس — VI¹⁰ بسی باره — VI
 مگردان تو — IV¹⁵ ایران — VI¹⁴ همین بود راه و همین بود — IV ؛ بود راه و همین است
 ؛ چنان دان که او خواهد از بن — IV¹⁷ Б-бб. 807 и 808 после б. 809 (ср. прим. 18).¹⁶
 IV, VI¹⁹ Б-после этого б. следуют бб. 807 и 808 текста.¹⁸ بران ران که او راند اندر — VI
 ؛ خورشید رخشان بر آورد — IV²² Б-б. отсутствует.²¹ оп. و — VI²⁰ آسایش — VI
 خورشید رخشان بگسترد — T ؛ خورشید تابان بگسترد
 فلما كان الغد لمس رستم سلاحه و ركب²³ Л-бб. 811-815 стоят после б. 825
 اژدهای ژیان — VI ؛ اژدهای دمان — IV²⁴ оп. و أقبل الى المعركة²⁵ IV, VI-бб.

- 785 من امشب بپیمیش جهان آفرین
کز ویست پیروزی و دستگاه²
کنند قازه این بار⁴ کام ترا
بدو گفت رستم که با فر شاه⁶
بلشکر گه خویش بنهاد روی
790 زواره بپامد خلبانان
ازو خوردنی خواست رستم نخواست
چنین راند پیش برادر سخن
بشیر گهر چون من باوردگاه
بپاوار سپاه و درفش مرا
795 همی باش بر¹⁶ پیش پرده سرای
گر ایدون که پیروز باشم بچنگ
و گر خود دگر گونه¹⁷ گردد¹⁸ سخن
میباشید یکتن برین رزمگاه²⁰
- بمالم فراوان دو رخ بر¹ زمین
بفرمان او تابد از چرخ ماه³
برآرد بخورشیند نام ترا⁵
برآید همه کامه نیک خواه⁷
پر اندیشه جان و سرش کینه جوی⁸
که چون بود امروز⁹ بر پهلوان
پس آنگه ز اندیشه گان دل¹⁰ بشت¹¹
که بیدار دل باش و تندی مکن¹²
روم پیش آن¹³ ترک آورد خواه¹⁴
همان تخت و زرینه کفش¹⁵ مرا
چو خورشید تابان برآید ز جای
به آورد گه بر نسازم درنگ
تو زاری میباز و تندی¹⁹ مکن
مسازید²¹ جستن سوی رزم راه

T-; هور VI-³ و فر و زور VI-² رخ اندر VI-; سر اندر I-¹

بدان تا ترا بر دهد دستگاه * برین ترک بدخواه گم کرده راه
IV-доб. вариант того же б., соответствующий б. 783 текста; I- далее текст отсутствует до
конца повествования о Сухрабе. 4 VI- پشمرده 5 VI-доб. бб.:

نخواستیم که تو به نیروی دست * کنی دشمن خویشتن خوار و پیست
چو بشنید رستم ز شاه این سخن * یکی رای فرخنده افگند بن
دلش جنگجوی IV-⁸ شاه IV-⁷ که از تخت شاه VI-; که ای نیکخواه IV-⁶
L, VI-доб. б.:¹¹ ز اندیشه دل را IV, VI-¹⁰ که امروز چون گشت IV, VI-⁹

سپه را دو فرسنگ بد در میان * گشادن نیارسنت یکتن میان
IV- тот же б. доб. после б. 792 текста. 12 IV-см. прим. 11. 13 VI- این I, IV-¹⁴

و گر جز دگر گونه L-¹⁷ در I, IV, VI-¹⁶ هداسی الذهبی B-¹⁵ ناورد خواه
کرد او VI-¹⁸ و گر زانکه جزین گونه VI-; نور ایدونک جز این گونه IV-
میایید یکتن به IV-²⁰ تو بیدار دل باش و تندی VI-; تو زاری مساز و تندی IV-¹⁹

مسازید VI-²¹ متازید یکتن به آوردگاه VI-; آوردگاه

بر¹ شاه کاؤس بنه-اد روی
 بر خویش نزدیک جایش گزید²
 ز بالا و برزش³ همی کرد یاد⁴
 بدین⁵ شپیر مردی و گردی ندید⁶
 تنش را زمین بر گراید همی⁷
 همانا که دارد ستبری فزون
 ز هرگونه آزمودیم بند¹⁰
 بسی کرد را برگرفتم ز زمین
 بیفشاردم سخت پیوند او
 چو دیگر کسانش بخاک افکنم
 نجنبید بر¹⁴ زمین بر آن نامدار¹⁵
 بکشستی همی¹⁶ بایدم چاره کرد
 بمینیم تا¹⁷ رای یزدان به چیست¹⁸
 هم او²⁰ آفریننده ماه و هور²¹
 دل²³ بدسگالت²⁴ کند چاک²⁵ چاک

غمی گشت رستم ز گفتار او
 چو کاؤس کی پهلوان را بدید
 ز سهراب رستم زبان برگشاد
 که کس در جهان کودک نارسید
 بالا ستاره بساید همی
 دو بازو و رانش زان⁸ هیون
 بگرز و بتیغ و بتیر⁹ و کمند
 سرانجام گفتم که من پیش ازین
 گرفتم دوال کمربند او
 همی¹¹ خواستم کش¹² ز زمین بر کنم
 گر از باد جنبان شود کوه خار¹³
 چو فردا بیاید بدشت نبرد
 بکوشم ندانم که پیروز کیست
 کزویست پیروزی و فرّ و زور¹⁹
 بدو²² گفتم کاؤس یزدان پاک

770

775

780

1 VI— سوی 2 VI— رسید; Б—доб. следующие слова: له 3 I, IV—

فجعل رستم یحکی له عن سهراب: 772—781 бб. 4 Б— далее вместо перевода бб. 772—781
 5 Л— بران 6 VI—б. оп. 7 VI—б. оп. 8 I, IV— چو ران 9 VI— بسان 10 I, T— چند 11 VI— نمی 12 VI— گر 13 I, IV, VI— کوهسار 14 T— ابر 15 I, VI— دبل نامدار I, IV, VI—доб. б.:

ازو باز گشتم که بیگناه بود * که شب سخت تاریک و بی ماه بود
 I, IV—доб. еще б.:

بدان تا بگردیم فردا یکی * بکشستی گراییم ما اندکی
 16 VI— برو 17 I, IV— ندانم که تا 18 Б—б. имеется. 19 I, IV,
 VI— دستگاه 20 VI— همه 21 I, IV, VI— ماه و هور; Б—бб. 783—788 отсутствуют.
 22 VI— چنین 23 I, IV, VI— زن 24 I, IV— بدسکلان 25 IV— جای

بماید همی² غم زدل کاستن
 سخن راند⁴ با گیو و گفت و⁵ شنید⁶
 چگونده بچنگ اندر آورد پای
 کزین⁸ گونه هرگز ندیدیم نیو⁹
 ز لشکر بر طوس شد کینه خواه
 چو گرگین فرود آمد او¹¹ بر نشست
 بکردار شیر زبان بردمید¹²
 زنیرو بیفتاد ترگ¹⁴ از سرش¹⁵
 شدند از¹⁸ دلبران بسی¹⁹ جنگ جوی
 جز از²¹ پیلتن پایه²² او نداشت
 سپاهی برو ساده بگماشتیم²⁴
 همی تاخت از قلب تا میمنه²⁶

کنون بخوان همی¹ باید آراستن
 وزان³ روی رستم سپه را بدید
 که امروز سهراب رزم آزمای⁷
 چنین گفت با رستم گرد گیو
 پیامد دمان تا بقلب¹⁰ سپاه
 که او بود بر زین و نیزه بدست
 پیامد چو با نیزه او را بدید
 عمودی خمیده بزد بر برش¹³
 نتابید با او¹⁶ بتابید¹⁷ روی
 ز گردان کسی مایه²⁰ او نداشت
 هم آیین پیشین نگه داشتیم²³
 سواری نشد²⁵ پیش او یکتنه

760

765

چو گردان مرا روی بینند تیز *
 کنون جنگ فردا و روز بزنگ *
 بنام جهان آفرین یک خدای *
 یکی را از ایشان زمانم بجای
 VI—после этих бб. доб. еще б.:

دل اندر چنین رو نیایدت بست *
 زدشمن بگردد تپناه دست
 (мисра искажено).

وزین VI—³ همی IV—² خوان و می IV, VI—¹ می I—
 Б—бб. 759—770 переданы следующей фразой:
 وگفتن IV—⁵ گفت I, IV—⁴

جنگ آزمای I, IV, VI—⁷ وکذلك رستم حکى لچيو ما جبرى له فى يومه
 میان I, IV, VI—¹⁰ I—⁹второе мисра оп.; см. прим. 13 к б. 757. L, VI—⁸

چو گرگ این فرود آمد و T—¹¹ I, IV—¹²доб. б.:

بتنها نشد کس برش جنگجوی *
 سپردیم میدان کینه بدوی
 او تا VI—; ازوی و IV—; ازو و I—¹⁶ برش L—¹⁵ خود IV, VI—¹⁴ سرش L, I, VI—¹³

بجز I, IV, VI—²¹ پایه I, IV, VI—²⁰ بدین VI—¹⁹ این L—¹⁸ نتابید IV—¹⁷
 سپاهی برو سایه بگماشتیم I, IV, VI—²⁴ داشتیم T—²³ مایه I, IV, VI—²²

بشد IV—²⁵ سپه را برو هیچ نگذاشتیم
 I—²⁶доб. б.:

ز هر سو همی شد دمان و دنان *
 بزیر اندرون بود اسپش چمان
 IV, VI—^{доб.} варианты того же б.

شب تیره آمد سوی لشکرش
 بنهومان چنین گفت³ کامروز هور
 شما را چه کرد آن⁵ سوار دلپس
 بتو گفت هومان که فرمان شاه
 همه کار ما سخت ناساز بود
 پیامد یکی مرد پرخاشجوی
 تو گفستی زمستی کنون خاستست
 چنین گفت سهراب کو¹¹ زین سپاه
 از ایرانیان من بسی کشته ام

میان سوده از جنگ¹ و از خنجرش²
 برآمد جهان کرد پر جنگ و شور⁴
 که یال یلان داشت و آهنگ شیر⁶
 چنان بند کز ایدر نچنمد سپاه
 باورد گشتن چه آغاز بود⁷
 برین⁸ لشکر گشن بنهاد روی
 و گر جنگ با یکتن⁹ آراستست¹⁰
 نکرد از دلیران کسیرا سپاه
 زمین را بخون و گل¹² آغشته ام¹³

750

755

VI-³ آهمن پرش I, IV, VI-² پیاسود از رنج VI-¹
 B-содержание бб. 750-758
 فحکى سهراب لهومان ما جری بینه و بین رستم
 передано следующей фразой:
 I-доб. бб.:
 I, IV, VI-⁶ بسر زان I, IV, VI-⁵
 چه آمد شما را چه گفت و چه کرد * که او بود هم زور من در نبرد
 چه کرد او ابا لشکرم سر بسر * که چون او ندانم بگیتنی دگر
 یکی پیر مردست برسان شیر * نگرود ز پیگار و ز جنگ سیر
 ندانم بگرود جهان سر بسر * که بندد گه کینه چون او کمر
 VI-доб. те же бб. в таком порядке: 2, 1, 3 и 4; IV-доб. те же бб. в таком порядке: 2, 3, 4 и 1.
 باورد گه گشتن T-باورد گشتن کزان باز بود VI-باورد پر گشتن آغاز بود I, IV-⁷
 I и T-доб. бб.:¹⁰ نه او جنگ با کین VI-⁹ بدین I, IV, VI-⁸ آغاز بود
 ز هر سو پراگند گرد نبرد * ز لشکر گه ما بسی کشت مرد
 وزان پس بدان لشکر خویش روی * نهاد و همی رقت در پویه پوی
 I-доб. бб.:¹³ چون گل T-оп. و л¹² گر VI-¹¹
 اگر شیر پیش آمدی بی گمان * نرستی چنین دان ز گزر گران
 وزین بر شما جز نظاره نبود * [ولیکن نیامد کسی خود چه سود]
 IV, VI-доб. варианты тех же бб., после которых добавляют бб. (VI-их варианты):

بپیشم چه شیر و پلنگ و هژپر * بپیکان فرو آرم آهو و ز ابر

- ازین پره‌نر ترک نو خاسته
 بلشکر گه خویش تازید زود
 میان سپه دید سه‌رآب را 735
 سر نیزه پر خون و خندان و⁴ دست
 غمی⁶ گشت رستم چو او را بدید
 بدو گفت کای ترک⁷ خونخواره مرد
 چرا دست یازی بسوی⁸ همه
 بدو گفت سه‌رآب توران سپه‌ا
 تو آهن‌گ کردی بدیشیان نخست
 بدو گفت رستم که شد تیره‌روز
 برین¹¹ دشت هم داز و هم منبرست
 گر ایدون که شمشیر با بوی شیر¹³
 بگردیم شه‌گیر¹⁵ با تیغ کین 745

۱۶

- برفتند و روی هوا¹⁸ تیره گشت
 تو گفتی ز جنگش سرشت²⁰ آسمان
 و گر²² بازه زیر اندرش آهن‌ست

¹ Б—б. передан так: علی‌ید سه‌رآب ² Б—бб. 734—737 переданы следующей фразой:
 چو شیری که — T⁵ و VI⁴ زمین — I, IV, VI³ فرجع و صاح علیه صیحة
 در خون نشستی — I؛ با من نسودی — IV, VI⁸ تیز — I, VI⁷ دژم — T⁶ گپرد ز نخچیر
 B—второе мисра б. 742 и бб. 743—745 пересказаны
 следующим образом: ¹¹ VI— فلیرجع کل واحد منا الی معسکره ثم نعود اذا أصبنا
 شمشیر — VI¹⁵ که — VI¹⁴ بازو بشمشیر و تیر — T¹³ روان — I, IV, VI¹² بدین
 B—бб. ¹⁹ و هر دو هوا — I¹⁸ خواهی — VI¹⁷ تو شو — VI؛ تو رو — I, IV¹⁶
 746—749 не переводит, ограничиваясь переводом первого слова б. 745: فرجعا (переводом
 текста). ²⁰ I— سرشتش ز جنگ ²¹ I, IV, VI— نیاساید ²² IV, VI— دگر

که بر² زمین بچنمباند اندر نبرد
 میان جوان را³ نبود آگهی
 دو شیر اوژن از جنگ سیر آمدند
 دگر باره سهراب گرز گران
 بزد گرز و آورد کتفش بدرد
 بخدمت سهراب و گفت ای سوار
 برزم اندرون¹² رخس گویی خرسست
 اگر چه گوی سـرو بالا بود
 بسستی¹⁶ رسید این¹⁷ ازان آن ازین
 که از یکدگر روی برگاشتند
 تهمتن بتوران سپه شد جنگ
 میان سپاه اندز آمد چو گرگ²⁰
 عنان را به پیچید سهراب گرد
 بزد خویشتن را بایران سپاه²³
 دل رستم اندیشه کرد بد

کمر بند اورا I-³ در IV-; از I, VI-² و هو آخذ بمعاهد سهراب B-¹
 T-доб. б.:⁴

فرو داشت دست از کمر بند او * شگفتی فرو ماند از بند او
 B-⁸ B-б. отсутствует.⁷ گشته و خسته I, VI, T-⁶ تبه T-; غمی VI-; همی I, IV-⁵
 فتألم B-передает мисра так: B-¹⁰ و VI-⁹ ثم إن سهراب أخرج جرزه من حلقة سرجه
 بزیر اندرون VI-; بزخم اندرون I-¹² سواران I-¹¹ مننه رستم
 B-б. отсутствует.¹³ IV-¹⁴ رسوا VI-; دانا IV-¹⁵ VI-доб. б.:
 مرا رحمتی آمد از تو بدل * که از خونت آغشته گشتت گل
 VI-¹⁸ رسیدی VI-¹⁷ پیستی T-; پسیری VI-; بستنی I-¹⁶
 گشتند خرد IV-; گشتند آن سپاه بزرگ I-²¹ گرد I-²⁰ برانسان I, IV-¹⁹
 I, IV-²² I, IV-²² 729 стит после б. 731 текста. I-б. و بزرگ

بایران سپه رفت سهراب گرد * عنان باره تیزنگ را سپرد
 VI-б. оп. VI-²⁵ بدستش VI-²⁴ بر ایران سپاه I, IV-²³

- 705 فرو مانند اسپ و دلاور ز کار¹
تن از خوی پر آب و همه کام³ خاک
یک از یگدگر ایستادند⁴ دور
جهانها شکفتی ز⁷ کردار دست
ازین دو یکی را نجنبید مهر
همی بچه را باز داند ستور⁹
نداند همی مردم از رنج و آز¹⁰
همی گفت رستم که هرگز نهنگ
مرا خوار شد جنگ¹² دیو سپید
710 جوانی چنین¹³ ناسپرده جهان
بسیری رسانیدم از روزگار
چو آسوده شد باره هر دو مرد
بزه بر نهادند هر دو کمان
715 زره بود و خفتان و بپر بیان
غمی شد دل هر دو از یگدگر
تهمتن که گر¹⁸ دست بردی¹⁹ بسنگ

دست بازو — I, IV, VI; دست و بازوش یار — T² اسپ دلاور سوار — I, IV, VI; Так в VI; 1
یک از دیگر استاده هر دو ز — IV; یک از دیگران استادند — I⁴ دهان پر ز — T³ پکار
شگفتا که — I, IV; ⁷ درد — J⁶ در دتب — VI; تباب باب — J⁵ یکی از دگر مانند آنگاه — VI
شکسته هم از تو شکسته — VI; شکسته هم از تو هم از پور — I⁸ شگفته که — VI
رزم — IV¹² همی دشمنان را — VI¹¹ رنج آز — I, IV, VI¹⁰ مانند ز دور — VI⁹
ز آورد و — I¹⁵ Б — бб. 711 и 712 отсутствуют. ¹⁴ ز دست یکی — I, IV, VI¹³
ز آورد و از جنگ و ننگ — VI; باورد که ننگ تر شد — IV; جنگ و ز ننگ و
J — доб. б.: J — جوان و مهان سالخورده گوان — J¹⁶

ز تیر و ز پیکان هوا تیره گشت * جهان از شگفتی همی خیره گشت
I¹⁹ اگر — I, IV¹⁸ ز تیر و ز پیکار مانده — VI; ز کلک و ز پیکان نیامد — I, IV¹⁷
بکندی ز — VI²¹ سیه سنگ را روز — IV, VI; ز خاره بسی روز — I²⁰ کردی
سنگی سیه بی درنگ

اگر زنده مازی مترسی از نهنگ
 که با نامداران توران گـروه
 بمردی جهان زیر پای منست²
 همه راستی باید افگند بن
 گر از³ تـخمه نامور نیرمی
 هم از تـخمه سام نیرم نیم
 نه با تخت و گاهم نه با افسرم
 پرو⁶ تـیره شد روی روز⁷ سپید

نگه کن مرا گر بپینی¹ بچنگ
 مرا دید در چنگ دریا و کوه
 چه کردم ستاره گوی منست
 بدو گفت کز تو بپرسم سخن
 من ای دون گمانم که تو رستمی
 چنین داد پاسخ که رستم نیم
 که او پهلواذست و⁴ من که ترم⁵
 از امید سهراب شد نامید

690

۱۵

همی مازد از گفت مادر شگفت
 بکوته نیرزه¹⁰ همی تاختند¹¹
 بچپ باز بردند هر دو عنان
 همی ز آهن آتش فرو ریختند¹⁴
 چه زخمی¹⁶ که پیدا کند رستخیز
 غمی گشت بازوی کند آوران¹⁷
 دمان²⁰ باد پایان و²¹ گردان دژم
 زره پاره شد بر²³ میان گوان

به آوردگه رفت⁸ نیزه بگفت⁹
 یکی تنگ میدان فرو ساختند
 نمازد ایچ بر¹² نیزه¹³ بند و سنان
 بشمشیر هندی بر آویختند
 بزخم اندرون تیغ¹⁵ شد ریز ریز
 گرفتند زان پس عمود گران
 ز نیرو¹⁸ عمود اندر آورد خم¹⁹
 ز اسپان فرو ریخت برگستوان²²

695

700

¹ I, IV—تا نه بپینی—IV; ² I, IV, VI—доб. б.:

چو آمد ز رستم چنین گفتگوی *
³ I—که از—IV; ⁴ VI—وزان—VI; ⁵ B—انا الغلام—B; ⁶ IV—
 و⁷ VI—زرد—VI; ⁸ I, IV, VI—доб. ⁹ I, IV, VI—گرفت—
¹⁰ VI—نیزه—VI; ¹¹ I, IV—تاختند—T; ¹² I, IV, VI—
 داختند—T; ¹³ B—соответственно: ¹⁴ I—б. 697 следует после б. 698 текста.

ببستند پیمان که از هر دو روی * بیماری نباید کسی کینه جوی
 بکردند تدبیر با هم نبرد * نشد هیچ ازیشان یکی روی زرد
¹⁵ VI—تیر—VI; ¹⁶ IV, VI—رزمی—IV, VI; ¹⁷ T—بران—T; ¹⁸ VI—ز
 تیر و ¹⁹ T—آمد بخم—T; ²⁰ I—چمان—I; ²¹ VI—جهان—VI; ²² I, IV, VI—
 در—VI; ²³ B—соответственно: ²⁴ B—соответственно: ²⁵ B—соответственно:

نه این رستخیز از پی بیگتنست³
 بهست آن کیانی کمر بر میان
 زواره ننگه‌بمان گناه و سپاه⁴
 همی رفت پرخاشجوی و دژم
 برش چون بر سام جنگی فراخ
 باوردگه هر دو همرو⁷ شویم⁸
 باوردگه⁹ رفت از پیشی صف¹⁰
 ز من جنگ و پیگار سوی تو گشت¹²
 چو من با تو باشم¹⁴ باورد پس
 ترا خود بیک مشت من پای نیست¹⁶
 ستم یافت بالت¹⁸ ز بسیمار سال
 بدان جنگ و یال¹⁹ و رکبیب دراز
 زمین سرد و خشک و سخن²¹ گرم و نرم²²
 بسی بر زمین پست کردم سپاه
 ندیدم بدان سو²⁴ که بودم²⁵ شکن

بدل¹ گفت کین کار² آهرمنست
 بزد دست و پوشید بر میان
 نشست از بر رخس و بگرفت راه
 درفشش⁵ ببردند با او بهم
 چو سهراب را دید با⁶ یال و شاخ
 بدو گفت از ایدر بیکسو شویم
 بمالید سهراب کف را بکف
 برستم چنین گفت¹¹ کاذر گذشت
 از ایران نخواهی دگر یار¹³ کس
 به آوردگه بر ترا¹⁵ جای نیست
 بهالا بلندی و با¹⁷ کتف و یال
 ننگه کرد رستم بدان سرفراز
 بدو گفت نرم ای جوان مرد گرم²⁰
 بپیری بیسی دیدم آوردگه
 تمه شد بیسی دیو در جنگ²³ من

675

680

685

1 VI—چنین 2 I, IV, VI—رزم کین 3 Б—б. отсутствует. 4 I, IV, VI—доб. б.:

بدو گفت از ایدر مرو پیشتر * بمن دار گوش از یلان بیشتتر
 I—⁵ و اوصی آخاه زواره بالا یبرج مکانه، ویحفظ ماوراءه B—соответственно переводит:
 VI—⁸ بر آوردگه بر پی آهو I, IV—⁷ و آن IV—⁶ درفش

بگفت او برستم برو تا رویم * بیکجایگه هر دو مرد گویم
 ب. стоит после б. 677 текста. I, IV—⁹ بر آوردگه VI—¹⁰ بر آوردگه
 VI—б. оп.; I, IV, VI—доб. б.:¹¹ I, IV—گفت سهراب I—¹² بدو گفت سهراب

بگفت او برستم برو تا رویم * بیکجای هر دو مرد گویم
 L—¹⁵ باشم و تو I, IV, VI—¹⁴ نخواهیم یاری ز VI—¹³ I, IV—یار همی یار
 I, VI—¹⁹ I, VI—سالت IV—¹⁸ بر VI—¹⁷ VI—б. 680 стоит после б. 681 текста. مر مرا
 نرم و گرم VI—²² هوا I, IV, VI и T—²¹ نرم I, VI—²⁰ یال جنگ IV—¹⁶ سفت و جنگ
 I, VI—²⁵ I, VI—²⁴ ندیدم بسویی IV—²³ زرفتم بسویی I—²⁴ در دست VI—²⁵ زبر دست I—

که پیش من آید بهنگام¹ جنگ
 از ایران ندادند پاسخ کسی⁴
 بنیزه در آورد بالا ز جای⁵
 بزد نیزه⁸ برکنند هفتاد⁹ میخ
 ز هر سو برآمد دم کزنای
 بکردار گوران ز چنگال شپیر¹²
 کزین¹³ نامداران فرخ نژاد¹⁴
 کزین ترک شد مغز گردان¹⁵ تھی
 از ایران نیارد کس این کار کرد
 شنیده سخن پیشی¹⁶ او بر شمرد
 که کردی مرا ناگهان خواستار
 ندیدم ز کاوس جز رنج رزم
 سواران بروها پر از چین کنند
 زره گیو را دید کاندز گذشت¹⁹
 همی گفت گر گین که بشتاب هیمن
 بمرگستوان²¹ بر زده²² طوس جنگ
 تهمتن چو از خیمه²³ آوا شنود

که داری از ایرانیان تیزچنگ
 همی گفت و می بود² جوشان بسی³
 خروشان بیامد بپرده سرای
 خم آورد زان پس⁶ سنان کرد سیخ⁷
 سراپرده یک بهره¹⁰ آمد ز پای¹¹
 رمپد آن دلاور سپاه دلیر
 غمی گشت کاوس و آواز داد
 یکی نزد رستم برید آگهی
 ندارم سواری و راهم نبرد
 بشد طوس و پیغام کاوس برد
 بدو گفت رستم که هر¹⁷ شهریار
 گهی گنج¹⁸ بودی گهی ساز بزم
 بفرمود تا رخش را زین کنند
 ز خیمه نگه کرد رستم بدشت
 نهاد از بر رخش رخشنده زین
 همی بست بر باره²⁰ رهام تنگ
 همی این بدان آن بدین گفت زود

3 I, VI- بگفت و همی بود 2 I, IV, VI- بدین دشت 1 I, IV, VI-

5 I, IV, VI- б. оп.; Б-66. نداد ایچ پاسخش کس 4 I, VI- خامش بسی T-; خاموش بس
 656-659 переводит: ورکض نحو سراق کپکاووس فقوضه برمه وتفترق عنه من کان هناک من
 العسکر تفرق الیهاعفیر لصولة الضیغم الیهصور و لم یقدر أحد شجعان ذلک العسکر علی مقاومتہ

بزد IV-; بزد تند و 8 I, VI- سنان سستیخ 7 I, IV, VI و T- پیشت 6 I, IV, VI و T-
 12 I, IV, کندش ز جای IV-; آمد بتای 11 Л, I- نیمه 10 VI- هشتاد 9 I, IV- گرد

فعظم: Б-66. 660-662 передает так: 14 VI-; خسرو نژاد- 13 I, IV, VI و T- که ای VI- б. оп.
 ذلک علی کپکاؤس فأذفد طوسا الی رستم لیخیره بصنبح سهراب، ویستنهنه الیه و یستعجله

19 Б-66. رزم IV-; جنگ 18 I, VI و T- ای 17 VI- نزد 16 VI- ترکان 15 Л, IV-
 667-668 переданы следующим образом: وأمر عسکره بالركوب و جعل جرجین یقال له: عجل

23 I, VI- در زده 22 I, IV- که برگستوان 21 VI- جاگز IV-; چا لزه 20 I, VI-

یکی خود چینی¹ بکردار باد²
 نشسست از بر باره تیزتگ⁴
 به آوردگه رفت چون پیل مست⁶
 نیارست کردن بدو در نگاه⁷
 ز بازوی و ز⁸ آب داده سنان
 بگفتند کاینست⁹ گو پیلتن
 که یارد شدن پیش¹⁰ او جنگجوی
 همی شاه کاوس را بر¹¹ شمرد
 که چون¹⁴ است کارت بدشت نبرد
 که در جنگ نه تاو داری نه پی¹⁵
 ستاره بدین کار گریان¹⁷ کنم
 بدان¹⁸ شب کجا کشته شد ژند رزم
 کنم زنده کاوس کی را بدار

بپوشید خفتان و بر سر نهاد
 ز تندی بچوش آمدش خون برگ³
 خروشید و بگرفت نیزه⁵ بدست
 کس از نامداران ایران سپاه
 ز پای و رکیب و ز دست و عنان
 ازان پس دلیران شدند انجمن
 نشاید نگه کردن آسان بدوی
 ازان پس خروشید سهراب گرد
 چنین¹² گفت با¹³ شاه آزاد مرد
 چرا کرده نام کاوس کی
 تنست را برین نیزه بریان¹⁶ کنم
 یکی سخت سوگند خوردم بمزم
 کز ایران نمازم¹⁹ یکی نیزه دار

645

650

¹ Б — خودة ترکیمة — ² I, IV, VI —

زره را و خفتان بپوشید شاد * یکی ترکب رومی بسر بر نهاد
 I, IV — доб. б.:

گرفتیش سنان و کمان و کمنند * گران گرز را پهلوی دیو بند
 VI — доб. вариант того же б. ³ I — خون زرگ; VI — خون بروی ⁴ VI — تیزپوی
⁵ Б — رمج ⁶ VI — обратный порядок мисра; I, VI — رجیست
 VI и T — доб. бб.:

برون آمد و رای ناورد کرد * بر آورد بر چهره ماه گرد
 وزان پس دمان شد بپرده سرای * بنی زه بر آورد بالا ز جای
 بکردار گوران ز چنگال شیر * رمیدند ازو سروران دلیر
 IV — ⁹ و آن ⁸ I, IV, VI — отсутствуют. ⁷ I — پرو فر; IV — پرو; VI — б. оп.; Б — бб. 644—655
 I, IV, VI — ¹³ کای ¹⁴ I, IV, VI — ¹² بدو ¹¹ کاوس باید ¹⁰ نزد VI — ¹⁵ I, IV, VI — ¹⁶ I, IV, VI — ¹⁷ I, IV, VI — ¹⁸ بدین چون منت سخت پیچان
 VI — ¹⁹ VI — بدین ¹⁸ I — دران

چو گودرز و¹ هفتاد پور گزین
 نباشد پایران تن من⁴ مباد
 که چون برکشد⁵ از چمن⁶ بیخ سرو
 بسهراب گفت این چه⁸ آشفتنست
 نیاید ترا جست با او نبرد
 همی پیلتن را نخواهی شکست
 همه پهلوانان² با آفرین³
 چننین دارم از موید پاک یاد
 سزد گزر گیارا نبوید⁷ تذرو
 همه با من از رستمت گفتنست⁹
 برآرد به آوردگاه از تو گورد¹⁰
 همانا که¹¹ آسان نیاید بدست

635

۱۴

چو بشنید این گفتهای¹² درشت¹³
 ز بالا زدش تند یک پشت دست
 نهان کرد ازو روی و¹⁴ بنمود پشت¹⁵
 بیفگند و¹⁶ آمد بجای نشست¹⁷

640

¹ П, I — оп. ² I, IV, VI — نامداران ³ I, IV — доб. б. (см. прим. 23 к б. 632); VI — б.
 оп. ⁴ VI — پایران در ⁵ I, VI — کشم; IV — برکنند ⁶ I, VI — زمین ⁷ IV, VI —
 بوید ⁸ VI — آنچه ⁹ VI — доб. бб.:

چرا باید این کینه آراستن * بمیه هوده چیزی ز من خواستن
 بدین کینه خواهی بریدن سرم * که آگاهیی آن نباشد برم
 بهانه نیاید بخون ریختن * چه باید کنون حجت انگیزستن
¹⁰ I, IV — б. оп.; VI — б. 637 стоит после б. 638 текста. ¹¹ I, VI и T — همانا که ¹² I, IV,
 چیزی — ¹⁵ I, IV — سر پردلان زود — ¹⁴ VI — نهفت — ¹³ I, IV — گفتارهای VI —
 نگفت; I, IV — доб. б.:

عجب مانند ازان گفتههای درشت * سر پردلان زود بنمود پشت
 VI — доб. б.:

نهان کرد ازو روی و چیزی نگفت * عجب مانند ازان گفتههای نهفت
 после которого доб. б., добавленный в рук. I и IV. ¹⁶ I, IV, VI — بیفگندش
¹⁷ Б — б. отсутствует; I, IV, VI — доб. бб.:

بسی کرد اندیشههای دراز * ز هر گونه کرد پیگار ساز
 بست از پی کینه آنکه کمر * نهاده از سر سروری تاج زر

که بانگت پی اسپن² نشنیده
 زبان بر ستودنش بگشایدت⁴
 که دریا با آرام خندان⁶ بود
 ندارد دم آتشش تپیز پای⁸
 چو تیغ از میان¹⁰ برکشید آفتاب
 که گر من نشان گو شیرگیر
 چنین یال و این خسروانی نشست
 بر اندگیزد این باره¹² پیلتن
 شود کشته رستم بچنگال اوی¹⁶
 بگریزد سر تخت¹⁸ کاوس شاه
 به از زنده دشمن بدو²⁰ شادکام¹
 نگرود²² سپه روز چون آب جوی²³

تو مردان¹ جنگی کجا دیده
 که چندین ز رستم سخن بایدت³
 از آتش⁵ ترا بیم چندان بود
 چو دریای سبز⁷ اندر آید ز جای
 سر تیرگی اندر آید بخواب⁹
 بدل گفت پس¹¹ کار دیده هجیر
 بگویم بدین ترک با¹² زور دست
 ز لشکر کند جنگ اوز¹³ انجمن
 برین¹⁴ زور و این کتف و این یال اوی¹⁵
 از ایران نیاید¹⁷ کسی کینه خواه
 چنین گفت موبد که مردن¹⁹ بنام
 اگر من شوم کشته بر دست اوی

625

630

۱ I, IV, VI и T — ۲ I, IV, VI и T — ۳ I, IV, VI и T — ۴ I, IV, VI и T —

که آواز روجه — VI — ۲ شیران — VI — ۱

ارش بینم آنگاه آیدت یاد * که دریا خسروشان نگرود ز یاد
 ۵ Л — آتش — ۶ I, IV, VI и T — جنبان — ۷ VI — دریا بوج — ۸ I, IV — б. оп.; Б — б. отсутствует.
 تا — VI — ۱۱ تیغ نفس — IV — تیغ تیش — I, VI и T — ۱۰ ز خواب — IV — ۹ (ср. б. 357 текста).
 برین گونه کتف و — Л — ۱۵ بدین — I, VI — ۱۴ جنگجوی — I, IV, VI — ۱۳ و این — I, IV — ۱۲
 از ایران نیاید کسی جنگجوی * که اوی اندر آرد ابا او بروی
 ۱۶ Б — б. 629 отсутствует; I, IV — доб. б.:
 چو ز ایران نباشد — I, IV — ۱۷

چو من هست گودرز را سیال خورد * دگر پور هفتاد و شش شیر مرد
 چو گیو جهانگیر بشکر شکن * که باشد بهر جا سر انجمن
 چو بهرام و رهام گردن فراز * چو شیدوش شیر اوژن رزمساز
 پس از مرک من مهربانی کنند * ز دشمن بکین جانستانی کنند
 ۱۸ I — سرگاه — ۱۹ VI — خسرو — ۲۰ IV — بدو — ۲۱ VI — دشمن بکام — VI — ۲۲
 ۲۳ I — آب در تیره جوی — I — ۲۳; T — доб. бб.:
 از ایران نیاید کسی جنگجوی * که اوی اندر آرد ابا او بروی
 ۱۷ I, IV — доб. б. искажен; T — доб. вариант того же б.

چو من هست گودرز را سیال خورد * دگر پور هفتاد و شش شیر مرد
 چو گیو جهانگیر بشکر شکن * که باشد بهر جا سر انجمن
 چو بهرام و رهام گردن فراز * چو شیدوش شیر اوژن رزمساز
 پس از مرک من مهربانی کنند * ز دشمن بکین جانستانی کنند
 ۱ I, IV — доб. здесь первый б, по T и четвертый б. (после б. 633 текста; VI — доб. первый б. и
 вариант четвертого по T; Б — эти бб. отсутствуют.

گشاده کنم گنجهای نهان¹
 گشاده پوشی بمن² بر سخن
 نگر تا کدامین به آیدت رای³
 بدانکه که بگشاد راز از⁴ نهفت⁵
 کجا ناپسوده بسنگ⁸ اندرست
 درخشنده¹⁰ مهری بود بی بها¹¹
 چو سیر آید از مهر¹² وز تاج و گاه
 که او ژنده پیل اندر آرد ز جان¹⁴
 سرش ز آسمان آید¹⁶ بگرد¹⁷
 سرش برترست از درخت بلند¹⁸
 چه هم رزم او ژنده¹⁹ پیل و چه مرد²⁰
 چو گرد بی رخس²¹ او پیل نیست²²
 سپه بخت گودرز کشوادگان
 بدین زور و این دانش و این هنر

ترا بی نیازی دهم در جهان
 و رایدون که این راز داری ز من
 سرترا نخواهد همی تن بجای
 نمینی که موبد بخسرو چه گفت
 سخن گفت⁶ ناگفته⁷ چون گوهرست
 چو از⁹ بند و پیوند یابد رها
 چنین داد پاسخ هجیرش که شاه
 نبرد کسی جوید¹³ اندر جهان
 کسیرا¹⁵ که رستم بود هم نبرد
 کنش زور دارد بصد زورمند
 چنو خشم گیرد بروز نبرد
 [هم آورد او بر زمین پیل نیست
 بدو گفت سهراب از²³ آزادگان
 چرا چون ترا²⁴ خواند باید بسر

610

615

620

¹ I, IV, VI—سهراب—راز گوردی میان مهان—² I, IV, VI—میانچی کن اکنون بدین هر دو رای—³ I, IV, VI—
⁴ IV—оп. ⁵ Б—бб. 610—612 отсутт-
 вуют. ⁶ Л, VI—گفته ⁷ IV—ناسفته ⁸ VI—بند ⁹ VI—چو آن ¹⁰ I—
 چو رخشنده—¹¹ Л—کی از ابر پیل—¹² VI—شهر ¹³ I—خواهد—¹⁴ Л—
 IV—رخشنده—¹⁵ I, IV, VI—доб. б.:
 به زخم سر گرز سندان شکن * بر آرد دمار از دو صد انجمن
 I, VI—¹⁶ I, IV, VI—آرد ¹⁷ Л—доб. б.:
 نخواهم که با او بصحرا بود * هم آورد او کوه خارا بود
 I, IV— доб. вар. б. после б. 617 текста; Б—бб. 615—617 передает следующей фразой:
¹⁸ I, IV—б. стоит после б. 618 текста; VI—б. оп. ¹⁹ IV—
²⁰ I—доб. б.:
 نخواهم که با او بصحرا بود * هم آورد اگر سنگ خارا بود
 (см. выше, прим. 17). ²¹ I, IV—اسب ²² I, IV—б. стoit после 616 б. текста; VI—б. оп.
²³ IV, VI—از—²⁴ I, IV—چون ترا—VI—که همچون تویی

595 زمانه نبشته دگرگونه داشت
 دگر باره پرسید ازان سرفراز
 ازان پردهٔ سبز و مرد³ بلند
 ازان پس هجیر سپهبدش گفت⁵
 گز از نام چینی بمانم⁷ همی
 بدو گفت سهراب کین نیست داد
 کسی کو بود پهلوان جهان
 تو گفتی که بر¹¹ لشکر او مهترست
 600 چینی داد پاسخ مر اورا هجیر
 کنون رفته باشد بزابلستان
 بدو گفت سهراب کین خود مگوی¹⁴
 برامش نشیند جهان پهلوان
 مرا با تو امروز پیمان یکیست
 605 اگر پهلوان را نمایی بمن
 چنان کو گذارد بماید گذاشت¹
 ازان کسش بدیدار او بد نیاز²
 وزان اسپ و آن تاب داده⁴ کمند
 که از تو سخرا چه باید⁶ نهفت
 ازان است کورا ندانم همی
 ز رستم نکردی سخن هیچ یاد
 میان سپه در⁸ نمازد⁹ نهان¹⁰
 نگهبان هر مرز و هر کشورست¹²
 که شاید بدن کان گو شیرگیر
 که هنگام بزمست در¹³ گلستان
 که دارد سپهبد سوی جنگ روی¹⁵
 برو¹⁶ بر بخندند پیر و جوان
 بگویم و گفتار ما¹⁷ اندکیست¹⁸
 سرفراز باشی بهر انجمن

¹ I, IV—доб. б.:

چو دل برزهی بر سرای سپنج * همه زهر پیشش آرد و درد و رنج
 ثم عاود VI— доб. вариант того же б. ² Б— бб. 594 и 595 передает следующим образом:
 سهراب السوال لما فى نفسه من السيد الذى كان مشوقا اليه،
 ومرفقا بجناح قبله عليه، فسأله ثانياً عن السرداق الذى كان فى نفس الأمر سرداق
 ابيه رستم و قال: قل لى لمن ذلك السرداق الأخضر؟ ومن ذلك الرجل الطويل الذى
 VI— ⁵ اسپ و آن خم داده— IV؛ ⁴ I, VI— اسپ I, VI— ³ هو عنده
 نام چینی ندانم— I؛ نام جویی بمانم— ⁷ II— ⁶ نماید VI— ازان پس مر او را سپهبد بگفت
 T—доб. бб.: ¹² در— I, IV— ¹¹ نشان VI— ¹⁰ نگردد— IV— ⁹ میان بسته دارد— ⁸ II
 برزهی که کاؤس لشکر کشد * به پیل دمان تخت و افسر کشد
 جهان پهلوان بایدش پیشش رو * چو بر خیزد از دشت آوای غو
 I, IV—доб. б.: ¹⁵ I, IV—доб. б. ما هذا الكلم— B؛ ¹⁴ I, VI— اشکوفه و VI؛ ¹³ بزمست بر— ¹³ II
 ز هر سو بهر جهاندار شاه * بیایند نزدش مهان با کلاه
 کنون رفت و پیمان من— VI؛ بگویم که گفتار من— ¹⁷ I, IV— ¹⁶ I, IV, VI— برین
 B— б. отсутствует. ¹⁸

بدو گفت زان سوی¹ تابنده شید² 580
 ز دیمای رومی بپیشش⁴ سوار
 پیاده سپردار و نیه زوران⁵
 نشسته سپهدار بر تخت عاج
 ز هودج⁸ فرو هشته دیما جلیل
 بر خیمه نزدیک⁹ پرده سرای
 بدو¹¹ گرفت کورا فریبرز خوان 585
 بپرسید کان سرخ¹³ پرده سرای
 بگرد¹⁶ اندرش سرخ و زرد و بنفش
 درفشش پس پشت پیکر گراز
 چنین گفت کورا گرازست نام
 هشیوار و²⁰ ز تخمه گیوگان²¹ 590
 نشان پدر جست و²³ با او نگفت
 تو گیتی²⁴ چه سازی که خود ساختست

چو خورشید تابان - VI-3 تابان برست - VI-2 ازان سو که - I, IV, VI-1
 I, IV-7 لشکر - VI-6 اصحاب ترسه و رماح - B-5 و پیشش - I, IV-4 پرو افسرست
 582 و 583 B- نهداده بر عاج از منگ تاج - VI- کرسی عاج ساج
 زده خیمه - VI- بر خیمه در پیش - I, IV-9 پرده - I, IV, VI-8 فی اوصاف ذکرها المؤلف
 I-11 B-6. VI- یکی ماه پیکر درفشش بپای - I, IV-10 بر پیش
 VI-6. B-585 و 586 VI-12 چنین

چنین گفت سهراب کز بهر شاه * بیایند پیشش مهان با کلاه
 VI-دوب. ب.:

زده خیمه در پیش پرده سرای * بدهلیز چندی ستاده بپای
 بدهلیز چندی ستاده - I, IV, VI- درفشش درخشان پیشش - VI-14 ازان زرد - VI-13
 یکی - VI-16 ثم سایلله عن سرادق آخر B-587-588 B-15
 IV-21 و - VI-20 گذارد - VI- نپیچد - I-19 از - I-18 سیمین - I, T-17
 B-6. B- VI- که در رفح و سختیش باشد توان - VI- نگردد ز جان - IV- بپندد میان - L-22
 B-592 و 593 B-26 گونه - VI-25 جهانرا - I, IV, VI-24 و - I-23

3 دران نپزه بر شیر زرین سرست
 6 بنوی پیامد بر شهریار
 8 بدو گفت⁷ نامش ندارم بویسر
 10 کجا او پیامد بر شهریار
 که جای ز رستم پیامد نشان
 13 همی دید و¹² دیده نپد باورش
 مگر کان سخنها شود دلپذیر
 ز فرمان نکاهد نخواهد¹⁵ فزود
 کشیده سراپرده بد¹⁷ بر کران¹⁸
 برآید¹⁹ همی ناله کردنای
 برآورده از پرده²¹ زرین سرش²²
 که خوانند²⁴ گردان ورا گیو نیو
 به ایرانیان²⁵ بر دو بهره سرست²⁶

درفشی بدید¹ ازدها پیکر² ست
 4 گفت کز چین یکی نامدار⁵
 پسر سید نامش ز فرخ هجیر
 بدین دژ بدم من بدان⁹ روزگار
 غمی گشت سهراب را دل ازان¹¹
 نشان داده بود از پدر مادرش
 همی نام جست از زبان¹⁴ هجیر
 نهشته بسر بر دگر گونه بود
 ازان پس پسر سید زان¹⁶ مهتران
 سواران بسپار و پیلان پپای
 یکی گرگ²⁰ پیکر درفش از برش
 بدو گفت کان پور²³ گودرز گیو
 ز گودرزبان مهتر و بهترست

570

575

وقدامة ب-² درفشش بپین T- درفشش بدید IV- درفشش پپیش I, VI-¹
 رایة تشبه الشعبان³ VI-دوب. بب. VI-دوب. ب.

هجیر آنگهی گفت با خویشتن * که گر من نشان گو پیلتن
 بگویم بدین نیک دل شیرمرد * ز رستم برآرد بناگاه گرد
 ازان به نپاشد که پنهن کنم * ز گردنکشان نام او بفکنم
 I, IV-دوب. эти же бб. после б. 569 текста.⁴ I, IV-بدو⁵ I, IV, VI-نیکخواه⁶ I, IV, VI-
 7 I, VI-بگفتا که⁷ I, VI-بنددیک شاه
 8 I-زویسر⁸ 9 VI-درین⁹ 10 I, IV-دوب. бб., добавленные
 11 I, IV-بدان را دل ازان سرکشان VI-; سهراب را دل ازان سرکشان
 12 VI-و оп. 13 IV-یاورش¹³ 14 IV, VI-دهان¹⁴ 15 I, IV, VI-نه هرگز¹⁵ I, IV, VI-
 16 I, IV, VI-
 17 I, IV, VI-سراپرده¹⁷ 18 B-бб. 574-576 переданы так: صاحب
 19 I, IV-دوب. б. VI-دوب. б.

که لعل و بنفش است پرده سرای * ز سمش بچنید زمیغش ز جای
 19 I, IV-دوب. б. 20 VI-کوه²⁰ 21 I, IV, VI-باجر اندر آورده²¹ 22 VI-دوب. б.

میان سراپرده تختی زده * ستاده غلامان پپیشش رده
 که VI-کجا خواند I-²⁴ چین گفت کو بود VI-; چین گفت کان پور²⁴ I, IV-²⁸
 25 I, IV, VI-ایران سپه²⁵ 26 VI-دوب. б. T-دوب. б.

سرفراز داماد رستم بود * بایران زمین هم چو او کم بود

پس پشت پیلان و بالاش پیش¹
 بدر بر³ سواران زرینه کفش⁴
 درفشش⁶ کجا پیل پیکر بود
 سواران بسی گردش اندر پپای⁸
 درفشان یکی در¹⁰ میانش گهر¹¹
 جهانگیر¹² گودرز کشوادگان¹³
 یکی لشکری گشن پیشش پپای
 زده پیش او اختار کاویان¹⁵
 ابا فر و با سفت و یال گوان¹⁶
 نشسته بیک رشی سرش¹⁹ برتر است
 کمندی فرو هشتنه تا پای اوی
 تو گویی که در زین²¹ بجوشد همی
 همی جوشد آن مرد²³ بر جای خویش
 نه بینم همی اسب همتای اوی²⁵

بگرد اندرش خیمه ز اندازه پیش
 زده پیش او² پیل پیکر درفش
 چنین گفت کان⁵ طوس نوذر بود
 دگر گفت⁷ کان سرخ پرده سرای
 یکی شیر پیکر درفشش بزر⁹
 چنین گفت کان فر آزادگان
 بپرسید کان سبز پرده سرای¹⁴
 یکی تخت پرمایه اندر میان
 [برو بر نشسته یکی پهلوان
 ز هر¹⁷ کس که بر پای پیشش بر است¹⁸
 یکی باره پیشش به بالای اوی
 برو²⁰ هر زمان بر خروشد همی
 بسی پیل²² برگستوان دار پیش
 نه مردست ز ایران²⁴ به بالای اوی

555

560

565

IV-² Б-б. отсутствует. T- شیران پیش; IV- مردانش پیش; I-¹ بالا ز پیش; I, IV, VI-³ یکی ازدها; VI-⁶ کو; B-⁴ به پیشش پپای; I, IV, VI-⁷ درفشش; VI-⁸ بپرسید; I, IV, VI-⁹ درفشش; VI-¹¹ درفشان گهر در; I, IV-¹⁰ اندر و درفشان; I, IV, VI-¹² گودرز; I, IV, VI-¹³ گوان; I, IV, VI-¹⁵ کاویان; I, IV, VI-¹⁶ گوان; I, IV, VI-¹⁹ برتر است; I, IV, VI-²¹ بجوشد همی; I, IV, VI-²³ بر جای خویش; I, IV, VI-²⁵ نه بینم همی اسب همتای اوی.

پس پشتش اندر سپاهی گران * همه زین داران و جوشن و ران
 Б этот б. имеет. I, IV, VI-¹² سپهدار; T-¹³ доб. бб.:

سپه کش بود گاه کینه دلیر * دو چل پور دارد چو پیل و چو شیر
 کجا پیل با او نکوشد بچنگ * نه از دشت بمر و نه از گه پلنگ
 درست-¹⁸ IV; ازان-¹⁷ I, IV, VI; B-¹⁶ Л-б. оп.; B-¹⁵ Б-б. отсутствует. B-¹⁴ سرادق;
 I, IV, VI-²² دریا; I, IV, VI-²⁴ بخود; I, IV-²⁰ بدو; I, IV, VI-¹⁹ ازو; I, IV, VI-²³ و; VI-²⁵ доб. б.:

بسی پیل و برگستوان و زیهای (так!) * خروشان پدرا گاه پرده سرای

- 535 سخن هرچه پرسم همه راست گوی
 [چو خواهی که یابی رهایی ز من
 از ایران هر آنچهت بپرسم بگویی
 سپارم بخت و گنج آراسته
 ورایدون که کژی بود رای تو
 540 هجیرش چنین داد پاسخ که شاه
 بگویم همه آنچه⁵ دانم بدوی
 بدو گفت کز تو بپرسم همه
 همه نامداران آن مرز را
 ز بهرام و از رستم نامدار
 545 بگو کان سراپرده هفت رنگ¹¹
 به پیش اندرون¹² بسته صد ژنده پیل
 یکی برز¹⁴ خورشید پیکر درفش
 بقلب سپاه اندرون جای کیست
 بدو گفت کان¹⁶ شاه ایران بود
 550 وزان پس بدو گفت بر¹⁸ میمنه
 سراپرده بر²⁰ کشیده سپاه
- متاب از ره راستی هیچ روی¹
 سرافراز باشی بهر انجمن²
 متاب از ره راستی هیچ روی
 بیابی بسی³ خلعت و خواسته
 همان بند و زندان بود جای تو
 سخن⁴ هرچه پرسد ز ایران سپاه
 بکژی چرا بایدم گفت و گوی⁶
 ز گردنکشان و⁷ شاه و رمه⁸
 چو طوس و چو کاوس و⁹ گودرز را
 ز هر کت¹⁰ بپرسم بمن پر شمار
 بدو اندرون¹² خیمه های پلنگ
 یکی مهبد¹³ پیروزه برسان پیل
 سرش ماه زرین غلافش بنفش
 ز گردان ایران و نام¹⁵ چپست
 بدرگاه او¹⁷ پیل و شیران بود
 سواران¹⁹ بسپار و پیل و بنه
 رده گردش²¹ اندر ز هر سو²² سپاه

¹ I, IV, VI— مکن رای و چاره مجوی—VI (بلندی) بکژی² Л—бб. 536 и 537 оп.

³ IV—⁴ I, VI— ز من⁵ I, IV, VI— هرچه⁶ I, IV—доб. б.:

بگیتی به از راستی پیشه نیست * ز کژی بتدر هیچ اندیشه نیست
 Л, I и IV— доб. сще б.:

نمی بینی جز از راستی پیشه ام * بکژی نیاید خود اندیشه ام
 VI—доб. вариант тех же бб. ⁷ I, IV— هم⁸ Л— بز شاه رمه; Б— бб. 542, 543 и 544 отсутствуют.

IV, VI— سراپرده از دیبه رنگ رنگ—¹¹ I— هر چت—¹⁰ I— چو کاوس و چون طوس و—VI⁹

وزان تخت—VI; زمر آن تخت—¹³ I— اندرو—¹² VI— سراپرده دیبه از رنگ رنگ

کز—¹⁸ VI— که بر در گهش—¹⁷ I, IV, VI— کو—¹⁶ VI— رای—¹⁵ I— زرد—T; سرز—¹⁴ VI

ستاده—²² I, VI— بگردی وی—VI; زده گردش—²¹ Л— نو—²⁰ Л—¹⁹ Л, IV— سوارست

ز ترکان سخن گفت وز بزم گاه¹
 ز بـازوی و کـتـف دلازی اوی²
 بـکردار سـروسـت بالاش راست
 تو گوئی که سام سوارست و پس
 کزان پس نیامد بـرزم و بـبزم
 همه شب همی لشکر آراستند

و زانچایگه رفت نزدیک شاه
 ز سهراب و از برز و بالای اوی
 که هرگز ز ترکان چنین کسی نخواست
 بتوران و ایران³ نماند بکس
 وزان مشقت برگردن ژندرز
 بگفتند و پس رود و می خواستند

525

۱۳

زبانہ برآمد ز⁵ چرخ بلند⁶
 نشست از بر چرمه سنگ رنگ⁷
 یکی مغفر خسروی بر سرش⁹
 خم اندر خم¹⁰ و روی کرده دژ
 بجایی که ایرانیان را¹² بدید
 بدو گفت کژی نیاید ز تیر¹³
 چو پیچان شود¹⁴ زخم کم آورد¹⁵
 چو خواهی که نگزایدت کاستی¹⁶

چو افگند خور سوی بالا⁴ کمند
 بپوشید سهراب خفتان جنگ
 یکی تیغ هندی بچنگ اندرش⁸
 کمندی بفتراک بر شست خم
 بیامد یکی برز بالا¹¹ گزید
 بفرمود تارفت پیشش هجیر
 نشانہ نیاید که خم آورد
 بهر کار در پیشه کن راستی

530

و حکى له صنيعه و ل—J—گاه 1; B—далее бб. 521—526 переведены следующей фразой: 2 IV—ما جرى و باقوا ينظرون فى ترتيب امر القتال
 پر و T—پر و پای اوی IV—2 522—526 оп. VI—وزان بزم فردوس آرای اوی: I—вар. мисра: I—پای اوی
 به I—IV, VI—5 گردون IV—4 از ایران و توران IV—; بایران و توران I—3
 6 I, IV—перед б. 527 текста доб. б.:

چو خورشید برداشت ز زمین سپر * زمـانـه بـرآورد از چرخ سـر
 برند اندر I—8 نیل رنگ T—زرد رنگ VI—; خوب رنگ IV—; سپر رنگ I—7
 B—9 یکی تیغ هندی پر اندر برش VI—; برزد آور افگند اندر برش IV—; افگنده اندر برش
 12 I, IV, 11 I, IV—; تـند بالا VI—; برز و بالا I, IV—10 J, IV—; 529 و 530 отсутствуют.
 VI—; سر افشان شود I, IV—14 اکنون تو پندم پذیر IV—13 ایران سپه را VI—
 15 T—б. оп. 16 VI—доб. б.:

چو تو راستی در دل آراستی * کند راست کار ترا راستی

1 همه شب همی نیزه باید بسود
 2 که گرگ اندر آمد² میان رمه
 3 سنگ و مرد را آزمودش همه³
 4 چو نعل سمندم بسایند زمین
 5 ز فتراک زین برگشایم کمند
 6 پیامد نشسست از پر گاه خویش
 7 که گر⁶ کم شد از تخت من ژندرز
 8 چو برگشت رستم بر شهریار
 9 بره بر گو پیلتن را بدید
 10 یکی بر خروشید چون پیل مست
 11 بدانست رستم کز ایران سپاه
 12 بختید و زان پس¹² فغان برکشید
 13 پیامد پیاده بنزدیک او
 14 پیاده کجا بود¹⁴ تیره شب
 15 بگفتش بگیو آن کجا کرده بود

1 VI— همی زنده باید بود VI— I, IV— заменяют б. двумя следующими:

بدیشان چنین گفت سهراب شیر * که ای بخردان و یلان دلپیر
 یک امشب شما را نباید غنود * همه شب سر نیزه باید بسود
 آمد اندر— VI— 2 Б—далее вместо перевода бб. 507—510 следует их сокращенный пересказ.
 VI— 5 از ایران نخواهم مگر— VI— 4 دید در دمدمه— VI— آزمود او همه— IV— 3
 VI—доб. первый из двух бб., добавленных I и IV после б. 507 текста (см. прим. 1 к б. 507).
 VI—доб. б.: 8 نباید همی— VI—; نیامد همان— IV— 7 اگر— VI— 6
 به و مان بفرمود تا می خورد * غمی لشکری را همی بشکرد
 10 Б—далее вместо перевода бб. 515—520
 I— 9 و تیغ از میان بر— VI, IV—; پس تیغ بران— I—
 I, IV— 13 بختید آنگه— I, IV— 12 بگشاد— I, IV— 11
 I, IV—доб. б.: 14 کینه جوی— VI—; نیکجوی
 برو آفرین کرد گیو گزین * که بی تو مباد اسپ و گوپال و زین

همی دید رستم مر او را ز دور¹ بشایسته کاری⁴ برون رفت ژند
 495 بدان لشکر اندر چنو کس نبود چه مردی بدو گفت با من بگویی
 تهمتن یکی مشقت بر گردنش بدانچایگه خشک شد⁷ ژندرزم
 500 زمانی همی بود سهراب دیر بپرسید¹⁰ سهراب تا ژندرزم
 برفتند و دیدندش¹² افکنده خوار خروشان ازان¹⁴ درد باز آمدند
 بسهراب گفتند شد ژندرزم چو بشنید سهراب بر جست زود
 505 ابا چاکر و شمع و خپناگران شگفت آمدش سخت و²⁰ خیره به اند

نشست و² نگه کرد مردان سور³ گوی دید بر سان سرو بلند
 بر رستم آمد بپرسید زود⁵ سوی روشنی آی و بنمای روی
 بزد تیز و بر شد⁶ روان از تنش نشد ژنده رزم آنگهی سوی بزم⁸
 نیامد بنزدیک او ژند⁹ شیر کجا شد که جایش تهمی شد ز بزم¹¹
 بر آسوده از بزم و از کارزار¹³ شگفتی فرو مانده از کار ژند¹⁵
 سر آمد برو¹⁶ روز¹⁷ پیگار و بزم¹⁸ بیامد بر ژند بر سان دود
 بیامد ورا دید مرده چنان¹⁹ دلبران و گردنکشان را²¹ بخواند

1 I, 2 I, همی بود رستم بدان جا ز دور—IV, VI; همی بود رستم بدان جای دور—I
 VI—доб. б.; VI—تور; 3 VI—نشستن—IV; 4 نشسته—VI

یک نامور بود دستور اوی * کجا نام او ژنده بد نامجوی
 7 VI—بزد تا برون شد—IV; بزد سخت و بر شد—I, VI; 8 I, IV—بیمتاد انچایگه
 سر آمد برو روز گاران—VI; سر آمدش رزم و سر آمدش بزم—I, IV; 9 I, IV—بیمتاد انچایگه
 ب.: 10 I, IV—دوب. б.; 11 I, IV—دوب. б.; 12 I, IV—دوب. б.; 13 B—отсутствует. 14 I, IV—دوب. б.; 15 I, IV—دوب. б.; 16 I, IV—دوب. б.; 17 I, IV—دوب. б.; 18 I, IV—دوب. б.; 19 I, IV—دوب. б.; 20 I, IV—دوب. б.; 21 I, IV—دوب. б.

بپامد کس و دید او را نگون * تپاه و شده جانزش از تن برون
 VI—доб. вариант того же б. и б.:

ز کارش بگفتند سهراب را * بخود تلخ کردش خور و خواب را
 فوئب و آتی 12 IV, VI—دیدند 13 B—далее вместо перевода бб. 501—505 следует фраза: 14 I, IV, VI—دوب. б.; 15 I, IV, VI—دوب. б.; 16 I, IV, VI—دوب. б.; 17 I, IV—دوب. б.; 18 I, IV—دوب. б.; 19 I, IV—دوب. б.; 20 I, IV—دوب. б.; 21 I, IV—دوب. б.

ز کارش چو گفتند سهراب را * بر او تلخ گشتش خور و خواب را
 کندآوران را—VI—21 VI—دوب. б.; 20 VI—دوب. б.; 21 VI—دوب. б.; 22 VI—دوب. б.; 23 VI—دوب. б.; 24 VI—دوب. б.; 25 VI—دوب. б.; 26 VI—دوب. б.; 27 VI—دوب. б.; 28 VI—دوب. б.; 29 VI—دوب. б.; 30 VI—دوب. б.; 31 VI—دوب. б.; 32 VI—دوب. б.; 33 VI—دوب. б.; 34 VI—دوب. б.; 35 VI—دوب. б.; 36 VI—دوب. б.; 37 VI—دوب. б.; 38 VI—دوب. б.; 39 VI—دوب. б.; 40 VI—دوب. б.; 41 VI—دوب. б.; 42 VI—دوب. б.; 43 VI—دوب. б.; 44 VI—دوب. б.; 45 VI—دوب. б.; 46 VI—دوب. б.; 47 VI—دوب. б.; 48 VI—دوب. б.; 49 VI—دوب. б.; 50 VI—دوب. б.; 51 VI—دوب. б.; 52 VI—دوب. б.; 53 VI—دوب. б.; 54 VI—دوب. б.; 55 VI—دوب. б.; 56 VI—دوب. б.; 57 VI—دوب. б.; 58 VI—دوب. б.; 59 VI—دوب. б.; 60 VI—دوب. б.; 61 VI—دوب. б.; 62 VI—دوب. б.; 63 VI—دوب. б.; 64 VI—دوب. б.; 65 VI—دوب. б.; 66 VI—دوب. б.; 67 VI—دوب. б.; 68 VI—دوب. б.; 69 VI—دوب. б.; 70 VI—دوب. б.; 71 VI—دوب. б.; 72 VI—دوب. б.; 73 VI—دوب. б.; 74 VI—دوب. б.; 75 VI—دوب. б.; 76 VI—دوب. б.; 77 VI—دوب. б.; 78 VI—دوب. б.; 79 VI—دوب. б.; 80 VI—دوب. б.; 81 VI—دوب. б.; 82 VI—دوب. б.; 83 VI—دوب. б.; 84 VI—دوب. б.; 85 VI—دوب. б.; 86 VI—دوب. б.; 87 VI—دوب. б.; 88 VI—دوب. б.; 89 VI—دوب. б.; 90 VI—دوب. б.; 91 VI—دوب. б.; 92 VI—دوب. б.; 93 VI—دوب. б.; 94 VI—دوب. б.; 95 VI—دوب. б.; 96 VI—دوب. б.; 97 VI—دوب. б.; 98 VI—دوب. б.; 99 VI—دوب. б.; 100 VI—دوب. б.

شب تیره بر دشت لشکر¹ کشید
 میان بسته جنگ² و دل کینه خواه³
 از⁴ ایدر شوم بی کلاه و کمر
 بزرگان کدامند و سالار کیست
 که بیدار دل بادی⁵ و تن درست
 بپوشید و آمد دوان تا⁶ حصار
 خروشیدن نوش⁷ ترکان شنید
 چنانچه چون سوی آهوان نره شیر¹⁰
 نشسته بیک دست او ژنده رزم¹¹
 دگر بارمان نام بردار شیر
 پسان یکی سرو شاداب¹⁴ بود¹⁵
 برش چون بر پیل¹⁶ و چهره چو خون¹⁷
 جوان و¹⁹ سرافراز²⁰ چون نره شیر
 بپیشی دل افروز تخت بلند
 بران²² برز و بالا و تیغ و نگیب²³

چو خورشید گشت از جهان ناپدید
 تهمتن پیامد بنزدیک شاه
 که دستور باشد مرا تاجور 480
 ببینم که این نو جهاندار کیست
 بدو گفت کاؤس کین کار تست
 تهمتن یکی جامه ترکوار
 پیامد چو نزدیکی دژ رسید
 بران⁸ دژ درون⁹ رفت مرد دلیر
 چو سهراب را دید بر تخت بزم
 بدیگر چو هومان سوار دلیر
 تو گفتی¹² همه تخت¹³ سهراب بود
 دو بازو بکردار ان هیون
 ز ترکان¹⁸ بگرد اندرش صد دلیر
 پرستار پنجاه با دست بند
 همی یک بیک خواندند²¹ آفرین 490

میان بسته رزم VI-; میان بسته بر جنگ I-² بر روز دامن I, IV-¹
 جاء رستم کیکاؤس و استأذنه أن یدخل: Б-далее бб. 479-482 переданы следующей фразой:
 I-⁶ پاشی IV-⁵ کز IV, VI-; که I-⁴ معسكر التبرک علی سبیل التجسس
 VI-б. оп. VI-; صیاحهم علی الشرب B-; خروشیدن و نوش I-⁷ نهبان تا IV, VI-; نهبان در
 B-б. отсутству-; دگر باره آن نام بردار شیر VI-¹⁰ فرو I, IV, VI-⁹ بدان I, IV, VI-⁸
 B-¹⁵ سهراب IV-¹⁴ گرد VI-¹³ گوئی IV-¹² VI-бб. 486 и 487 оп. VI-¹¹
 бб. 488-490 отсутствуют. I, VI-¹⁶ شیر IV-¹⁷ доб. б.:

بتن پیلوار و بالا بلند * به پیشه در از بیم شیر بر بلند
 همی خواند I, IV-²¹ و VI-²⁰ доб. و I, IV-¹⁹ پیلان; VI-¹⁸ زگردان VI-¹⁸
 B-б. отсутству-; بدان VI-²² هرکس برو

- همی رفت منزل بمنزل جهان¹ 460
 درخشیدن خشت و ژوپین زگرد
 ز بس گونه گونه سنان و درفش
 تو گفתי که ابری برزنگ آبنومی
 جهان را شب و³ روز پیدا نبود
 ازینسان بشد تا در دژ رسید
 خروشی بلند آمد از دیدگاه⁵ 465
 چو سهراب زان دیده⁷ آوا شنید
 بانگشت لشکر بهومان نمود
 چو هومان ز دور آن سپه را بدید
 بهومان چنین گفت سهراب گرد
 نمبینی تو زین لشکر بیکران 470
 که پیش من آید به آوردگاه
 سلاطینست بسپه و مردم بسی
 کنون من بیخت رد¹³ آفراسیاب
 بتنگی¹⁵ نداد ایچ سهراب دل
 [یکی جام می خواست از می گسار 475
 وزان سو سراپرده شه ریار
 ز بس خیمه و مرد و پرده سرای
- شده چون شب و روز گشته نهان²
 چو آتش پس پورده لاجورد
 سپهرهای زرین و زرینه کفش
 برآمد ببارید زو سینه دروس
 تو گفستی سپهر و ثریا نمود
 بشد⁴ خاک و سنگ از جهان ناپدید
 بسهراب گفتمند⁶ کامد سپاه
 بیمار بیامد⁸ سپه بنگرید⁹
 سپاهی که آنرا کرانه نمود
 دلش گشت پر پیغم و دم در کشید¹⁰
 که اندیشه از دل بیاید سترد
 یکی مرد جنگی و گری گران
 گر ایون که یاری دهد هور و ماه¹¹
 سرافراز نامی ندانم¹² کسی
 کنم دشت را همچو دریای آب¹⁴
 فرود آمد از باره شاداب دل
 نکرد ایچ رنجه دل از کارزار¹⁶
 کشیدند بر دشت پیش حصار
 نماند ایچ بر دشت و بر کوه¹⁷ جای

شده روی VI-؛ جهان شب شده روز گشته نهان I, IV-² سپاه VI-؛ چمان I-¹
 I, VI-⁶ سور القلعة B-⁵ شده I, IV, VI-⁴ شب از I, IV-³ خورشید تابان سپاه
 سپه را بدید I, IV-⁹ بیلا بر آمد I, IV, VI-⁸ ازان گونه VI-⁷ بنمود
¹⁰ I, IV-доб. б.:

بدو گرفت سهراب جنگ آزمای * که دل دار بر جای و رخ را بجای
 سرافراز VI-؛ سرافراز و جنگی نمینم I, IV-¹² B-б. отсутствует. مهر و ماه VI-¹¹
 IV-¹⁵ B-б. оп.؛ من دماهم: B-поясняет¹⁴ الملک B-؛ شه I, IV-¹³ و نامی نه بینم
 بماندیم بر کوه و بر دشت VI-¹⁷ B-перевод б. имеется. L- б. оп.¹⁶ به تندی

بندو گرفت کاؤس کامروز بزم
 چناراست رامشگهی شاهوار 450
 ز آواز ابریشم و بانگ نای
 سمن عارضان³ پیشی خسرو پپای⁴
 ز خیناگران بزرگشاده⁵ دو لب⁶

۱۱

دگر روز فرمود⁷ تا گیو و طوس
 در گنج بگشاد⁹ روزی بداد
 سپردار و جوشنوران صد هزار 455
 یکی لشکر آمد ز پهلو بدشت
 سراپرده و خیمه زد بر دو میل
 هوا¹³ نیلگون گشت و کوه¹⁴ آبنوس¹⁵
 ببستند شبگیر بر⁸ پیل کوس
 سپه بر نشانند و بنه بر نهاد¹⁰
 شمرده بلشکر گه آمد سوار
 که از گرد ایشان¹¹ هوا تیره گشت¹²
 بپوشید گیتی بنعل و بپیل
 بچوشید دریا ز آواز¹⁵ کوس¹⁶

¹ I, IV— б. заменен двумя:

چنین گرفت کاؤس کای پهلوان * بخدمت ببندم کتور بر میان
 بیا تا بشادی یک امروز بزم * گزینیم و فردا بسازیم رزم

² VI—بهار؛ IV—доб. бб.:

بیاراست رامشگهی دلپذیر * نشستند بر گوشه آبگیر
 گرانمایگانرا همی خواندند * بدان خرمی گوهر افشاندند
 از آواز ابریشم و بانگ نای * سمن چهرگان پیشی خسرو پپای
 پیشی او بر پپای—⁴ VI—³ I, IV—سمن چهرگان
 I—доб. эти бб. после б. 452 текста.

⁶ I, IV—доб. бб.:

بخوردند می تا جهان تیره گشت * دل نامداران ز می خیره گشت
 همه مست بودند و گشتند باز * بپیموده گردان شب دیرباز
 چو خورشید آن چادر قیرگون * بدرید و از پرده آمد برون
¹¹ I, ¹⁰ IV—⁹ VI—⁸ I, IV, VI—⁷ I, IV—بفرمود کاؤس
 بر کوهه⁸ I, IV, VI—⁹ VI—¹⁰ IV—¹¹ I, ¹⁰ IV—روزی بداد
 شد زمین—¹⁴ I, IV—¹³ VI—¹² VI—¹¹ I, IV—سمن چهرگان

¹² Б—бб. 456—463 отсутствуют. ¹³ VI—¹⁴ I, IV—سمن چهرگان

¹⁵ I, IV, VI—¹⁶ VI—второе мисра б. 458, бб. 459, 460 и 461 и первое мисра б. 462 оп.

بدین باز گشستین مگردان نهان
 مکن تیره بر خیره این تاج و گاه
 تهمتن چو بشنید خیره بماند²
 نخواهم که باشد ز تن بگسلم⁴
 گرازان و پویان بنزدیک شاه⁶
 بسی پوزش اندر گذشته بخواست
 چنان زیست⁸ باید که یزدان بکشت
 دلم گشت باریک¹¹ چون ماه نو
 چو دیر آمدی تندی¹² آراستم
 پیشیمان شدم خاکم اندر دهن¹³
 همه کهترانیم¹⁵ و فرمان¹⁶ تراست
 روانت ز دانش مبادا تهمی¹⁷

چنین برشده نامت اندر جهان
 و دیگر که تنگ اندر آمد سپاه
 برستم بر¹ این داستانها بخواند
 بدو گفت اگر³ بیم دارد دلم
 ازین⁵ تنگ برگشت و آمد براه
 چو درشد ز در شاه⁷ بر پای خواست
 که تندی مرا گوهرست و سرشت
 وزین⁹ ناسگالیده¹⁰ بدخواه نو
 بدین چاره جستین ترا خواستم
 چو آزرده گشتی تو ای پیلتن
 بدو گفت رستم که گیهان¹⁴ تراست
 کنون آمدم تا چه فرمان دهی

440

445

1 IV-; VI-چو 2 I, IV-доб. б.:

بپاسخ چنین گفت گودرز را * که بسیار پیهموده ام مرزرا
 که جان را I-⁴ اگر زانکه بی VI-; ز پرخاش گر I, IV-³ VI-доб. вариант того же б.
 I, IV, VI-доб. бб.: که سررا ز تن بگسلم IV-; ز تن بگسلم

تو دانی که نگریم از کارزار * و لیکن سبک دارم شهریار
 چنان دید رستم ازان کار اوی * که برگردد آید بنزدیک اوی
 IV-доб. после первого б. еще б.:

نگوید بدو گفت خلیق این سخین * جز از تو خود ای پیر گرگ کهن
 خرامان بشد پیش کاوسی شاه VI-; خرامان بشد نزد کاوسی شاه I, IV-⁶ ازو VI-; ازان IV-⁵
 وزان VI-⁹ رست VI-⁸ و T-⁸ چو از دور بد شاه VI-; چو شه مر ورا دید I, IV-⁷
 فرمان I, IV-¹⁴ I, IV, B-б. оп. ¹³ I, IV, B-б. оп. ¹² I-¹² قاریک-¹¹ I, IV-¹⁰ بدسگالیده
 I-доб. бб.: تو شاه جهانی و من چون رهی VI-¹⁷ پیمان I-¹⁶ بند گانیم VI-¹⁵

همان من ترا چاکر و کهترم * و گر کمتری را خود اندر خورم
 اگر عمر باشد مرا سالیمان * ترا باد پیوسته روشن روان
 IV-доб. первый из этих двух бб. и вариант второго, в котором второе мисра заменено вторым
 мисра последующего б. и обратно (см. прим. 1 к б. 449).

جهان سرپسر زیر پای¹ تو باد
 تو دانی که کاؤس را مغز نیست
 بجوشد³ همانگه پیشیمان شود
 تهمتن گر آزرده گردد ز شاه
 هم او زان⁶ سخنها پیشیمان شدست
 425
 تهمتن چنیین پاسخ آورد باز
 مرا تخت زین باشد و تاج ترگ
 چرا دارم از خشم کاؤس⁹ پاکب
 سرم گشت¹¹ سیر و دلم کرد پس
 430
 ز گفتار چون سیر گشت انجمن¹²
 که شهر¹⁴ و دلیران و لشکر گمان
 کزین¹⁶ ترک ترسند شد سرفراز
 که چونان که گژدهم داد²⁰ آگهی
 چو رستم همی زو²³ بترسد بچنگ
 435
 از آشفتن شاه و پیگار اوی
 ز سهراب یل رفت²⁴ یکسر سخن

مر - T⁴ بگوید - I, VI³ بتندی - IV, VI⁶ بگرمی - I² رای - I, IV¹

⁵ I - доб. б.:

که بگذارد این شهر ایران همی * کند بوم فرخنده ویران همی
 بتندی همی - IV⁷ هم او زین - VI⁶ کنون زان - I, IV⁶ IV, VI - доб. варианты того же б.
 از خشم او ترس و - I⁹ تن - IV⁸ خاید او
 I, IV¹⁰ - обратный порядок мисра; VI - б. оп.
 ز گفتار او خیره شد انجمن - IV¹² ز گفتار چون سردگشت انجمن - I¹² کرد - VI, I¹¹
 I¹⁶ - оп. و - I, IV, VI¹⁵ شاه - I, IV, VI¹⁴ تهمتن - VI¹³ سیر شد پیل تن - VI¹³
 چیزی - I, IV, VI¹⁸ همی گفت ازین - VI¹⁷ کزان
 VI¹⁹ - доб. б.:

که چون رستم از وی بترسد بچنگ * مرا و ترا نیست جای درنگ
 چه بوم - IV²¹ که چون گژدهم داد ازو - VI²¹ که چون گژدهم دادمان - I, IV²⁰
 همه بوم و بر گردد از ما - T²² و چه بر کرد باید
 VI²² - б. стоит после б. 432 текста.
 و ترکبست - VI²⁴ ترکبست - I, IV²⁴ چو رستم از او می - I²³

- 405 [کبه گویوی ورا زنده¹ بر دار کین
چو او رفت و آمد⁴ سپاهی⁵ بزرگت
که داری که با او بدشیت نمرد
بیلان ترا سر بسر گذردهم⁷
همی گوید آن روز هرگز مباد
کسی را که جنگی⁹ چو رستم بود
چو بشنید گفتار گودرز شاه
پشیمان بشد زان کجا¹² گفته بود
بگودرز گفت این سخن درخورست
خردمندان باید دل پادشاه¹³
شما را بنیاید بر¹⁵ او شدن
سرش کردن از تیزی من تهنی
چو¹⁷ گودرز برخاست از پیش او
برفتند با او سران سپاه
چو دیدند گرد²⁰ گو پیلتن
ستایش²² گرفتند بر پهلوان
- 410
415
420
- ز شاهان² بنیاید گزافه سخن³
یکی⁶ پهلوانی بکردار گریگت
شود بر فشاند برو تیره گرد
شنیدست و دیدست از⁸ پیش و کم
که با او سواری کند رزم یاد
ببازارد او را خرد¹⁰ کم بود¹¹
بدانست کو دارد آیین و راه
بمیهدگی مغزش آشفته بود
لب پی بر با پند نیکو ترست
که تیزی و تنیدی نیارد بها¹⁴
بخوپی بسی داستانها زین
نمودن بدو روزگار پنهی¹⁶
پس¹⁸ پهلوان تیزی بنهاد روی
پس¹⁹ رستم اندر گرفتند راه
همه²¹ نامداران شدند از چمن
که جاوید بادی²³ و روشن روان

1 VI- و گوینده VI- 2 شاهای I, IV, VI-دوب. ب.:

مکافات رستم نمودی درست * ز شاهان کس این رای هرگز نجست
9 I, IV- بر I, IV, VI- 8 گشت هم VI- 7 ابا- T- 6 سپاه VI- 5 رفت آید- I- 4
VI- 11 (метр нарушен) بران خرد⁴ در سرش VI-؛ براند خرد در سرش I, IV- 10 مردی
VI- 12 I, IV- ازان شد کجا

شهریار IV, VI-؛ خرد باید اندر سر شهریار I- 13 شدش زانکه او
VI- 14 I, IV, VI-؛ که تیزی و تنیدی نیاید بکار VI- 14 I, IV, VI-
لا ید للملک أن يكون وافر العقل متنكباً عن الحدّة و الجهل B- (11)؛
15 I, VI- پس T- 16 دوب. ب.:

بیاور تو او را بنزدیک من * که روشن شود جان تار یک من
سوی VI- 18 سوی IV- 17 ارکب الآن مع الأكابر و الأمراء خلف رستم و رده
باشی I, VI- 23 نیایش VI- 22 سر VI- 21 بر ره I, IV- 20 پی I, IV- 19

بگودرز گفتند کین کار تست
 سپهبد جز از¹ تو سخن نشنود
 بنزدیک این شاه دیوانه رو³
 سخنهای چرب و دراز آوری
 سپهبدار گودرز کشواد رفت
 بکاوس کی گفت رستم چه کرد
 [فراموش کردی ز هناماوران⁷
 شکسته بدست تو گردد درست
 همی بخت تو زین سخن نغنون²
 وزین در سخن یاد کن نو بنو
 مگر بخت گم بوده باز آوری⁴
 بنزدیک خسرو خرامید تفت⁵
 کن ایران بر آوردی امروز گردد⁶
 وزان⁸ کار دیوان مازندران]⁹

بگفتار تو بی گمان بگردد I, IV, VI и T- بجز VI-; چو از IV, T-¹
 I-доб. бб.:⁴ شو IV, VI-³

چو رستم که هست او جهان پهلوان *
 برنج و بسختی پیش فریاد من *
 چو بستند دیوان مازندران *
 ز بهرش چه رنج و چه سختی کشید *
 بشادیش برتخت شاهى نشانبد *
 دگر ره چو اورا بهاماوران *
 ز بهرش چنان شهریاران بکشت *
 بیاورد وی را سوی تخت باز *
 چو پاداش او باشد آویختن *
 و لیکن کنون نیست هنگام کار *
 نیاید که آیند ایران بتنگ *
 چو آید رسانید مارا بچنگ
 IV, VI- доб. те три бб., которые доб. I после б. 397 текста (см. прим. 11 к б. 397;
 далее в IV следуют три первых бб. по I и непосредственно за ними пять последних по той же
 рук.; в VI доб. бб., добавленные I, с небольшими вариантами. ⁵ VI-

چه سازیم اکنون که رستم برفت *
 سوی زابلستان خرامید تفت
 VI- доб. здесь вариант б. 406 текста:⁶

چنو رفت آمد سپاه گران *
 همه رزم جویان و کند آوران
 I, IV-⁷ بهاماوران ⁸ وزین VI- ⁹ Л- бб. 404 и 405 оп.; Б- бб. 404-409 отсут-
 ствуют.

دو بازو و دل شهریار من اند²
 یکی⁴ بنده آفریننده ام⁵
 بیاید نماند⁷ بزرگ و نه خرد
 خرد را بدین کار پیچان کنید
 شما را زمین⁸ پر کرگس مرا⁹
 که رستم شبان بود و ایشان رمه¹¹

سر نیزه و تیغ¹ یار من اند
 چه آزادم او³ نه من بنده ام
 پایران ار ایدونکه⁶ سهراب گرد
 شما هر کسی چاره جان کنید
 بایران زمینید ازین پس مرا
 غمی شد دل نامداران¹⁰ همه

1 گرز—VI 2 I, IV—б. оп.; VI—доб. б.:

جهان بنده و رخسار تختیم بود * فلک چاکر و گرز بختیم بود
 چه آزار دارد—IV³ I—دوب. бб.:⁵ که من IV—پلی—I⁴ ср. прим. 17 к б. 390).

دلیران بشاهی مرا خواستند * همان گاه و افسر بیاراستند
 سوی تخت شاهی نکردم نگاه * نگه داشتیم رسم و آیین و راه
 اگر من پذیرفتمی تاج و تخت * نبودی ترا این بزرگی و بخت
 همه هرچه گفتمی سزای منست * ز تو نیکوپیها بجای منست
 گورت ناوریدم ز البرز کوه * بزاری فتاده میان گروه
 ترا این بزرگی نبود و کام * که گویی سخنها بدستان سام
 IV—доб. те же бб. с незначительными вариантами бб. 5 и 6; VI—доб. три первых бб. по I, после которых доб. бб.:

وگر کیتمادم ز البرز کوه * بخواوری فتاده بداورا ز کوه
 نیاوردمی من بایران زمین * نبستی کمر بند و شمشیر کین
 نبودی ترا این بزرگی و کام * که گویی سخنها دستان پیام
 بایرانیان—I, IV⁶ I, IV—доб. бб. по I, за которым следует три других бб. по I.
 زمین با شما—VI⁸ بیایم نماند—IV⁷ بایران نه بس دیر—VI⁹ گفت
 VI—доб. бб.:

بزداسپ و از پیش ایشان برفت * همی پوست گفتمی بر او بر بگفت
 I—доб. бб.:¹⁰ و گردان همه—VI¹¹ (метр нарушен). بایرانیان—I¹⁰

هم آنکه نشستند با یکدیگر * سراسر بزرگان پرخاش خر
 چو گیو و چو گودرز و بهرام شیر * چو رهام و گرگین سوار دلیر
 همی این بدان آن بدین گفت شاه * ندارد دل نامداران نگاه

فرو ماند خیره¹ همه انجمن
 که رو هر دو را زنده برکن بدار
 برافروخت بر سان آتش ز نی
 بدو⁴ مانده پرخاش جویان شگفت⁵
 مگر کاندرا آن تیزی⁶ افسون برد⁷
 که چندین مدار آتش اندر کنار
 ترا شهرریاری نه⁸ اندر خورست
 پر¹⁰ آشوب و بدخواه را خوار کن¹¹
 تو گفستی¹² ز پیل ژیان یافت کوس
 برو کرد رستم بتندی گذر
 منم گفست شیر اوژن و تاج بخش
 چرا دست یازد بمن طوسی کیست¹⁵
 نگین گرز و مغر کلاه منست¹⁷
 به آوردگه بر سر افشان کنم

بر آشفست باگیو و با پیلتن
 بفرمود پس طوسی را شهرریار
 خود² از جای برخاست کاوس کی
 بشد طوسی و دست تهمتن³ گرفت
 که از پیشش کاوس بیرون برد
 تهمتن بر آشفست با شهرریار
 همه کارت از یکدیگر بدترست
 تو سهراب⁹ را زنده بردار کن
 بزد تند یک دست بر دست طوسی
 ز بالا نگون اندر آمد بسر¹³
 بدر¹⁴ شد بخشم اندر آمد برخش
 چو خشم آورم شاه کاوس کیست
 زمین بنده و رخش¹⁶ گاه منست
 شب تیره از¹⁸ تیغ رخشان کنم

380

385

390

درو — 4 I, IV, VI — بدو خیره مانده — 1 I, IV, VI — چو — 2 I, IV — و پس دست رستم — 3 IV

VI — доб. б.: 5 I, IV — شگفت از شگفت — 5 I, IV —

شده رستم از خشم کاوس مست * گرفته همی طوسی دستش بدست
 I, IV — доб. тот же б., но с перестановкой мисра, после следующего б. текста. 6 IV — تندی — 6 IV

7 I, IV — доб. б.:

گرفته همی طوسی دستش بدست * شده رستم از خشم کاوس مست
 см. прим. 5. 8 IV — چه — 8 IV — تو آن تری — 9 T — چه — 10 VI — 11 I, IV — доб. бб.:

همه روم و سگسار و مازندران * چه مصر و چه چین و چه هاموران
 همه بنده در پیش رخش منند * جگر خسته تیغ و تیش منند
 تو اندر جهان خود زمین زنده * بکینه چرا دل بیاگنده
 12 VI — доб. б.: 13 VI — سر — 13 VI — برون — 14 I, IV — 15 VI —

چرا دارم از خشم کاوس پاک * چه کاوس پیشم چه یک مشت خاک
 I, IV — доб. б.: 16 IV — دو بازو دل شهریار منست — 17 IV — بنده رخش و — 16 IV

زمین بنده و رخش تختم بود * فلک چاکر و گرز بختم بود
 VI — доб. вар. того же б. после б. 392 текста; B — бб. 390—393 отсутствуют. 18 I, IV — چون — 18 I, IV

370 بفرمود تا رخش را زین کنند دم اندر دم نای رویین کنند¹
سواران زایل شدند نای برفتند² با ترگ و جوشن ز جای³

۱۰

375 گرازان⁴ بدرگاه شاه آمدند گشاده دل و نیک خواه⁵ آمدند
چو رفتند و⁶ بردند پیشش نماز بر آشفت و پاسخ نداد ایچ باز⁷
یکی بانگ بر زد بگیو از نخست که رستم که باشد که فرمان من
بگیر و⁹ بمر زنده بردار کن¹⁰ پس آنگاه شرم از دو دیده بشست⁸
ز گرفتار او گیو¹³ را دل بخست که بردی پرستم¹⁴ بران گونه دست¹⁵
من

صیوحی همان روز برخاستند * از اندیشه دلها بپیچیدند
VI—доб. вариант второго из этих двух бб.

¹ VI—доб. б.: ز زین کنند

چو آراستند اسپ رستم تمام * بزین و عنان و رکیب و ستام
IV, VI—доб. вариант того же б. ² I, VI—بجستند ³ I, IV, VI—доб. б.:

بر آراست رستم سپاهی گران * زواره شدش بر سهپه پهلوان
VI—доб. еще бб.:

چو رستم بیامد بنزدیک شاه * پذیره شدندش بیکروزه راه
چو طوس و چو گورز کشوادگان * پیاده شده پیشش اسپش دوان
پیاده شد از اسپ رستم همان * گرفتند پرسش برو بر مهران
وز آنجا—VI; از آنجا—IV⁴ I, IV—доб. те же бб. после б. 372 текста.

برفتند و—VI; چو رفتند—I, IV⁶ I, IV—доб. I, IV, VI—доб. б.:

شده توند کاوس چین در جبین * شده راست ماندند شیر غریب
⁸ I, IV, VI—далее порядок бб. следующий: 378, 375, 379, 376, 377 и 380. ⁹ T—

بگیری¹⁰ ب—B اصلیه و ¹¹ VI—مغزای با من ¹² IV—доб. б.:

اگر تیغ بودی کنون پیش من * سرش کندمی چون ترنجی ز تن
¹³ VI—طوس ¹⁴ I, IV—سوی او ¹⁵ IV—доб. б.:

بايستاد خاموش و گیو آنزمان * ننگه کرد در روی شاه جهان

دلش مائتم آرد. بیهنگام سور¹
 نباید گرفتن چنین کار تنگ
 زیاد سپهه‌بیدندستان شدند
 بیامد. تهنه‌تن بر آراست³ کار
 دوم⁴ روز رفتن نیامدش یاد⁵
 نیامد ورا یاد کاوسی کی⁷
 چنین گفت با گورد سالار نیو⁸
 هم این¹⁰ داستان بردلش¹¹ زوار نیست
 شده دور ازو خورد و آرام¹⁴ و خواب
 زمی باز پیگار و جنگ آوریم¹⁵
 ز ناپاک‌رایی درآید بکین¹⁶
 که با ما¹⁷ نشورد کس اندر زمین¹⁸

درفش مرا چون بپیند ز دور
 بدین تیزی اندر. نیاید² بجنگ
 دمی دست بردند و مستان شدند
 دگر روز شبگیر هم پر خمار
 زمستی هم آن روز باز ایستاد
 سه دیگر⁶ سحرگه بیاورد می
 بروز چهارم بر آراست گیو
 که کاوسی تندست⁹ و هشیار نیست
 غمی بود ازین کار و¹² دل پر¹³ شتاب
 بزابلستان گر درنگ آوریم
 [شود شاه ایران بما خشمگین
 بدو گفت رستم که مندیش ازین

360

365

¹ I, IV, VI—доб. бб.:

چو ماند همی رستم زال را * خداوند شمشیر و گوپال را
 همان نیز چون سام جنگی بود * دلیر و هشیوار و سنگی بود
⁴ I, IV, ³ I, IV—بپاراست بدین تیزی ایدر بیاید—IV; بدین زودی اندر نیاید—² I
 VI—سیوم⁵ I, IV, VI—доб. бб.:

بفرمود رستم بخوالیگران * که اندر زمان آوریدند خون
 چو خوان خورده شد مجلس آراستند * می و رود و رامشگران خواستند
 چو آن روز بگذشت روز دگر * بپاراست مجلس چو رخسار خور
 VI—⁸ فرمان و کی—VI⁷ ⁶ چهارم—VI

به پنجم بر آراست گیو دلیر * چنین گفت کای نامداران شیر
 در—VI¹³ و. оп. ¹² بردل این داستان—IV¹¹ همش—¹⁰ I ⁹ سریع الغضب—B
 زمین پرز پیکار و جنگ—VI; زمین پیش کاوسی تنگ آوریم—¹⁵ I, IV и T ¹⁴ از آرام و از خورد—I
 VI—¹⁶ بر آردش کین—B. оп.; I, IV—доб. бб.:

مرا کرد اندرز کاوسی شاه * که تنگ اندر آمد بایران سپاه
 ندارد کسی قوت جنگ اوی * مگر پهلوان زور دارد بر اوی
 VI—доб. варианты тех же бб. ¹⁷ I, IV—من ¹⁸ I, IV—доб. бб.:

کسی را که باشد همانند سام * نباشد سبک را درنگی تمام

350 هنوز آن گرامی ندانند که جنگ
 فرستادمش زرّ و گوهر بسی
 چنیین پاسخ آمد که آن ارجمند
 همی می خورد با لب شیرجوی⁴
 355 بباشیم یکروز⁷ و دم بر زنییم
 ازان پس گراییم⁸ نزدیک شاه
 مگر بخت رخشنده⁹ بیدار نیست
 چو دریا بموج¹⁰ اندر آید ز جای

توان کرد و وقت نبرد و درنگ - IV
 توان کرد و داند شتاب و درنگ - I¹
 بر مادرش زر و گوهر بسی * فرستادهام من بدست کسی
 VI - 350 стоит после б. 352 текста. VI -²
 VI - доб. б.:³

هنوز آن نیازی دل و جان من * نه مرد مصافست و لشکر شکن
 после которого идут б. 350 текста и варианты бб., доб. в рук. I и IV после б. 353 текста, см.
 прим. 6; I, VI - доб. тот же б. после б. 353 текста. VI -⁴ شیرجوی⁵ VI -
 I, IV - доб. бб.:⁶

چو آیدش هنگام تازد چو شیر * بسی سروران را سر آرد بزیر
 بیما تا کنون سوی ایران شویم * ز شادی سوی کاخ دستان شویم
 بچینییم تا رای این کار چینیست * همین پهلوان ترک فرخنده کیست
 بیامد سوی کاخ دستان فراز * یل پهلوان رستم سر فراز
 خود و گویو در کاخ خرم شدند * زمانی نشستند و بی غم شدند
 چنیین گفت رستم کزین باک نیست * که آخر سر انجام جز خاک نیست
 نداند کس این پهلوان از که خاست * ندانند کسی کین سوار از کجاست
 بگیو آنگهی گفت پس پیلتن * که ای گرد سالار لشکر شکن
 هم آیدر نشینیم امروز شاد * ز گردان و کاوس گوییم یاد
 в VI эти бб., кроме последнего, стоят после б. 352 текста; после первого б. доб. два других;
 последние два бб. отсутствуют, вместо них стоит б.:

فرسته چنیین پاسخ آورد باز * ازان پرهنر کودک سرفراز
 I -⁸ امروز⁷ I, IV -⁷ I -⁸ پتازیم
 VI - گذاریم⁹ I -⁹ فرخنده¹⁰ IV -¹⁰ دریای موج¹¹ ср. б. 624 текста.¹¹

بزاہل نہمانی و گگر نغنیوی
 بگویش که تنگ اندر آمد نمرد
 بداندیش را خوار نتوان شمرد³
 برفت و نجست ایچ⁵ آرام و خواب⁶
 خروش طلایه بدستان رسید⁷
 نهادند بر سر بزرگان کلاه
 هر آنکس که بودند از⁸ پیش و کم
 از ایران پیرسید وز شهریار
 میبودند یکبار⁹ و دم برزدند
 ز سهراب چندی سخن کرد یاد¹¹
 بخندید و زان کار¹² خیره بماند
 سواری پدید آمد اندر جهان
 ز ترکان چنین¹⁴ یاد نتوان گرفت¹⁵
 پسر دارم و باشد او¹⁶ بودکی

بماید که نزد یک¹ رستم شوی
 اگر شب رسی روز را باز کرد
 او گرنه فرازست² این مرد کرد
 از و نامه بستد بکردار آب⁴
 340 چو نزدیکی زابلستان رسید
 تهمتن پذیره شدش باسپاه
 پیاده شدش گیو و گردان بهم
 ز اسپ اندر آمد گو نامدار
 ز ره سوی ایوان رستم شدند
 345 بگفت آنچ بشنید و¹⁰ نامه بداد
 تهمتن چو بشنید و نامه بخواند
 که مانده سام گرد از مهران¹³
 از آزادگان این نباشد شگفت
 من از دخت شاه سمنگان یکی

1 I, IV — چون نزد VI — نباید چو نزدیک 2 VI — فراز آید 3 Л, I, IV — б. оп. 4 I — برون شد بتاب 5 I — هم اندر شتاب VI — برون شد چو آب IV — برون شد بتاب 6 T — доб. б.: 5 I — نجست ایچ در راه 7 I, IV, VI — доб. бб.: شب و روز تازان چو باد دمان * نه پروای آب و نه اندوه نان

چو از دیده که دیده بان بنگرید * سوی زابلستان فغان برکشید
 که آمد سواری ز ایران چو گرد * بزیر اندرش باره ره نورد
 9 I, 10 Л, I, IV — оп. 11 I, IV, 12 Л — доб. бб.: 8 I, IV — که بر زمین بداز VI — که بودند بر VI — مانعی نبودند IV — доб. бб.: 13 I — نهان 14 I, IV — ز ترک این سخن 15 T — доб. бб.: 16 I — و هست او IV, VI — اما بود

ز نیک و بدش آگهی داد نیز * همه هدیهها را بدو داد و چپیز
 14 I, IV — ز ترک این سخن 15 T — доб. бб.: 16 I — و هست او IV, VI — اما بود

بچنگال و نیروی شیران تووی²
 ستانبنده مرز مازندران³
 ز تیغ تو ناهید⁴ بریان شود
 هم آورد تو در جهان پیل نیست
 نمنان تو کوهی ز بن برکنید⁵
 ز تو بسرفرازند گردان کلاه
 کز اندیشه آن⁹ دلم گشت ریش
 چو خواندیم آن¹¹ نامه گزدهم
 نباشد بهر کار فریادرس¹²
 که پیش¹⁴ تو آید گرانمایه گیو¹⁵
 منکن داستان را گشاده دو لب¹⁶
 ز زابل برانی برآری خروش
 نباید جز از تو¹⁸ ورا هم نبرد¹⁹
 عنان تگاور بپاید بسود

دل و پشت گردان ایران¹ تووی
 گشاینده باند هاماوران
 ز گرز تو خورشید گریان شود
 چو گرد پی رخش تو نیل نیست 325
 نمنان تو بر شیر بند افگند
 تووی از⁶ همه بد بایران⁷ پناه
 گزاینده کاری بند⁸ آمد بپیش
 نشستند گردان بپیشم¹⁰ بهم
 چنان باد کاندر جهان جز تو کس 330
 بدان گونه دیدند¹³ گردان نیو
 چو نامه بخوانی بروز و شب
 مگر با سواران بسیمار هوش
 بر اینسان¹⁷ که گزدهم زو یاد کرد
 بگیو آنکه می گفت برسان دود²⁰ 335

1 Л — ایران و توران 2 Б — далее вместо перевода бб. 321—327 следуют такие строки:

فکتب کتابا صدره بالثناء علیه و قال فیہ لا زلت ملجأ و ملاذاً و لا کان غیرک فی العالم
 4 T — VI — обратный порядок мисра; I, IV — б. оп. 3 VI и T — مستجارا
 5 I, IV, VI — بهرام
 6 I, IV — بز
 7 I, VI — در
 8 I, IV, VI — نو
 9 VI — او
 10 I, IV, VI — ایران; T — سراسر
 11 I, IV — خواندند این
 12 I, IV, VI — б. оп.; в Б — этот б. также отсутствует; см. прим. 2 к
 13 I — بز آن بر نهادند
 14 I, IV и VI — بز آن گونه دیدند
 15 VI — سپهدار گیو
 16 I, IV, VI — доб. б.:

اگر دسته داری بدستت مپوی * یکی تیزکن مغز و بنمای روی
 17 I — بز آن سان
 18 I, IV, VI — بدان سان
 19 I, VI — доб. б.:

چو نامه بهمهر اندر آمد بداد * بگپیو دلاور بکردار بداد
 20 I, IV — بزتاب زود
 IV — доб. вариант того же б.

سپهبدار نامه بر ایشان بخواند
 چنین گفت با پهلوانان برآز
 برین سان³ که گزدهم گوید همی
 چه سازیم و درمان این کار⁴ چیست
 بر آن بر نهادند یکسر که گیو
 [برستم رساند⁹ از این آگهی
]گو و پیلتن را بدین رزمگاه
 نشست آنگهی زای زد¹⁴ بنا دبیر

۱ سپهسپند بسپار و خیره بهاند¹
 ۲ که این کار گردد بما بر دراز
 از اذدیشبه دلرا بشوید همی
 از ایران⁵ هم آورد این مرد کیست
 بزابل⁶ شود نزد⁷ سالار⁸ نیو
 که با بیم شد¹⁰ تخت شاهنشاهی¹¹
 بخواند¹² که اویست پشت سپاه¹³
 که کاری گزاینده بد ناگزیر

۳۱۵

۹

۱۵ رستم نامدار
 جهاندار و پرورده روزگار
 که بیدار دل باش¹⁷ و روشن روان¹⁸

یکی نامه فرمود پس شهریار
 نخست آفرین کرد بر کردگار¹⁶
 دگر آفرین کرد بر پهلوان

315

320

و زین داستان چناند گونه^۱ : Л—повторяет второе мисра б. 303:

VI—² براند

سپهبدار نامه بر ایشان برآز * که این کار گردد بما بر دراز
 پایران⁵ I, VI— درد⁴ T— بدینسان I, IV, VI—³ I, IV, VI—
 رسانند⁹ VI— (так) سمام ز⁸ VI— رود پیش⁷ I, IV— بزاول⁶ Л—
 بیاورد¹² VI—¹³ T—¹¹ Л—бб. 316 и 317 оп. باهم بشد¹¹ VI— برهم بشد¹⁰ IV—

مر اورا بخواند بدین رزمگاه * که اویست ایرانیمان را پناه
 و спускают¹⁶ Остальные рук. и T— پهلوان¹⁶ سوی¹⁵ VI— رای زن¹⁴ I, IV—
 I, IV—¹⁸ I, IV— پادی و IV— تباشی و I—¹⁷ I, IV—
 IV, VI—доб. бб.:

چنان [دان VI] که اندر جهان جز تو کس * نباشد بهر کار فریادرس
 بدان کز ره ترک نام آوری * یکی تاختن کرد با لشکری
 بدژ در نشستست خود پاسپاه * بران مردم دژ گرفتست راه
 یکی پهلوان ست گرد دبیر * بتین ژنده پیل و بدل نره شیر
 از ایران ندارد کسی تاب اوی * مگر تو که تیره کنی آب اوی

چو خورشید بر زد سر از تیره¹ کوه
 سپهدار سهراب نیزه بدست
 سوی باره آمد یکی بنگرید⁶
 پیامد در دژ گشادند باز⁸ 305
 بفرمان همه پیش او¹² آمدند
 چو نامه بنزدیک خسرو¹⁵ رسید
 گرانمایگانرا ز لشکر بخواند
 نشستند با شاه¹⁷ ایران بهم
 چو طوس و چو گودرز¹⁹ کشواد و گبو 310

میانرا² بستند گردان³ گبروه
 یکی بارکش باره⁴ بر نشست⁵
 باره درون بس کسی را⁷ ندید
 ندیدند در⁹ دژ یکی¹⁰ رزمساز¹¹
 بجان هر کسی چاره جو¹³ آمدند¹⁴
 غمی شد دلش کان سخنها شنید
 و زین داستان چند گونه براند¹⁶
 بزرگان لشکر همه پیش و کم¹⁸
 چو گرگین و بهرام و فرهاد²⁰ نیو

توران — I, IV, VI —³ میانهها — I, IV —² نیزه — VI — پرز — I, IV و T —¹ نمره — I —
 بارهٔ تیزنگ — VI و T —⁵ بارهٔ تیزنگ — I, IV —⁴ دوب.: IV, VI —⁵

بران بد که گردان دژ را همه * بگریرد ببندد بسان رمه
 چو آهننگ دژ کرد کس را ندید * خروشی چو شیر ژیان بر کشید
 IV — доб. еще б.:

بشعب رفتنه بودند با گژدهم * سواران دژ دار و گردان بهم
 VI — доб. тот же б. после б. 305, а за ним б. 304, после которого доб. б.:

هر آنکس که بود اندر آن جایگاه * گنه کار بودند اگر بی گناه
 بدژ اندرون بس کسی را — I, IV —⁷ چو سهراب و لشکر بر دژ رسید — I, IV و VI —⁶
 در دژ گشادند در — VI —⁸ باره درون گژدهم را — T — پیاده درون گژدهم را — VI —
 اوی — I و T —¹² سرفراز — VI —¹¹ کسی — I, IV, VI —¹⁰ بر — IV —⁹ حال باز
 IV, VI و T — جوی¹⁴ I, IV, VI —¹⁴ دوب. бб.:¹³

همی جست گرد آفرید و ندید * دلش مهر و پیوند او بر گزید
 بدل گفت از آذیس دریغ دریغ * که شد ماه تابنده در زیر میخ
 سپرسید بسیار و هم خیره ماند — VI —¹⁶ کاوس — IV —¹⁵ ср. б. 310.
 همه شهر ایران ز پیش و ز کم — I —¹⁸ همه پهلوانان — VI —¹⁷
 فرهاد و بهرام — IV — فرهاد و شاپور — I —¹⁹ و L —²⁰ доб. و IV, VI —¹⁹ доб.
 فرهاد و رهام و — VI —

تو گفتی¹ که سام سوارست و بس²
 سر بخت گردان همه⁴ خفته گیر⁵
 نکوشیم و دیگر نگوئیم چیز⁶
 نراند سپاه و نسازد کمین⁸
 نگیرد کسی دست او را بدست
 درنگی شود شیر ز اشتاب¹⁰ اوی
 فرستاده را جست¹¹ و بگشاد لب
 نمیند ترا هیچکس زان سپاه¹²
 پس نامه¹⁴ آنگاه بر پای خاست¹⁵
 بران¹⁶ راه بی راه شد ناپدید
 سپردند آن باره¹⁷ دژ بدوی

عنان دار چون او ندیدست کس
 پانصدیش³ بر آسمان رفته گیر
 اگر خود شکیبیم یک چند نیز
 اگر دم زند شه‌ریار زمین⁷
 دژ و باره گیرد که خود زور هست
 که این باره⁹ را نیست پایاب اوی
 چو نامه بمهر اندر آمد بشب
 [بگفتش چنان رو که فردا پگاه
 فرستاد نامه سوی راه¹³ راست
 بنه بر نهاد و سر اندر کشید
 سوی شهر ایران نهادند روی

295

300

ز ما مایه گیرد که خود زور هست * نگیرد کسی دست او را بدست
 IV—доб. варианты тех же бб. в ином порядке; VI—доб. вариант первого б. и б.:

بنه این که امشب همه بر نهیم * همه گوش را سوی لشکر نهیم
 после б. 295 текста.

¹ I, IV, VI—گویى ² I, IV—доб. б.:

نداریم طاقت درین جنگ اوی * بدین گرز و چنگال و آهنگ اوی
 VI—б. оп. ³ I, IV—بزرگیش ⁴ I, IV—فرو ⁵ IV—обратный порядок мисра; VI—б.
 оп. ⁶ VI—نجویم نیز IV—доб. б.:

بنه اینک امشب همه بر نهیم * همه روی را سوی لشکر نهیم
 ср. прим. 21 к б. 290 (разнотчение по I, VI). ⁷ VI—اندرین ⁸ Л, VI—بسازد و بسپاه
 I, IV—бб. 295 и 296 оп. ⁹ VI—پایه ¹⁰ VI—از تاب ¹¹ Так в VI; Л—فرستاد بر خاست
 I, IV—¹² Л, Б—б. оп.; I, IV—доб. еще б:

کسی کرد نامه هم اندر زمان * بنزدیک کاوس شاه جهان
 VI—доб. вариант того же б.:

کسی کرد نامه هم اندر زمان * بر آراست ره را چو باد دمان
¹³ I, IV—دست ¹⁴ IV—نامه ¹⁵ VI—доб. б.:

چو او رفت گزدهم اندر زمان * بنزدیک شاه جهان پهلوان
¹⁶ VI—بدان ¹⁷ I, IV, VI, Б—б. оп.; I, IV—доб. б.:

بزیر دژ اندر یکی راه بود * که دشمن ازان ره نه آگاه بود
 VI—доб. вариант того же б. (ср. б. 270 текста и примечание к нему).

که سالش ده و دو باشد¹ فزون
 چو² خورشید تابان بدو³ پیکرست
 ندیدم کسی را چنان⁵ دست و گرز⁶
 ز دریا و از کوه تنگ آیدش
 چو بازوی او تیغ برنده نیست⁷
 یکی باره تیغزنگ بر نشست
 بر اسپش ندیدم فزون زان پپای⁸
 گراید ز بیمنی سوی مغز بوی¹⁰
 برش ماند زان¹¹ بازو اندر شگفت
 پر اندیشه¹³ جان¹⁴ از پی کار اوست¹⁵
 عنان پیچ¹⁷ زمین گونه نشنیده ام
 یکی مرد جنگ آور آرد بکف¹⁸
 که او اسپ تازد²⁰ پرو روز کین²¹

یکی پهلوانی پپیش اندرون
 بمالا ز سرو سهی برترست
 برش چون بر پیل⁴ و بالاش برز
 چو شمشیر هندی بچنگ آیدش
 چو آواز او رعد غرنده نیست
 هچیر دلاور میاذرا بستم
 بشد پپیش سهراب رزم آزمای
 که⁹ برهم زند مرّه را جنگ جوی
 که سهرابش از پشت زمین برگرفت
 درستست و¹² اکنون بزفهار اوست
 سواران ترکان¹⁶ بسی دیده ام
 میداد که او در میان دو صف
 بران¹⁹ کوه بخشایش آرد زمین

لا یزید سنه - B: همه سالش باشد ده و دو - VI: که سالش ز دو هفت ناید - I¹
 ز ترکان ندیدم چنان - I, IV⁵ شپیر - I, VI⁴ برو - VI³ ز - IV² علی اُسبوعین
 B-б. отсутствует. B-б. отсутствует; I, IV⁷ VI-ب. ایران ندیدم چنان - VI
 доб. б.:

بایران و توران چنان مرد نیست * ز گردان کس او را هم آورد نیست
 VI-доб. вариант того же б. VI⁸ زیر پای - VI⁸ چو - IV⁹ I, VI- б. оп.;
 B-б. отсутствует. I, IV-از; VI-زو VI¹² و оп. I, IV-پر آزار-¹³ مغز-¹⁴
 I-¹⁶ B-б. отсутствует. I, VI-پوست -¹⁵ I, VI-و پر از درد اوست - IV; و پر از درد پوست -
 VI-доб. б.:¹⁸ عنان دار - I¹⁷ ز توران و ایران - IV; سواران توران
 نخواهم که با او بصحرا بود * هم آورد اگر کوه خارا بود
 که او اسپ راند - I, IV; کجا اسپ راند - VI²⁰ بدان - VI; پرین - I, IV¹⁹
 I-доб. бб.:²¹ پر ز کین - IV²¹

از ایران همه فرهی رفته گیر * جهان از سر تیغش آشفته گیر
 اگر دم زند شهریار اندرین * نیارد سپاه و نه سازد کمین

270 بزیر دژ اندر یکی جای¹ بود
بتاراج داد آن همه بوم و رست⁵
چنین گفت کامروز پیگاه گشت
برآرم بشهگیر⁸ ازین باره گرد
کجا دژ² بدان جای³ بر پدای بود⁴
بیکبارگی دست بد را بشست⁶
ز پیگار مان دست⁷ کوتاه گشت
به بینند آسیب روز نبرد⁹

۸

275 چو برگشت سهراب¹⁰ گزدهم پیر
یکی نامه بنوشست نزدیک شاه
نخست آفرین کرد بر کردگار¹²
که آمد بر ما سپاهی گران
بیاورد و بنشاند مردی دپیر¹¹
برافگند پوینده مردی بره
نمود آنگهی گردش روزگار¹³
همه رزم جویدان¹⁴ کندآوران

VI—доб. варианты тех же бб. и бб.:

پشیمانی آنگه نداشت سود * چو گردون گردان کلاهت ربود
بسهراب گفت او که یاوه مگوی * که کارت بدانست ای جنگجوی
اگر جنگ را آمدستی کنون * همانا که گردی بدستم زبون
بگفت و بخندید و بنمود راه * بزیر آمد از بام و بر سر کلاه
پتدپیر بنشست با گستم * زدی رای بسپار با پیش و کم
سراجام گفتند کاینست راه * که نامه نویسیم نزدیک شاه
وزان پس بسپیمیم راه گریز * هم امشب بتازیم چون باد تیز
پرین بر نهادند و بر خاستند * همانگاه باره بر آراستند
ср. прим. 3 к б. 258 (разночтение по T).

که دشمن ازان ره نه⁴ IV— از آن جای³ I— که آن دژ² VI— راه¹ IV—
بود I, IV— бб. 270 и 271 стоят после б. 273 текста; VI—доб. б.:

چو برگشت ازان جایگاه جنگجوی * سوی لشکر خویش بنهاد روی
—⁸ IV— ز پیگارمان کار⁷ I, IV— بر ایشان بیکباره بدخواه گشت⁶ IV—⁵ ودشت
—⁹ I, IV— доб. б.: I, IV— вариант мисра: ⁹ I, IV—⁹ برآرم شهگیر
چو گفت این عنان را بتابید و رفت * سوی جای خود راه را برگرفت
چو او باز گردید¹⁰ I, IV— (ср. прим. 4). ¹⁰ I, IV—
¹¹ I, IV—¹² I, IV—¹³ Б-б. отсутствует. ¹⁴ I, IV—
VI—доб. و

چنین گفت کای شاه ترکان چین¹
 هم از آمدن هم ز دشت نبرد³
 که ترکان ز ایران نیابند جفت
 بدین درد غمگین مکن خویشستن
 که جز بافرین بززرگان نه⁴
 نداری⁷ کس از پهلوانان همال
 که آورد گردی⁸ ز توران سپاه
 شما¹¹ با تهمتن ندارید پای
 ندانم چه آید ز بد برسرت¹³
 همی از پلنگان بماید نهفت
 رخ نامور سوی توران کنی¹⁴
 خورد گاو نادان ز پهلوی خویش¹⁶
 که آسان¹⁸ همی دژ بچنگ آمدش¹⁹

چو سهراب را دید بر پشت زین
 چرا رنجه گشتی کنون² باز گرد
 بخندید و اورا⁴ به افسوس گفت
 چنین بود و⁵ روزی نبودت ز من
 همانا که تو خود ز ترکان نه⁴
 بدان زور و بازوی و آن کتف و یال⁶
 و لیکن چو آگاهی آید بشاه
 شهنشاه و رستم⁹ بجنبید¹⁰ ز جای
 نماید یکی¹² زنده از لشکرت
 دریغ آیدم کین چنین یال و سفت
 ترا بهتر آید که فرمان کنی
 نباشی پس ایمن بمزوی¹⁵ خویش
 چو بشنید سهراب ننگ¹⁷ آمدش

260

265

¹ I, IV - شاه توران و چین - ² I, IV, VI - چنین - ³ T - доб. бб.:

بدو گفت سهراب کای خوب چهر * بتاج و بتخت و بماه و بمهر
 که این باره با خاک پست آورم * ترا ای ستمگر بدست آورم
 چو بیچاره گردی و پیچان شوی * ز گفتار هرزه پیشیمان شوی
 پیشیمانی آنگه نداشت سود * چو گردون گردان کلاهدی ربود
 کجا رفت پییمان که کردی پدید * چو بشنید گفتار گرد آفرید
 بدان زور⁶ I - رفت VI - رفت و⁵ I, IV و آنگه⁴ VI - و با او⁴ I, IV
 بدین زور و این بازو و کتف و یال^{VI} - و آن بازو و کتف و یال
¹¹ Л - ¹⁰ I - ⁹ Б - مع رستم⁹ که آمد گروهی⁸ I, IV - ⁷ I, IV - نیابی
¹⁴ I - бб. 267 и 268 оп.; IV - ¹³ Б - бб. 265 и 266 отсутствуют. ¹² VI - کسی همان
 б. 267 стоит после б.268 текста. ¹⁵ VI - ز بازوی¹⁶ Б - переводит б. 268 следующим
 образом: ¹⁷ IV, VI - نیک¹⁸ I - کز انسان
¹⁹ I, IV - доб. бб.:

بدو گفت سهراب کای خوب چهر * بتاج و بتخت و بماه و بمهر
 که این باره با خاک پست آورم * ترا ای ستمگر بدست آورم
 چو بیچاره گردی و پیچان شوی * ز گفتار هرزه پیشیمان شوی

که دیدی مرا² روزگار نبرد³
 که این⁵ نیست برتر ز این⁶ بلند
 نراند کسی نیزه بر⁷ یال من
 سهند سرافراز بر دژ کشید⁸
 پیامد بدرگاه دژ گزدهم
 تن خسته و بسته¹² بر دژ کشید¹³
 پر از غم دل و دیده خونین شدند¹⁴
 پر از درد بودند برنا و پیر¹⁶
 پر از غم بد از تو دل انجمن
 نیامد ز کار تو بر دوده¹⁹ زنگ²⁰
 بهاره برآمد²¹ سپه بنگرید²²

بدو گفت کانون ازین بر مگرد¹
 برین باره دژ⁴ دل اندر میند
 بیای آورد زخم کوپال من
 عنان را بپیمچید گرد آفرید
 همی زفت و سه راب⁹ با او بهم¹⁰
 در باره بگشاد¹¹ گرد آفرید
 در دژ بستند و غمگین شدند
 ز آزار گرد آفرید و هجیر¹⁵
 بگفتند کای نیکدل¹⁷ شیر زن
 که هم رزم جستی هم¹⁸ افسون و رنگ
 بخندید بسپار گرد آفرید

250

255

بیمالا بکردار سرو بلند * لبانش چو پسته دهانش چو قند
 после котрых следует вариант б., доб. рукописями Л и VI:

ز گفتار او مبتلا شد دلش * تو گفستی که دژ بلا شد دلش
 زمن - IV² ازین کینه کنون نگرد - VI: زین گفته کنون مگرد - I, IV¹
 - I, IV⁵ بدین باره و دژ - IV: بدان باره دژ - I⁴ چو کردی شود بخت را روی زرد - VI³
 بهاره برآمد سپه (را) گزید - I⁸ نگه کن بدین بازو و - VI⁷ چرخ - I, IV⁶ که آن
 سهند - I, IV¹² در دژ گشادند - T¹¹ و دختر ز بیم (так!) - VI¹⁰ و نژدار - I, IV⁹
 - VI: از در دژ کشید - IV¹³ سرافراز

بدژ راند بهاره هم اندر زمان * بخندید سه راب روشن روان
 از آزار و کردار کار هجیر - I, IV¹⁵ وزان ترک بدخواه پرکین شدند - VI¹⁴
 VI: доб. б.: Б - бб. 253, 254 и 255 отсутствуют; VI - доб. б.:
 (так!) از آواز دگروز کار هجیر - VI
 چو دخترش را دید گزدهم پیر * ز شادی رخس گشت ماندند شیر
 T - доб. б.:

بر دختر آمد همی گزدهم * ابا نامداران و گوردان بهم
 روزه - IV¹⁹ و - VI¹⁸ بدو گفت کای نیکدل - IV, VI: بدو گزدهم گفت کای - I¹⁷
 - IV²⁰ دژنگ: VI - доб. б.:

سپاس از خداوند چرخ بلند * که نامد بچاندت ز دشمن گزند
 چنین گفت کامد بلایی پدید - I, IV²² پیاده پیامد - VI²¹

بدانست کاو یغت گرد آفرید
 بدو روی بنمود و گفت ای دلیر 235
 دو لشکر نظاره برین جنگ ما
 کنون من کشایم⁴ چنین روی و موی
 که با دختری او بدشت نمرد
 نهانی⁸ بسازیم بهتر بود
 ز بهر من آهوز هر سو مغواه¹⁰ 240
 کنون لشکر و دژ بغرمان تست
 دژ و گنج و دژ بان سراسر تراست
 چو رخساره بنمود سهراب را
 یکی بوستان بد در اندر¹⁴ بهشت
 دو چشمش گوزن و دو ابرو کمان 245

1 VI — آن جز 2 T — var. б.:
 گشادش رخ آنگاه گرد آفرید * مر آن را جز این هیچ چاره ندید
 سپاه از تو — IV, VI⁵ گشاده — IV, VI⁴ بدین گردش و ساز — VI³
 VI — доб. б.:
 بخندند گردان سراسر برین * بران سرفرازان و گردان و کین
 IV — доб. бб.:
 زندانش چنین اند ایرانیان * چه گویند گردان بگرز گران
 * همه نام مارا بزننگ آوری *
 VI — доб. вариант второго б.:
 نیاید که چندین درنگ آورد * همان نام تو زیر ننگ آورد
 IV — 239 б. 240 текста. IV¹⁰ از هر سو آهو مغواه —
 VI — мисра искажено. VI¹¹ کینه — VI¹² که رانی — IV¹³ دل — оп. (так);
 VI — L¹⁴ چنان کت مراد و هواست — T: چنان ساز دل کت هواست — VI
 VI — I¹⁵ بود اندر — VI — доб. б.:
 ز گفتار او میتلا شد دلش * برافروخت گنج بلا شد دلش
 IV — доб. бб.:
 بعارض چو دیبای منسوج بود * بزللفیها بندها روت بود

بیامد بکردار آذر¹ گشسپ
 در آمد بدو هم بکردار دود²
 زره بر پرش یک بیک³ بر درید
 چو چوگان بزخم⁴ اندر آید بدوی⁵
 یکی تیغ تیز از میان بزر کشید
 نشست از بر اسپ⁸ و بر خاست کرد
 بپیچید⁹ از روی و¹⁰ بزرگاشت¹¹ زود
 بخشم از جهان¹² روشنایی ببرد¹³
 بجنبید¹⁴ و برداشت خود از سرش
 درفشان چو خورشید شد روی اوی
 سر و موی او از در¹⁵ افسرست
 چنمین دختر آید به آوردگاه
 همانا با بر¹⁶ اندر آرد کرد¹⁷
 بینداخت و¹⁸ آمد میانش بیند
 چرا جنگ جوئی²⁰ تو ای ماه روی
 ز چنگم رهایی نیابی مشور

عنان بر گرایید و بزرگاشت اسپ
 زدوده سینان آنگهی در ربود
 بزود بر کمر بند کرد آفرید
 ز زین بر گرفتش بکردار گوی
 چو بر زین⁶ بپیچید کرد آفرید
 بزود نیزه⁷ او بدو نیم کرد
 به آورد با او بسننده نبود
 سپه بید عنان ازدها را سپرد
 چو آمد خروشان بتنگ اندرش
 رها شد ز بند زره موی اوی
 بدانست سهراب کو دخترست
 شگفت آمدش گفت از ایران سپاه
 سواران جنگی بروز نبرد
 ز فتراک بگشاد پیچان کمند
 بدو گفت کز من رهایی¹⁹ مجوی
 نیامد بدامم بسنان تو گور

220

225

230

1. VI—доб. бб.:

چو آشفته شیری و تندی نمود * سر نیزه را سوی او کرد زود
 بدست اندرون نیزه جان ستان * پس پشت خود کردش آنگه سینان

IV—доб. второй б. разночтения по VI и б.:

بر آشفته شد شیر و تندی نمود * بن نیزه را سوی او کرد زود
 VI— ز باد—IV⁴ یک بیک از تنش—VI⁵; بر تنش یک بیک—IV³ 2 IV—б. оп.

بزود تیغ و نیزه—IV, VI⁷ بر خود—IV⁶ آورد روی—VI⁶; آید بروی—IV⁵ بتاب
 بر گشت—IV¹¹ و زو روی—VI¹⁰ شتابید—VI¹⁰; بتابید—I, IV⁹ بر زین—VI⁸

IV—¹⁶ از در و—IV¹⁵ بخندید—IV, VI¹⁴ 13 VI—б. оп. 12 IV—¹² جنگ از هوا—
 оп. VI—¹⁸ (текст искажен). 17 VI—¹⁷ گورد کرد—VI¹⁷; نیارند کرد—VI¹⁷; ز اپر

19 IV—¹⁹ بهانه—
 20 IV—²⁰ جستی—

2 بزرد بر سر سر ترگ¹ رومی گره²
 3 کمر بر میان بادپایای بزیر³
 4 چو رعد خروشان یکی ویله⁴ کرد
 5 دلیران و کار آزموده سران⁵
 6 بخندید و لب را بدندان گزید
 7 بدام خداوند شمشیر و زور⁷
 8 یکی ترگ چینی⁸ بکردار باد
 9 چو دخت کمند افکن او را بدید
 10 نبد مرغ را پیش تیرش⁹ گذر
 11 چپ و راست جنگ سواران¹¹ گرفت
 12 بر آشفته و تیز¹³ اندر آمد بچنگ¹⁴
 15 ز پیگار¹⁶ خون اندر آمد بجوی¹⁷
 18 که برسان آتش همی بر دمید
 19 سمنش برآمد بابر²¹ بلند
 20 عنان و سنان را²² پر از تاب کرد
 23 چو بدخواه او چاره گر بد بچنگ²⁴

205 نهان کرد گیسو بزیر زره
 210 فرود آمد از بکردار شیر
 215 پیش سپاه اندر آمد چو گرد
 220 که گردان کدامنند و جنگ آوران⁵
 225 چو سهراب شیراژن او را بدید
 230 چنین گفت کآمد دگر باره گور
 235 بپوشید خفتان و بر سر نهاد
 240 پیامد دمان پیش گرد آفرید
 245 کمان را بزده کرد و بگشاد بر
 250 بسهراب بر¹⁰ تیر باران گرفت
 255 نگه کرد سهراب و آمدش ننگ¹²
 260 سپر بر¹⁵ سر آورد و بنهاد روی
 265 چو سهراب را¹⁸ دید گرد آفرید¹⁹
 270 کمان بزده را²⁰ بمازو فگند
 275 سر نیزه را سوی سهراب کرد
 280 بر آشفته سهراب و شد چون²³ پلنگ

1 Б — البيضة 2 VI — گره را گره 3 VI — доб. б.:
 ز در رفت پویان بسان بهار * یکی تیر در دستش آهن گذار
 4 VI — доб. бб.: 5 IV — نعره 6 VI — کند آوران 7
 که بر من یکی آزمون را ز جنگ * نگردد بسان دلاور نهنگ
 ز چندان کش (так) لشکر سرفراز * مر او را نیامد کسی پیش باز
 8 IV — رومی 9 VI — بندش 10 IV — چو سهراب را 11 IV — بگردش
 12 VI — 212 — 225 передает следующую-
 13 VI — و پس 14 Б — бб. 15 VI — 212 — 225 передает следующую-
 16 VI — 212 — 225 передает следующую-
 17 Т — 18 IV, VI — 19 VI — мисра искажено. 20 IV, VI —
 21 VI — 22 IV — 23 IV — 24 IV —
 25 VI — 26 IV — 27 VI — 28 IV — 29 IV — 30 IV —
 31 VI — 32 IV — 33 IV — 34 IV — 35 IV —
 36 VI — 37 IV — 38 IV — 39 IV — 40 IV —
 41 VI — 42 IV — 43 IV — 44 IV — 45 IV —
 46 VI — 47 IV — 48 IV — 49 IV — 50 IV —
 51 VI — 52 IV — 53 IV — 54 IV — 55 IV —
 56 VI — 57 IV — 58 IV — 59 IV — 60 IV —
 61 VI — 62 IV — 63 IV — 64 IV — 65 IV —
 66 VI — 67 IV — 68 IV — 69 IV — 70 IV —
 71 VI — 72 IV — 73 IV — 74 IV — 75 IV —
 76 VI — 77 IV — 78 IV — 79 IV — 80 IV —
 81 VI — 82 IV — 83 IV — 84 IV — 85 IV —
 86 VI — 87 IV — 88 IV — 89 IV — 90 IV —
 91 VI — 92 IV — 93 IV — 94 IV — 95 IV —
 96 VI — 97 IV — 98 IV — 99 IV — 100 IV —

نیامد سنان² اندرو جایگیر
 بن⁴ نیزه زد بر میان⁵ دلیر⁶
 نیامد همی زو بدلش ایچ یاد⁷
 همی خواست از تن بریدن سرش
 غمی شد ز سهراب و زنهار خواست
 چو خشنود شد پند بسپار داد
 بنزدیک هومان فرستاد اوی
 که اورا گرفتند و بردند اسپر
 که کم شد هجیر اندر آن انجمن

یکی نیزه زد¹ بر میانش هجیر
 سنان باز پس کرد³ سهراب شیر
 ز زین بر گرفتتش بکردار باد
 ز اسب اندر آمدنشست از برش
 بپیچید و برگشت بردست راست
 رها کرد ازو چنگ و زنهار داد
 بستش بپند آنگهی رزمجوی⁸
 بدژ در⁹ چو آگه شدند از هجیر
 خروش آمد و ناله¹⁰ مرد و زن

190

195

V

که سالار آن انجمن گشت کم¹²
 همیشگی بکنگ اندرون نامدار
 زمانه ز مادر چنیین ناورد¹⁵
 که شد لاله رنگش بکردار قیر¹⁷
 نبود اندر آن کار جای درنگ

چو آگاه شد دخت¹¹ گژدهم
 زنی بود برسان¹³ گردی¹⁴ سوار
 کجا نام او بود گگرد آفرید
 چنان ننگش¹⁶ آمد ز کار هجیر
 بپوشید درع سواران جنگ¹⁸

200

میانش - 5IV یکی - 4VI برد - 3VI سنانش نبود - 2VI بزد نیزه - 1IV
 6VI هجیر - 7IV بدل درش یاد - VI - второе мисра б. 190, бб. 191 и 192 и первое мисра
 б. 193 оп.; T - доб. б.:

بزد بر زمینش چو یک لخت کوه * بجان و دلش اندر آمد ستوه
 خروشان - 10VI بدین دژ - 9VI ب - бб. 194 - 196 оп. جنگجوی - 8IV, VI شدند آزمان
 12VI - доб. бб.: زان سخن - 11VI

بزرزید همی دخت را گژدهم * برادرش را خورد بدو گسته هم (так!)
 بدان دخت را نام گگرد آفرید * که چون او کس اندر زمانه ندید
 غمی گشت و بر زد خروشی بدرد * بر آورد از دل یکی باد سرد

و بلغ الحیر الی VI - доб. третий б. разночтения по VI; Б - бб. 196 - 201 передает так: *القلعة بما جرى علی هجیر فلبست المرأة السلاح*
 گگرد - 14VI بکردار - 13IV که چون او بکنگ اندرون کس ندید - 15IV
 نرکش - 17IV ب. VI; که اورا گرفتند و بردند اسپر - 18T

سواران - 18T لاله بر گش بکردار قیر
 بکنگ

چو سهراب نزدیکی دژ¹ رسید
نشست از بر بادپای چوگرد
چو سهراب جنگ آور اورا بدید
ز لشکر برون تاخت بر سان شیر
چنین گفت با رزم دیده هجیر
چه مردی و نام و نژاد تو چیست⁶
هجیرش چنین داد پاسخ که بس
هجیر دلیر و¹⁰ سپهبد منم
فرستم بنزدیک شاه جهان¹²
بخندید سهراب کین¹⁴ گفت و گوی
چنان¹⁵ نیزه بر نیزه بر ساختند¹⁶

هجیر دلاور سپه را² بدید
ز دژ رفت پویان بدشت نبرد³
برآشفت و شمشیر کین برکشید
بپیش هجیر اندر آمد دلیر⁴
که تنها بچنگ آمدی خیره خیر⁵
که زاینده را بر تو باید گریست
بترسی⁷ نباید⁸ مرا یار کس⁹
سرت را هم اکنون¹¹ ز تن برکنم
تنت را کنم زیر گل در¹³ نهان
بگوش آمدش تیز بنهاد روی
که از یکدگر¹⁷ باز نشناختند¹⁸

دوب. 66.: VI-3 مر اورا- IV-2 نزدیک او در- VI-1 نزدیک آن دژ- IV-1

بدان لشکر ترک آواز داد * چنین گفت آن گرد پهلو نژاد
که گردان کدامین و جنگ آوران * دلیران و کار آزموده سران
که با من بگردند در کینه گاه * ز چندین دلاور سران سپاه
پذیره نیامد کس اورا بچنگ * که بد برز بالا و بازو نهنگ
چنین گفت- IV-4 فطعن هو و سهراب: B-66. 179-188 передает одной фразой:
IV-5 (ср. следующий, б. 181 текста). IV-5 заменяет б. двумя
следующими:

که تنها بچنگ آمدی خیره خیر * کنون پای دار و عنان سخت گیر
چرا خیره تنها بچنگ آمدی * خرامان بچنگ نهنگ آمدی
نیاید- IV-8 بمردی- VI-1; بچنگت- IV-7 چه نامی و اصل و نژاد تو کیست- IV-6
VI-9 نیابی- VI-9

منم گرد ایران سوار دلیر * که روبه شود پیش من نره شیر
کند کرس اندر- VI-13 مهان- VI-12 هم اکنون سرت را- IV, VI-11 و- IV, VI-10
که- VI-1; همی یکدگر- IV-17 انداختند- IV-16 سبک- IV-15 زین- IV-14
IV, VI-18 دوب. 66.: IV, VI-18 نیزه زهم

چو آتش درآمد گو- پیل زور * چو کوهی روان کرد از جا ستور

- 165 اگر جنگ جویی تو جنگ آورند
 چنین نامه و² خلعت شهریار
 بسهراب آگاهمی آمد ز راه
 پذیره بشد با نیما همچو باد⁵
 چو هومان ورا دید با یال و کفت
 بدو داد پس نامه شهریار
 جهانجوی چون نامه شاه خواند⁸
 کسی را نمد پای¹⁰ با او بجنگ
 دژی بود کشی خواندندی سپید
 نگهبان دژ رزم دیده هجیر
 هنوز آنزمان گسستم¹⁵ خرد بود
 یکی خواهرش¹⁷ بود گرد و سوار
- جهان بر بداندیش تنگ آورند¹
 ببردند با ساز چندان سوار³
 ز هومان و از بارمان و سپاه⁴
 سپه دید چندان دلش گشت شاد
 فرو ماند هومان ازو در⁶ شگفت
 ابا هدیه و اسب و استر بیمار⁷
 ازان جایگه تیز لشکر براند⁹
 اگر شیر پیش آمدی¹¹ گر پلنگ¹²
 بران دژ بد ایرانیان را¹³ امید
 که با زور و دل بود و با دار و گیر¹⁴
 بخردی گراینده¹⁶ و گرد بود
 بداندیش و گردنکش¹⁸ و نامدار¹⁹

چو آن نامه و VI-؛ چو آن نامه با IV² (см. прим. 7 к б. 170). VI-1

VI-вар. б. VI-4 با اسب و استر بیمار VI-؛ اسپان و چندی سوار IV-3

پس آمد بسهراب از ایشان خبر * پذیره شدن را بمستش کمر
 بشد با نیما پیش هومان چو باد VI-؛ نیم آمد دمان نزد هومان چو باد IV-5

IV, VI-доб. б.: ساز چندان نثار VI-؛ آلت کارزار IV-7؛ بینادل اندر VI-6
 همان نیز پیدار دو پهلوان * بگفتند پیغام شاه ردان
 VI-после этого б. доб. еще б.:

که گر جنگ جویی تو جنگ آورند * جهان بر بداندیش تنگ آورند
 I, IV, VI-8 نامه او بخواند T-9 доб. б.:

بزد کوس و سوی ره آورد روی * جهان شد پر از لشکر و های و هوی
 IV-12؛ نهنگ IV-12؛ آمدش IV-؛ آیدش T-11؛ قاب IV-10

سوی مرز ایران سپه را براند * همی سوخت آباد و چیزی نماند
 VI-мисра испорчено؛ با گرز [و] تیر IV-14 بد ایرانیانرا بدان دژ VI-13

مرد IV-18؛ اخت B-؛ دخترش T-17 هنر گستر IV-16؛ گزدهم IV-15؛ I, IV-15

افکن VI-19 доб. б.:

نهاده برو نام گرد آفرید * زگردون جهان در جهان ناورید

3 که بندد دل و جان به مهر پدیر
 4 شود کشته بر دست این شیر مرد
 5 ازان پس بسازید 6 سهراب را
 7 ببندید یک شب برو 8 خواب را
 9 بنزدیک سهراب روشن روان
 10 بپیش اندرون هدیه 11 شه‌ریار
 12 سر تاج زر پایه 13 تخت عاج
 14 نبشته بنزدیک آن ارجمند
 15 که گر تخت ایران بچنگ آوری
 16 ازین مرز تا آن 17 بسی راه نیست
 18 فرستمت هر چند 19 باید سپاه
 20 بتوران چو هومان و چون بارمان
 21 فرستادم اینک بفرمان تو

1 IV — پسر 2 IV — پدر 3 IV, VI, T — б. здесь оп., следует после б. 151 текста
 (см. прим. 9 к б. 151). 4 IV, VI — доб. б.:

چو بی رستم ایران بچنگ آوریم * جهان پیش کاوس تنگ آوریم
 5 IV, VI — وزان 6 IV — نه بندیدم VI — بسازیم 7 IV — بگیرییم VI —
 8 IV — بدو 9 T — доб. б.:

و گر کشته گردد بدست پدیر * ازان پس بسوزد دل نامور
 10 لایه دلپسند IV 11 سر تاج زر پایه T 12 پیروزه VI 13 خلعت VI 14
 14 IV, VI — доб. б.:

چو نامه نبشتند آن بخردان * بدادند پیغام شاه ردان
 15 VI — خواهی VI 16 چندانکه IV, VI 17 از ایران بتوران VI 18
 19 VI — доб бб.: و هشیوار و بد گمان VI

چو طرخان چینی و سیصد هزار * گزین یلان از در کارزار
 ز چین آن زمان نزد افراسیاب * بخدمت رسیده بهنگام خواب
 بایشان چنین گفت از اندر زمان * سراسر به پویند با بارمان
 دگر نامداران که از چین بدند * سراسر کمر بستند کین بدند
 IV — доб. те же бб. после б. 164 текста (но с вариантом первого мисра б. 3 разночтения: بگفتا

بر انسان گراید ردان

که افگند سهراب کشتی بر آب¹
 همی رای شمشیر و تیر آیدش
 کنون رزم کاوسی جاوید همی
 نیاید همی یادش از هر کسی
 هنر برتر⁴ از گوهر ناپدید⁵
 خوش آمدش خندید و شادی نمود
 کسی کو گراید بگرز گران⁷
 چو هومان و مر بارمان را سپرد⁸
 که این راز باید که ماند نهفت⁹
 تهنتمن بود بی گمان چاره جوی¹⁰

خبر شد بنزدیک افراسیاب
 هنوز² از دهن بوی شیر آیدش
 زمین را بختگر بشوید همی
 سپاه انجمن شد برو بر بسی
 سخن زین درازی³ چه باید کشید
 چو افراسیاب آن سخنها شنود
 ز لشکر گزید از⁶ دلاور سران
 ده و دو هزار از دلبران گورد
 بگردان لشکر سپهدار گفت
 چو روی اندر آرند هر دو بروی

145

150

¹ VI—доб. б.:

یکی لشکری شد برو انجمن * همی سرفرازد بهر انجمن
 سخن را درازی—VI; سخن را بدین در—IV; سخن بین درازی—³ Так в Т; Л; همی—² IV
 از گوهر آمد پدید—⁵ IV, VI; مگر بهتر—⁴ VI; IV—доб. б.:

سپهدار نشنیده بود این خبر * ز تهنتمن و رستم زال زر
 VI—доб. вариант того же б.:

سپهدار بشنود و برد این خبر * ز حال وی و رستم چاره گور
 زگردان توران—VI; ز لشکر گزیده—⁶ IV; IV, VI—доб. б.:

سپهدار چو هومان و چون بارمان * که در جنگ شیران نجستی زمان
 گزیده سپاهی بدیشان سپرد—VI; گزیدش ز لشکر بدیشان سپرد—⁸ IV; IV—доб. бб.:
 چنین گفت کین چاره اندر نهان * برآرید و سازید کار مهان
 پسر را نباید که داند پدر * که بندد بدل مهر جان پسر
 VI—доб. варианты бб. по IV:

پدر را نباید که داند پسر * نباید که داند پسر را پدر
 چنین گفت کین چاره اندر نهان * بدارید و سازید کار جهان
 شوند در زمان او—VI; جنگجوی—¹⁰ IV—доб. варианты обрх бб. (ср. б. 153 текста).

همی جنگجوی

کسی این سخن را ندارد² نهان
 ز رستم زبند این زمان داستان
 نهان کردن از من چه زمین بود⁴
 فرار آورم لشکری بی کوران
 از ایران بپرّم⁶ پی طوس را⁷
 نشانمیش برگاه کاوس شاه
 ابا شاه روی اندر آرم بروی
 سرنیزه بگذارم از آفتاب¹⁰
 نباید بگیتی کسی¹¹ تاجور
 ستاره چرا بر فرازد کلاه¹²
 که هم باگهر بود و هم تیغزن¹³

چنین گفت سهراب کاذر¹ جهان
 بزرگان³ جنگ آور از باستان
 نبرده نژادی که چونین بود
 کنون من⁵ ز ترکان جنگ آوران
 برانگیزم از گاه کاوس را
 برستم هم تخت و گرز⁸ و کلاه
 از⁹ ایران بتوران شوم جنگ جوی
 بگپرم سر تخت افراسیاب
 چو رستم پدر باشد و من پسر
 چو روشن بود روی خورشید و ماه
 زهرسو سپه شد پرو انجمن

135

140

б. доб. VI—4 و 3 доб. Л—1 ندارد کسی این سخن در—IV² اندر—VI¹

نهانی چرا داشتی از من این * نژادی از آیین و از آفرین
 فقال عند ذلك سهراب مدلا بالانتساب الى ذلك البيت: 132—134—66—B
 б. доб. IV—7 بپرّم از ایران—IV, VI⁶ من اکنون—VI⁵ العظیم و الاصل الکریم
 نه گرگین بمانم نه گودرز و گپو * نه گستم نوذر نه بهرام نیو
 VI—доб. этот б. после б. 137 текста. IV—8
 گنج و تخت—VI; کوس و تخت—IV⁸
 б. доб. IV, VI—10 وز—IV⁹

ترا بانوی شهر ایران کنم * بچنگ یلان جنگ شیران کنم
 IV, VI и T—далее следует
 естественной эпизод «Выбор коня Сухрабом» (см. приложение II). IV, VI—доб. б.:

به پیشش پیامد بخواهشگری * وز خواست دستوری و یاوری
 چو شاه سمنگان چنان دید باز * بمخشید ویرا زهرگونه ساز
 ز تاج و ز تخت و کلاه و کمر * ز اسپ و ز استر زرز و گهر
 ز خفتان کین و نساز نبرد * شگفتند ازان کودک شیرخورد
 بداد و دهش دست را برگشاد * همه ساز و آیین شاهان نهاد
 VI—после б. 1 разночтения доб. еще б.:

که خواهم شدن [من به] ایران زمین * که بیستم مر آن باب باآفرین

که یارست با او نبرد آزمود
بدو گفت گستاخ با من بگوی
همی با سمان اندر آید سرم
چه گویم چو پرسد کسی از پدر⁴
نمانم ترا زنده اندر جهان⁶
بدین شادمان باش و تندی مکن
ز دستان سامی و از نیهرمی
که تخم تو زان⁷ نامور گوهرست
سواری چو رستم نیامد پدید
سرش را نیارست گردون بسود⁸
بیاورد و بنمود پنهان بدوی⁹
از ایران¹¹ فرستاده بودش پدر¹²
نماید که داند ز سر تابین¹⁴
شدستی سر افراز¹⁷ گردنکشان
دل مادت گردد از درد ریوشی

چو ده ساله شد زان زمین¹ کسی نبود
بر مادر آمد بپرسید ز وی
که من چون² ز همشیرگان³ برترم
ز تخم کیس وز کدامین گهر
گر این پرسشی از من بماند⁵ نهان
بدو گفت مادر که بشنو سخن
تو پور گو پیلتن رستمی
ازیرا سرت ز آسمان برترست
جهان آفرین تا جهان آفرید
چو سام نریمان بگیتی نبود
یکی نامه از رستم جنگجوی
سه یاقوت رخشان سه مهره¹⁰ زر
بدو گفت افراسیاب¹³ این سخن
پدر گر شناسد¹⁵ که تو زین¹⁶ نشان
چو داند بخواندت نزدیک¹⁸ خویشی

120

125

130

IV, 4 همزادگان-IV 3 چون من-VI; من چو-IV و T 2 در جهان-VI 1
B-перевод б. оп. 6 پوششی از من تو داری-IV 5 چو پرسند نام-VI
VI-доб. б.: 8 تخم ازان-VI 7
به پیشش چو دیو و چو شیر و پلنگ * چه پیر و چه گرگ و چه پیل و زهنگ
و سه پدره-T; دو مهره به-VI; و سه مهره-IV 10 B-бб. 127-131 оп.; مادر بدوی-VI 9
IV-доб. б.: 12 که اورا-VI 11
نگه کن تو اینرا بخوبی نگر * که بابت فرستاد ای پرهز
VI-доб. бб.:

بدانگه که او زاده بودش زمام * فرستاده بودش پدر با پیام
همان مهره کو بد نشان پدر * بدو داد و گفت او سخن سر بر سر
نگه کن تو اکنون و این را به بین * که بابت فرستاده بودست این
IV-б. стоит после б. 131 текста; VI-б. оп. 14 دگر گفت افراسیاب-IV 13
که هستی سزاوار-VI 17 کنون این-VI 16 کو بداند-VI; گر بداند-IV 15
بخواند ترا نزد-IV 18

105 فرود آرد از ابر پرتان¹ عقیاب
 [همی بود آن شب بر ماه روی
 چو خورشید رخسند³ شد بر سپهر
 [بپردرد کردن گرفتیش بر
 [پری چهره گریان ازو باز گشت
 بر رستم آمد گرانمایه شاه
 چو این گفته شد⁹ مژده دادش برخش¹⁰
 بیامد بمالید و زین بر نهاد

110

چو نه ماه بگذشت بر دخت شاه
 تو گفستی گو پیلتن رستمست
 چو خندان شد و¹⁵ چهره شاداب کرد
 چو یک ماه¹⁶ شد همچو یک سال بود
 چو سه ساله شد زخم چوگان¹⁷ گرفت

115

یکی پورشی¹³ آمد چو تابنده ماه
 و گر¹⁴ سام شیرست و گر¹⁴ زهر مست
 ورا نام تهمینه سهراب کرد
 برش چون بر رستم زال بود
 بینجم دل قیر و پیکان¹⁸ گرفت¹⁹

¹ VI— پرتان
² VI— здесь б. оп.; см. разночтение 21 к б. 97.
³ VI— خورشید تابنده
⁴ VI—б. стоит после б. 108.
⁵ VI—б. оп.; Л, Б—бб. 107 и 108 оп.
⁶ VI— دم سساز
⁷ VI—доб. б.:

بشدد رستم و دختر آنجا بماند * وزان رفتن او هم آنجا بماند
⁸ VI—доб. б.: و از چاپگاه

بخواندش ابا پهلوان آفرین * که جاوید باشی تو با رای دین (так)
 ز یزدان نیکی—¹² IV ازو—¹¹ IV, VI ز رخشی—¹⁰ IV چو شد گفته این—⁹ VI
 IV—доб. б.: دهش کرد یاد

وزانجا سوی سپستان شد چو یاد * وزین داستان کرد بسپار یاد
 VI—доб. вариант того же б.:

بیامد سوی شهر ایران چو یاد * وزین داستان کرد بسپار یاد
 و ركب و خرج مسروراً منشرح الصدر من جهة ملك سمجان حتى عاد الى ب—
 شد آن—¹⁵ VI یا—¹⁴ VI کودک—¹³ IV, VI ارض ایران و كان لا يزال بحمد و يشكره
 دل بپرو و پیکان—¹⁸ Л ساز میدان—¹⁷ IV, VI نه ماهه—¹⁶ VI یک ماهه—¹⁶ IV
 B—¹⁹ бб. 116 و 117 передает
 و لما بلغ ثلاث سنين لم يكن هناك أحد يقاومه في قوته و شجاعته
 следующей фразой:

سه دیگر که اسپت¹ بجای آورم
 چو رستم برانسان⁴ پری چهره دید
 و دیگر که از رخسار داد آگهی
 بفرمود تا موبدی⁸ پرهنبر
 چو بشنید شاه این سخن شاد شد
 [بدان پهلوان داد آن¹⁰ نخت خویش
 [بخشودی و رای و فرمان¹³ اوی¹⁴
 چو بسپرد دختر بدان پهلوان
 ز شادی بسی زر¹⁸ برافشانند
 که این ماه نو بر تو فرخنده باد
 چو انباز او گشت با او براز
 چو خورشید تابان²² ز چرخ بلند
 بمآزوی رستم یکی مهره بود
 بدو داد و گفتش²⁴ که این را بدار
 بگیر و بگیسوی او بر بدوز
 و را بدو نیک آید ز اختر پیسر
 بمآلای سام نریمان بود

¹ I, VI - رخشت ² IV, VI - سراسر پهای ³ IV, VI - доб. б.:

سخنهای آن مسأله آمد بهین * تهمتین سراسر شنید آن سخن
 فعقد علیها رستم: ⁴ I, VI - بدانسان ⁵ Б-66. 88-97 передает следующей фразой:

⁶ VI - آنچه ⁷ VI - доб. б. (метр нарушен):

بر خویش چو سرو روان * خرامان بینامد بر پهلوان
⁸ VI - موبد ⁹ VI - روانش ز اندیشه ¹⁰ VI - او ¹¹ VI - بدینسان ¹² Л-б. оп.

¹³ IV - پیمان ¹⁴ VI - تو ¹⁵ VI - تو; Л, VI - б. стоит после б. 96 текста; IV -
 66. 94 - 95 оп. ¹⁶ VI - ازو ¹⁷ Л-б. оп. ¹⁸ VI - همه جان ¹⁹ VI - بدان ²⁰ IV -

²¹ IV - نمود ²² VI - доб. б.:

همی بود آن شب بر ماه روی * همی گفت از هر سخن پیش اوی
 گرت دختری آید از ²⁵ IV - گفتا ²⁴ VI - مشکین ²³ T - روشن ²² T -

اگر دختر آید بدان روزگار ^{VI} - روزگار

چه جویدی شب تیره¹ کام تو چیست
 تو گوین که² از غم بدو نیمه³
 ز پشت⁴ هژدرو و پلنگان منم
 چو من زیر چرخ کی بود⁷ اندکیست
 نه هنرگز کس آوا شنیدی⁸ مرا
 شنیدم همی¹⁰ داستانت بسی
 نترستی و هستی چنین تیز چنگ
 بگردی بران¹² مرز و هم نغزوی
 هوا را بشمشیر گریان کنی
 بدزد دل شیر و چنگ¹³ پلنگ¹⁴
 نیارد بنخچیر کردن¹⁵ شتاب
 ز بیم سنان تو خون بارد ابر
 بسی لب بدندان گزیدم ز تو
 بدین¹⁷ شهر کرد ایزد آبشخورت
 نمیند جزین¹⁸ مرغ و ماهی مرا
 خرد را ز بهر هوا¹⁹ کشتهام
 نشاند یکی پورم اندر²¹ کنار
 سپهرش دهد بهر²² کیوان و هور

بپرسید زو گفت نام تو چیست
 چنیین داد پاسخ که تهمینهام
 یکی دخت شاه سمتگان منم
 بگیتی ز خوبان⁵ مرا جفت⁶ نیست
 کس از پرده بیرون ندیدی⁸ مرا
 بگرداز⁹ افسانه از هر کس
 که از شیر و دیو¹¹ و نهنگ و پلنگ
 شب تیره تنها بتوران شوی
 بتنهها یکی گور بریان کنی
 هنر آنکس که گرز تو بیند بچنگ
 برهنه چو تیغ تو بیند عقاب
 نشان کمند تو دارد هنر بر
 چو این¹⁶ داستانهها شنیدم ز تو
 بجستم همی گفت و پال و برت
 ترا ام کنون گور بخواهی مرا
 یکی آنک بر تو چنیین گشتهام
 و دیگر که از تو مگر²⁰ کردگار
 مگر چون تو باشد بمردی و زور

70

75

80

85

IV. 4. یشک - Так в Т; Л - 3. б. оп. 3. شب و روز - VI - 2. تار و - IV - 1.
 چرخ پلنگ - IV - 7. چرخ برین - T - 7. یار - VI - 6. شاهان - VI - 5. برشک - VI -
 ندیده - شنیده - IV, VI و T - 8. و مالی فوق الارض شبیه - B -
 IV - 9. بدین - T - 13. دران - VI - 12. ز دست تو شیر - IV - 11. شنیدم - IV - 10.
 IV - 14. вариант мисра: 14. چرم
 هنر آنگه که گرز تو بیند بچنگ * بدزد دل شیر و چنگ پلنگ
 VI - доб. 6.:

چو با گرز کردی همی تیز چنگ * بدزد دل شیر و چرم پلنگ
 زد گور - VI - 18. برین - VI - 17. چنیین - T و IV - 16. بنخچیر کردن سازد - IV - 15.
 پیش - IV - 22. یکی کودکم در - T - 21. مرا - IV - 20. هوی - T - 19. همی - T -

سینه چشم و گلرخ بتان طراز
بدان تفاقه متین نباشد دژم²
همی از نشستن⁴ شتاب آمدش
بیماراست و بنهاد مشک و گلاب

گسارنده پیاده آورد¹ ساز
نشستند با رودسازان بهم
چو بشد مست و³ هنگام خواب آمدش
سزوار او جای آرام و⁵ خواب

60

ع

شباهنگ بر چرخ گردان بگشت⁷
در خواب گه نرم کردند باز⁹
خرامان پیامد ببالین مست
چو خورشید تابان بر از رنگ و بوی
بملا بگردار سرو بلند¹²
تو گفستی که بهره ندارد ز خاک¹³
برو¹⁴ بر جهان آفرین را¹⁵ بخواند

چو یک بهره از تیره شب در⁶ گذشت
سخن گفتن⁸ آمد نهفته بر از
یکی بنده شمع¹⁰ معنیر بدست
پس پرده¹¹ اندر یکی ماهروی
دو ابرو کمان و دو گیسو کمانند
روانش خرد بود و تن جان پاک
از او رستم شیردل خیره ماند

65

оп. — IV³. 21 (к б. 57) по VI. — IV² — доб. здесь б. различения. 21 (к б. 57) по VI. — IV¹ — оп.

چو از شب یکی نیمه — VI⁶. оп. — I. ساخته جای — VI⁵ دمی از گسستن — VI⁴

VI⁹ — доб. бб.: T — گفته⁸ نشست — VI⁷ اندر

همی گفت رستم گر آید سپاه * نیاید مگر جز بفرمان شاه
کشیم تیغ تیز و بگریزم ورا * ز ترکان بگریزم فراوان سرا
بنده — IV¹², VI — доб. бб.: T — оп. پرده — VI¹¹ شمع — VI¹⁰

لبان از طبر زد زبان از شکر * دهانش مکتل بدر و گهر
ستاره نهان کرده زیر عقیق * تو گفستی ورا زهره آمد رفیق
IV¹³ — доб. бб.:

بهمیشتی بد آراسته پرنگار * چو خورشید تابان بگریزم بهار
برخساره بر کرده از گل نگار * فرو هشته از غالیه گوشوار
ستون دو ابرو چو سیمین قلم * ستون دو ابرو چو سیمین قلم
VI — доб. те же бб. в порядке 1,3,2 и с перестановкой мисра, первых двух бейтова, после
этих бб. доб. еще б.:

سرمزه چون خنجر کابللی * دوزلفش مسلسل خط معقلی
آفرینهای یزدان — IV¹⁵ بدو — VI¹⁴

درین¹ شهر ما نیکخواه تو ایتم
 تن و خواسته زیر فرمان تست
 45 چو رستم⁴ بگفتار او بنگرید
 بدو گفت رخشم بدین مرغزار
 کنون تا سمنگان نشان پی است
 ترا باشد از باز جویی سپاس
 گر ایدونک مانند زمن ناپدید⁹
 50 بدو گفت شاه ای سزاوار مرد
 تو مهمان من باش و تندی مکن
 یک امشب بومی شاد داریم دل
 نماند پی رخش فرخ¹³ نهان
 تهمتن بگفتار او شاد شد
 55 سزا دید رفتن سوی خان او
 سپهبد بدو¹⁶ داد در کاخ جای
 ز شهر و ز لشکر مهانرا¹⁹ بخواند

ستاده² بفرمان و راه تو ایتم
 سر ارجمندان و³ جان آن تست
 ز بدها گمانیش⁵ کوتاه دید
 زمن دور شد بی لگام و فتنار
 وز آنجا⁶ کجا جویمار و نی است⁷
 بیاشم پپاداش⁸ نیکی شناس
 سران را بسی سر بیاید¹⁰ برید
 نیارد کسی با تو این کار کرد
 یکم تو گردد سراسر سخن¹¹
 12 وز اندیدیشه آزاد داریم دل
 چنان باره نامدار جهان¹⁴
 روانش ز اندیدیشه آزاد شد
 شد از مژده دلشاد¹⁵ مهمان او
 همی بود در پیش او بر¹⁷ بیای¹⁸
 سزاوار با او بشادی²⁰ نشاند²¹

زدل بد گمانیش T- 5 تهمتن VI- 4 و.оп. VI- 3 ستوده L- 2 بدین L, IV- 1

نیارد پپاداش IV- 8 بدان هر کجا جویمار و دست IV- 7 وز آنسو VI- 6

VI- 11 доб. б.: IV- 10 بخوهم IV- 9 رخشم نیاید پدید IV, VI- 9 بیابی تو پاداش VI-

که تیزی و تندی نیاید بکار * بنرمی برآید ز سوراخ مار
IV- 12 доб. б., см. предыдущее примечание.

نامدار آن جهان VI- 13 نامور پهلوان IV- 14 پی رخش رستم نماند VI-

ز بر پیش او بر L- 17 و IV- 16 و VI- 15 شد آن مژده را شاد IV-

18 VI- 66, 56, 57 и 58 оп., доб. б.: چون بنده پیشش IV-

مگر باز یابد ازو رخش خویش * که بودی جهانبخش او رخش خویش

21 IV- 21 доб. б.: برامش T- 20 سران را IV, VI- 19

بفرمود و خیمناگرانرا بخواند * همه بد سگالان پپیشش براند
VI- 15 доб. б.:

بفرمود خوالیگران را که خوان * بیارند و بنهند پیش گوان

ز هر سو همی بارگی را ندید¹
 سراسیمه سوی سمنگان شتافت
 کجا⁴ پویم از ننگ تیره روان⁵
 تهمتن بدین سان بغفت و ببرد⁷
 سپردن بغم دل⁸ بیکیارگی
 بجایبی نشانش بیابم مگر¹⁰
 تن اندر عنا¹¹ و دل اندر شکنج¹²

[بدان مرغزار اندرون بنگزید
 غمی گشت چون بارگی را نیافت
 همی گفت کانون² پیاده توان³
 چه گویند گردان⁶ که اسپش که برد
 کنون رفت باید به بیچارگی
 کنون⁹ بست باید سلیج و کمر
 همی رفت زین سان پرافدوه و رنج

35.

۳

خبر زو بشاه و بزرگان¹³ رسید
 بنخچه چیرگه زو رمیدست رخش¹⁴
 کسی کو بسر بر نهادی کلاه¹⁶
 که یارست با تو¹⁷ نبرد آزمود

چو نزدیک شهر سمنگان رسید
 که آمد پیاده گسو تاج بگش
 پذیره شدنش بزرگان و شاه¹⁵
 بدو گفت شاه سمنگان چه بود

40

¹ Л-б. оп.; Б-перевод б. оп. ² I, VI-اکنون ³ I, IV-توان; VI-توان; Б-бб.

34-38 оп. ⁴ IV-همی ⁵ VI-تیرهوران; I, IV, VI-доб. бб.:

ابا ترکش و گرز بسته میان * چنمین ترک و شمشیر و بمر بیان
 بیابان چه گونه گذاره کنم * ابا جنگ جووان چه چاره کنم
⁶ IV-ترکان ⁷ VI-доб. бб.:

کنونم بد بغت آمد پدید * که ششصد منم گرز باید کشید
 همان جوشن و خود و بمر بیان * کمند و کمان و کمر بر میان
⁸ I, IV, VI-بغم دل نهادن ⁹ VI-همی ¹⁰ VI-доб. бб.:

بست آنگهی او کمر بر میان * همان تیغ و خیر و کمان و کپان (так)
 لگام و جناح و نمد زین و زین * جوش اندر آورد کعبا (так) که بین
 بشیر و ¹¹ I, IV-¹² I, IV, VI-б. оп.; VI-доб. два бб. позднего происхождения. ¹³ I, IV-
 برو ¹⁴ IV-¹⁵ VI-بزرگان شهر ¹⁶ I-¹⁷ I-начало лакуны (бб. 40-245). پلنگان

همی گفت هر کس که این رستمست * و یا آفتاب سپی پیده رستمست
¹⁸ I, IV, VI-доб. б. :
 VI-доб. еще б.:

پیاده شدش نبرد او زود بشاه * کسی کو [بسر] بر نهادی کلاه
 (ср. б. 41 текста). ¹⁷ IV-او

چو شیردژ آگاه² نخچیرجوی
 بیابان سراسر پر از گبور دید
 بخت دید و ز جای بر کند رخس
 بیفگند بر⁵ دشت نخچیر چند
 یکی آتشی بر فروزید سخت
 درختی بجست از در بناب زن
 که در چنگ او پتر مرغی نسخت
 ز مغز استخوانش بر آورد گرد
 چمان و چیران رخس در مرغزار
 بران دشت نخچیر گه بر گذشت⁸
 بگشتند¹¹ گرد لب چو بیمار
 سوی بند کردندش بشتافتند¹³
 همی هر یک¹⁵ از رخس جستند¹⁶ بهر
 بکار آمدش باره دست کش

سوی مرز توران چو بنهاد روی¹
 چو نزدیک³ مرز توران رسید
 بر افروخت چون گل رخ تاج بخش
 بتیر و کمان و⁴ بگرز و کمنند
 ز خاشاک وز خار و⁶ شاخ⁷ درخت
 چو آتش پراگنده شد پیلتن
 یکی نره گوری بزدرخت
 چو بریان شد از هم بکنند و بخورد
 بغفت و برآسود از روزگار
 سواران ترکان تنی هفت و هشت
 یکی اسپ⁹ دیدند در مرغزار¹⁰
 چو بردشت مر رخس¹² را یافتند
 گرفتند و بردند پویان بشهر¹⁴
 چو بیدار شد رستم از خواب خوش

20

25

30

1. I, IV и T — سوی مرز تورانش بنهاد روی — VI

وشار حتی وصل الی حدود توران: Б — этот б. и первое мисра следуюшего б. передает так:

2. Л — آگاه — 3. VI — نزدیک شهر سمنگان — 4. VI — و — 5. VI — در — 6. I, IV —

8. VI — доб. б.: 7. VI — برگ — 8. VI — доб. б.: 9. I — رخس — 10. IV, VI и T — مرغزار — 11. I, IV — گشت — 12. I, IV — اسپ — 13. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

14. Б — وقادوه الی بلد — 15. I, IV, VI — هر کس — 16. IV — بردند

17. I, IV — گشت — 18. I, IV — اسپ — 19. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

20. I, IV — گشت — 21. I, IV — اسپ — 22. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

23. I, IV — گشت — 24. I, IV — اسپ — 25. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

26. I, IV — گشت — 27. I, IV — اسپ — 28. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

29. I, IV — گشت — 30. I, IV — اسپ — 31. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

32. I, IV — گشت — 33. I, IV — اسپ — 34. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

35. I, IV — گشت — 36. I, IV — اسپ — 37. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

38. I, IV — گشت — 39. I, IV — اسپ — 40. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

41. I, IV — گشت — 42. I, IV — اسپ — 43. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

44. I, IV — گشت — 45. I, IV — اسپ — 46. I, IV — доб. бб. (Б. оп.):

ندارد زبیرناو فرتوت پای¹
 براسب فنا³ گر کشد⁴ مرگ تنگ
 چو داد آمدش جای فریاد نیست⁶
 یکی دان چو اندر بدن نیست برگ⁸
 ترا خامشی به که تو بنده⁹
 اگر جاننت با دیو¹² انباز نیست
 سرانجام نیکی بر خود¹⁴ بری
 ازان کین که او با پدر چون بچست¹⁶

دم مرگ چوون آتش هولناک
 درین² جای رفتن نه جای درنگ
 چنان دان که دادست و⁵ پیداد نیست
 جوانی و پییری بنزدیک مرگ⁷
 دل از نور ایمان گر آگنده
 برین¹⁰ کار یزدان ترا راز¹¹ نیست
 بگیتی دران¹³ کوش چون بگذری
 کنون رزم سهراب رانم نخست¹⁵

10

۲

بپیوندم از گفته باستان¹⁷
 که رستم یکی روز از بامداد¹⁹
 کمر بست و ترکش پر از تیر کرد²⁰

ز گفتار دهقان یکی داستان
 ز موبد برین گونه برداشت¹⁸ یاد
 غمی بد دلش ساز نخبچیر کرد

15

¹ I, IV, VI—доб. б.:

جوان را چه باید بگیتی طرب * که پی (بر-I) مرگ راهست پییری سبب
 VI—доб. еще б.:

نه روبه بماند نه درنده شیر * نه بد دل بماند نه مرد دلیر
 I, IV—⁶ دادت ز VI—و IV—⁵ کند I, IV—⁴ قضا I, IV, VI—³ بدین VI—²
 بنزد اجل— I, IV, VI—⁷ آمدش جای فریاد چیست VI—: آمدش بانگ و فریاد نیست
 I, IV, VI—доб. б.:

چو درین نخواستی خلیل— IV, VI—: چو درین نداری خلیل— I—⁸
 پرستش بر اندیشه کن با نیاز * همان کار روز پسین را بساز
 I, IV, VI—¹⁰ بدین I, IV, VI—¹¹ ناز IV—¹² اگر دیو با جاننت— I, IV, VI—¹³ اگر دیو با جاننت— I, IV, VI—¹⁴ اسلام با خود I, IV, VI—¹⁵ باید درست I, IV—¹⁶ VI—б. оп. VI—вар. б.:

بگفتار دهقان کنون باز گرد * نگر تا چه گوید سراینده مرد
 B—передает бб. 16 и 17 I, IV, VI—¹⁹ بامداد از بامداد— I, IV, VI—¹⁸ بدین گونه داریم VI—²⁰
 نقل عن عالمهم العارف بتواریخ آیامهم أن رستم بن دستان
 VI—доб. б.:

وزان پس برخیش اندر آورد پای * برانگیخت آن کوه پیگر ز جای

سهراب

بخاک افگند نارسیده ترنج¹
 هنرمند دانیمش² ار بی هنر
 ز داد این همه بانگ³ و فریاد چیست⁴
 بدین پرده اندر⁵ ترا راه نیست
 بکس بر⁷ نشد این در راز باز⁸
 چو آرام یابد¹⁰ بدیگر سرای¹¹

اگر قند هادی برآید ز کنج
 سستم کاره خوانیمش از دادگر
 اگر مرگ دادست بپداد چیست
 ازین راز جان تو آگاه نیست
 همه تا در آز رفته فراز⁶
 برفتن مگر بهتر آیدش⁹ جای

5

¹ I, IV, VI—предшествуют бб.:

کنون رزم سهراب و رستم شنو * دگرها شنیدستی این هم شنو
 یکی داستانشت پر آب چشم * دل نازک از رستم آید بخشم
 (ср. б. 1058 текста); Б—перевод бб. 1—14 оп. ² I, IV—خوانیمش; T—گویمش ³ I, VI—оп.;
 برین I—⁵ Порядок бб. в IV—3,4,6,5,7,8 и т. д.; VI—3,7,4,5,6,8 и т. д. ⁴ جنگ و IV—
 I, IV, VI—⁸ و T—⁷ در آزرفته ز جای فراز IV—⁶ ترین پرده ایدر IV—⁴ پرده برتر
 بهترش آید IV—⁹ بهتر آیدت I, VI—⁹ IV—⁶ стоит после б. 6 текста. ⁸ در آزر باز
¹⁰ I, IV, VI—¹¹ I, IV—¹¹ доб. бб.:

اگر مرگ کسرا نیوباردی * ز پیر و جوان خاک بسپاردی
 اگر آتشی گاه افروختن * بسوزد عجب نیست از سوختن
 بسوزد چو در سوزش آید درست * چو شاخ نو از بیخ کهنه درست
 VI—два последних бб. разночтения. следуют после б. 3 текста; третий—после б. 6.

بران¹ دشت فرخنده پر² پهلوان
 سیم را بدرگاه⁴ شاه آمدند
 چنین است رسم سرای سپنج
 برین و بران روز هم بگذرد
 سخنیهای این⁵ داستان شد بین⁶
 دو هفته همی بود روشن⁸ روان
 بدیدار فرخ کلاه آمدند
 یکی زو تن آسان و دیگر برنج
 خردمند مردم چرا غم خورد
 ز سهراب ورستم سرایم سخن⁷

625

VI-؛ سیم هفته نزدیک⁴ I, IV- لشکر³ VI- تن² IV- بدان¹ VI-
 تیز شد⁶ VI- سخنها برین⁴ IV, VI- سخنها بدین⁵ I- سیم چون بدرگاه
 چنان کاندز^{VI}- چنان کاندز آمد ز بالا سخن^{IV}- چنان چون در آمد ز بالا سخن^I-
 آمد ز بالا نشد⁷

- ۶۰۵ پس پشت جنگ آور^۲ افراسیاب
 مکن سستی اندر گه^۴ کارزار
 بخون سنگ را رنگ^۵ مرجان کنم
 که گفستی برآمد زپهلوش پر
 همی خواست آورد اورا^۶ بپند
 سپهدار ترکان بدزدید^۸ یال
 بکردار آتش برآمد ز جای
 دهن خشک وز رنج پر آب تن^{۱۰}
 دو بهره نیمامد^{۱۳} بخرگاه باز
 گرفتار در دست آن انجمن
 ز ترگ و زشمشیر زرین پیام
 بایرانپان^{۱۶} مازد بسپار چیز
 نجستند^{۱۷} مردان برگشته را^{۱۸}
 ز هر نیکویی^{۱۹} بی^{۲۰} نیاز^{۲۱} آمدند
 ز ترکان^{۲۳} و ز دشت نخچیرگاه^{۲۴}
 زواره ز اسب اندرافتاد و بس
- ۶۱۰ نهمتن برانگیخت رخس^۱ از شتاب
 چنین گفت با رخس کای نیک یار^۳
 که من شاه را بر تو بی جان کنم
 چنان گرم شد رخس آتش گهر
 ز فتراک بگشاد رستم کمند
 بترک اندرافتاد خیم^۷ دوال
 و دیگر که زیر^۹ اندرش بادپای
 بجست از کمند گو پیلتن
 ز لشکر هراکس که بد^{۱۱} جنگ ساز^{۱۲}
 اگر^{۱۴} کشته بودند اگر^{۱۵} خسته تن
 ز پرمایه اسبان زرین ستام
 ۶۱۵ جزین هرچه پرمایه تر بود نیز
 میان باز نگشاد کس کشته را
 بدان دشت نخچیر باز آمدند
 نوشتنند^{۲۲} نامه بکوس شاه
 وزان کز دلیران^{۲۵} نشد کشته کس
 ۶۲۰

همی شد پس پشت - I, IV -^۲ و رکض رستم خلف افراسیاب - Б ; گگرد - I -^۱
 کارد - I, IV, VI -^۶ ز خون دشت را همچو - I, IV, VI -^۵ دم - VI -^۴ هوشیار - VI -^۳
 پر از آب رخ خشک - I, IV, VI -^{۱۰} بزیر - I -^۹ بدزدید - IV -^۸ زخم - I -^۷ میانش
 : I, IV, VI - доб. : مانده دهن

دلش خسته و کشته لشکر دو بهره * همی نوش جست از جهان یافت زهر
 I -^{۱۶} یا - VI -^{۱۵} همه - IV, VI -^{۱۴} نرفته - I -^{۱۳} رزمساز - VI -^{۱۲} شد - I -^{۱۱}
 ز هر - VI -^{۱۹} سرگشته را - VI -^{۱۸} نگشتند - IV ; نپستند - I -^{۱۷} بر ایرانیان
 نپشتند - I, IV, VI -^{۲۲} ز هرگونه با اسب و ساز - I -^{۲۱} با - IV -^{۲۰} گونه (?)
 زگردان ایران - VI -^{۲۵} دشت و آوردگاه - VI -^{۲۴} پیکار - I, IV, VI -^{۲۳}

پر از خون تن و تیغ مانده بدست²
 بپوشید بر زین تیزی³ کفن
 ز دامن نشد دور⁴ پیوند اوی⁵
 بخون جگر غرقه شد مغزش⁷
 دو لشکر بمانده بدو در⁹ شگفت
 پر از بیم شد جان توران گروه
 کشیدند شمشیر برسان شیر
 نهادند بر کتف گرز گران¹²
 که پیدا نیامد همی سر ز پای
 که شد خاک لعل¹⁵ از کران تا کران
 چه با تن چه بی تن جدا کرده سر¹⁷
 سپه را ره¹⁹ برگزشتن نماند¹⁸

زواره بدرد از¹ بر زین نشست
 بر آویخت الکوس با پیلتن
 یکی نیزه زد بر کمربند اوی
 تهمتن یکی نیزه زد بر برش⁶
 بنیزه همیدون⁸ ز زین بر گرفت
 زدش بر زمین همچو¹⁰ يك لغت کوه
 برین همنشان هفت گرد دلیر
 پس پشت ایشان¹¹ دلاور سران
 چنان بر گرفتند لشکر¹³ ز جای
 بکشتند چندان ز جنگ آوران¹⁴
 فگنده چو پیلان¹⁶ بهر جای بر
 به آورد گه جای گشتن نماند¹⁸

595

600

پر VI-؛ پر از خون دل آزده از گرز دست I-² زواره ازین گونه IV-¹
 بر تن لباس IV-؛ توری I, VI-³ از خون تن آزده از گرز پست
 قطعنه B-؛ سرش VI-⁶ ز زخمی شده دور پر بند اوی IV-⁵ ز جوشن نیامد به
 همیدون بر خیره VI-⁸ شگفتی بدان مانده بد لشکرش VI-⁷ رستم فی صدره
 زدش بر I, IV-¹⁰ درو در IV-؛ بدو مانده اندر I, VI-⁹ همیدون بنیزه I-
 I, IV-¹¹ رستم I, IV-¹² I-¹² доб.:

چو افراسیاب آن شگفتی بدید * بسوی دلیران یکی بنگرید
 چنین گفت افراسیاب آن زمان * که بر جنگیان چیره شد بد گمان
 بکوشید و رای پلنگ آورد * یکایک برین کین درنگ آورد
 چو لشکر شنیدند آواز اوی * بر رستم نهادند یکباره روی
 چو آن دید رستم ابا هفت گرد * بستندی و تیزی یکی حمله برد
 IV, VI-¹⁶ I-¹⁶ که چون لعل گشت VI-¹⁵ کند آوران VI-¹⁴ اورا I-¹³ приложение.
 IV-؛ چه با سر چه از تن جدا کرده سر I-¹⁷ فگندند پیلان VI-؛ فگندند پیلان
 IV-¹⁸ چه با سر شد از تن جدا کرد سر VI-؛ که با سر چه از تن جدا کرده سر
 بره VI-؛ رهی IV-¹⁹ نبود

ز مردان جنگی فزون از هزار
 ابا جوشن و گرز و خفتان شدند²
 بدو تیز الکوس بنهاد⁴ روی
 بدافست کز تخمه نیرمست
 چو پیل سرافراز و شیر دژم⁷
 دل شیر جنگی پر از بیم کرد¹⁰
 ز گرد سران شد زمین¹² ناپدید
 سوی گرز بردند چون باد دست¹⁴
 که از بیم¹⁵ او شد زواره ستوه
 ز اسب اندرافتاد و بیهوش گشت¹⁷
 همی خواست از تن بریدن سرش
 بکردار آتش سوی او دوید²¹
 کجا دست²² شد سست و شمشیر کند
 دلش گفستی از پوست آمد پدید²⁴
 ز مردی بدل در نیامدش²⁵ یباد
 نه پیموده زان شدستی دلیر

برون رفت با او ز لشکر سوار
 همه با سنان سرافشان شدند¹
 زواره پدیدار بد³ جنگجوی
 گمانی چنان پردکو⁵ رستمست
 زواره⁶ برآویخت با او بهم
 سناندار⁸ نیزه بدو نیم کرد⁹
 بزد دست و تیغ از میان¹¹ برکشید
 ز کین آوران¹³ تیغ برهم شکست
 بینداخت الکوس گرزوی چو کوه
 بزین اندر از زخم بیتوش¹⁶ گشت
 فرود آمد الکوس تنگ¹⁸ از برش
 چو رستم برادر برانگونه¹⁹ دید²⁰
 بالکوس برزد یکی بانگ کند
 چو الکوس آوای²³ رستم شنید
 بزین اندر آمد بکردار باد
 بدو گفت رستم که²⁶ چنگال شیر

580

585

590

پدید آن یل - VI-3 چو ناهید و هرمز درفشان بدند - I, VI-2 بدند - I, VI-1
 بنیزه بکردار شیر دژم - I-7 پیامد - I-6 گمانش چنان بد که او - I-5 بنهاد الکوس - IV-4
 زواره ز الکوس پر بیم گشت - I, VI-10 گشت - I, VI-9 سنانرا ز - IV-8
 ز کین اندرون - I-13 ز گرد سواران جهان - I-12 هوا - VI-12 تیغ یلی - I-11
 I, VI-14: вместо б. 584 дает: * بدافتم که آن رزمشان گشت سخت
 چو زانگونه شان تیغ درهم شکست * سوی گرز بردند ناچار دست
 بخاک اندر - I, VI-17 بیهوش - VI-16 بزین اندرون سخت بی هوش - I-16 زخم - I, VI-15
 I, VI-19 زود - VI-18 بیفتاد از اسب و بیهوش گشت - IV-17 افتاد و خاموش گشت
 I, IV-23 که هم دست - VI-22 شتافت - I, IV, VI-21 یافت - I, IV, VI-20 بدانگونه
 I-25 از ترس او برزدید - VI-24 از تن به بیرون پزید - IV-24 آواز - VI-24
 چو - IV-26 تو - I, VI-26 بدل برش

جهانجوی و هم² رزم‌دیده توپی
 برو زود زینشان³ بپرداز جای
 تن پپیل و چنگال شیران تراست
 چو از یاد آتشی دلش بر دمید⁴
 ز ترکان دلیران⁵ خنجرگذار
 کزو بود نیروی جنگ و شکن
 تو گفستی که بستد ز خورشید کف
 بران⁶ سان که دریا برآید⁷ بجوش
 ازان نامداران دو بهره بکشت¹⁰
 چندین گفت با نامور مهتران
 میان دلیران و گدردنکشان
 نیایست¹² کردن بدین¹³ رزم رای¹⁴
 که چندین¹⁵ همی رزم¹⁶ شیران بخواست
 همه¹⁸ جنگ¹⁹ با رستم آراستی
 کجا شد چنان²⁰ آتشی و باد اوی
 که سالار توران چه افکنند بن
 بخون شسته بد بی گمان جنگ را²²

ز مردان¹ توران خنبدیده توپی
 عنانرا بتندی یکی برگرای
 چو پیروزگر باشی ایران تراست
 چو پیران ز افراسیاب این شنید
 بسیچید با نامور ده هزار
 چو آتش بیامد بر پیلتن
 تهمتین بلیمها برآورده کف
 برانگیخت اسب و برآمد خروش
 سپر بر⁸ سر و تیغ هندی بمشت⁹
 نگه کرد افراسیاب از کران
 که گر تا شب این جنگ هم¹¹ زین نشان
 بماند نماند سواری بجای
 پپرسید کالکوس جنگی کجاست
 بمستی¹⁷ همی گیورا خواستی
 همیشه از ایران بدی یاد اوی
 بالکوس رفت²¹ آگهی زین سخن
 برانگیخت الکوس شیرنگ را

560

565

570

575

برو کند ازیشان - VI; پرو تیز ازیشان - I, IV; هم - I; شیران - I, IV, VI;
 من الآساد المذکورین - B; بززرگان - II;
 I, IV, 11 بغست - VI; 10 بدست - VI; 9 در - IV; 8 درآید - VI; 7 بدان - VI; 6
 I-доб. 45 бб. интерполяции; 14 برین - I; 13 تهاست - I; 12 جنگ را - VI;
 VI-доб. 43 бб. интерполяции; IV-доб. 47 бб. после б. 4 разночтения к б. 600; см. приложение.
 رزم - I, VI; 19 همی - IV; 18 که درخان - I; 17 جنگ - I, VI; 16 چندان - I, VI; 15 کنون - I, VI; 20
 I-доб.: 22 شد - I, VI; 21 کتون - I, VI;

بیامد دمان تا بقلب سپاه * بر شاه توران پپیمود راه
 باواز گفتا که جنگی منم * همان نره شیر درنگی منم
 چو فرمان دهد مر مرا شهریار * که تنها روم من بدین کارزار
 چو بشنید ازو شاه توران زمین * بگفتش ز لشکر سران بر گزین
 VI-доб. варианты тех же бб.

همه نیزه و تیغ هندی بچنگ
 بنسان پلنگان پیاراستند²
 چو شیری که گم کرده باشد شکار
 دو تا کرد⁵ بسپار بالای برز⁶
 بشد⁷ خیره سالار توران زمینی
 نکزد ایچ بر کینه⁸ جستن شتاب
 گوانزا ز لشکر همی خواند نرم¹¹
 سر بخت¹² گردنکشان¹³ گشته شد¹⁴
 که این دشت¹⁵ رزمست¹⁶ گر¹⁷ جای خواب
 سگالش گرفتیم و شیران بدیم
 ز رزم آز¹⁹ کوتاه بینم همی²⁰

چنین¹ لشکری سرفرازان جنگ
 همه یکسر از جای برخاستند
 بدان گونه³ شد گیو⁴ در کارزار
 پس و پیش هر سو همی کوفت گرز
 رمیدند ازو رزمسازان چنین
 ز رستم بترسید افراسیاب
 پس⁹ لشکر اندر همی راند گرم¹⁰
 ز توران فراوان سران کشته شد
 ز پیران پیرسید افراسیاب
 که در رزم جستن دلیران بدیم¹⁸
 کنون دشت روباه بینم همی

550

555

در (۹) VI-⁴ بران گونه I, IV, VI-³ برآراستند I, IV, VI-² چنان I, IV-¹
 IV-⁹ جنگ IV, VI-⁸ شده I, IV, VI-⁷ گرز IV-⁶ گشت I, IV, VI-⁵
 I-¹³ سخت VI-¹² گرم I-⁶⁶, 554, 555 оп. IV, VI-¹¹ نرم IV, VI-¹⁰ بسی
 I-¹⁴ порядок бб. следующий: 551, 552, 556, 553; IV-¹⁴ порядок бб. следующий: 551, 554, 552, 556; б. 555 стоит после первого б., доб. в этом разнотении б бб.; VI-¹⁴ порядок бб. следующий: 551, 552, 554, 555, 556, вариант последнего б. разнотения, 553; I-¹⁴ доб.:

سبک ران بچنگ اندرون تیز کرد * برآشفت و آهننگ آویز کرد
 چو رستم چنان دید گرز گران * بگردن برآورد و بفشرد ران
 پپیش سپاه اندر آمد دلیر * بغرید برسان غرنده شیر
 پس پشت او پور کشواد بود * که با جوشن و گرز پولاد بود
 سواران و گردان ایران دمان * بچنگ اندرون گرز و تیر و کمان
 چو شد تیره بر چشم توران سپاه * بگردن برافراخت رستم کلاه
 IV-¹⁵ جای IV-¹⁵ доб. варианты этих бб.; Л-¹⁵ доб. вариант последнего б. разнотения.
 VI-¹⁶ نرم دلیران ایران شدیم I-¹⁸ یا VI-¹⁷ ذی IV-¹⁷ جنگست VI-¹⁶
 I-²⁰ бб. 558-559 после б. 571; I-²⁰ доб.: سر از رزم VI-¹⁹ بچنگ دلیران ایران شدیم
 وزان پس پیران چنین گفت شاه * که ای پرخرد مهتر نیک خواه
 IV, VI-¹⁹ доб. варианты этого б.

تہمتن بر روی گرفت آفرین
ہزیر آنک او¹ جہام من بشکر²

بغورد و بپوشید روی زمین
کہ جہام برادر برادر خورد

535

۱۱

کہ ای نازش شہریار و³ گوان
نمانم کہ آید بدین⁵ روی آب
بدازش ازان سوی بل یکزمان⁸
کہ بر ما سر آمد نشاط و مزج¹⁰
بزه بر نہادہ دو زاغ کمان
چو آمد درفش جہاپیشہ دید
بپیش سپاہ اندر¹⁴ افراسیاب
نشست از بر ژندہ پیل ژیان¹⁵
تو گفتی کہ ہوش از دلش¹⁶ بر¹⁷ پرید¹⁸
بگردن برآورده²⁰ گوپال او
چو گرگین و چون گیو گرد و سوار²¹
چو فرہاد و برزین جنگ اوران²²

چنین گفت پس گیو با پہلوان
شوم رہ بگیرم بافراسیاب⁴
سر پیل⁶ بگیرم بدان⁷ بدگمان
بدان تا بپوشند گردان سلیج⁹
بشد تازبان تا¹¹ سر پیل دمان
چنین تا بنزدیکی¹² پیل رسید
کہ بگذشتہ بود او ازین¹³ روی آب
تہمتن بپوشید بمر بیان
چو در جوشن افراسیابش دیدید
ز چنگ و برو بازو و¹⁹ پال او
چو طوس و چو گوردز نیزہ گذار
چو بہرام و چون زنگہ شاوران

540

545

۱ ہزیر آنکہ این - IV; خنک آنکہ این - I
۲ B-перевод бб. 533-538 отсутствует; VI-дб.:

تہمتن بپوشید بمر بیان * نشست از بر نشست پیل ژیان (م. ن.)
۳ VI- رہ ۴ I, IV, VI- بر افراسیاب ۵ I, IV, VI- برین ۶ I, IV, VI- برین
و أحفظ رأس ۷ I, IV, VI- برین ۸ VI- زمان آب این روی آب ۹ I, IV, VI- برین ۱۰ VI- مزاج ۱۱ IV- بر ۱۲ VI- بنزد سر ۱۳ I, IV, VI-
۱۴ IV- آمد ۱۵ VI- بودش برین
بپوشید رستم سلاح گران * نشست از بر رخش شیر ژیان
VI-دب.:

تو گفتی کہ گرگست با پیل مست * برآمد بکردار آذر گشسپ (без риф.)
بشد پیش توران سپہ او بچنگ * بگرید ہم چون دمنده نہنگ
۱۶ I- برش ۱۷ VI- قن او ۱۸ I- برید
۱۹ I, IV-دب. варианты второго б. рук. VI. ۲۰ I, IV, VI- بران هول ۲۱ I- بران سوار ۲۲ I, IV, VI-б. оп.
۲۳ VI- رمید ۲۴ I, IV, VI-б. оп. ۲۵ I, IV, VI-б. оп. ۲۶ I, IV, VI-б. оп. ۲۷ I, IV, VI-б. оп. ۲۸ I, IV, VI-б. оп. ۲۹ I, IV, VI-б. оп. ۳۰ I, IV, VI-б. оп. ۳۱ I, IV, VI-б. оп. ۳۲ I, IV, VI-б. оп. ۳۳ I, IV, VI-б. оп. ۳۴ I, IV, VI-б. оп. ۳۵ I, IV, VI-б. оп. ۳۶ I, IV, VI-б. оп. ۳۷ I, IV, VI-б. оп. ۳۸ I, IV, VI-б. оп. ۳۹ I, IV, VI-б. оп. ۴۰ I, IV, VI-б. оп. ۴۱ I, IV, VI-б. оп. ۴۲ I, IV, VI-б. оп. ۴۳ I, IV, VI-б. оп. ۴۴ I, IV, VI-б. оп. ۴۵ I, IV, VI-б. оп. ۴۶ I, IV, VI-б. оп. ۴۷ I, IV, VI-б. оп. ۴۸ I, IV, VI-б. оп. ۴۹ I, IV, VI-б. оп. ۵۰ I, IV, VI-б. оп. ۵۱ I, IV, VI-б. оп. ۵۲ I, IV, VI-б. оп. ۵۳ I, IV, VI-б. оп. ۵۴ I, IV, VI-б. оп. ۵۵ I, IV, VI-б. оп. ۵۶ I, IV, VI-б. оп. ۵۷ I, IV, VI-б. оп. ۵۸ I, IV, VI-б. оп. ۵۹ I, IV, VI-б. оп. ۶۰ I, IV, VI-б. оп. ۶۱ I, IV, VI-б. оп. ۶۲ I, IV, VI-б. оп. ۶۳ I, IV, VI-б. оп. ۶۴ I, IV, VI-б. оп. ۶۵ I, IV, VI-б. оп. ۶۶ I, IV, VI-б. оп. ۶۷ I, IV, VI-б. оп. ۶۸ I, IV, VI-б. оп. ۶۹ I, IV, VI-б. оп. ۷۰ I, IV, VI-б. оп. ۷۱ I, IV, VI-б. оп. ۷۲ I, IV, VI-б. оп. ۷۳ I, IV, VI-б. оп. ۷۴ I, IV, VI-б. оп. ۷۵ I, IV, VI-б. оп. ۷۶ I, IV, VI-б. оп. ۷۷ I, IV, VI-б. оп. ۷۸ I, IV, VI-б. оп. ۷۹ I, IV, VI-б. оп. ۸۰ I, IV, VI-б. оп. ۸۱ I, IV, VI-б. оп. ۸۲ I, IV, VI-б. оп. ۸۳ I, IV, VI-б. оп. ۸۴ I, IV, VI-б. оп. ۸۵ I, IV, VI-б. оп. ۸۶ I, IV, VI-б. оп. ۸۷ I, IV, VI-б. оп. ۸۸ I, IV, VI-б. оп. ۸۹ I, IV, VI-б. оп. ۹۰ I, IV, VI-б. оп. ۹۱ I, IV, VI-б. оп. ۹۲ I, IV, VI-б. оп. ۹۳ I, IV, VI-б. оп. ۹۴ I, IV, VI-б. оп. ۹۵ I, IV, VI-б. оп. ۹۶ I, IV, VI-б. оп. ۹۷ I, IV, VI-б. оп. ۹۸ I, IV, VI-б. оп. ۹۹ I, IV, VI-б. оп. ۱۰۰ I, IV, VI-б. оп.

520 بدین¹ دشت کین بر گمر² از ما یکپیست
 شده هفت گرد سوار انجمن
 یکی باشد از ما و زیشان هزار
 برین دشت اگر ویژه تنها منم
 چنو کینه خواهی بیاید⁸ مرا
 525 تو ای می گسار از می بابلی¹²
 بیمود می ساقی و داد زود¹⁴
 بکف بر نهاد آن برخشیده جام
 که شاه زمانه مرا ییاد ییاد
 ازان پس تهمتن زمین داد بوس
 سران جهاندار برخاستند
 530 که مارا بدین جام می جای²⁰ نیست
 می²¹ و گرز یک زخم و میدان جنگ
 می بابلی²³ سرخ در جام زرد
 زواره چو بلبل²⁵ بکف بر نهاد

همی جنگ ترکان بچشم³ اندکپیست⁴
 چنمین نامبردار و⁵ شمشیرزن
 سپه چند باید ز ترکان شمار⁶
 که بر پشت گلرنگ در جوشنم⁷
 از ایران⁹ سپاهی نیاید¹⁰ مرا¹¹
 بیپیمای تا سر یکی بلیلی¹³
 تهمتن شد از دادش¹⁵ شاد زود¹⁶
 نخستین ز کاوس کی برد نام
 همیشه برو بومش آباد یاد¹⁷
 چنمین گفت کین باده بر یاد طوسی¹⁸
 ابا¹⁹ پهلوان خواهش آراستند
 همی با تو ابلیس را پای نیست
 جزاز تو کسی را نیامد²² بچنگ
 تهمتن بروی زواره بخورد²⁴
 هم از شاه کاوس کی²⁶ کرد یاد

4 VI-6. op. همه خیل توران بچنگ-³I, IV کینه گر-²I, IV برین-¹I, IV

نامداران-⁵I, IV, VI کین-⁶I, IV, VI

یکی پانصد و دو ز ما با [VI-تا] هزار * سواران گردنکش نامدار
 ز توران-⁹I, IV, VI چنمین کینه گاهی بیاید-⁸I, IV, VI
 زبابلی-¹²I, IV, VI

520. ¹¹I, IV, VI ¹⁰I, IV, VI ¹²I, IV, VI ¹³VI ¹⁴VI ¹⁵I, IV, VI ¹⁶I, IV, VI ¹⁷I, IV, VI
 آمدن-¹⁵I, IV, VI زود داد-¹⁴VI کابلی-¹³VI بلبله من السلاف المابلی-¹²I, IV, VI

بگفت و بخورد و زمین پوسه داد-¹⁷I, IV, VI شد از می خروشان و شاد-¹⁶VI
¹⁹I, IV, VI و سمی کیکاوسی و قبل الارض و شربهها علی اسمه ¹⁸I, IV, VI-6. op.;

نیامد جزاز تو کسی را-²²I پی-²¹VI جام-²⁰VI ابر-¹⁹VI
 IV-²⁴IV ²⁵I, IV, VI ²⁶I, IV, VI ²⁷I, IV, VI
 :затем доб. ²⁴IV ²⁵I, IV, VI ²⁶I, IV, VI

وزان جام پر باده چند هفت من * بی یکدم بخورد آن گو پیلتن
 همان از شه نامور-²⁶I, IV, VI ساغر-²⁵I, IV, VI

که ما را کمون نیست جای درنگ¹
 همه جنگ را گردن افراختند
 بدان³ سرکشان تا⁴ بگیرند راه⁵
 پیامد سپه را همه بنگرید
 درفش سپهدار توران سپاه
 تو گفستی بزخم اندر آمد گراز⁷
 تهمتن همی خورد می با سپاه
 که برخیز و از¹⁰ خرمی باز گرد
 ز لشکر بلندی و پستی¹² یکیست
 همی تابد از گرد چون آفتاب¹³
 بدو گفت با ماست پیروز بخت
 ز گرد سواران توران زمین¹⁴
 عنان پیچ¹⁶ و برگستان و رسوار¹⁷

چنین گفت با نامداران جنگ
 به راه بیابان بیرون تاختند
 ز هر² سو فرستاد بی مر سپاه
 گرازه⁶ چو گرد سپه را بدید
 بدید آنک شد روی گیتی سپاه
 از آنجا چو باد دمان گشت باز
 پیامد دمان تا به⁸ نخچیرگاه
 چنین گفت با⁹ رستم شیرمرد
 که چندان¹¹ سپاهست کاندازه نیست
 درفش جفاپیشه افراسیاب
 چو بشنید رستم بخندید سخت
 تو از شاه ترکان چه ترسی چنین
 سپاهش فزون نیست¹⁵ از صد هزار

510

515

¹ I, IV, VI—б. стоит после б. 504; I, IV, VI—доб.:

چنین گفت کز راه یکسو شوید * شب و روز از تاختن نغنونید
 بدان تا VI—⁴ بران I, IV, VI—³ بدو I—² و امرهم ألا یفتروا عن الرکض B—
 I, IV, VI—доб.:⁵ برایشان

چو نزدیک نخچیرگاه آمدند * شتابان همه کینهخواه آمدند
 I—вместо бб. 511—513 дает:⁷ زواره—⁶ Л

نگه کرد یکسر بدید آن سپاه * سپاهی که بد همچو ابر سپاه
 بدیدش که از دشت برخاست گرد * درفش پیدید آمد از گرد و مرد
 گرازه چو باد دمان باز گشت * ابا نعره و بانگ و آواز گشت
 کای I, IV, VI—⁹ چو آمد بنزدیک I, IV, VI—⁸ IV, VI—дают варианты этих бб.
 I, IV, VI—¹³ هامون I, IV, VI—¹² چندین IV—¹¹ ازیدر بدین I, IV, VI—¹⁰
 زگردافکن و نامدار IV—¹⁷ زره دار VI—¹⁶ فزونست IV—¹⁵ مردان چین—¹⁴ Л
 I, IV, VI—доб. (см. б. 523):

برین دشت اگر ویژه تنبها منم * که با کرز و با رخش و با جوشنم

که از ما بافراسیاب این زمان
یکی چاره سازد بیاید بچنگ
495 بیاید طلایه بره بر یکی
بیاید دهد آگهی از سپاه
گرازه⁶ بزه بر نهاده کمان⁷
سپه را که چون او نگهدار بود
ببخچیر و خوردن¹⁰ نهادند روی
500 پس آگاهی آمد بافراسیاب
ز لشکر جهان دیدگانر بخواند
وزان هفت گورد¹¹ سوار دلیر
که ما را بیاید کنون¹⁴ ساختن
گراین¹⁷ هفت یل را¹⁸ بچنگ¹⁹ آوریم
505 بگردار بخچیر باید شدن
گزین کرد شمشیرزن سی هزار

همانا رسید آگهی بی گمان
کند دشت بخچیر بر یوز تنگ¹
که چون آگهی² یابد او اندکی
نباید که گیرد³ بداندیش⁴ راه⁵
بیامد بران⁸ کار بسته میان
همه⁹ چاره⁹ دشمنان خوار بود
نکردند کس یاد پرخاشجوی
ازیشان شب تیره هنگام خواب
ز رستم بسی داستانها براند
که بودند هر یک¹² بگردار شیر¹³
بناگاه¹⁵ بردن یکی قاختن¹⁶
جهان پیش کاوس²⁰ تنگ آوریم
بناگاه لشکر²¹ برایشان²² زدن
همه رزمجو²³ از در کارزار

اندیشه VI-⁴ آرد VI-³ آگهی VI-² 1 Л, I, IV-б. стоит после б. 495.
فلا بدّ من طلیعة تكون أمامنا و تحفظ الطريق حتى اذا-⁵ Л, I-б. оп.;
—⁶ احس بعسكر افراسياب اخبرتنا و اذرتنا كيلا يئتمهز الغصم منّا فرصة
همی —⁹ برین I, IV, VI-⁸ سر تخم گپوگان I, VI-⁷ کرازه B-⁷ زواره
و اشتغل الماقون بما هم فيه B-¹⁰ بخچیر خوردن VI-¹⁰ بخچیر کردن I, IV-¹⁰
یکسر VI-¹² جنگی I-¹¹ من الصيد واللهو وغير مفكرين في عدوهم
13 I, IV-دوب.:

گزید و هم آنکه بیک یک بگفت * که ما را فتادست کاری شگفت
VI-دوب.:

وزان پس بلشکر سراسر بگفت * که ما را فتادست کاری شگفت
ولا بدّ لنا من B-¹⁶ بناکم VI-¹⁵ بیاید کنون چاره VI-¹⁵ بیاید کنون کارها I, IV-¹⁴
گردان VI-¹⁹ هفت را یک IV-¹⁸ گران I, IV-¹⁷ آن نرض الیهم ونهجم علیهم
VI-²² بدیشان I-²² سپه را بناگه I, IV-²¹ بر بداندیش VI-²⁰ جنگ
نامدار I, IV, VI-²³ سپه را بدیشان بناگه

مبادا گذر تا² سرانجام تو
 ز نخچیر و از تاختن نغندیم
 کسی رای دیگر نیفگند بن
 بران⁶ آرزو رفتن آراسند
 گرازنده و شاد تا⁹ رود شهید¹⁰
 ز یکدست ریگ و ز یکدست آب¹¹
 گله گشته¹³ بر دشت آهو و میش¹⁴
 از انبوه آهو سراسیمه گشت
 به پرنده مرغان¹⁵ رسید آگهی¹⁶
 اگر کشته گر خسته تیر بود¹⁹
 بودند روشن دل و شادمان²⁰
 گهی تاختن گه نشاط نشست²²
 یکی رای شایسته زد با سپاه
 بدان گرزداران مردم کشان²⁵

بدو گفت رستم که بی¹ کام تو
 سحر گه بدان دشت توران شویم
 بودند³ یکسر برین⁴ هم⁵ سخن
 سحر گه چو از خواب برخاستند
 پرفتند⁷ با باز و شاهین⁸ و مهد
 پنخچیر گاه رد افراسیاب
 دگر سو سرخس¹² و بیابانش پیش
 [همه دشت پر خرگه و خیمه گشت
 ز درنده شیران زمین شد تهری
 تلی هر سوی مرغ و¹⁷ نخچیر بود¹⁸
 ز خنده نیاسود لب یک زمان
 بیک²¹ هفته زین گونه با می بدست
 بهشتم تهمتن بیامد²³ پیگاه
 چنین گفت رستم بدان سرکشان²⁴

جهان باد نیکی - VI؛ جهان باد و نیکی - I, IV, VI؛ با - VI؛ زبر - I, IV, VI؛
 برافزاندند - VI؛ بدان - I, IV, VI؛ یک - I, IV, VI؛ برین - IV, VI؛ نبودند - VI؛
 گرازان و تازان سوی - I, IV, VI؛ با یوز و بازان - I, IV, VI؛
 براندند با یوز و بازان و هند * گرازان و تازان بر افدوه سهند
 بیک دست آتش دگر دست آب - VI؛ بیک دست رود اندر آورد آب - I, IV, VI؛
 و من أحد جانبیه الماء و من جانبیه الآخر مدینه سرخس و بادیتها B-
 بپر - VI؛ که گشت بددشت آهو میش - VI؛ گشت - I؛ سرخس - IV, VI؛
 که بی مرغ - VI؛ یکی مرغ هر سوی - I, IV, VI؛ 486-487. 66-67. 16. مرغان (!)
 I, IV, VI؛ 489. 20. I, IV, VI؛ 489. 20. I, IV, VI؛ کرد - IV؛ کرد - IV؛ هر سوی

نبودند ایشان جزین یک زمان * بران دشت روشن دل و شادمان
 نبودند گردان چنین یکزمان * بران دشت روشن دل و شادمان
 بدست - IV؛ بودند شادان دل و می پرست - I, IV, VI؛ چو یک - I, IV, VI؛
 بزرگان گردنکشی - I, VI؛ با ناموز مهتران - I, IV, VI؛ بیامد تهمتن - I, IV, VI؛
 بزرگان و گردنکشی و سروران - IV؛ و سروران

هم از تو نگردد به پرهیز باز
 دلپیرت ز جنگ آوران نشمرد
 سخنهای نیکو به بند اندرست
 یکی داستانست با³ رنگ و بوی⁴
 یکی سـور کرد از در انجمن
 بدو اندرون کاخهای بلند
 بدانجا فرورد همی رهنمون
 شدند انجمن نامور یک سپاه
 چو بهرام و چون گیو آزادگان⁸
 چو گسستهم و خژاد جنگ آوران
 گرازه کجا بد سر⁹ انجمن
 یکی لشکری نامدار ارجمند
 ز چوگان و تپیر و نمید¹⁰ و شکار
 برستم که ای نامبردار نیو
 چو یوز¹¹ دونده¹² بکار آیدت
 بپوشیم تابان رخ آفتاب
 بگـیـریـم آرام روز¹³ دراز
 بشمشیر بر شیر بند افکنیم¹⁴
 که اندر جهان یادگاری کنیم¹⁵

زمانه چو آمد¹ بتنگی فراز
 چو همره کنی جنگ² را با خرد
 خرد را و دین را رهی دیگرسست
 کنون از ره رستم جنگجوی
 شنیدم که روزی گو پیلتن
 بجایی کجا نام او بد نوند⁵
 کجا آذر تپیز⁶ برزین کنون
 بزرگان ایران بدان بزمگاه⁷
 چو طوس و چو گودرز کشوادگان
 چو گرگین و چون زنگه شاوران
 چو برزین گردنکش تیغزن
 ابا هر یک از مهتران مرد چند
 نیاسود لشکر زمانی ز کار
 بمستی چنین گفت یک روز گیو
 گرایدونکه رای شکار آیدت
 بنخچیرگاه رد افراسیاب
 ز گرد سواران و از یوز و باز
 بگور تگاور کمند افکنیم
 بدان دشت توران شکاری کنیم

460
465
470
475

بروند - B; زارنوند - Л; رنگبوی - VI-4
 پر - I-3
 مرگ - I, VI-2
 آید - IV-1
 گرازه - I, IV-9
 چو گیو و چو رهام آزادگان - I, IV-8
 رزمگاه - VI-7
 برز - I-6
 المناضلة - B; گوی و ز تپیر - I-10
 گرازه که بود افسر - VI-; که بود او سر
 رخس - IV-11
 و المعاقرة و الملاعبة
 فراییدن نیزهای - I, IV-13
 درنده - Л-12
 I, IV-14
 بکار آید نیزهای - VI-
 I, IV-14
 доб.:

بژوبین گراز و تذروان بمباز * بگـیـریـم یکـسـر بـروز دراز
 فنسطاد فی صحراء; L-ب. 15; B-перевод этого б. дан так: I-доб. этот же б. после б. 478.

توران اصطیاداً یبقی فی العالم ذکره أبداً الدهر

ببغششود بر وی جهان آفرین
 که تا بنده شد بر جهان و مهان²
 همان شاه⁵ بر گاه زیما⁶ شدست
 که بر سر نهادی بلند افسری
 وزان سر کشیدن براه آمدند
 بآب وفا روی⁷ خسرو بشست
 پرستنده و چاکر او شدند⁸
 نیایش نیاید¹¹ بفریادرس
 کنون رزم رستم بیاید سرود¹⁴

چو بگذشت یک چند گریان چنین
 یکی داد¹ نو ساخت اندر جهان
 جهان گفستی³ از داد دیما⁴ شدست
 ز هر کشوری نامور مهتری
 بدرگاه کاوسی شاه آمدند
 زمانه چنان شد که بود از نخست
 همه مهتران کهتر او شدند
 کجا پادشا⁹ دادگر بود و¹⁰ بس
 بدین¹² داستان گفتم آنکم شنود¹³

450

455

۱۰

که ناگه برآویخت بانزّه شیر
 رخ تیغ هندی بشوویی همی¹⁵
 که¹⁷ پیش آیدت روز ننگ و نبرد¹⁸

چه گفت آن سراینده مرد دلیر
 که گر نام مردی بجوویی همی
 ز بدها نیایدت¹⁶ پرهیز کرد

¹ I, IV—کار; VI—کاخ ² I— доб. перед этим б.:

پراگنده آمد ز هر سو سپاه * بنزدیک درگاه کاوسی شاه
 برافروخت ز آمرزش دادگر * بدانست کز رنجها یافت بر
 نشست از بر تخت زر با کلاه * یکی گنج بگشاد در بر سپاه
 شهنشاه—⁵ I, IV, VI ⁴ زیما—VI ³ گیتی—VI ⁶ I, IV, VI—доб. варианты этих бб.

⁷ I, VI—تاج و وفا ⁸ I, IV, VI—доб.: ⁶ I—برنا

نشست از بر تخت گوهرنگار * ابا تاج و با گرز⁹ گاو سار
¹² I, IV, VI—نیاشد—VI; ¹¹ I, IV—نبود او—VI; ¹⁰ Л—оп. ⁹ I, IV, VI—پادشه

¹³ I—доб.: ¹⁴ I, VI—نبود کسی را ¹⁵ I—доб. ¹⁴ I, VI—

چنین بود آیین شاه جهان * چنین بود رستم سر پهلوان
 I, IV, VI—затем следует б. 455, после которого I, VI—доб. бб.:

همه داد کرد و همه داد دید * ازیراکه گیتی همه باد دید
 چو با مرگ کوشش نداردت سود * کنون رزم رستم بیاید شنود
 چنین بزم هرگز ^{IV—доб. те же бб. с заменой второго мисра второго б. различия на:}

¹⁸ I, IV, VI—چو ¹⁷ I, IV, VI— ¹⁶ Л, VI—بایدت ¹⁵ VI—б. оп. ¹⁴ I, VI—

کسی را نبود
 روزگار نبرد

- 430 بگیتی جز¹ از پاک یزدان نماند
 بچنگ زمین سربسر تاختی
 پس از تو بدین⁴ داستانی کنند⁵
 که تا ماه و خورشید را بنگرد
 همان⁷ کن که بیدار شاهان کنند
 435 جزاز بندگان پیش یزدان⁸ مجوی
 چنین داد پاسخ که از راستی
 همی¹⁰ داد گفتمی و پیداد نیست
 فروماند کاوس و تشویر خورد
 بسپچید و اندر عماری نشست
 440 چو آمد بر¹⁵ تخت و گاه¹⁶ بلند
 چهل روز بر¹⁷ پیش یزدان بپای
 همی ریخت از دیدگان آب زرد
 ز شرم از در کاخ بیرون نرفت
 همی ریخت از دیده پالوده²¹ خون
 445 ز شرم دلیران منشی کرد پست
 پیشیمان شد و درد بگزید و رنج
 همی رخ بمالید بر تیره²⁵ خاک

1 VI— (метр нарушен). 2 IV— آسمان 3 I, IV—доб.:

ز یک دست چون برتر آیی همی * برابر بچنگ اندر آیی همی
 نگه کن که تا چند گونه بلا * به پیش آمدت یافتی زو رها
 ستاره همی—IV; ستاره همه یک بیک—VI, I⁶ زنند—I, IV, VI⁵ بسی—VI⁴
 همه—I, IV, VI¹⁰ پیداد—I, VI⁹ تا توانی—I⁸ چنان—I, IV⁷ یک بیک
 VI—ب. مردان مرد—VI; و مردان مرد—I, IV¹³ VI—بب. 434—437 оп. فام—VI¹¹
 IV—; گاه و تخت—I¹⁶ سوی—I, IV¹⁵ ماندش—IV¹⁴ 433. б. стоит после
 VI—б. 438. б. IV—¹⁹ بسی—I¹⁸ در—I, IV, VI¹⁷ تختگاه—VI; تخت و گاه
 IV—²³ آموزش از—I, IV²² بالای از دیده—I, IV, VI²¹ VI—بب. 442, 443 оп.
 VI—²⁰ گرم—VI²⁵ 445—446 оп. VI—بب. 24 پیچید و

بمایست لغتی چمید و چرید³
 پشپیمانانی و درد⁵ بودش بدست⁶
 نیایش همی کرد با کردگار

سیاوش زو¹ خواست کاید² پدید
 بجای بزگرگی و تخت⁴ نشست
 بمانده بمیششه درون زار و خوار⁷

415

۹

مر اورا همی جست هر سو سپاه⁹
 برفتند با لشکری¹⁰ گشن و کومی
 که تا کرد مادر مرا سپر شیر
 کیان و بزگران بیدار بخت¹¹
 ندیدم کس از کهتران¹² و مهان¹³
 نه هوشش بجایست و نه دل بجای¹⁴
 نکوهش گر¹⁵ و تیز و پرخاشجوی¹⁶
 ترا جای زیباتر از شارستان¹⁸
 نگوئی بکس بیهده رای خویش
 سرت ز آزمایش²⁰ نگشت²¹ اوستاد
 نگر تا چه سختی رسید اندران
 صنم بودی اکنون²³ برهمن شدی

همی کرد پوشش ز بهر⁸ گناه
 خپر یافت زو رستم و گیو و طوسی
 پرستم چنین گفت گودرز پیر
 همی بینم اندر جهان تاج و تخت
 چو کاوس نشنیدم اندر جهان
 خرد نیست اورا نه دانش نه رای
 رسیدند پس پهلووانان بدوی
 بدو گفت گودرز بپمارستان¹⁷
 بدشمن دهی¹⁹ هر زمان جای خویش
 سه بارت چنین رنج و سختی فتاد
 کشیدی²² سپه را بمانندان
 دگر باره مهمن دشمن شدی

420

425

¹ I, IV—ازو ² I, IV—آمد ³ VI—دید ⁴ I, IV—بسی شور و تلخیش بایست دید ⁵ I, IV—رنج ⁶ VI—б. оп. ⁷ I, IV, VI—زاروار ⁸ I—بکرده; IV—ذکرده ⁹ I, IV—هر سو سپاه ¹⁰ IV, VI—لشکر ¹¹ VI—б. оп. ¹² I, IV, VI—کسی از کهان ¹³ VI—доб.:

نبدیدم ز کاوس بی مغزتر * بفرمان یزدان پیروزگر
 پژوهش¹⁶ VI— نکوهش کن¹⁵ I, IV, VI— ¹⁴ VI—б. оп.; Б—перевод бб. 420—423 отсутствует.

Б—شارسان¹⁸ IV— ¹⁷ IV—بپمارسان ¹⁹ I—эти слова срезаны. ²⁰ IV, VI—سرت را ز آزمایش ²¹ I, IV—نشد

²² I—слово срезано. ²³ I, IV, VI—اورا

همرغ و¹ بگوشت² پره چند گاه
بدان³ سان که غرم آوریدند⁴ زیر⁵
سر درزهارا⁶ بزر سخت کرد
ببست و بران گونه بر کرد ساز
ببست اندر اندیشه دل یکسره
بیاورد و بر تخت بست استوار
که اهریمنش برده بد دل ز راه⁹
سوی گوشت¹¹ کردند هر یک¹² شتاب
ز هامون با براندر افراشتند¹³
سوی گوشت کردند آهنگ و رای¹⁶
همی رفت تا¹⁷ بررسد بر¹⁸ ملک
که تا جنگ سازد بتیر و کمان
ندانید بجز پر خرد راز این
چنین باشد آنکس که گیردش از
غمی گشت و پرها بخوی درنشانند
کشان بر زمین از هوا²⁰ تخت شاه
بآمل بروی زمین آمدند²¹
همی بودنی داشت اندر نهان

همی پروانیدشان سال و ماه
چو نیرو گرفتند هر یک چو شیر
ز عود قماری یکی تخت کرد
پهلهوش⁷ بر نیزه های دراز
400 بیاویخت از نیزه ران پره
ازان پس عقاب دلاور چه هار
نشست از بر تخت کاوس شاه⁸
چو شد گرسنه¹⁰ تیز پزان عقاب
405 ز روی زمین تخت برداشتند
بدان حد¹⁴ که شان بود نیرو بجای¹⁵
شنیدم که کاوس شد بر فلک
دگر گفت ازان رفت بر آسمان
ز هر گونه هست آواز این
410 پدیدند بسپار و ماندند باز
چو با مرغ پرنده نیرو نهانند
نگونسار گشتند ز¹⁹ ابر سیاه
سوی بیسکه شیر چین آمدند
نکردش تپاه از شگفتی جهان

4 I, IV- برای این VI- بران- I, IV-³ کباب و I, IV, VI-² و I, VI-¹
و سمروه بمسامیر من B- تخت هارا- I, IV, VI-⁶ اندر آمد بشیر VI-⁵ اندر آرند
VI-⁶ B. оп.؛ نهاده پیش اندرون جام می- I, IV-⁹ کی I, IV-⁸ پهلهوی VI-⁷ الذهب
VI-¹³ یکسر- I, IV-¹² کوه- VI-¹¹ کرگس- VI-¹⁰

گرازان با براندر افراشتند * ز روی زمین تخته برداشتند
Л-¹⁶ نیرو و قاب VI-؛ نیرو و جای- I, IV-¹⁵ بران حد- IV, VI-؛ بران سان- I-¹⁴
از I, VI-¹⁸ تا VI-¹⁷ ببردند تختش بر آفتاب VI-؛ 409: 406-402 стоят после б. 409;
فوق عن فی بعض الآجام B-²¹ از هوا نیزه و I, IV, VI-²⁰ از I, IV, VI-¹⁹ من ارضی آمل

یکی دستۀ گل بکاووس داد
 همی چرخ گردان سزد³ جای تو
 شبانی و گردنکشان چون⁵ رمه
 نشان تو هرگز نگرورد نهان
 که چون گردد اندر نشیب و فراز⁸
 برین گردش چرخ⁹ سالار کیست¹⁰
 روانی زانديشه¹¹ کوتاه شد¹²
 بگیتی¹⁴ مر اورا نمودست چهر¹⁵
 ستاره فراوان و ایزد یکیست
 که با سوزش و جنگ و¹⁹ پتیاره اذد
 ز بهر تو باید سپهر²⁰ و زمین²¹
 که تا چون شود بی پر اندر هوا
 کزین خاک چندست تا چرخ²²
 یکی کز و²³ ناخوب چاره گزید²⁴
 برفتند سوی نشیمن عقاب
 بهر خانۀ پر دو²⁶ بگذاشتند

بپامد بر او¹ زمین بوس² داد
 چنین گفت کین فز زیمای تو
 بکام تو شد روی⁴ گیتی همه
 یکی کار ماندست کاند⁶ جهان
 چه دارد⁷ همی آفتاب از تو راز
 چگونست ماه و شب و روز چیست
 دل شاه ازان دیو بی راه شد
 گمانش چنان شد¹³ که گردان سپهر
 ندانست¹⁶ کین چرخرا مایه¹⁷ نیست
 همه زیر¹⁸ فرمانش بیچاره اذد
 جهان آفرین بی نیازست ازین
 پر اندیشه شد جان آن پادشا
 ز دانندگان پس پرسید شاه
 ستاره شمر گفت و خسرو شنید
 بفرمود پس تا²⁵ بهنگام خواب
 ازان بچه بسپار برداشتند

385

390

395

¹ I, IV, VI به پیشش - ² VI بوسه - ³ VI بود - ⁴ I رو (метр нарушен). ⁵ I, IV, VI گردن فرازان - ⁶ I, IV تادر - ⁷ IV داند - ⁸ VI бб. 384, 385 оп. ⁹ IV - إنک بهذه السلطته و الجلاله تستحق أن تكون السماء تختک - ¹⁰ B چرخ و T-доб.: و الفلک تختک

گرفتی زمین و آنچه بد کام تو * شود آسمان نیز در دام تو - ¹¹ I, IV از اندیشه - ¹² VI-б. оп. ¹³ I, IV چنان بد - ¹⁴ I, IV ندانست کورا همی مایه - ¹⁵ I مهر - ¹⁶ IV بدانست - ¹⁷ VI که با سعد و نحسند و - ¹⁸ I, IV زمان - ¹⁹ I, IV پیش - ²⁰ IV که با سعد و نحسند و - ²¹ B -перевод бб. 389-391 отсутствует. ²² IV و - ²³ B -перевод бб. 393-394 отсутствует. ²⁴ B -перевод бб. 393-394 отсутствует. ²⁵ IV ازان پس - ²⁶ I, IV, VI دور - ²⁶ I, IV, VI فآخذ منها افراخا و جعلوها فی بیوت -

یکی کاخ زرین ز بهر نشست 365
 نبودی تموز ایچ پیدا ز دی³
 پایوانش⁴ یاقوت برده بکار
 همه ساله⁷ روشن⁸ بهاران بدی
 ز درد و غم و رنج دل دور بود
 بخواب اندرآمد بد¹⁰ روزگار 370
 برنجش گرفتار دیوان بدند¹²
 برآورد و بالاش داده¹ دو شست²
 هوا عنبرین بود و بارانش می
 ز پیروزه کرده بروبر⁵ نگار⁶
 گلان چون رخ غمگساران بدی
 بدی را تن⁹ دیو رنجور بود
 ز¹¹ خوبیی و از داد آموزگار
 ز بادافره¹³ او¹³ غریوان بدند¹²

۸

چنان بد که ابلیس روزی پیگاه
 بدیوان چنین گفت کامروز کار
 یکی دیو باید کنون نغز دست 375
 شود جان کاوس پیهره کند
 بگرداندش سر ز یزدان پاکب
 شنیدند و بر دل گرفتند یاد
 یکی دیو دژخیم بر پای خاست
 غلامی پیاراست¹⁹ از خویشتن
 همی بود تا یک²⁰ زمان²¹ شهریار 380

فی طول مائة و عشرین ذراعا ب- دست- IV-² برآورد بالاشرا بر I, IV, VI-¹
 کرد و پرو زر- VI-⁵ بر ایوانش- I, IV-⁴ نمد هیچ پیدا تموز و نه دی- VI-³
 ساله- IV-⁷ оп. B-перевод б. оп. 370; B- с обратным порядком мисра стоит после б. I, IV-⁶
 بدی- I, IV-¹² оп. نه- VI-¹¹ سر- II, I, VI-¹⁰ با تن- IV-⁹ دل- I-⁹ ورزش- VI-⁸
 من یدد کیمکاوین- B- از روزگار- VI-¹⁴ از شهریار- I-¹⁴ او- VI-¹³ زوی- I, IV-¹³
 IV, VI-¹⁷ فرش دیماش- I-¹⁷ درین- VI-¹⁶ مرین- IV-¹⁶ و- I, VI-¹⁵ оп.
 I, IV, VI-¹⁹ انا اقوم بهذا الأمر- B- نغز کاری- I, IV, VI-¹⁸ فشاند بران فرش دیماش
 بعزم- VI-²² با نامور- IV-²¹ تانامور- I-²¹ آن- VI-²⁰ برآراست- VI-

جهانی بشادی نوافگند پی
 بشادی و خوردن دل اندر نهاد¹
 جهاندار و پیدار و روشن روان²
 فرستاد بر هر سوئی لشکری
 همی روی برتافت³ گرگ از پره⁴
 پری و دد و دام گشتش⁶ ره
 همه تاجدارانش لشکر شدند
 همه روزگار بهی زو شمرد⁸
 که دیو اندران¹⁰ رنجهها شد ستوه
 دو خانه برو هر یکی ده کمند¹²
 ز پولاد میخ و ز خاراستون
 هم اشتر¹⁵ عماری کش و¹⁶ راهجوی
 ز برجدها بهر جای¹⁷ اندر نشاخت
 که تن یابد²¹ از خوردنی پرورش
 بفرمود کز²² نقره خام کرد²³

بیمامد سوی پارس کاوسی
 بیماراست تخت و بگسترد داد
 فرستاد هر سو یکی پهلوان
 بمر و نشاپور و بلخ و هری
 جهانی پر از داد شد یکسره
 ز بس گنج و زیبایی و⁵ فرهی
 مهان⁷ پیش کاوسی بهتر شدند
 جهان پهلوانی برستم سپرد
 یکی خانه⁹ کرد اندر الیز کوه
 بفرمود کز¹¹ سنگ خارا کنند
 بیماراست آخر بسنگ اندرون
 بستند¹³ اسبان جنگی بدوی¹⁴
 دوخانه دگر ز ابگینه بساخت
 چنان¹⁸ ساخت جای¹⁹ خرام²⁰ و خورش
 دو خانه ز بهر سلیم نبرد

350

355

360

¹ I, IV, VI— در اندر گشاد ² VI— б. оп. ³ I, IV— بر گاشت ⁴ VI— б. оп.
 و اطاعه— ⁵ VI— ز بس گنج شاهی و بس ⁶ I, IV, VI— دیو گشته ⁷ I, IV, VI— همه ⁸ VI—доб.:
 و اذعن له الملوک أرباب التخوت— ⁹ I, IV— همه ¹⁰ I, IV, VI— همه ¹¹ I, IV, VI— همه
 همه روزگار بهی زو شمرد * همه جای کرد اندر الیز کوه
 که دیوان ازان— ¹² I, IV, VI— همه ¹³ I, IV, VI— همه ¹⁴ I, VI— دروی ¹⁵ I, IV, VI— همه
 جنگ اندروی— ¹⁶ I, IV, VI— دروی ¹⁷ I, IV, VI— همه ¹⁸ I, IV, VI— همه ¹⁹ I, IV, VI— همه
 بفرمود و از— ²⁰ I, IV, VI— همه ²¹ I, IV, VI— همه ²² I, IV, VI— همه ²³ I, IV, VI— همه
²³ I, IV, VI— همه

بدانجا یکی جایگه ساخت راست * که روزش نیفزود هرگز نکاست
 IV, VI—доб. варианты б. после б. 365; Б—перевод б. отсутствует.

گزیده یلان نرّه¹ شپیران من
 همی پرورانیدم اندر کنار²
 جهانرا بکاوسی تنگ آورد
 دلیرانشان سر بر سر بفرگنید
 که از شیر بستند بشمشیر دل
 سرشرا بدم گزند آورد⁵
 ز زین پلنگ اندر آرد بگرد⁷
 بر آرم سر از برج ماهی ورا⁹
 سراسر سوی رزم کردند روی¹⁰
 بدان¹² سود جستن سر آمد زبان
 از آنجا¹⁴ سوی شهر توران کشید¹⁵
 همی نوشی جست از جهان یافت زهر

با آواز گفت ای دلیران من
 شمارا ز بهر چندین روزگار
 بکوشید و هم³ پشت⁴ جنگ آورد
 یلانرا بزوپین و خنجر زنیید
 همان سگزئی رستم شپردل
 بود کز دلیری ببنید آورد
 هر آنکس که اورا بروز⁶ نبرد
 دهم دختر خویشی و شاهی ورا⁸
 چو ترکان شنیدند گفتار اوی
 بشد تیز با لشکر سوریان¹¹
 چو روشن زمانه بران¹³ گونه دید
 دلش خسته و کشته لشکر دو بهر

340

345

¹ I, IV—بزرگان و ² I, IV, VI—б. оп. ³ I, IV, VI—بکوشید هم ⁴ I, IV, VI—پشت و ⁵ I, IV, VI—бб. 341—343 оп. ⁶ I, IV, VI—نبرد ⁷ IV—آورد گرد ⁸ I—VI—بدو شاهی و چتر و خود هم دهم ⁹ I, IV, VI—بدو شاهی و چتر خود هم دهم ¹⁰ I, IV—доб. б.: همان شهر ایران سپارم ورا * بگردون گردان بر آرم ورا ¹¹ I, IV—доб. бб.:

دلیران ایران سراسر سران * بدست اندرون گرزهای گران
 بکشتند چندان ز توران گروه * که پیدا نید دشت و دریا و کوه
 دو بهره ز توران سپه کشته شد * ز خونشان زمین چون گل آغشته شد
 سر بخت ترکان درآمد بخواب * گریزان شد از رستم افراسیاب
 VI—доб. варианты 1, 2, 3 бб.; см. разночтение к б. 336; Л—доб. б.:

چو افراسیاب این شگفتی دید * که از رزمگه برگ شد ناپدید
 I, IV—غوریان ¹¹ B—فانهم الماقون الی ¹² I—بران ¹³ I, IV—بدان ¹⁴ I, IV—ز غوران ¹⁵ VI—
 бб. 347—348 оп.

سرش پر ز کین گشت² و دل پرشتاب
 نزیبد جز از مردم زشت خوی⁴
 نیازت نبودی بمازندران⁵
 بماید شنیدن⁷ سخنهای راست
 همه شهر ایران⁹ سرای منست
 تھی ک مردم از تازیان آنچه من
 عقاب اندر آرم ز تار یک میخ¹¹
 درفش درفشان برافراخته¹²
 سخنها بکاوسی کی کرد یاد¹³
 بیماراست لشکر بپیکار اوی
 یکی لشکری بی کران و میان¹⁵
 بگردون همی خاک برزد ز آب¹⁶
 زمین آهنین شد هوا¹⁸ آپنوس
 همی موج خون خاست از دشت جنگ²⁰
 بران رزم گاه اندر آمد بخواب²¹
 سر سرکشان پاک برگشته شد²²
 بی²³ آتش بجوشید همچون نمید²⁴

چو آگاهی آمد¹ بافراسیاب
 فرستاد پاسخش کین³ گفت و گوی
 ترا گر سزا بودی ایران بدان
 چنین گفت کایران⁶ دو رویه مراست
 که پور⁸ فریدون نیای منست
 و دیگر بهمازوی شمشیرزن
 بشمشیر¹⁰ بستانم از کوه تیغ
 کنون آمدم جنگ را ساخته
 فرستاده برگشت ماند باد
 چو بشنید کاوسی گفتار اوی
 ز بربر پیامد سوی سوریان¹⁴
 بجنگش بیماراست افراسیاب
 جهان کر¹⁷ شد از ناله بوق و کوس
 ز زخم تیرزین و از بس ترنگ¹⁹
 سر بغت گردان افراسیاب
 دو بهره ز توران سپه کشته شد
 سپهدار چون کار زان گونه دید

325

330

335

¹ I, IV, VI— چو این آگاهی شد
² I, IV, VI— سرش گشت پر کین
³ I, IV, VI— لو کنت مستحقا لملک ایران لم تقصد
⁴ VI— زشت روی
⁵ Л-б. оп.; Б—
⁶ VI— لیس بستحق ملک ایران و توران غیری-
⁷ VI— لیس بستحق ملک ایران و توران غیری-
⁸ I, IV— توران
⁹ IV— توران
¹⁰ Л, VI— بپیغام
¹¹ VI—б оп.; Б— перевод б. оп.;
¹² I, IV, VI— б. стоит после б. 323; I, IV— доб. бб.:
 بیماراست لشکر کران تا کران * بگرز و بتیغ و بمرگستوان
 بسی سوی او نامور با شتاب * پیامد همان نیز افراسیاب
¹³ I, IV, VI— б. оп.
¹⁴ I, IV, VI— تازیان
¹⁵ Б—
 изложение соответствует порядку бб. в I, IV, VI.
¹⁶ IV, VI— بر آب
¹⁷ I, IV, VI— پر
¹⁸ I, IV, VI— سپهر
¹⁹ IV— بزرگ
²⁰ I— زد خون ازان دشت جنگ
²¹ VI—повтъряет свой вариант второго мисра б. 332.
²² I, IV— б. стоит после б. 337.
²³ IV— چو
²⁴ VI— бб. 336—337 оп.

که دلشان چنین برتری یاد کرد
 ز راه خرد سرش گشته شتاب²
 برو تلخ کردیم آرام و نیاز
 زمانه بهر نیک و بد گشته شد
 که نازه شد آن تخت شاهنشاهی
 برین کینه گه بر شدند⁵ انجمن⁶
 بگردن⁸ بر آریم یکسر سنان⁹
 ز دشمن بیابان چو¹⁰ جیحون کنیم
 بمربرستان روی بنهاد و¹² تفت
 بران¹³ گونه گفتار پایسته¹⁴ دید
 بافراسیاب آن زمان نامه کرد
 سر ما شد از تو¹⁵ بر از گفت و گوی
 بخیره¹⁶ همی دست یازی بید
 که درد آردت¹⁷ پیش¹⁸ رنج دراز
 نگه داشتن بر تن خویش پوست
 جهان سر بر سر زیر دست منست²⁰
 نیارد شدن پیش چنگال شیر

دل ما شد از کار ایشان بدرد
 همی تاج¹ او خواست افراسیاب 305
 بر رفتیم با نیزه های دراز
 از ایشان و از ما بسی کشته شد
 کنون کآمد³ از کار او⁴ آگهی
 همه نامداران شمشیرزن
 چو شه⁷ برگزاید ز بربر عنان 310
 زمین کوه تا کوه پر خون کنیم
 فرستاده تازی¹¹ برافگند و رفت
 چو نامه بر شاه ایران رسید
 از ایشان پرسند آمدش کار کرد
 که ایران بپرداز و پیشی مجوی 315
 ترا شهر توران بسندست خود
 فزونی مجوی از شدی بی نیاز
 ترا کهنتری کار بستن¹⁹ نکوست
 ندانی که ایران نشست منست
 پلنگ زبان گرچه باشد دلیر 320

آمد³ I, IV— چنان بد مبیناد هرگز بخواب² I, IV, VI— تخت¹ I, IV, VI—
 و الآن حین جائتتنا البشری بانظار احوال الدولة الشاهنشاهیة— B— تو— T— وی— I, IV—⁴
 تأمینا فی عساکرنا منتظرین— B— بدین کینه جستی شویم— VI— یکجاشدیم— I, IV—⁵
 بگردن⁸ I— چو او— VI— چنو— I, IV—⁷ 305. 6. стоит после 6. T—⁶
 جهان¹⁰ I, IV— 309—310 стоят после 6. 307 текста. IV— 66. گرز گران— VI—⁹
 11 I, IV, VI— باره¹¹ ز خونشان زمین رود— VI— زود
 12 I, IV— و¹² 13 I, IV—
 VI— که خیره— I, IV—¹⁶ سر ما ز تو شد— VI—¹⁵ شایسته— VI—¹⁴ برین
 I, IV—¹⁹ که پیش آیدت زود— VI—¹⁸ ژود آیدت— IV— زود آردت— I—¹⁷ ز خیره
 20 Л—доб.: بهتر

چنان دان که ایران و توران مراست * ببايد شنيدن سخنه‌های راست

290 بلشکرگه آورد¹ لشکرز شهر سپاهش فزون شد ز سیصد هزار برو آنچه من شد ز بربر سوار پیامد گران لشکری بربری

ز گیتی برین گونه جویند بهر زره دار و برگستوانور² سوار ز مصر و ز هاماوران صد هزار³ سواران جنگ آور⁴ لشکری

۶

295 فرستاده شد نزد قیصر ز شاه بفرمود کن نامداران روم جهان دیده باید عنان دار کس⁹ چنین لشکری باید از مرز روم¹² پس آگاهی آمد ز هاماوران¹³ که رستم بمصر و بربر چه کرد دلیری بچستند¹⁷ گرد و سوار نوشتند¹⁹ نامه یکی مردوار²⁰ که ما شاه را چاکر و بنده ایم²² چو از گرگساران پیامد²⁴ سپاه

سواری که اندر⁵ نوردید راه کسی کو⁶ بنزد⁷ پیران مرز و⁸ بوم سنان و سپهر بایدش یار¹⁰ بس¹¹ که آیند با من بآباد بوم بدشت¹⁴ سواران نیزه وران پیران شهریاران بروز¹⁵ نبرد¹⁶ عنان پیچ و مردافکن و نیزه دار¹⁸ سخنهای شایسته و²¹ آبدار بفرمان و رایش همه زنده ایم²³ که جویند گاه²⁵ سرافراز شاه

جنگ آورو-⁴ Л-б. доб. на полях. ⁵ I-8 رو نیارد-^{VI}؛ بپاید-^{IV} به-⁸ I-8 رو نیارد-^{VI}؛ بپاید-^{IV} و سپهر بایدش یار و-¹⁰ I, IV, VI-10 بس-¹¹ Л-доб.:¹¹

ورگستوانور-^{VI} ² (так!) آمد-^{IV} ¹؛ بتازد-^I ⁷ رو-^{VI} ⁶؛ آبدار-^{IV} ⁵ و

که آیند اندر همه ساخته * سنانها به پروین سرافراخته شهریاران روز-¹⁵ Л-15 ز دشت-¹⁴ Л, VI-14 بهاماوران-^{VI} ¹³ مرز و بوم-^{VI} ¹²؛ شبرافکن و اسب دار-^I ¹⁸ بچستند و-^{VI} ¹⁷ بدان شهریاران بر در چه کرد-^{VI} ¹⁶؛ عنان دار و نیزه ور و نامدار-^{VI} ¹⁹ I, IV-19؛ نامدار-^{IV} ²⁰؛ بنده-^{VI} ²² I, IV-22؛ سرفراز چاکریم-^{I, IV} ²¹؛ شایسته-^{I, IV} ²¹؛ یکی نامه شاهوار-^{VI} ²¹؛ شاهوار-^{VI} ²¹؛ جز بفرمان او نسپریم-^{VI} ²³ I, IV-23؛ و چاکریم-^{VI} ²⁵ I, IV-25؛ پر آمد-^{VI} ²⁴؛ لانا عبید الملک نذعن لطاعته و نبادر الی امتثال او امره-^B ²⁴؛ جویندگان

- 275 بیفگند و فرهاد¹ دستش بیست
 ز خون خاک دریا شد و دشت کوه
 شه بربرستان بیچنگ گراز⁴
 ز کشته زمین گشت مانند کوه⁶
 به پیمان که کاوس را⁸ با سران
 سراپرده و گنج و تاج و¹⁰ گهر
 برین بر نهادند و برخاستند¹²
 چو از دژ رها کرد کاوس را
 سلیم¹⁴ سه کشور سه گنج سه شاه
 سپهبد جزین¹⁵ خواسته هرچ دید
 بیماراست کاوس خورشید فر
 280 ز پیروزه پیکر ز یاقوت¹⁷ گاه
 یکی اسب رهوار زیراندیش
 همه چوب بالاش از عود تر
 بسودابه فرمود²¹ کاند²² نشین
- گرفتار شد نامبردار² شست
 ز بس کشته افگنده از هر گروه³
 گرفتار شد با چهل رزمساز⁵
 همان شاه هاماوران شد ستوه⁷
 بر رستم آرد ز هاماوران⁹
 پرستنده و تخت و¹¹ زرین کمر
 سه کشور سراسر بیماراستند¹³
 همان گیو و گودرز و هم طوس را
 سراپرده و لشکر و تاج و گاه
 بگنج سپهبدار ایران کشید
 بدیباوی رومی¹⁶ یکی مهد زر
 گهر بافته بر جلیل¹⁸ سیاه
 لگامی بز آرده¹⁹ بر سرش
 برو²⁰ بافته چند گونه گهر
 نشست و بخورشید کرد آفرین²³

و استوسر معه - Б؛ شد آن مرد پهلو گرفتار - I, IV, VI² بهرام - I, IV, VI¹ ستون امیرا - I, IV³
 بخون گشته آغشته هامون و کوه * ز بس کشته آمد ز هر دو گروه - VI
 ز خون خاک تر گشت و هامون چو کوه * ز بس کشته آمد ز هر دو گروه - VI
 [VI-] هاماوران - I, IV, VI⁷ با کوه راست - I, IV, VI⁶ سرفراز - I, IV, VI⁵ دراز - VI⁴
 آورد هاماوران - VI؛ بهاماوران - IV⁹ کی - I, IV⁸ شاه زندهار خواست ز [چو
 سپاه - I, IV¹³ بیماراستند - VI؛ پرساختند - I, IV¹² و оп. - VI¹¹ و оп. - VI¹⁰
 Л-доб.؛ سه کشور پیرداختند
 فرستاد و مهر شاه را آورد * برو داد گاهش چنان چون سزید
 بدیباوی از - I¹⁶ چو - VI¹⁵ سلاح - VI¹⁴ VI-доб. вариант того же б. после б. 282.
 ز یاقوت و تاج و ز پیروز - VI؛ ز یاقوت تاج و ز پیروزه - I, IV¹⁷ (так!).
 میگفت - VI²¹ بران - VI²⁰ ز زر آرده - VI؛ لگام زرازده - IV¹⁹ حریر - VI¹⁸
 و امرها بالمصیر الیه - Б؛ زنهان رو چو خورشید گرد زمین - I, IV, VI²³ کاید - IV²²

سپاه سه شاه و¹ سه کشور بدید
 که از نیزه² مژگان مدارید³ باز
 دو دیده نهاده بنوک سنان
 فزونئی لشکر⁶ نیاید بکار
 تو گفتی هوا بر زمین لاله کشت
 ز نیزه هوا چون نیستان شدست⁹
 پراگنده خفتان همه دشت¹² و غار
 ز خون فرومایه پرهیز کرد
 پیمناخت از یاد¹⁵ خسته¹⁶ خام
 تو گفتی¹⁸ خم اندر میانش فسرده¹⁹
 چو²⁰ چوگان بزخم اندر آمد²¹ بدوی²²

سپهبد چو لشکر بهامون کشید
 چنین گفت بیا لشکر سرفراز
 بش و یال بینید و اسب و⁴ عنان
 اگر صد هزارند و ما⁵ صد سوار
 برآمد درخشیدن تیر و⁷ خشت
 ز خون دشت گفتی میستان شدست⁸
 بریده ز هر¹⁰ سو سر¹¹ ترک دار
 تهمتن مران رخش را تپیز کرد
 همی تاخت اندر¹³ پی شاه شام¹⁴
 میانش بخلقه درآورد¹⁷ گورد
 ز زمین برگرفتشی بگردار گوی

265

270

سوی میسره نامبردار شیر * زواره که بود ازدهای دلپیر
 یاسب اندرون پور دستان سام * ایر کوهه زین درون خم خام
 چو هاماوران شاه از دور دید * که رستم بدان سان همی بردمید
 غمی گشت و آهننگ آویز کرد * ازان پس که از جنگ پرهیز کرد
 پیاراست لشکر چپ و دست راست * همی مغز گردان ز نعره بکاست
 سوی میمنه شاه بربرستان * بچنگ اندرون گرزّه جانستان
 سوی میسره شاه مصر و سپاه * بتن برش جوشن بسریر کلاه
 بقلب اندرون شاه هاماوران * بگردش یکی لشکری بی کران

— 4 1, IV, VI — بهالید — 3 I, IV, VI — امروز — 2 I, IV, VI — و — 1, IV — کشور;
 ز لشکر فزونی — VI — فزونی ز لشکر — 6 I, IV — گر — 5 I, IV — دنب و — I — دیدگر
 حتی سالت الأودیة بالدماء — B — که رود زمست — 8 IV, VI — نیروی — VI — تیغ و — 7 I, IV —
 بر — I — 11 بریدند هر — 10 1, IV — نه رزم [که خون — VI] گو پیلتن رستمست — 9 IV, VI —
 جم — VI — 14 اسب از — 13 VI — و تد حرجت الرؤس کالأکر فی الصحراء — B — کوه — 12 1, IV —
 چنانش بخلقی اندر افکند — 17 1, IV — شست خم — VI — شست — 16 I, IV — یال — 15 I —
 آید — 21 I, VI — که — 20 I, IV, VI — فسرده — 19 I, IV, VI — گوئی — 18 I, IV, VI —
 بروی — VI —

255 فرستاده پاسخ بییناورد زود
 بر رستم زال زر شد چو دود¹
 تهمتن چو پشمنید گفتار اوی
 بسیچید و² زی³ جنگ بنهاد روی⁴

۵

260 دگر روز لشکر بیاراستند
 بهاماوران بود صد ژنده پیل
 از آوای⁷ گردان بتوفید کوه
 تو گفتی جهان سر بسر آهنست⁹
 پس پشت پیلان¹¹ درفشان درفش¹²
 بدزدید چنگک و¹³ دل شیر نر
 همی ابر بگداخت اندر هوا
 درفش از دو رویه بیپراستند⁵
 یکی لشکری ساخته بر⁶ دو میل
 زمین آمد از نعل اسبان ستوه⁸
 وگر¹⁰ کوه البرز در جوشنست
 بگرد اندرون سرخ و زرد و بنفش
 عقاب دلاور بیفگند پر
 برابر که دید ایستادن روا¹⁴

1 I, IV, VI—б. оп.; Б—перевод этого б. отсутствует. 2 I, IV—چه پیچید; IV—оп.

3 VI—در 4 I—доб.:

برانگیخت آن رخس پوینده راست * طلب کرد آن جنگ جوینده راست
 درآمد برابر بجنگ ایستاد * بران دشمنان چشم خود برگشاد
 طلب کرد دلاور یکی * ز بسیار گردان با اندکی
 نیارست آمد کسی پیش جنگ * دلاور همی کرد بر جا درنگ
 که تا وقت خورشید رخشان در آب * درآمد شب تیره گون در شتاب
 دلاور عنانرا بتاپید باز * سوی جای خود در زمان رفت باز
 بآرامگه بود تا شب گذشت * دگر روز چون شید رخشنده گشت
 IV—доб. варианты тех же бб., затем доб.:

ز جای اندرآمد گو و پیلتن * صفی برکشید از یلان انجمن
 VI—доб. варианты тех же бб. за исключением бб. 6-7. 5 I—б. оп. 6 VI—تا 7 I, IV,
 VI—آواز 8 I, IV, VI—б. стоит после б. 261. 9 I, IV, VI—ز آهنست 10 VI—ویا 11 I, IV,
 VI—گردان 12 VI—درفش درفش 13 I—оп. 14 VI—پیا; Л—доб. на полях
 другим почерком:

چپ و راست لشکر بیاراستند * ازان روی زین روی کین خواستند
 گرازه بیاراست بر میمنه * بدان سو کشیدند لشکر بنه

که رستم¹ بدین دشت² لشکر کشید
 سپاهی ز کشور³ پیاراستند⁴
 زمین کوه گشت از کران تا کران
 پی مور⁶ شد بر زمین⁷ ناپدید⁸
 نهانی برافگند مردی¹⁰ براه
 برین گونده از جای برخاستند¹²
 ندانند سررا بدین کین ز پای¹³
 که کار بد از مردم بد رسد¹⁵
 اگر بد رسد بر تن شهریار
 بنزدیک کاوس کی شد نهان
 چو بشنید کاوس خیره بماند¹⁶
 نه گسترده از بهر من شد زمین
 که با نوش زهرست با جنگ¹⁸ مهر
 بزرگی¹⁹ و مهرش حصار منست
 پیارای گوشش بنوک سنان
 ممان آشکارا نه اندر نهان

چو نامه بنزدیک ایشان رسید
 همه دل پر از بیم برخاستند 240
 نهادند سر سوی هاماوران⁵
 سپه کوه تا کوه صف برکشید
 چو رستم چنان دید نزدیک⁹ شاه
 که شاه سه کشور برآراستند¹¹
 اگر جنگ را من بجنبم ز جای 245
 نباید کزین کین¹⁴ بتو بد رسد
 مرا تخت بربر نیاید بکار
 فرستاده بشنید و آمد دوان
 پیام تهمتین همه باز راند
 چنین داد پاسخ که مندیش ازین 250
 چنین بود تا بود¹⁷ گردان سپهر
 و دیگر که دارنده یار منست
 تو رخش درخشنده²⁰ را ده عنان
 ازیشان²¹ یکی زنده اندر جهان

بدین گونه VI-4 سه کشور I, IV-3 گونه VI-2 دست IV-2 لشکر VI-1
 از جهان IV-7 پیل IV-6 به پیش تهمتین سپاه گران I-5 از جای برخاستند
⁸ I-повторяет второе мисра б. 237; IV-доб.:

سپاه سه کشور ز جا خاستند * سپاه سه کشور پیاراستند
 بیک I-12 همی جنگجوی IV-همه جنگجوی I-11 گردی I-10 پس نزد I, IV-9
 دلبران IV-; دلبران ندانند هر سر ز پای I-13. оп.; I-повторяет второе мисра б. 239.
 سزد I-15 بد VI-14 نه بینند پیدا سرانرا ز جای VI-; ندانند سررا ز پای
 و باجور I, IV, VI-18 است آئین VI-17. оп. I, IV, VI, Б-66. 248-249
 I, IV, VI-21 مر مرد رخشنده VI-; مر رخش پوینده I, IV-20 پناهست VI-
 وزیران

- 225 چو بیرون شد از شهر خود با سپاه
چپ و راست لشکر بیارانشند
گو پیلتن گفت جنگی منم
برآورد گرز گرانرا⁴ بتدوش
چو دیدند لشکر پر و یال اوی⁷
- 230 تو گفتی که دلشان برآمد ز تن
همان شاه با نامور سرکشان
گریزان پیامد بهاماوران¹³
چو بنشست سالار با رای زن
بدان تا فرستد هم اندر زمان
یکی نامه هر یک بچنگ اندرون
کزین پادشاهی بدان نیست دور¹⁷
- 235 گراپدونک باشپید¹⁹ با من یکی
وگر نه بدان²⁰ پادشاهی²¹ رسد
- 2 بروز درخشان¹ شب آمد سپاه²
بچنگ اندرون نامور خواستند
برآورد گنه بر درنگی منم³
برانگیخت رخس⁵ و برآمد خروش⁶
بچنگ⁸ اندرون گرز و⁹ گوپال اوی⁷
ز هولش¹⁰ پراگنده شد¹¹ انجمن
ز رستم چو دیدند یک یک نشان¹²
ز¹⁴ پیش تهنمتن سپاهی گران
دو مرد جوان خواست از انجمن¹⁵
بمصر و بیربر چو باد دمان
نوشته بدرد دل از آب¹⁶ خون
بهم بود نیک و بد و جنگ و سور¹⁸
ز رستم نترسم بچنگ اندکی
درازست بر هر سویی دست بد²²

فاستحال علیه النهار لیلا - B؛ پرو رود همچون - IV؛ پرو روز همچون - I

I-доб.:³ سپاه - IV² مظلم

بپوشید پس جوشن کارزار * برخشش دونده برآمد سوار
VI-⁶ اسب - I, IV⁵ فرفع جرزه - B؛ دلیران - L⁴ IV-доб. вариант того же б.
I, 11 هر کس - IV¹⁰ زخم - VI⁹ بدشت - IV؛ بدست - I⁸ او - L⁷ برآورد جوش
و تفرقت جمعهم فانهزم الملک و دخل هاماوران - B؛ B. оп.; I, IV, VI¹² گشت - IV, VI
VI-вместо бб. 232-233 дает:¹⁵ B- I, IV¹⁴ ز هاماوران - I¹³

برافگند سالار هاماوران * فرستاد نامه بر سواران
کزین کرد پرمایه مردان کار * سخن گوی و داننده و هوشیار
زینیک و بید هر دوانرا یکپست - I, IV, VI¹⁸ دور نیست - I, IV, VI¹⁷ آب و - I¹⁶
باشند - IV¹⁹ و نحن مشترکون فی الخیر و الشر و متفاسمون للفرح و الترح - B
نه از هر کس از - I, IV²² بدان پادشا بد - I, IV²¹ وگر موبدان - VI²⁰
رستم خود رسد

بگردن: پیمای هنگ مرا¹
 بدادش پیام یکایک سران
 ز کردار² خود در شگفتی بماند
 جهان پیش چشمش همه تیره شد³
 بهامون دگر⁴ نسپرد⁵ نیز پی
 نیمی مگر تیغ و گرز گران⁶
 اگر رایت این آرزو خواستست
 برین گونه سازیم⁸ آیین و راه⁹
 دلیران لشکر شدند انجمن
 که بر خشک بر¹¹ بود¹² ره با درنگ
 بشد تا سر مرز¹³ هاماوران
 ز خون روی کشور شده جوی جوی¹⁵
 که رستم نهادست بر رخس زین¹⁶
 نهد روزگار سکون و درنگ

و گرنه بیارای جنگ مرا
 [فرستاده شد نزد هاماوران
]چو پیغام بشنید و نامه بخواند
]چو برخواند نامه سرش خیره شد
 چنین داد پاسخ که کاوس کی
 تو هر گه که آیی به بربرستان
 همین⁷ بند و زندانت آراستست
 بیایم بجنگ تو من با سپاه
 چو بشنید پاسخ گو پیلتن
 سوی راه¹⁰ دریا بیامد بجنگ
 بکشتی و زورق سپاهی گران
 بتاراج و کشتن نهادند روی¹⁴
 خبر شد پشاه هاماوران
 بمایست ناگاهش¹⁷ آمد بجنگ

215

220

¹ I, IV, VI—доб.:

همانا شنیدی تو از مهتران * که چون کرده ام جنگ مازندران
 Л—доб. на полях другим почерком этот б. и два следующих:

چو پوینده نزدیک ایشان رسید * بگفت آنچه از گفت رستم شنید
 چو برخواند نامه دلش گشت دوش * برآورد چون رعد غرنده جوش
 فلمّا اّتاه الرسول و قرأ³ Л—66. 212—214 оп.; VI—б. 212 оп.; Б—
 سواران همه گرد کرده عنان⁶ I, IV, VI—
 و امّا اذنا فمقبل علیک فی عساکری⁹ Л—б. оп.; Б—
 و رسیدند نزدیک¹³ I, IV, VI—
 و از آرزو دلها پیمیراستند¹⁵ I, IV—
 I, IV—доб.: I, IV—
 ففاضطرّ ملک هاماوران الی اللقاء¹⁶ Л—б. оп.; Б—
 ب. оп.

برآشفت و زان مرز بر شد خروش * جهان آمد از غارت و خون جوش
 و لم یبق له زمان قلبت و تمکث¹⁷ B—
 ذاکام VI—
 ذاکام و¹⁷ Л—

دل خویش ازین رنج پرداختن
دلش گشت پر خون² و جان³ پر ز درد
میان بستهام جنگ را کینه خواه
کنم شهر ایران ز ترکان تھی
ز بند⁵ کمین گاه و کار سپاه
میان بسته بر⁸ جنگ و⁹ لشکر¹⁰ براند¹¹

کنون چاره باید انداختن
بمارید رستم ز چشم¹ آب زرد
چنین داد پاسخ که من با سپاه
چو یابم ز کاوس شاه آگهی
پس⁴ آگاهی آمد ز کاوس شاه
سپه را یکایک⁶ ز کابل بخواند⁷

200

۴

فرستاد نزدیک کاوس شاه¹²
باشد نامداری ز کندآوران¹⁴
پر از گرز و شمشیر و پر کارزار¹⁵
بپیوستن اندر¹⁶ بد انداختی¹⁷
نرفتن¹⁸ برسم¹⁹ دلاور پلنگ²⁰
اگر چند باشد دلش پر ز کمین
تو رستی ز جنگ و دم²¹ ازدها

یکی مرد بیدار جوینده راه
بندزدیک¹³ سالار هاماوران
یکی نامه بنوشت با گیرودار
که بر شاه ایران کمین ساختی
نه مردی بود چاره جستن جنگ
که در جنگ هرگز نسازد کمین
اگر شاه کاوس یابد رها

250

210

چو- VI-⁴ زجان- VI- دل- L-³ پر ز تاب- VI- تاب- I, IV-² برخ- I, IV-¹
بسته- I-⁸ براند- VI- ز کابل بزایل بخواند- IV-⁷ ز زایل- I, IV, VI-⁶ بندو- I, IV-⁵
B-перевод бб. 201-202 отсутствует.¹¹ و- I, IV, VI-¹⁰ بسته جنگ- VI-⁹
ولما اتی الخیر رستم بن دستان بما جری علی کیکاوسی ارسل رسولاً و- B-¹² L-5. оп.:
همان نزد- I, IV, VI-¹³ رسولاً آخر ملک هاماوران VI-دوب.:¹⁴
دبیر نويسنده را پیش خواند * بروبر فراوان سخنها براند
нет рифмы); VI-دوب.:¹⁵ IV-¹⁵
پيامی بکردار برنده تیغ * کزو شیر درنده دارد گریغ
بستان- IV-¹⁹ برفتی- IV- بزفتی- I-¹⁸ برافراختی- VI-¹⁷ ایدر- IV-¹⁶
جنگ بد- IV, VI- جنگ وید- I-²¹ نهنگ- I, IV, VI-²⁰

- 180 پراگنده شد در جهان آگهی
 چو بر تخت زرین ندیدند شاه
 ز ترکان و از⁴ دشت نیزه‌وران⁵
 گران⁸ لشکری ساخت افراسیاب
 از ایران برآمد زهر سو خروش
 بر آشفت¹¹ افراسیاب آنزمان¹² 185
 بجنگ اندرون بود لشکر سه ماه
 چندیست است رسم سرای سپنج
 سرانجام نیک و بدش بگذرد
 شکست آمد از ترک بر تازیان
 سپاه اندر ایران پراگنده شد¹⁸ 190
 همه در گرفتند ز²⁰ ایران پناه
 دو بهره سوی²² زاولستان²³ شدند
 که ما را ز بدها تو باشی پناه
 دریغست ایران که ویران شود
 همه جای جنگی²⁷ سواران بدی 195
 کنون جای سختی²⁸ و رنج و بلاست
 کسی کز³⁰ پلنگان بخوردست شیر³¹
- که گم شد ز پالیز سرو سہی¹
 بجستن² گرفتند هر کسی³ کلاه
 ز هر سو پیامد سپاهی⁶ گران⁷
 برآمد سر از خورد و آرام و خواب
 شد آرام⁹ گیتی پر¹⁰ از جنگ و جوش
 بر آویخت با لشکر تازیان¹³
 بدادند سرها ز بهر کلاه
 گهی ناز و نوش و گهی¹⁴ درد و رنج
 شکارست مرگش همی بشکرد¹⁵
 ز بهر¹⁶ فزونی سرآمد زیان¹⁷
 زن و مرد و کودک همه بنده شد¹⁹
 بایرانیان²¹ گشت گیتی سپاه
 بخواہش بر پور دستان شدند
 چو²⁴ گم شد سر²⁵ تاج²⁶ کاوس شاه
 کنام پلنگان و شیران شود
 نشستن گه شهریاران بدی
 نشستن گه تیز چنگ ازدهاست
 بدین³² رنج³³ ما را بود دستگیر³⁴

1 I, IV— б. стоит после б. 178. 2 I— ز ترکان 3 IV— سو 4 Л, IV— (метр нарушен):
 5 VI — کینه‌وران 6 IV, VI — سپاه 7 Б — перевод б. 182 отсутствует 8 I, IV —
 از دمان 12 I— چو شد تند 11 I, IV— (!) تر 10 IV— آن رام 9 Л— یکی 6 VI— زدگر
 13 Л—б. стоит после б. 183; б. 184—после б. 186; I, IV—обратный порядок мисра. 14 I, IV,
 17 I, IV— جستن 16 I, IV, VI— خاکش کجا بسپرد 15 VI— همه از پی آزبا [در]—VI—
 б. стоит после б. 191. 18 VI— شکسته شدند 19 I, IV—б. стоит после б. 186; VI—
 بر 22 IV— بایرانیان 21 Л— که 20 I, IV— з оп. 24 VI— زاولستان 23 I, IV, VI—
 چنگ 27 Л— کنون فر 26 I, IV— سرو 25 VI— که 24 VI— زاولستان 23 I, IV, VI—
 نخوردست شیر 28 I— و سپر 31 I— کو 30 I— جای 29 I, IV, VI— زشتی 28 VI—
 VI— کار 33 VI— ازین 32 I, IV, VI— سپر 34 I, IV, VI— следующий б. (198) оп.

- 165 ز گردان نگهبان دژ شد¹ هزار²
 سراپا برده او بتتاراج داد
 برفتند پوشیده رویان دو⁴ خیل
 که سودابه را باز جای آورند
 چو سودابه پوشیدگانرا⁸ بدید
 بمشکین کمند اندر آویخت¹¹ چنگ
 بدیشان چنین گفت کین کار کرد¹²
 چرا¹⁴ روز چنگش نکردند¹⁵ بند
 سپهدار چون گیو و گودرز¹⁸ و طوسی
 همی²⁰ تخت زرین کمینگه کنید²¹
 فرستاد²² گانرا سگان کرد نام
 جدایی نخواستیم ز کاوس گفت
 چو کاوس را بند باید کشید
 بگفتند گفتار او با پدر
 به حصنش²⁷ فرستاد نزدیک شوی²⁸
 نشستش²⁹ بیک خانه³⁰ با شهریار
 چو بسته شد آن شاه دیهیمجوی
- 170
 175
 180
 185

و فرق علی - B; کممایگان برد و قاراج - VI-3 مائة الف - B-2 دژ را - VI-1
 VI-8 خلیل - IV, VI-7 میان - IV, VI-4; میانه - I-6 نگه - IV-5 و - I, VI-4 عسکره
 I, IV-12 افگند - I, IV, VI-14 دمید - VI-10 برو - VI-9; پتن - I, IV-9 پوشیده رویان
 هلا - B; نکردید - I, IV-15 چو از - IV-14 جنگ - VI-13 بند و رنگ - VI-9; بند و درد
 گودرز و چون گیو - I, IV-18 کمند - I, IV-17 خامشی - VI-17; جامه اش = جامش - VI-16 اخذوه
 همی گفت زرین کمین در کنید - VI-21 همین - I-20 آواز - IV, VI-19
 سمن دلبران چون پر - IV-23 سمن را پر از خون پر آواز کام - I-23 پرستند - I, IV, VI-22
 VI-26; سهرش شد - I, IV-26 66. 173-174 on. VI-25 اگور - I-24 آواز کینام
 فتقدم بانقادها الى القلعة - B; بندش - I-27 (нарушен метр).
 و ابتداعها مع زوجها - B; بیکنجانی - I, IV-30 بیستش - I-29 آوی - VI-28
 VI-34 66. 178-179, on. بی بیت واحد

145 بهیسته همه¹ لشکرش را² میان
 بدین⁴ گونه تا یکسر ایمن شدند
 همه گفته⁶ بودند و آراسته
 ز بربر برین گونه⁷ آگه شدند
 شبی بانگ بوق آمد و تاختن
 150 ز بربرستان چون پیامد سپاه
 گرفتند ناگاه کوسرا
 چه گویند درین مردم پیش¹¹ بین
 چو پیوسته خون نباشد کسی
 بود¹³ نیز پیوسته خونی که مهر¹⁴
 155 چو مهر کسیرا بخواهی ستود¹⁶
 پسر گر¹⁸ بجاه از تو برتر شود¹⁹
 چنین است گیهان ناپاک رای
 چو کوس بر خیرگی بسته شد
 یکی کوه بودش سر اندر سحاب
 160 یکی دژ برآورده از کوهسار
 بدان دژ فرستاد کوسرا
 همان²³ مهتران دگررا به بند

بُد. IV-; I, VI-³ گشادند گردان لشکر-Л² همی- I, IV-¹
 8 I, IV- همه لشکر- I, IV, VI-⁷ خفته- VI-⁶ ز بیم- I, IV-⁵ برین- I, VI-⁴
 چودرز و -B همان گیو و گودرز و هم طوسرا- I, IV, VI-¹⁰ 9 VI-б. оп. در خور
 پیوسته خون مهر- Л¹⁴ برو- IV-¹⁵ کاردار- Л¹² زرف- I, IV, VI-¹¹ چپو و طوس
 :Л-доб. 17 بسود- I, IV, VI-¹⁶ تا نپینند- VI- یا بگرددت- IV- زقابوت گیردش- Л¹⁵
 زنان دوستی را ز پیدا کنند * همان که دروغست رسوا کنند
 20 I, IV, VI- کمتر بود- I, IV, VI-¹⁹ بود کو- VI- نبود- IV- نوگراو- I-¹⁸
 -B ز بر آورده تا چرخ- I, IV, VI-²² 66.152-157. оп. Б-перевод²¹ بود
 همه- I-²³ کسمانی الهواء و تصافح السماء

ترا خود بهاماوران² جای نیست
 نیاید که با سور⁴ جنگ آورند⁵
 ترا زین شدن⁶ اذده آید⁷ بروی
 نیامدش⁸ زیشان کسیرا بورد⁹
 همه مانع شاه هاماوران
 همه¹¹ از در جشن و سور¹² و¹³ خرام
 همه¹⁵ شهر سر تا سر آذین¹⁶ نیست
 همه شهر بردند پیشش نماز
 بدینار و²⁰ عنبر برآمیختند
 بهم بر²² کشیدند چون تار و پود²³
 پیاده شدش پیش با²⁴ مهتران
 همه نر و یاقوت²⁷ بارید و زر
 بسر²⁸ مشک و عنبر همی پیختند²⁹
 نشست از بر تخت کاوس شاد
 خوش و خرم آمدش جای نشست
 میان بسته بد شاه هاماوران

بکاوس کی¹ گفت کین رای نیست
 ترا بی بهانه بچنگ آورند³ 130
 ز بهر منست این همه گفت و گوی
 ز سودابه گفتار باور نکرد
 بشد با دلیران و کنداوران
 یکی شهر بد شاهرا¹⁰ شاهه نام
 بدان شهر بودش سرای و¹⁴ نشست 135
 چو در شاهه¹⁷ شد شاه گردن فراز
 همه¹⁸ گوهر و زعفران ریختند¹⁹
 بشهر اندر آوای²¹ رود و سرود
 چو دیدش سپه دار هاماوران
 ز²⁵ ایوان سالار تا²⁶ پیشش در 140
 بزربین طبقها فرو ریختند
 پاک از درون تخت زربین نهاد
 همی بود³⁰ یک هفته با می بدست
 شب و روز بر³¹ پیشش چون کهتران

لیس من الرأى مصيرك اليه - بهممان او - I, IV, VI
 1 I, IV
 2 I, IV, VI
 3 I, IV, VI
 4 IV
 5 I, IV, VI
 6 VI
 7 I
 8 I, IV
 9 VI
 10 VI
 11 I, IV
 12 I, IV
 13 IV
 14 I, VI
 15 I, VI
 16 I, IV
 17 VI
 18 I, IV
 19 VI
 20 VI
 21 I, IV
 22 VI
 23 I, IV, VI
 24 VI
 25 VI
 26 VI
 27 VI
 28 VI
 29 IV
 30 VI
 31 I, IV, VI

پس آنکه چنین - I, IV, VI
 سور و - IV
 آورد - I, IV, VI
 نمی داشت - I, IV
 برد - VI
 شاه بد شهر را - VI
 همه - I, IV
 سور و جشن - I, IV
 سر تا سر آذین - I, IV, VI
 سر و - IV
 کشیدند - VI
 چون تار و پود - I, IV, VI
 پیاده شدش پیش با - I, IV, VI
 همه نر و یاقوت - I, IV, VI
 بارید و زر - I, IV, VI
 بسر - I, IV, VI
 مشک و عنبر همی پیختند - I, IV, VI
 نشست از بر تخت کاوس شاد - I, IV, VI
 خوش و خرم آمدش جای نشست - I, IV, VI
 میان بسته بد شاه هاماوران - I, IV, VI

تو گفتمی که روی زمین¹ لاله کشت²
 دل آرام با زیب و با فرّ و جاه³
 ستون دو ابرو چو سیمین قلم
 بسودابه بر نام یزدان بخواند⁶
 ز پیداردل پییر⁷ سر مویدان⁸
 بمستند عهدی بر آیین و⁹ کیش

یکی لشکر آراسته چون بهشت
 چو آمد بنزدیک کوس شاه
 دو یاقوت خندان⁴ دو زرگس دژم
 نگه کرد کوس و⁵ خیره بماند
 یکی انجمن ساخت از بخردان
 سزادید سودابه را جفت خویش

120

۳

ز هر گونه چاره جست اندران
 فرستاده آمد به¹¹ نزدیک شاه
 بیاید خرامان به ایوان¹⁵ خویش
 چو بینند رخشنده گاه¹⁷ بلند¹⁸
 نهان بند او²⁰ بود رایش²¹ درست
 نباشدش بر سر یکی²³ باز جوی²⁴
 که با سور پرخاش دارد بسر²⁵

غمی بد¹⁰ دل شاه هماماوران
 چو یک هفته بگذشت هشتم پگاه
 که گر¹² شاه بیند که¹³ مهمان خویش¹⁴
 شود شهر هماماوران¹⁶ ارجمند
 بدین¹⁹ گونه با او همی چاره جست
 مگر²² شهر و دختر بماند بدوی
 بدانست سودابه رای پدر

125

دلارای و آن خوب — I, IV, VI — 3. Л-б. стѣит после б. 113. هوا بر — I, IV, VI — 1.

چهره سپاه — I, IV, VI — доб.:

ز هودج برآمد یکی ماه نو * چو آراسته شاه بر گاه نو

ز مشک سیمه کرده بر گل نگار * فروهشته بر غالیه گوشوار

VI — б. оп. 8. IV — 7. پیر — 7. IV — 7. پیراند — VI — 6. I, IV — 5. و — I, IV — 5. رخشان — I, IV — 4.

آمدش — I, IV — 11. شد — IV, VI — 10. و — Л — 10. ازورای بستد بآیین و — I, IV, VI — 9.

سوی خان خویش — VI — 14. ز پیش — I, IV — 14. به — I, IV — 13. اگر — I, IV — 12.

مازندان — I — 16. به مهمان — VI — 16. شود خان — IV — 15. نسوی خان — I — 15.

نیوزها بجمال طلعتنه — Б — رخسار شاه — VI — 18. 123, 124, 125 после б. 127. — I, IV — 19.

نهانیش بد بُد و رای درست — IV — 21. و رایش — I — 21. نهانیش بد — I, VI — 20. بهر — VI — 20. زبرین

پار اوی — IV — 24. باز اوی — I — 24. نباشد مگر بر سرش — I, IV, VI — 23. که تا — VI — 22.

I, IV — 25.

بشسه گفت سودابه ماهروی * که ای پرخرد [بی خرد — IV] شاه آرام جوی

فطنت اینته سودابه لعیله ابیها — Б

- 160 سپارم کنون¹ هرچ خواهد² بدوی
 غمی گشت و سودابه³ را پیش خواند
 بدو گفت کز⁵ مهتر سرفراز
 فرستاده چرب گوی آمدست
 همی خواهد از من که بی کام من
 105 چه گویند تو اکنون⁷ هوای تو چیست
 بدو گفت سودابه زین⁹ چاره نیست
 کسی کو بود شهریار جهان
 ز¹⁰ پیوندد با او چرایی دژم
 بداندست سالار هاماوران
 110 فرستاده شاه را پیش خواند
 بیستند¹³ بندی¹⁴ بر آیین¹⁵ خویش
 بیک هفته سالار هاماوران
 بیاورد پس خسرو خسته دل
 هزار استر²² و اسب و اشتر²³ هزار
 115 عماری بمه ماه نو آراسته

لا أخالف امره و سأنفذ ما يريد الی خدمة — بزاید I, IV, VI — ورا I, IV, VI —
 B — چندی I, IV, VI —⁴ эти рукописи всюду дают такое начертание. L, I —³ سوداوه و نخته
 L — باداستانها I, IV, VI —⁶ قد نفذت رسولاً — B — کلی L, IV, VI —⁵ و ذکر لها
 ان کان و لا بد — B — گبر I, IV, VI —⁹ یکباره I, IV —⁸ زبایک VI —⁸ کنون و
 VI —¹² доб.: IV —¹¹ زاین I, VI —¹¹ به I, IV, VI —¹⁰

یکی داستان زد بدو شهریار * زکار خود و گبرش روزگار
 کرا در پس پورده بختر بود * اگر تاجدارست بد اختر بود
 بدان IV, VI —¹⁶ با آئین I, VI —¹⁵ عهدی I, IV, VI —¹⁴ نوشتند VI —¹³
 ب. стоит VI —²¹ از VI —²⁰ و کیشی I, IV, VI —¹⁹ رسم VI —¹⁸ بد I, IV —¹⁷
 I —²⁴ доб.: I, IV, VI —²³ استر I, IV, VI —²² 114. ب. 114. I, IV, VI —²² اشتر
 ز هیوج فروه شسته دیما جلیل * سپاه ایستاده رده خیل خیل
 IV, VI —²⁴ доб. варианты того же б.; B — перевод этого б. отсутствует.

بگـویـنـش که پیـونـد ما¹ در جـهـان
 که³ خورشید روشن ز تاج منست
 هرآنکس که در سایهٔ من پناه
 کنون با تو پیـونـد جویم همی
 پس پردهٔ تو یکی دخترست
 که پاکیزه تخم⁶ ست و پاکیزه تن
 چو⁷ داماد⁸ یابی چو پور قباد
 بشد مرد پیدار¹⁰ روشن¹¹ روان¹²
 زبان کرد گوینا و دل کرد گرم
 ز کوس دادش فراوان¹³ سلام¹⁴
 چو بشنید از شاه¹⁶ هاماوران
 همی گفت هرچند کو پادشاست¹⁷
 مرا در جهان این یکی دخترست
 فرستاده را گر کنم سرد و خوار
 همان به که این دردا نیز²⁰ چشم
 چنین گفت بامرد شیرین سخن
 همی خواهد از من گرامی دو چیز
 مرا پشت گرمی بد از خواسته
 بمن زین سپس جان نمآند همی

بشجویینید کارآزموده مهان²
 زمین پایهٔ تخت عاج منست
 نیابد ازو⁴ کم شود پایگاه
 رخ آشتی را بشجوییم همی
 شنیدم که گاه⁵ مرا درخورست
 ستوده بهر شهر و هر انجمن
 چنان⁹ دان که خورشید داد تو داد
 بنزدیک سالار هاماوران
 بیماراست لبرا بگفتار نرم
 ازان¹⁵ پس بگفت آنچه بود از پیام
 دلش گشت پر درد و سر شد گران
 جهاندار و پیروز و فرمان رواست
 که از¹⁸ جان شیرین گرامی ترست
 ندارم پی و¹⁹ مایهٔ کارزار
 بپوشیم²¹ و بر دل بخوابیم²³ خشم
 که سر نیست این آرزو را نه بن
 که آنرا سه²³ دیگر ندانیم نیز
 بفرزند بودم دل آراسته
 و گر شاه ایران ستانند همی

85

90

95

1 I, IV, VI— زمین; 2 VI—доб.;

که تختیم بهامون ز گردون پرست * درخشنده چون برفلك اخترست

3 I, IV, VI— تلیق بتختنا — B; تخت — I, IV, VI; 4 I, IV— چو; 5 I, IV, VI— ورا; 6 I, IV, VI— یقین — VI; 7 I, VI— که; 8 VI— (؟) داد (метр нарушен).

9 VI— 10 I, IV, VI— دانای; 11 I, IV, VI— چیره; 12 I, IV, VI— زبان; 13 I, IV, VI— 14 I, IV, VI— پیام; 15 I, IV, VI— وزان; 16 I, IV— سالار; 17 IV— پارساست; 18 IV—

بپوشیم — II; 19 VI— بدو; 20 VI— بر دو; 21 IV— و نخوانیم — II; 22 II— بخوابیم — II; 23 IV— اینرا سه — VI; 23 IV— آذراش — VI;

65 نغسستین سپهدار هاماوران
غمی گشت وز شاه زنهار خواست
به پیمان که از شهر² هاماوران
ز اسپ و سلیج و ز تخت و کلاه
چو این داده باشد پرو بگذرد
70 ز گوینده بشنید کاوس کی
که یکسر همه⁶ در پناه منید

۲

که او⁹ دختری دارد اندر نهفت
ز مشک سیه بر سرش افسرست
ز دانش چو خنجر لبانش چو قند
چو خورشید تابان بخرم بهار¹³
چه نیکو بود شاهرا جفت ماه
چنین داد پاسخ که اینست رای
یکی مرد بییدار دانش پزوه
بفرمود تا شد¹⁷ بهاماوران
80 ازان⁸ پس بکاوس گوینده گفت
که از سرو بالاش زیباتر¹⁰ ست
ببالا بلند¹¹ و بگیسو کمند
بهشتیست آراسته پر¹² نگار
نشايد که باشد بجز¹⁴ جفت شاه
بچنینیید کاوس را دل ز جای
گزین کرد شاه از میان گروه
گرازمایه و گرد¹⁵ و مغزش¹⁶ گران
80 [چنین گفت رایش بمن تازه کن¹⁸

سپارد بدو تاج و ساو - VI-³ به پیمان آن شاه - VI-² شاه - VI-¹ روز - VI-¹
چو - IV-⁴ چه گوینده - I-⁷ شما - I, IV-⁶ بگذرد - VI-⁵ فرستاد نزدیک - VI-⁴
نیکوتر - I, IV-¹⁰ وی - I, IV-⁹ وزان - I, IV, VI-⁸ پزوهنده - VI-⁷ گوینده
جز او - IV, VI-¹⁴ جزو - I-¹⁴ نگار - VI-¹³ چون - IV, VI-¹² کمند - I-¹¹
IV-¹⁷ با سنگ و گرز - VI-¹⁶ گرز - I, IV-¹⁶ گرازمایه اش نسل - I, IV-¹⁵
بدو گفت کاوس رخ باز کن - VI-¹⁸ (метр нарушен). - VI-¹⁸ (؟) - VI-¹⁸ باشد

¹⁹ Л-б. оп.; Б-перевод б. 80 отсутствует.

دد و دامرا بر چینان رزمگاه¹
 کسی اندر جهان کوه و صحرا² ندید
 ستاره ز نوک سنان روشن است
 بگردن بر⁴ آورده⁵ رخشان تیر⁶
 همی بارد از تیغ هندی روان
 زمین سربسیر تیره چون آبنوسی
 زمین آمد از سم آسمان بغم
 تو گفستی زمین گشت لشکرستان
 برون رفت گرگین و فرهاد¹¹ و طوسی
 چو گیو و چو شیدوش و میلاد¹³ بود¹⁴
 بزهر آب دادند نوک سنان
 خروش آمد و چاکچاک تیر
 و گر آسمان بر زمین برزنند
 سپاه اندر آمد به پیش سپاه
 بیمارید شننگرف بلازورد
 به سنگ اندرون لاله کرد همی
 زمین شد بکردار دریای خون
 که سر باز نشناختند از²⁰ میان²¹

همی راه جستند و کی بود راه
 چو کوس لشکر بخشکی کشید
 جهان گفستی از تیغ³ وز جوشن است
 ز بس خود زرین و زرین سپهر
 تو گفستی زمین شد سپهر⁷ روان
 ز مغفر هوا⁸ گشت⁹ چون سندروس
 بزدیید کوه از دم گاودم
 ز بانگ تیره به بربرستان
 برآمد ز ایران سپه بوق¹⁰ و کوس
 وزان سوی¹² گوردز کشواد بود
 فگندند بر یال آسمان عنان
 چو بر کوهه زمین نهادند سر
 تو گفستی همی سنگ¹⁵ آهن کنند
 بچنمید کوس در¹⁶ قلب گاه
 جهان گشت تازی سراسر ز گرد¹⁷
 تو گفستی هوا ژاله بارد همی
 ز چشم سنان آتش آمد برون
 سه¹⁸ لشکر چنان شد ز¹⁹ ایرانپان

قبلخوا عددًا و طبعوا الأرض حتى اثاروا السباع—B; I, IV—66. 46,47 op.; I, IV—66. 46,47 op.; B—
 عن احبها و الطباء عن كناسها و كادوا يضيقون مجال العقبان في جو السماء و مسبح
 مطبق بالجواشن—B; ذرع—I, IV, VI—3; روشنائی—I, IV—2; الحيتان في قعر الماء
 6. II—; گهر—VI—6; آورد—IV—5; بگرداندر—VI—; بگردون بر—II—4; والدروع
 VI—9; ز گردش روان—IV—8; گشت رزم—VI—; گشت رود—IV—7; 51. 6. стоит после
 ذهرام و گرگین—VI—; ذهرام—IV—11; ز ایران غو بوق—IV, VI—10; گشته
 شیدوش و گیو—B; فرهاد—IV, VI—13; سو که—IV, VI—12; جرجین و فرهاد—B
 I, IV—15; 60. 6. 59 op. 66. 56—58 op.; VI—66. 49—56 op.; I—66. 14; و فرهاد
 II—18; چنان شد که تازی شد چشم مرد—I, IV, VI—17; از—I, IV—16; سنگ و
 B—перегод 66. 60—64 отсутствует. 21; سر باز نشناختندش—VI—20; که—VI—; کز—IV—19

پدید آمد از تاژیان کاستی
 درفش بیافراخت³ از مصر و شام
 در کشتی خوار بگذاشتند
 که انباز دارد بشاهنشاهی
 سپه⁶ شاددل شاه⁷ گیتی فرور
 بچوشید شمشیرها در⁹ نیام
 بدان سو کجا دشمن آمد پدید¹¹
 برآشفت و بر آب لشکر¹³ نشاخت¹⁴
 اگر پای با¹⁵ راه¹⁶ کردی شمار
 ز گیتی برین گونه جویند بهر
 زره در¹⁸ میانه برآسو که خواست
 بهر کشوری در سپاهی گران
 برآمد ز آب زره²¹ با سپاه
 سپهرا سوی بربر آمد گذر
 به بربرستان در شدند²⁷ انجمن
 شد از نعل اسبان ایشان²⁹ ستوه
 نه گور زیان یافت بر دشت راه³¹
 هماندر³² هوا ابر و پرتان عقاب

چو شد کار گیتی بران¹ راستی
 یکی با گهر مرد با گنج و نام²
 ز کاوس⁴ کی روی بر تافتند⁵
 چو آمد بشاه جهان آگهی
 بزد کوس و برداشت از نیمروز
 همه⁸ بر سپهرها نشستند نام
 سپهرا ز هامون بدریا¹⁰ کشید
 بی اندازه کشتی و زورق¹² بساخت
 همانا که فرسنگ بودی هزار
 همی راند تا در میان سه شهر
 بدست چپش مصر و بربر برآست¹⁷
 به پیش اندرون شهر¹⁹ هاماوران²⁰
 خبر شد پدیدشان که کاوس شاه
 هم آواز²² گشتند یک با دگر²³
 یکی گشت²⁴ چندان²⁵ یل²⁶ تیغزن
 سپاهی که دریا و صحرا²⁸ و کوه
 نبرد شیر نژده را خوابگاه³⁰
 پیلنگ از بر سنگ و ماهی در آب

30

35

40

45

کاوس و - IV, VI - 4 برافراشت - I, IV, VI - 3 کام - I, IV - 2 بدین - I, IV - 1
 سپه شاد و شه شاد و - VI - 7 شده - I, IV - 6 گاشتند - I, IV, VI - 5
 کس اندر - I - 11 ز دریا سپهرا بهامون - VI - 10 از - II - 9 سپه - IV - 8
 بدودر - I - 12 چو کاوس لشکر بخشکی کشید - IV - 13 جهان کوه و صحرا ندید
 ابراهرا - VI - 16 را - I, IV - 15 کشتی پناخت - VI - 14 پیاراست لشکر بدودر - I, IV - 13
 - I, IV, VI - 19 بر - I, IV, VI - 18 مصر و هم بربر است - VI - 17 پای
 مازندران - VI - 20 و قدامها البحر و کانت هذه المدينة تسمى هاماوران - B شاه
 سپه بود - IV, VI - 24 با یکدگر - I, IV, VI - 23 باواز - IV - 22 ز دریای چین - VI - 21
 اسبان از ایشان - IV - 29 هامون - VI - 28 شده - IV - 27 سر - II - 26 چندین - VI - 25
 همان در - VI - 32 نه پیل زیان رفت بر دشت شاه - VI - 31 جایگاه - I, IV, VI - 30

عمود گران از میان¹ برکشید
 ابا نیزه³ و تپیر جوشن گذار
 دمان از پس اندر⁴ همی رفت شاه
 بگرداندرون نیزه‌داری نماند
 چو بر گشته دیدند باد⁵ نبرد
 جگر خسته و پر گناه⁶ آمدند
 همه باژرا⁷ گردن افکنده ایم
 سپاسی ز گنجور بر سر نهیم⁸
 یکی راه و آیین نو ساختشان
 برآمد ابا¹² ناله کز نه‌نای¹³
 سوی کوه قاف آمد و¹⁶ باخت
 نیایش کنان برگرفتند راه¹⁸
 بسر بر نهادند باژ¹⁹ گران
 بی آزار رفتند²¹ شاه و سپاه
 همه هم‌مانی پور دستان کشید
 گهی رود و می خواست²² گه باز و یوز
 که بر گوشه گلسستان رست خار
 نشیب آیدش²⁴ چون شود بر فراز²⁵

چو گوردز گیتی بران گونه دید
 بزد اسپ با نامداران² هزار
 بر آویخت و بدرید قلب سپاه
 تو گفستی ز بربر سواری نماند
 15 پشهر اندرون هر که بد سالخورد
 همه پیش کوس شاه آمدند
 که ما شاه را چاکر و بنده ایم
 بجای نرم زر و گوهر دهیم
 ببخشود کوس و⁹ بنواختشان
 20 وز آنجای گه بانگ¹⁰ صنج¹¹ و درای
 چو آمد بر¹⁴ شهر مکران¹⁵ گذر
 چو آگاهی آمد بریشان¹⁷ ز شاه
 پذیره شدندش همه مهتران
 چو فرمان گزیدند بگرفت²⁰ راه
 25 سپهرا سوی زابلستان کشید
 ببد شاه یک ماه در نیمروز
 برین بر نیامد بسی روزگار
 کسی²³ از آزمایش نیابد جواز

نامداری - 2 Л - عمود گران را ز زمین - VI - ز کوه عمود گران - I, IV - 1
 و جعلوا - Б - و نذر خواه - I, IV - 6 کل - VI - 5 پس او - I, IV, VI - 4 ابا جوشن - VI - 3
 و - VI - 9 دهیم - VI - 8 همان تاج را - VI - همان باژرا - IV - 7 یعتذرون الیه
 - I, IV - 12 و برآمد همان - VI - 12 صنج - I, IV - 11 همانگاه آواز - VI - بانگ و - IV - 10
 - 13 Л - доб.: 13 خروش آمد و

بتوفید گیتی چو لشکر براند * بروز اندرون روشنایی نماند
 و سار حتی وصل الی نواحی المغرب - Б - بربر - I, IV - 15 آمدش از - I, IV - 14
 - VI - 6. on. 18 بایشان - I - بدیشان - IV, VI - 17 از - VI - 16 و جانب جبل قاف
 - VI - 22 گشته است - VI - و بر گشت - I, IV - 21 و جستند - I, IV, VI - 20 تاج - VI - 19
 بود سرفراز - VI - 25 آمدش - I - 24 خود - Л - 23 رود میخواست

رزم کاوس با شاه هاماوران

۱

که در پادشاهی بچندی ز جای
گذر کرد ازان پس بمکران زمین
میانها ندید ایچ رنج از گره⁵
نکرد آزمون گاو⁷ با شیر تاو
جهانجوی⁸ با تخت و افسر شدند
زمانه دگر گونه تر شد برنگ
که برخاست از لشکر شاه بزم¹⁰
خور از گرد اسبان پرازدیشه¹² گشت¹¹
کس از خاک¹⁴ دست و عنانرا ندید¹⁵
بران سان که برخیزد از آب موج¹⁷

ازان¹ پس چنبن² کرد کاوس رای
از ایران بشد تا بتوران و چین³
زمکران شد آراسته تا زره⁴
پذیرفت هر مهتری باز و ساو⁶
چنبن هم گرازان ببربر شدند⁵
شه بربرستان پیاراست جنگ
سپاهی پیامد ز بربر بزم⁹
هوا گفتی از نیزه چون پیشه گشت¹¹
ز گرد سپه پیل شد¹³ ناپدید
بزخم اندر آمد همی¹⁶ فوج فوج¹⁰

بلاد الترك B-; بتوران زمین VI- و оп.; 3 I, IV- چنان 2 I, VI- وزان 1 I, VI-
ندیدند بند و گره 5 I- الی بحر زره B-; بشد تا بآب زره VI- 4 و الصین
نید VI- 7 بازتاو VI- 6 نید هیچ رنجی کسی را بزه VI-; ندیدند و بند و گره IV-
; که برخاست گفتی ز گردش زمین I- 10 زمین I- 9 و I, VI- 8 گاورا هیچ
VI- 14 شد هوا VI- 13 جفاپیشه II- 12 شد I- 11 8. 6. VI- I, IV, VI-
و انسدلت ذیول القتام انسدال جنج الظلام B-; 15 I, IV, VI-
حتمی لم یکد آن یری الناظر یده و الفارسی عنانه 17 I-
ب.оп. 16 VI- سپه

همی جور و بیداد را در بیست
 چو باز آمد از شهر مازندران
 بدو گفت از ایران بگردان بدی
 و را کام و فرم آن مزرز داد
 جهانرا نموده بسی دست برد¹
 نیامد همی بر دل از مرگ یاد
 بیماراست گیتی چو³ باغ ارم
 ز بد بسته شد دست اهریمنی
 ز مازندران بستند آن تاج و گاه
 که کوسشاه این⁵ بزرگی گرفت
 کشیدند صف بر در شهریار
 بر از داد و آگنده از⁶ خواسته
 به پیشش آورم جنگ هاماوران⁸

پشادی بر تخت زرین نشست
 زمین را بپخشید برمهتران
 بطوسی آنزمان داد اسپهبدی
 پس آنگه سپاهان بگودرز داد
 وزان پس پشادی ومی دست برد
 بزد گردن غم بشمشیر داد
 زمین گشت² پر سبزه و آب و نم
 توانگر شد از داد و از ایمنی
 بگیتی خبر شد که کوسشاه
 بماندند یکسر همه زین⁴ شکفت
 همه پاک با هدیه و با نثار
 جهان چون بهشتی شد آراسته
 سر آمد کنون⁷ رزم مازندران

910

915

VI-؛ شد آراسته همچو³ I, IV-بود² VI- 906-910 on. I, IV, VI-66.¹
 VI-⁶ گاه IV-؛ آن I, VI-⁵ درین بر VI-؛ زان IV-⁴ جهان گشته برسان
 I, IV-6. on.؛ کنون گوش کن جنگ نام آوران VI-⁸ شنیدی همه VI-⁷ پر خوبی و

- شاه 1 نشست از بر تخت نزدیک 1 شاه
 یکی خلعت آراست با آفرین
 یکی خسروی تاج گوهرنگار
 ابا 4 یاره و طوق و 5 با فرهی
 صد از مشك مویان با زیمب و فر
 صد استر سیه موی و زرین لگام 8
 ز چینی و رومی 9 و از پهلوی
 ز رنگ وز بوی 11 و ز هر گونه چیز 12
 ز پیروزه دیگر یکی پر گلاب
 ز مشك و ز عنبر ز عود و عنبر 13
 بنوی همه کشور نیمروز
 نباشد بران تخت کس را 15 کلاه
 خداوند شمشیر و گوپال را 16
 که بی تو مبیناد کس 18 پیشگاه 19
 روانست پر از شرم و آرم باد
 بسپیچ گذر کرد و 23 بر دست 24 رخت
 ز شادی بهر کس رسانید 26 بهر 27
 جهان کرد روشن بآیین و راه
- تختین پیامد بسرب کلاه
 سزاوار او شه ریاز زمین
 یکی تخت پیروزه و 2 میشسار 3
 یکی دست زربفت شاهنشاهی
 صد از ماهرویان زرین 6 کمر
 صد از اسب با زین و زرین 7 ستام
 همه بارشان دیب 8 خسروی
 بهردند صد بدره دینار نیز 10
 زیاقوت جامی پر از مشك ناب
 نوشته یکی نامه بر حریر
 سپرد این 14 بسالار گیتی فرور
 چنان کنز پس عهد کوس شاه
 مگر نامه ور رستم زال را
 ازان 17 پس پرو آفرین کرد شاه
 دل تاجداران 20 بتو گرم 21 باد
 فرورد 22 رستم بسوسید تخت
 خروش تیره 25 برآمد ز شهر
 بشد رستم زال و بندشست شاه

شاهوار VI-؛ پیشش نثار I- 3 پیروز I, IV, VI- 2 پیروز I, IV, VI- 1
 ماهرویان بزین I- 6 و I, IV- 5 یکی I, IV- 4 و تخت من الفیروزج B-
 زر I- 10 رومی و چینی I, IV, VI- 9 I- 6. 8 اسمان تازی بزین IV- 7
 ز مشك و می و عنبر و عود و قیر I, IV- 13 لعل و گوهر I- 12 موی VI- 11
 VI- 18 وزان I, IV, VI- 17 I, IV- 6. 16 کس با VI- 15 سپرده I, IV, VI- 14
 بود II- 22 نرم VI- 21 نامداران I, IV- 20 هور و ماه I, IV, VI- 19 نسا زد کسی
 I, IV- 27 رسانیده IV- 26 خروشی به تیره VI- 25 بر کرد VI- 24 و I- 23
 доб.:

بمستند آذین و بانگک درای * بغرید کوس و همین کتره نای
 VI-доб. вариант того же б.

بمآزندان کرد زان پس درنگ
 که هرگونه مردم² آید بکار
 که بر هر سوی راه بنمود راست³
 چنین دادمش راستی را نوید
 یکی عهد و مهتری پروپر درست
 پرستش کندش همه مهتران
 بر زد جهاندار بیدار دست⁵
 ز اولاد چندی سختها براند⁶
 وزانجا نسوی پارس بنهاد روی

بیک هفته بناویژگان می¹ بچنگ
 تهمتن چنین گفت با شهریار
 مرا این هنرها ز اولاد خاست
 بمآزندان دارد اکنون امید
 کنون خلعت شاه باید نخواست
 که تا زنده⁴ باشد بمآزندان
 چو بشنید گفتار خسروپرست
 ز مآزندان مهترانرا بخواند
 سپرد آن زمان تخت شاهی بدوی

875

۱۷

ز گرد سپه شد هوا⁷ ناپدید
 زن و مرد شد پیش او با خروش
 می و رود و رامشگران خواستند
 ز ایران برآمد یکی ماه نو
 در گنجهای کهن برگشاد
 بدیوان دینار دادن نشاند⁹
 بزرگان لشکر¹⁰ شدند انجمن
 بران¹¹ نامور پیشگاه¹² آمدند

چو کاوس در شهر ایران رسید
 برآمد همی تا بخورشید جوش
 همه شهر ایران بیاراستند
 جهان سردسیر نو شد از شاه نو
 چو بر تخت بنشست پیروز و⁸ شاد
 ز هر جای روزی دهانرا بخواند
 برآمد خروش از در پیلتن
 همه شادمان نزد شاه آمدند

880

885

بر سوی من راه پیمود - I, IV, VI³ گونه مرد اندر - IV² با بجام می بد - I, IV, VI¹
 :Л-доб.⁶ سپهبد بخلعت بیازید دست - VI⁵ که او شاه - I, IV, VI⁴ راست
 چنین گفت کین بر شما پادشاه * که چونان ندیدست خورشید و ماه
 از اسمان تازی بزرین ستام * ز شمشیر هندی بزرین نیام
 ز دیبای رومی ز بزرگدنگار * وزان ژنده پیلان جنگی چهار
 نهاده بریشان همه تخت زر * بزراندرون برنشاند گهر
 I, IV¹¹ همه نامداران - VI¹⁰ بخواند - VI⁹ پیروزه - IV; on; VI⁸ جهان - VI⁷
 بارگاه - VI; تخت و گاه - I, IV¹² بدان - VI زبر

860 چنین گفت کاوادم ان لغت کوه
 پرویش² نگه کرد کاوس شاه
 وزان رنجهای کهن ییاد کرد³
 بدرخیم فرمود تا تیغ تیز
 بلشکر گهش کس فرستاد زود
 ز گنج و ز تخت و ز نژ و گهر⁷
 نهادند هر جای چون کوه کوه
 سزاوار هر کس بیخشید گنج
 ز دیوان هر آنکس که بد ناسپاسی
 865 بفرمودشان تا بریدند سر
 وز آن پس بیامد بجای نماز
 بیک هفته بر پیش یزدان پاک
 بهشتم در گنجهها کرد باز
 همیگشت یک هفته زین گونه نیز
 870 سیم هفته چون کارها گشت¹⁴ راست

1 VI - ز رستم - I, IV - بدو در - 2 I, IV - زچنگم - I, IV - کرد ییاد - 3 I, IV -

4 I, IV - بر - VI - لب: 5 I, IV - سردباد - VI - باد سرد - 6 I, IV - доб.:

تهمتن گرفت آنگهی ریش او * کشید و برون بردش از پیش او
 بفرمان آن خسرو نامدار * بکردند از آن پس ورا پاره پار
 VI - доб.:

چو کشته شد آن شاه بیدادگر * که در خور نبودش کلاه و کمر
 7 I - کمر - IV; تاج و کمر - 8 I, IV - تیغ و گهر - 9 IV - خصوصاً - 10 VI -
 6. 863 стоит после б. 865. 11 VI -

بکشت و تبه کردشان سربر * ز دیوان بپرداخت آن بوم و بر
 12 VI - доб.:

همیگفت کای داور داوران * فروزنده گردون بدین اختران
 همه فر فیروزی از فرّ تست * از آخر توپی هم تو بودی نخست
 13 IV - б. оп. 14 VI - کرد 15 I, IV, VI - بیجاده

ببود و بی‌فروخت پیروز² بخت
 بگردن برآورده گرز گران⁴
 زدم بر کمر بنند گبرش سنان
 کنون⁶ آید⁷ از کوه زین برون
 نبود آگه از رای⁸ کم پیش من⁹
 ز جنگ و ز مردی بی‌انده گشت
 مگر کاید از سنگ خارا برون¹⁰
 بسودند¹¹ چنگ¹² آزمودند بند¹³
 میان اندرون¹⁴ شاه مازندران
 بران آزمایشی نبودش نیباز
 کزو مازد لشکر سراسر¹⁵ شگفت
 خروشان پس پشت او در¹⁸ گروه
 پرو ز و گوهر بر افشانند
 بیفگند و ایرانیانرا سپرد
 بگردی ازین تنبل و جادوی
 بپرّم همه سنگ را سر بسر²⁰
 بسر برش پولاد و بر تنش²³ گبر
 بخندید و زی شاه²⁴ بنهاد روی

بدو¹ گفت رستم که چون رزم سخت
 مرا دید چون شاه³ مازندران
 برخش دلاور سپردم عنان
 گمانم چنان بد که او شد نگون⁵
 برین گونه شد سنگ در پیش من
 برین گونه خارا یکی کوه گشت
 بلشکر گرش برد باید کنون
 ز لشکر هر آنکس که بد زورمند
 نه برخاست از جای سنگ گران
 گو پیلتن کرد چنگال باز
 بران گونه آن سنگ را برگرفت
 پیاده¹⁶ همی رفت بر کتف کوه¹⁷
 اجر کردگار آفرین خواندند
 به پیش سراپرده شاه برد
 بدو گفت ارایدونک پیدا شوی
 و گرنه به گرز و بتیغ¹⁹ و تبر
 چو بشنید شد چون یکی²¹ پاره²² اجر
 قهمتن گرفت آن زمان دست او

840

845

850

855

¹ I, IV, VI - چنین ² I, IV, VI - بیدار ³ I, IV - شاه; VI - سالار ⁴ Л - б. оп.;
 آمد - ⁷ IV ⁵ Л, VI - خون ⁶ VI - روان ⁸ I - از آگه او از - ⁹ I -
 VI - б. оп. ¹⁰ I, IV, VI - б. оп. ¹¹ VI - برفتند ¹² I, IV, VI - سنگ ¹³ VI - چنند
 سفت - ¹⁷ IV ¹⁶ IV - ببازو ¹⁵ VI - همانده ¹⁴ I, IV - میانه درون ¹⁸ Л - هم ¹⁹ I, IV, VI - پولاد تیغ - Б; همی شد پیاده اجر سفت -
 I - و قطع تک قطعاً ²⁰ VI - доб.:

چو بشنید سالار مازندران * بجنبید در مغز سنگ گران

در برش - ²³ I, IV همچو یکپاره - ²² I, IV برون آمد از گه همچو یک - ²¹ VI

²⁴ VI - سوی شاه کاؤس

- بشد گیو چون گرگ پیش بره¹ 820 ازان میمنه تا بدان میسره
 ز شبگیر تا تیره شد آفتاب
 همی خون بجوی اندر آمد چو آب
 همی گرز بارید گفستی سپهر
 گیاهها بمغز سر آلوده گشت³
 خور اندر پس پرده⁶ آبنوس
 بشد پیلتن با سپاهی گران
 بیفشارد بر کپنه گه⁸ پای⁹ خویش
 بروی اندر آورده بودند¹¹ روی
 سنان دار نیزه بدارنده داد¹²
 هوا گشت از آواز او پر خروش¹⁴
 نه با دیو جان و نه با پیل هشی
 همه کشته دیدند برچند میل
 سوی شاه مازندران تاخت¹⁷ زاست
 نماید ایچ با او دلیری و خشم¹⁸
 ز گبر اندر آمد بپیوند او
 از ایران²⁰ پروپر نظاره²¹ گروه
 سناندار نیزه بگردن²³ گرفت
 ابا پیل و کوس و درفش و سپاه
 چه بودت که ایدر بماندی دراز
 825 زو دین و پیلان¹⁰ پرخاشجوی
 جهانجوی کرد از جهاندار یاد
 بر آهیخت گرز و بر آورد¹³ جوش
 بر آورد¹⁵ آن گرد¹⁶ سالار کشی
 830 فگنده همه دشت خرطوم پیل
 ازان پس تهمتن یکی نیزه خواست
 چو بر نیزه رستم افگند چشم
 یکی نیزه زد بر کمر بند او
 شد از جادویی تنش یک¹⁹ لغت کوه
 835 تهمتن فروماند اندر²² شگفت
 رسید اندران جای²⁴ کاوس شاه
 برستم چنین گفت کای سرفراز

خروشان شده - IV - 4 بود - IV, VI - 5 کرد - L - 3 مردم - VI - 2 رمه - IV - 1
 از بیم در پرده - VI - 6 اندر سراپرده - I, IV - 6 طپیل - I, IV - 5 خروشان همی - VI -
 خود - IV - 4 خود و دیو و پیلان - I - 10 جای - IV, VI - 9 بر - I - 8 زمردی - VI - 7
 б. оп. - L, I - 12 یکباره - I, IV, VI - 11 خود و شیر و پیلان - VI - 6 نو پیل و دیوان
 - L - б. оп.; I - 14 برانگیخت - VI - 13

بر آهیخت گرز و بر انگیخت اسپ * پیامد بکردار آذر گشسپ
 کرد - VI - 17 گرز - VI - 16 از آواز - I, IV, VI - 15 827. б. 828. стоит перед б. - IV - 6
 I - 20 چون یکی - VI - 19 833. б. 839. L - б. оп. (в тексте по T). - I, IV, VI - 6
 اندرو نیزه - L - 24 بدندان - L, VI - 23 ازو در - I, IV, VI - 22 بران بد - I, IV - 21 ایوان

هوا نیلگون شد زمین آبنوس
 همی آتش افروخت از گرز و تیغ
 ز بس نیزه² و گونه گونه درفش³
 همه موجش از خنجر و گرز و تیر⁴
 سوی غرق دارند گویسی شتاب⁵
 چو باد⁶ خزان بارد ازبید بر گ
 بروی اندر آورده بودند⁷ روی
 ز سر برگرفت آن کیانی کلاه
 پیامد همی بود گریبان⁸ پهای⁹
 چنین گرفت کای داور راست گوی
 تویی آفریننده آب و خاک¹⁰
 بمن تازه کن تغت شاهنشاهی
 پیامد بر نامور لشکرش
 بجنبید چون کوه لشکر¹¹ ز جای
 به¹² پشت سپاه اندر آرد کوس
 چو رهام و گرگین جنگ آوران
 درفشی برافراخته هفت¹³ یاز
 برفتند با نامداران نیو
 زمینرا بخون دلیران بشست
 سلیح و سپه¹⁴ برد و کوس و بنه¹⁵

برآمد زهر دو سپه بوق و کوس
 چو برق درخشنده از تیره¹ میخ
 هوا گشت سرخ و سیاه و بنفش
 زمین شد بگردار دریای تیر²
 دوان بادپایان چو کشتی بر آب
 همی گرز³ پارید بر خود و ترگ
 یک هفته دو لشکر نامجوی
 به شستم جهاندار⁴ کاوس شاه
 پیمیش جهاندار گیهان خدای⁵
 ازان پس بمالید بر خاک روی
 برین نره دیوان بی بیم⁶ و پاک
 مرا ده تو پیروزی و فرهی
 بپوشید ازان پس بمغفر سرش
 خروش آمد و ناله کتر نای
 سپهبد بفرمود تا گیو و طوس
 چو گودرز بازننگه شاهاوران
 گرازه همی شد⁷ بسان گراز
 چو فرهاد و خرداد و برزین و گیو
 تهمتن بقلب اندر آمد زخست
 چو گودرز کشواد بر میمنه

800

805

810

815

زبس - VI-5 دریای خون - VI-4 بنفش - IV-3 زمین تیره - I, IV-2 تیغ - I-1
 آورده زین - I, IV-9 تیر - VI-8 ماه - I, IV-7 VI-6. оп. نیزه و خنجر آبگون
 جهان - VI- جهاندار او رهنمای - IV- جهان داور رهنمای - I-11 سپهدار - VI-10 گونه
 ترس - I, IV, VI-14 پجای - I-13 همی بود گریبان و فلان - VI-12 آفرین یک خدای
 با - Л-16 в тексте - по Т. - باد و خاک - I, IV- زاد و خاک - VI- داد و پاک - Л-15
 و تزارفت الصفوف - Б- با پیل لشکر - VI- چون پیل رستم - I, IV- ز پیل رستم
 سپه - VI- سپهر - I, IV-20 هشت - I, IV, VI-19 پیامد - I, IV, VI-18 ز - I, IV, VI-17
 بود و گوش - Л-21 б. стоит после б. 819.

- 780 بدو¹ گفت کاوس کین کار تست
 چو بشنید ازو این سخن پهلوان
 برانگیخت رخس دلور ز جای
 بآورد گه رفت چون پیل مست
 عنانرا به پیچید و برخاست کرد
 785 بجویان چنین گفت کای بدنشان
 کنون بر تویر جای بخشایش است
 بگرید ترا آنک زاینده بود
 بدو گفت جویان که ایمن مشو
 که اکنون بدژد جگر مادرت
 790 چو آواز جویان برستم رسید
 پس پشت او اندر آمد چو گرد
 بزد نیزه بر بند درع و زره
 ز زینش جدا کرد و برداشتش
 بینداخت از پشت اسبش بخاک
 795 دلپیران و گردان مازندران
 سپه شد شکسته دل و زرد روی
 بفرمود سالار¹⁸ مازندران
 که یکسر بتازید¹⁹ و جنگ آورید

شیر - VI; پاره - I, IV, VI - 6. оп. رزم - I, IV, VI - 2. چنین - I, IV, VI - 1.
 آسایش - I, IV, VI - 8 آرام - I, IV - 7 بیفتاد - VI - 6 گرزش - IV; گردش - I - 5
 9 I, IV - 11. :доб. 10 I - خنجرت 11 I, IV - 11 بود و گراینده - I - 9
 چو رستم شنید این سخنها تمام * برآورد یک نعره و گفت نام
 IV - доб.:

بگرید از جای برکرد رخس * گو شیر دل رستم تاج بخشش
 دهن - IV - 16 دهن پر ز خاک - I, IV - 15 برداشتش - IV, VI - 14 تاو - I - 13 آنچه - VI - 12
 بگفتند رندان - VI - 18 تو گوئی بچانشان همه زخم او - I, IV - 17
 که سر بر فرازید - I, IV, VI - 19

- 765 چو گودرز کَشوواد بر میسره سپهدار کاوسی در قلمگاه
 به پیش سپاه اندرون پهلتن
 یکی نامداری ز مازندران
 که جویان² بدش نام و جوینده بود
- 770 بدستوری شاه دیوان³ برفت
 همی جوشن اندر تنش⁵ برفروخت
 پیامد بایران سپه⁷ بر گذشت
 همی گفت با من که جوید نبرد
 نشد هیچکس پیش جویان⁹ برون
 باواز گفت آنزمان شهریار
 که زین دیوتان سر چرا¹² خیره شد¹³
 ندادند پاسخ دلیران¹⁵ بشاه
 یکی بر گرایید رستم عنان
 که دستور باشد مرا شهریار
- 775
- شده کوه آهن زمین¹ یکسره
 ز هر سو رده برگشیده سپاه
 که در جنگ هرگز ندیدی شکن
 بگردن برآورده گرز گران
 گراینده گرز و گوینده بود
 به پیش سپهدار⁴ کاوسی گفت
 همی تَف⁶ تیغش زمین را بسوخت
 بتوفید از آواز او کوه و دشت
 کسی کو برانگیزد از آب گرد⁸
 نه رگشان بجنبید در تن نه خون¹⁰
 بگردان هشیار و مردان کار¹¹
 از آواز او رویتان¹⁴ تیره شد¹³
 ز جویان بپژمرد گفتی¹⁶ سپاه
 بر شاه شد تا بداده سنان¹⁷
 شدن¹⁸ پیش این دیو¹⁹ ناسازگار

VI-⁴ گویا- VI; جوینا- I, IV, VI-³ جوینان- Б; جوینا- IV-² همه- I, IV, VI-¹
 VI-⁸ доб.: بایرانیان- I, IV, VI-⁷ آب- I, IV, VI-⁶ پرش- IV-⁵ به پیش صف شاه

همی گشت غران میان دو صف * خروشان و بر لب برآورده کف
 I, IV-¹⁰ б. оп.; VI-⁹ جوینا- VI-⁹

از ایران نشد پیش او کس بچنگ * همی کرد جوینا بمیدان درنگ
 I, IV-¹¹

بایرانیان گفت کاوسی شاه * که سرتان نیابد سوی شرم راه
 VI-

بایرانیان گفت کاوسی شاه * بتابید سرتان ز آیین راه
 VI-¹⁴ گشت- VI-¹³ کزین دیو دلتان چنین- IV-¹² چنین- IV, VI-¹²

بگردن برآورد رخشان- I, IV-¹⁷ بپژمرد بر جای کوس و- VI-¹⁶ از ایران- I, IV-¹⁵
 مرد- I, IV-¹⁹ شده- VI-¹⁸ با زدوده عنان- VI-¹⁸ سنان

دل کینه دارش پر از جوش خون
همه کرد برشاه ایران پدید
دلیری کن و رزم دیوان³ بسیج
چنان دان که خوارند بر چشم من⁴

750 چو آمد بنزدیک شاه اندرون
ز مازندران هرچ دید¹ و شنید
وزان پس ورا² گفت مندیسی هیچ
دلیران و گردان ان انجمن

۱۵

شاه اندر زمان⁵ رزم را کرد ساز
سپه را همه سوی هامون کشید
چو گرد سپاه⁶ از میان پر دمید
زمین آمد از پای اسبان⁸ ستوه
نجست ایچ¹⁰ هنگام رفتن زمان

755 چو رستم زمازندران گشت باز
سراپرده از شهر بیرون کشید
سپاهی که خورشید شد ناپدید
نه دریا پدید و نه هامون و کوه⁷
همی راند لشکر برانسان⁹ دمان

۱۶

که تنگ اندر آمد ز دیوان سپاه
نخستین بران کینه بندد¹¹ کمر
بگیو و بگرگین آزادگان
سنان و سپرها¹² پپیراستند
کشیدند بر دشت مازندران
دل کوه پر ناله کتر نای

760 چو آگاهی آمد بکاوس شاه
بفرمود تا رستم زال زر
بطوس و بگودرز کشوادگان
بفرمود تا لشکر آراستند
سراپرده شهریار و سران
اچر¹³ میمنه طوس نوذر بیای

دلیری و جنگ دلیران - I, VI³ روان - VI⁴; بدو - IV² گفت - I, IV¹

T - доб.: و اعلم أن اسودهم و رجالهم احقر فی عینی من التراب - B⁴ Л - б. оп.:

که نزم نیرزند یک ذره خاک * بدین گرز ازیشان برآرم هلاک

نه هامون پدید و نه صحرا نه کوه - I, IV, VI⁷ سپاه - IV, VI⁶ شه جادوان - I, IV, VI⁵

آنچه - VI¹⁰ ازافسو⁹ - VI⁹; ازانسان - I, IV⁹ زمین گشت از پای پیلان - I, IV, VI⁸

سوی - I, IV, VI¹³ تبیره - IV¹² بدین بدین کین - IV, VI¹¹; کین بدیند - I¹¹

اگرچه دل و چنگک شیران تو یی
 بر اورنگک زرین و برسر¹ کلاه
 نه رسم² کیان بد نه آیین پیش³
 کزین برتری⁴ خواری آید بروی
 وگرنه زمانت سرآرد سنان⁷
 تو پیدا نبینی⁸ سرت را ز پای
 یکی راه برگیر⁹ و بفسگن کمان¹⁰
 سرآید شمارا همه¹¹ گفت و گوی
 بشاه¹² و سپاه و رد¹³ و پهلوان
 سرش تیزتر شد به پیکار¹⁴ اوی
 بفرمود تا خلعت آرنده شاه¹⁵
 که ننگ آمدش زان¹⁷ کلاه و کمر¹⁸
 همه تیره دید اختر و ماه اوی¹⁹
 سرش گشته بُد زان سخنها گران²⁰

بگویش که سالار ایران تو یی
 منم شاه مازندران با سپاه
 مرا بیهده خواندن پیش خویش
 براندیش و تخت بزرگان مجوی
 سوی گاه⁵ ایران بگردان⁶ عنان
 اگر با سپه من بجنیم ز جای
 تو افتاده بی گمان در گمان
 چو من تنگ روی اندر آرم بروی
 نگه کرد رستم بروشن روان
 نیامدش با مغز گفتار اوی
 تهمتن چو برخاست کاید براه
 نپذرفت ازو جامه و اسب¹⁶ و زر
 بیامد دژم از بر گاه اوی
 برون آمد از شهر مازندران

740

745

1 I, IV, VI - زرین 2 VI - رای 3 IV, VI - باشد و رسم کیش 4 I, آیین و کیش - I; باشد و رسم کیش 5 I, VI - شهر 6 Л - نه پیچان 7 I - زمان; VI - عنان
 8 I, VI - کزین در ترا - VI; جستنت - IV
 9 I, IV - تو نشناسی 10 I, VI - یکی راه زه گیر - VI
 11 I, VI - سرآید ترا تیزی و - I, VI 12 I, VI - گاه; Б - صحابه 13 I, VI - فنظر رستم الی الملک
 14 I, IV, VI - به آواز - VI; زبازار - IV; به آزار - I 15 I, IV, VI -

یکی خلعتی ساختش شاهوار * بیآورد نزدیک رستم سوار
 16 VI - سپه 17 I, VI - زو 18 IV - доб.:
 دلی پر ز کینه نه ترس و نه پاک * رخ از پیش آن شاه دیوان بکاشت *
 19 Л - б. оп.; VI - б. стонт после б. 748. 20 VI - б. оп.;
 پذیره شدنش دلاور سران - VI
 Л - доб.:

برون رفت از آنجا و برید راه * رسید او بنزدیک کاوس شاه
 17 I, VI - زو 18 IV - доб.:

وز آنجا بیامد چو باد دمان * سوی شاه کاوس و دل بد گمان

دژم روی زانپس¹ بدو داد چنگ
 شد از درد دستش³ بگردار نیل
 بمردی ز خورشید منشور داشت
 فرو ریخت ناخن چو برگ از درخت
 پی و پوست و ناخن فرو ریخته
 که بر خویشتن درد نتوان نرفت
 فراخی مکن بر دل⁶ خویش تنگ
 اگر رام گردد به از ساو نیست
 بمغشیم بر کهنتر و مهتران
 به آید که جانرا هراسان کنیم
 برشاه برسان شیر ژیان⁸
 ز کاوس پرسید و از لشکرش
 که چون راندی اندر نشیب و فراز
 که داری بر و بازوی پهلوی
 اگر چاکری¹⁰ را خود اندر خورم
 که او پهلوانست و گرد و سوار¹¹
 پیام جهانجوی خود کامه را
 سر سرکشان در کنار آورد
 دژم گشت و اندر¹³ شکفتی بماند
 چه باید همی خیره این گفت و گوی¹⁵

پرسید پرسیدنی چون پلنگ
 بیفشارد چنگ² سرافراز پیل
 به پیچید و اندیشه زو⁴ دور داشت
 بیفشارد چنگ کلاهور سخت
 کلاهور با دست آویخته⁵
 بیاورد و بنمود و با شاه گفت
 ترا آشتی بهتر آید ز جنگ
 ترا با چنین پهلوان تاو نیست
 پذیریم از⁷ شهر ماندردان
 چنین رنج دشوار آسان کنیم
 تهنمتن بیامد هم اندر زمان
 نگه کرد و بنشانند اندر خورش
 سخنی راند از راه و رنج دراز
 ازانپس بدو گفت رستم توی
 چنین داد پاسخ که من چاکرم⁹
 کجا او بود من نیایم بکار
 بدو داد پس نامور نامها
 بگفت آنک¹² شمشیر بار آورد
 چو پیغام بشنید و نامه بخواند
 برستم چنین گفت کین جستجوی¹⁴

720

725

730

735

اندیشه⁴ - VI - چنگش³ - I, IV, VI - دست² - VI - وانگه¹ - I, IV, VI

پیل ژیان - VI; پیل دمان - I, IV⁸ بر - I, IV, VI⁷ تن - IV⁶ آمیخته - VI⁵

Л - доб.:

چو سالار ماندردانش بدید * نوازید و بنشانندش چون سزید

دوب. - IV¹¹ کهنتری - VI¹⁰ کهنترم - VI⁹

چو من صد هزاران بر گرز اوی * نیاید چو پیدا شود برز اوی

جست و جوی - I, VI¹⁵ گفت و گوی - I, VI¹⁴ دروی - IV¹³ آنچه - I, VI¹²

- 700 چو بـشـنـمـید سالار مازندران
بـفـرمـودشـان تا خـمـیره² شـدند
چو چشم تـهـمتـن بدیشـان رسید
بکند و چو ژوپین بکف بر گرفت
بـیـنـداخت چون نزد ایشان رسید
یکی دست بگرفت و بفشاردش
705 بـخـنـدید ازو⁷ رستم پیلتن
بدان خنده اندر⁸ بیفشارد چنگ
بشده هوش¹¹ از آن مرد رزم¹² آزمای
یکی شد بر شاه مازندران
سواری که نامش کلاهور بود
710 بسان پلنگ زیان بد بغوی
پذیره شدن را فرا پیش¹⁸ خواند
بدو گفت پیش فرستاده شو²⁰
چنان کن که گردد رخس پر ز شرم
بیامد کلاهور چون نره شیر
715

تـبـیـره³ IV - نـدیره - VI; پـذیره² I, IV - دیوان - IV; لشکر - I, VI;
نکس اندر جهان این شگفتی ندید - ⁶ ل; ز مردم - VI⁵ کهن سال - IV⁴ خمیره - VI
T - доб. б.: بـره بر درختی دگر برگزید - I

کـسـی از بـزرگان مازندران * کجا او بدی پیش رو بر سران
خیره اندر - IV⁸ ازان - VI⁷ ثم جاء واحد من فرسانهم و قبض علی ید رستم - B
I - доб. б.: ¹⁰ ل - پی - IV⁹

همان استخوانهای آزرده گشت * رخ ارفوانیش چون زرده گشت
IV - доб. б.:¹³ چنگ - IV; زور - I, VI¹² زور - I, VI¹¹

چو لشکر بدیدند کردار اوی * بخیره بماندند در کار اوی
همیچ - I, IV, VI¹⁷ رزم - VI¹⁶ او. - IV¹⁵ ب. 711. - IV¹⁴ ب. стоит после б.
بر خویش - I, IV, VI¹⁸ رو - I, IV, VI²⁰ رساند - I¹⁹ جهان پهلوان - IV; جهانجوی مرد - I, VI²²

کزین ننگ بگذارم این انجمن
 بپیشی شهنشاه کهتر نواز²
 سخن برگشایم چو تیغ⁴ از نیام
 پیامی بکردار غرنده مییغ
 بگفتار خون اندر آرم بجوی
 که از تو فروزد⁵ نگیب و کلاه
 بهر کینه گه بر⁶ سرافراز شیر
 سر خامه را کرد پیکان تیر
 نه خوب آید از مردم هوشیار⁸
 بفرمان گرایبی بسان رهی
 ز دریا بدریا سپه برکشم
 دهد کرگسانرا بمغزت نوید

چنین گفت کاوس با¹ پیلتن
 چو بشنید رستم چنین گفت باز
 مرا برد باید بر³ او پیام
 یکی نامه باید چو برنده تیغ
 شوم چون فرستاده نزد اوی
 بپاسخ چنین گفت کاوس شاه
 پیمبر تویی هم تو پیل دلیر
 بفرمود تا رفت پیشش دبیر
 چنین گفت کین گفتن⁷ نا بکار
 اگر سر کنی زین فزونی تهی
 وگر نه بجنگ تو لشکر کشم
 روان بداندیش دیو سپید

685

690

۱۴

جهانجوی رستم بپیمود راه⁹
 چو آمد بنزدیک ماندردان¹¹
 فرستادن¹² نامه افگنید پی¹³
 کمندی بفتراک بر شست خم
 یکی ژنده پیلست گویی بتن

چو نامه بهر اندر آورد شاه
 بزین اندر افگند گرز گران¹⁰
 بشاه آگهی شد که کاوس کی
 فرستاده چون هژبر دژم
 بزیر اندرون¹⁴ باره گامزن

695

¹ I, IV, VI-را ² I, IV, VI - б. оп.; IV-доб.:

چو بشنید رستم برآشفت ازوی * بفرهاد بنهاد از خشم روی
 کجاشد دل و مردی و رای تو * بماندی چنین سست بر پای تو
 چه باشند دیوان ماندردان * که ترسند گشتی چنین سرگران
 فراز از- VI: فرزد- I, IV, VI⁵ که من برکشم تیغ تیز- I, IV, VI⁴ سوی- I, IV, VI³
 نیا- VI¹⁰ VI-б. оп.⁹ شهریار- IV⁸ گفته- VI⁷ چون- I, IV⁶ تو دارد
 اندرش- IV¹⁴ VI-б. оп.¹³ فرستاده و- IV¹² اهریمن- VI¹¹

که شد کشته² پو³لاد غندی و بید
 دو دیده بخون دل اندر نشاند⁴

غمی گشت از¹ ارزنگ و دیو سپید
 چو آن نامه شاه یکسر بخواند 670

۱۳

که گر آب دریا بود نیز می⁵
 هزاران هزارم فزون لشکرست
 نماند بسنگ اندرون رنگ و بوی⁸
 در آرم شمارا سر از خواب خوش¹⁰
 که در بارگاه تو یک پیل نیست
 بلندی ندانند باز از مغاک
 بلندی و تندی و کندآوری
 عنان¹² سوی سالار ایران شتافت
 همه پرده رازها بر درید
 نه رای بلندش بزیر¹³ اندرست
 جهان پیش چشمش نیرزد به چیز
 همه گفت فرهاد با او براند¹⁴

چنین داد پاسخ بکاوس کی
 مرا بارگه⁶ زان تو برترست
 بهر سو⁷ که بنهند بر جنگ روی
 پیارم کنون⁹ لشکری شپرفش
 ز پیلان جنگی هزار و دوست 675
 از ایران بر آرم یکی تیره خاک
 چو بشنید فرهاد ازو داوری
 بکوشید¹¹ تا پاسخ نامه یافت
 پیامد بگفت آنچه دید و شنید
 چنین گفت کو ز آسمان بر ترست 680
 ز گفتار من سر به پیچید نیز
 جهاندار مر پهلوانرا بخواند

1 I, IV - فشاند - IV 2 I - خسته 3 Л, I, VI - اولاد 4 IV - فشاند 5 I, IV -
 IV - که در جام شیراست بی آب و می VI - که در جام تیر است بی آب و می
 6 IV - نماند نه سنگ و نه رنگ و نه بوی - I, VI 7 I, IV, VI - بهر جا 8 I, VI -
 9 I, VI - لم یبقوا حجراً و لامدراً - B - نماند گل و سنگ را رنگ و بوی - IV -
 IV - برت - 10 IV - доб.: 11

مرا همچو دیو سپید و چو بید * بود صد هزاران سیاه و سپید
 چو سنجه سوام دو صد دیو هست * که در جنگ گیرند مه را بدست
 11 I, IV, VI - بدین - 12 VI - روان 13 I, IV, VI - بدین - 14 I, IV, VI -
 6. оп.

بیر سوی¹ آن دیو جستنه ز بند
 زمین را بموسید و نامه ببرد
 سواران بولادخایان³ بدند
 لقبشان چنین بود بسپار سال
 هم آنجا دلیران و کنداوران
 فرستاده باهش آمد ز راه
 دلیران و شیران مازندران
 از ایشان هنر خواست کاید پدید⁶
 جدا کرد نتوان⁸ ز دیوانگی
 سر هوشمندان بچنگ آورد
 سخنشان⁹ ذرفت ایچ بر¹⁰ آرزوی
 پی و استخوانها بیازاردش
 نیامد پرو رنج بسپار و درد¹³
 ز کاوس¹⁴ پرسید وز رنج راه¹⁵
 می و مشک انداخته¹⁷ پر حریر
 پر از خون شدش دیده¹⁸ دل پر غریو
 شب آید بود گاه آرام و خواب
 نخواهد شدن نام¹⁹ او ناپدید

بدو گفت کین نامه پند مند
 چو از شاه بشنید فرهاد گردد
 بشهری کجا سست پایان² بدند
 هم آنکس که بودند⁴ پا از دوال
 بدان شهر بد شاه مازندران
 چو بشنید کز نزد کاوس شاه
 پذیره شدن را سپاه گران
 ز لشکر یکایک همه⁵ برگزید
 چنین گفت کامروز فرزاندگی⁷
 همه راه و رسم پلنگ آویند
 پذیره شدندش پراز چین بروی
 یکی دست بگیرفت و بفشاردش
 نگشت ایچ¹¹ فرهاد را روی زرد¹²
 ببردند فرهاد را نزد شاه
 پس آن نامه بنهاد پیش دبیر¹⁶
 چو آگه شد از رستم و کار دیو
 بدل گفت پنهان شود آفتاب
 ز رستم نخواهد جهان آرمید

655

660

665

دلیران خنجر - 3 Л, IV; دوال پای - Б; نرم پایان - T; گرگساران - 2 Л; نزد - 1 I, VI; کسانی که بودند - IV, VI; کسی را که بینی دو - 4 I; گذاران
 ثنی چندرا - 5 IV; IV - доб.:

هرآنکس که نیرو و را یار شد * دل او به پیروی گرفتار شد
 11 VI از - 10 I, IV; سخنها - 9 I, IV, VI; پاید - 8 I, IV, VI; مردانگی - 7 I, IV, VI
 VI - رنج بیداد و درد - IV; رنگ و قندی بزوی - 13 I; زرد روی - 12 I; آنچه
 وزیر - 16 VI; پرسیدش از راه و از گاه شاه - 15 I; ز کارش به - 14 IV; رنگ قندی ز درد
 چشم و - 18 I, IV, VI; بد بیخته - T; بد آخته - VI; بد باخته - IV; بد ساخته - 17 I
 19 I, VI; جان

کنند دلش بی‌بیدار و مغزش گران
ببزرگان که بودند با او هم‌مال
برافروختن جان تار یک اوی²

شود نبرد سالار مازندران
بیران کار خشنود شد پور زال
فرستاد نامه نزدیک¹ اوی²

۱۲

بدو اندرون چنند³ بیم و امید
پدید آورد اندرو زشت و خوب
کزو دید پیدا بگیتی هنر
درشتی و تنیدی و مهر آفرید
خداوند گردنده خورشید⁴ و ماه
ز هر کس نیابی بجز⁵ آفرین
ز چرخ بلند آیدت سر ز نش
ز فرمان او کی گذر باشدی
ز دیو و ز جادو برآورد کرد
روان و خرد پادشاه⁹ آموزگار
بدین بازگاه¹⁰ آی چون که تیران
بده زود بر کام ما باز¹³ ساو
مگر زین نشان راه بگشایدت¹⁴
ذلت کرد باید زجان نا امید
گراینده¹⁵ تیغ¹⁶ پولاد را
ز بی کاری و رنج بی بهر بود¹⁷

۶۳۵ یکی نامه بر حریر سپید
دبیر خردمند بنوشست خوب
تخت آفرین کرد بر دادگر
خرد داد و گردان سپهر آفرید
بندیک و بید داد مان دستگاه
۶۴۰ اگر دادگر باشی و پاک دین
و اگر بددششان⁶ باشی و بدکنش
جهاندار اگر دادگر باشدی
سزای تو دیدی⁷ که یزدان چه کرد
کنون گر شوی⁸ آگه از روزگار
همانجا بمان تاج مازندران
۶۴۵ که¹¹ با چنگ رستم نداری¹² تاو
و گر گاه مازندران بآیدت
و گرنه چو از تنگ و دیو سپید
بخواند آن زمان شاه فرهاد را
۶۵۰ گزین بزرگان آن شهر بود

خشتم - IV; جنگ و - I, VI; شاه - VI; فرستادن نامه نزدیک - I, IV, VI;
کهن - IV; بیدان بین - I; بد نهان - I, IV; جز از - I, IV; گردنده مهر - IV;
نداری - I, IV, VI; چو - VI; جایگه - VI; بودت - I, IV, VI; شدی - VI;
نشان - I, IV, VI; 666, 667, 668, I; داج با کام و فنا کام - VI; داج با کام و با کام - IV;
و کان من وجوه الملوك و اعيا نهم - B; 6. II, I; گزوز - I, IV; گذارنده¹⁷

610 ازان پس اگر خاک را¹ بسپرم
 رسید آنگهی نزد کاوس کی²
 چنمین گفت کای شاه دانش پذیر
 دریدم جگر گاه دیو سپید
 ز پهلوش بیرون کشیدم جگر
 615 برو آفرین کرد کاوس شاه
 بران مام کو چون تو فرزند زاد
 مرا⁶ بخت ازین هر دو فرخترست
 برستم چنمین گفت کاوس کی
 بچشم من اندر چکان خون اوی
 620 بچشمش چو اندر کشیدند خون
 نهادند زیر اندرش تخت عاج
 نشست از بر تخت مازندران
 چو طوس و فریمرز و گودرز و گیو
 برین گونه یک هفته با رود و می
 625 بهستم نشستند بر زین همه
 همه برکشیدند گرز گران
 برفتند یکسر بفرمان کی
 ز شمشیر تیز آتش افروختند
 بلشکر چنمین گفت کاوس شاه
 چنان چون سزا بُد بدیشان رسید
 630 بیاید یکی مرد با هوش و سنگ

و گرنه ز پیمان تو نگذرم
 یل پهلوا فروز³ فرخنده پی⁴
 بمرگ بداندیش رامش پذیر
 ندارد بدو شاه ازین پس امید
 چه فرمان دهد شاه پیروزگر
 که بی تو مهزادان نگیمن و کلاه⁵
 نشاید جز از آفرین کرد یاد
 که پیل هژدرا فگنم⁷ که ترست
 که ای گرد و فرزانه نیک پی
 مگر باز بینم ترا نیز روی⁸
 شد آن دیده تیره خورشید گون⁹
 بیاویختند از بر عاج تاج
 ابا رستم و نامور مهتران¹⁰
 چو رهام و گرگین و فرهاد¹¹ نیو
 همی رامش آراست کاوس کی
 جهانجوی و گردنکشان و رمه
 پراگنده در شهر مازندران¹²
 چو آتش که برخیزد از خشک نی
 همه شهر یکسر همی سوختند
 که اکنون مکافات کرده گناه
 ز کشتن کنون دست بیاید¹³ کشید
 کجا¹⁴ باز داند شتاب از درنگ

گو پهلوان شهیر - I, VI, 3 شاه - I, 2 مرگ را - I, 1
 کرا - IV, 6 کلاه و سپاه - I, IV, VI, 5 جهان پهلوان رستم نیکپی - IV, 4 پوینده راه - I, 4
 شد آن تیرگی پاک با خون برون - I, IV, 9 I, IV, VI, 66, 618, 619 on. 8 آورم - I, 7
 سر بیاید - I, IV, VI, 13 VI, 6, 12 off. 12 بهرام - I, IV, VI, 11 پهلوان - VI, 10 مهتران - I, 10
 که تا - IV, 14

بریده پی¹ و پوست یابم رها
 نه بپینند نیزم دمازندان³
 همی داد دلرا بدینسان نوید⁴
 بکوشید بسپار با درد و کین⁵
 بگردن برآورد و افگند زیر⁶
 جگرش از تن تیره بیرون کشید
 جهان همچو⁸ دریای خون گشته بود
 بفتراک بردست پیچان⁹ کمند
 سوی شاه کاوسی بنهاد سر
 جهانی¹¹ بتیغ¹² آوریدی بزیر
 بزیر کمند تو بد گردنم¹³
 همی باز خواهد امیدم نوید
 که شیر ژبانی و کی منظری¹⁵
 سپارم ترا از کران تا کران
 دمازندان سرفرازی دهم¹⁶
 که هم با دشیم است و هم با فراز
 بباید ربودن فگندن بچاه
 بیفگند بباید بخنجر هزار¹⁸

گرایدونک از چنگ این ازدها
 نه کهنتر نه پرتزمنش مهتران²
 همی گفت ازین گونه دیو سپید
 تهمتن بنیروی جان آفرین
 بزد دست و برداشتش نره شیر
 فروبرد خنجر دلش بردرید
 همه غار یکسر پراز کشته⁷ بود
 پیامد ز اولاد بگشاد بند
 باولاد داد آن کشیده¹⁰ جگر
 بدو گفت اولاد کای نره شیر
 نشانهای بند تو دارد تنم
 بچیزی که دادی دل را امید¹⁴
 به پیمان شکستن نه اندرخوری
 بدو گفت رستم که مازندان
 ترا زین سپس بی نیازی دهم
 یکی کار پیشست و رنج¹⁷ دراز
 همی شاه مازندان را ز گاه
 سر دیو جادو هزاران هزار

595

600

605

ز نام آوران—VI³ نه مهتر نه کهنتر ز مازندان—I, VI² دریده بدو—VI¹

⁴ I, IV, VI—б. оп. ⁵ I, IV, VI—б. оп.; Л—на полях другим почерком доб.:

بگیتی که بیند چنین یک سوار * که در رزم دیوان کنند کارزار
⁶ I, IV—доб.:

زدش بر زمین همچو شیر زبان * چنان کز تن وی برون شد روان
 VI—доб. вариант этого же бейта. ⁷ I, IV, VI—تن کشته ⁸ IV—چو ⁹ I, VI—
 بتیغ آوریدی—VI¹² جهانرا—I, VI¹¹ فسرده—IV¹⁰ تازان—IV: بست آن کیانی
 نوید—IV¹⁴ ل—б. оп. ¹⁵ ل—б. оп. ¹³ IV, VI—بشکنم ¹⁶ I—ب. оп. ¹⁷ I—رنجی
 و لا یلیق بمثلک نقض العهد و اخلاف الوعد ¹⁸ I, IV, VI—б. оп. ¹⁸ I, VI—زبان; IV—زکار

بغم کمند آنگهی برنشست
 بغزید چون رعد و برگفت نام
 سرازرا سر از تن³ همی دور کرد⁴
 نجستند با او یکی نام و ننگ
 با آورد با او نیاویختند⁵
 بیامد بکردار تابنده شید
 تن دیو از تیرگی⁷ ناپدید⁸
 نمد جای دیدار و راه گریخ¹⁰
 زمانای بران جایگه آرمید¹¹
 دران جای¹² تار یک لغتی¹³ بجست
 سراسر شده غار از و ناپدید
 جهان پر ز پهنای و بالای اوی
 از آهنش¹⁵ ساعد ز آهن کلاه
 بترسید کامد بتنگی¹⁶ نشیب
 یکی تیغ تیزش بزد بر میان
 بینداخت یکران¹⁹ و یک پای اوی
 چو پیل سرافراز و شیر²⁰ دژم
 همی گل شد از خون سراسر زمین
 بماند بمن²⁴ زنده ام جاودان
 که از جان شیرین شدم ناممید

سراپنای اولاد برهم ببست¹
 پر آهیخت جنگی² نهنگ از نیام
 میان سپاه اندر آمد چو گورد
 نه استاد کس پیش او در جنگ
 رهش باز دادند و بگریختند
 وزانچایگه سوی دیو سپید
 بکردار دوزخ یکی غار⁶ دید
 زمانای همی بود در جنگ تیغ⁹
 ازان تیره گی جای دیده ندید
 چو مژگان بمالید و دیده بشست
 بتاریکی اندر یکی کوه دید
 برنگ شمه روی و چون شیر موی¹⁴
 سوی رستم آمد چو کوهی سپاه
 ازو شد دل پیلتن پر نهیب
 بر آشفت برسان پیل¹⁷ ژیان
 ز نیروی¹⁸ رستم ز بالای اوی
 بریده بر آویخت با او بهم
 همی پوست²¹ کند²² این از آن ازین
 بدل گفت رستم گر²³ امروز جان
 همیدون بدل گفت دیو سپید

575

580

585

590

1 I, IV— با تن ببست—VI؛ اولاد را کرد بست I, IV—
 چاه IV, VI—6. on. I, IV, VI—6. on. 4 VI—66, 573, 574 on. 5 سر از تن بجنجر—IV, VI—
 11 I, IV, 10 IV— گریز— 9 IV— جنگ تیز— 8 I—6. on. 7 سراسر شده غار ازو—IV—
 13 I— غار— I, IV, VI—12 فجحت الظلمة نظره فمسح بالماء عینه—B; 6. on. VI—
 16 IV— ز پولاد—IV—15 موی و چون شیر روی—I, VI—14 چندی—IV, VI—جائی
 پیل سرافراز—I—20 یک دست—IV—19 بیالای—I—V؛ پیه نیروی—I, VI—18 شیر—I, IV, VI—17
 همی—VI—24 که—I؛ اگر بامن—VI—23 همی زور کرد—VI—22 گوشت—I—21 و شیری

بغون دل و مغز دیو سپید
 که چون خون اورا بسان سرشک
 شود تیرگی پاک با خون برون
 از انجایگه رفتن آغاز کرد
 که⁴ من کردم آهنگ دیو سپید⁵
 فراوان بگرداندرش لشکرست
 شما دیر مانید خوار و دژم
 دهد مرا اختر نیک¹¹ زور
 بیمار آید آن خسروانی درخت

پزشکان به¹ درمانش² کردند امید
 چنین گفت فرزانه مردی پزشک
 چکانی سه قطره بچشم اندرون
 گو پیلتن جنگ³ را ساز کرد
 بایرانیمان گفت بیدار بید
 یکی⁶ پیل⁷ جنگی و چاره گرسست
 گرایدونک پشت من آرد⁸ بجم
 و گر⁹ یار باشد خداوند هور¹⁰
 همان¹² بوم ویر باز یابید¹³ و تخت

۱۱

بیماد پر از کینه و جنگ سر¹⁴
 بران نره دیوان گشته گروه
 بگرد اندرون لشکر دیو دید
 همه بر ره راستی دیدمت
 مرا راه بنمای و بگشای راز
 شود گرم و¹⁷ دیو اندر آید بخواب
 کنون یک زمان کرد باید درنگ
 جزاز جادوان¹⁸ پاسمان اندکی
 اگر یار باشدت پیروز گر
 بدان تا برآمد²¹ بلند آفتاب

وز انجایگه تنگ بسته کمر
 چو رخس اندر آمد بران هفت کوه
 بنزدیک غار بی بن¹⁵ رسید
 باولاد گفت آنچه پرسیدمت
 کنون¹⁶ چون گه رفتن آمد فرار
 بدو گفت اولاد چون آفتاب
 بر ایشان تو پیروز باشی بچنگ
 ز دیوان نیمی نشسته یکی
 بدانگه¹⁹ تو پیروز باشی مگر
 نکرد ایچ²⁰ رستم برفتن شتاب

¹ که—II ² که دیدند—I, VI ³ رزم—IV ⁴ چو—I ⁵ VI—66. 554, 555, 556, 557 оп.
⁶ I, VI—که او ⁷ دیو—IV ⁸ آید—VI ⁹ گرم—IV ¹⁰ زور—I ¹¹ سعد—IV ¹² I,
 IV, VI—همه ¹³ یابیم—I ¹⁴ T—доб.:

ابا خوبیشتن برادر اولادرا * همی راند مر رخس چون بادرا
 و کب معه اولاد یتقدمه و یدله علی الطریق B—
¹⁵ I, VI—بیماد چو نزدیک غارش ¹⁶ I, VI—چنان ¹⁷ I, IV, VI—و оп. ¹⁸ I—جادو و—
¹⁹ VI—برایشان ²⁰ VI—آنچه ²¹ I, IV—بر آید

کجا کرد با شاه ترکان نبرد¹
 یل² دانش افروز پرخاشجوی³
 همه سرفرازان شدند انجمن
 بپرسیدش از رنجهای دراز⁶
 ز زالش بپرسید⁷ و از رنج راه
 همی رخسار را کرد باید روان¹⁰
 کز ارزنگ شد روی گپتی تھی
 همه نره دیوان شوند انجمن
 ز دیوان جهان پر ز لشکر شود
 برنج¹³ اندرآور تن و تیغ و تیر
 سر جادوان اندر آری بگاک
 ز دیوان بهر جای کرده¹⁶ گروه
 چنان چون شنیدم پر از بیم¹⁸ و پاک
 همه رزم را ساخته چون پلنگ
 کزویند لشکر به بیم و امید
 که اویست سالار و پشت سپاه
 مرا چشم در تیرگی خیره شد²¹

بگاہ قباد این خروشنش نکرد
 بیامد هم اندر زمان پیش او
 بنزدیک⁴ کاوس شد پیلتن
 غریوید بسیمار⁵ و بردش نماز
 گرفتش به آغوش کاوس شاه
 بدو⁸ گفت پنهان ازین جادوان⁹
 چو آید بدیو سپید آگهی
 که نزدیک¹¹ کاوس شد پیلتن¹²
 همه رنجهای تو بی بر شود
 تو اکنون ره خانۀ دیو گیر
 مگر یار باشدت یزدان¹⁴ پاک
 گذر کرد باید بر¹⁵ هفت کوه
 یکی غار پیش آیدت هولناک¹⁷
 گذارت بران¹⁹ نره دیوان جنگ
 بغار اندرون گاه دیو سپید
 توانی²⁰ مگر کردن اورا تپاه
 سپهرا ز غم چشمها تیره شد

چو نزدیک⁴ I, IV, VI—обратный порядок мисра. یکی² VI— I, I, VI— б. оп.

ورا⁸ IV— بپرسیدش از زال [حال—VI] و⁷ I, VI— فر اوان غریوید⁵ IV—

از ایدر دمان⁹ I, VI— نپهان¹⁰ I—доб.:

بگیری ز پنهان ره دیو تند * مگر گردد آن تیزچنگال کند
 مگر باز روشن شود این دو چشم * بترسم همی زان بد زشت چشم
 I, IV, VI— بزدیک¹² VI— زکینه به پیچد بر خوبشتن¹³ IV, VI— بجزدیک¹⁴ I, IV,

IV— جگروها¹⁶ I, I, VI— ابر¹⁵ VI— بایدت کرد از¹⁵ I, IV— باشد جهاندار¹⁷ VI—
 گذارش پر از¹⁹ I— من از ترس¹⁸ I, VI— ترس¹⁷ IV— سمنناک¹⁷ IV— جای گشته
 VI— метр нарушен— تو توانی²⁰ VI— تو دانی²⁰ I— گذارش پر²¹ IV—доб.:

مرا و ترا بیم ازویست و بس * چو او کشته شد نیست بیمی ز کس
 که او کرد مارا چندی بی بها * برانست کزایدن نیابم رها
 به نیست و بخست این سپاه مرا * سیمه کرد خورشید و ماه مرا

چو خورشید تابنده بنمود روی
 بغم¹ کمندش در آویخت سخت
 همی رفت² یکدل پر از کیمیا

بغفت آنزمان رستم جنگجوی
 به پیچید اولاد را بر درخت
 بزین اندر افگند گرز نیما

۱۰

خوی آلوده بمرزبان در برش
 چو آمد بر لشکر نامجوی³
 تو گفستی بدرید⁴ دریا و کوه⁵
 چو آمد بگوش اندرش آن⁸ غریب
 پیامد بر وی چو آزرگشسپ
 سر از تن بکنندش بکردار شیر
 بینداخت ز آنسو که بود انجمن
 بدرید شان دل ز چنگال اوی
 پدر بر پسر بر همی راه جست
 بپردخت یکباره زان¹⁰ انجمن
 پیامد دمان تا بکوه اسپروز
 نشستند زیر درختی بلند
 بشهری کجا بود کاوس شاه
 پیاده دوان پییش او راهجوی
 خروشی بر آورد چون رعد رخس¹³
 که بر ما¹⁴ سر آمد بد روزگار
 روان و دلم تازه شد زان خروش

یکی مغفری خسروی بر سرش
 به ارژنگ سالار بنهاد روی
 یکی نعره زد در میان گروه
 برون آمد⁶ از خیمه⁷ ارژنگ دیو
 چو رستم بدیدش بر⁹ انگیخت اسپ
 سر و گوش بگرفت و یالش دلیر
 پر از خون سر دیو کنده ز تن
 چو دیوان بدیدند گوپال اوی
 نکردند یاد بر و بوم و رست
 بر آهیخت شمشیر کین پیلتن
 چو در گشت پیروز¹¹ گیتی فروز
 ز اولاد بگشاد خم¹² کمند
 قهقهه تن ز اولاد پرسید راه
 چو بشنید ازو تیز بنهاد روی
 چو آمد بشهر اندرون تاجبخش
 بایرانیمان گفت بس شهریار
 خروشی بدن رخشم آه بد گوش

520

525

530

535

5 VI- بدرند I- 4 جنگجوی I, IV, VI- 3 گفت VI- 2 بنمد IV- زبند I, VI- 1
 IV, VI- از انسان بگوشش I- 8 ناگاه VI- 7 جست I, IV, VI- 6 ب. старт после б. 519.
 I- 11 دیوان از ان VI- زپرداخت از دیو آن I- 10 ورا دید I, VI- 9 از انسو بگوشش
 T-доб.: 13 پیچان IV- 12 پیروز و

چو بشنید کاوس آواز اوی * بدانست انجمن و آغاز اوی
 منارا IV, VI- 14 و سمع کیکاوس صوته و عرف بذلک قدوم رستم B-

همه نرّه دیوان بفرمان اوی²
 چو فرسنگ سپیصد کشیده سرای⁴
 رهی زشت و فرسنگهای گران
 همانا که هستند سپیصد هزار⁶
 کزیشان بشهر اندرون جای نیست
 بسایدت سوهان⁷ آهرمنی
 نمیننی ازیشان یکی را دژم
 بدو گفت اگر با منی راه جوی
 چه⁹ آید بران نامدار انجمن
 بخت¹⁰ و بشمشیر تیز¹¹ و هنر¹²
 بچنگ¹⁴ اندرون زخم گوپال من
 عنانرا¹⁵ ندانند باز از رکیب
 مرا¹⁶ راه بنمای و بردار پی
 همی راند¹⁷ تا پیش کوه اسپروز
 ز دیوان¹⁸ جادو بدو بد رسید
 خروش آمد از دشت و بانگ جلب¹⁹
 بهرجای شمعی همی سوختند²⁰
 که آتش برآمد همی چپ و راست²¹
 که از²² شب دو بهره زیارند خفت²³
 که هزمان²⁴ برآید²⁵ خروش²⁶ و غریو

کنارنگ دیوی نگهدار¹ اوی
 وزان روی بزگوش³ تا نرم پای
 ز بزگوش تا شاه⁵ ماندردان
 پراگنده در پادشاهی سوار
 ز پیلان جنگی هزار و دویست
 نتابی تو تنها و گر ز آهنی
 چنان لشکری با⁸ سلیج و درم
 بخندید رستم ز گفتار اوی
 بمیننی کزین یک تن پیلتن
 بنیروی یزدان پیروزگر
 چو بینند تاو¹³ بر و یال من
 بدرد پی و پوستشان از نهیب
 ازان سو کجا هست کاوسی کی
 نیاسود تیره شب و پاک روز
 بدانجا که کاوسی لشکر کشید
 چو یک نیمه بگذشت از تیره شب
 بماندردان آتش افروختند
 تهمتن باولاد گفت آن کجاست
 در شهر ماندردان است گفت
 بدانجایگه باشد ارژنگ دیو

500

505

510

515

بپای - IV, VI - زجای - I -⁴ سنگسار - IV -³ پرخاش جوی - Л -² نگهبان - I, IV -¹
 بسائی بسوهان - I, IV, VI -⁷ هستش هزاران هزار - I, IV, VI -⁶ شهر - I, VI -⁵
 تبر - VI -¹² شیر - I -¹¹ بخت - IV -¹⁰ بد - VI -⁹ لشکر با - IV -⁸ لشکری پر - Л -⁸
 کنون - I, VI -¹⁶ عنانها - I, IV, VI -¹⁵ پای - VI -¹⁴ یال - I, IV -¹⁴ پای و - I, IV, VI -¹³
 چپ - IV -²⁴ برافروختند - VI -²⁰ شغب - IV -¹⁹ ز دیووز - I, VI -¹⁸ رفت - IV -¹⁷
 Л - доб.:²³ در - I -²² و دست راست

سپهبد چو کولاد و ارژنگ و پید * همه پهلووانان دیو سپهبد
 درختی که دارد سر اندر سحاب * ستاده رده برکشیده طناب
 غرنگ - I, VI -²⁶ برآرد - IV -²⁵ هر دم - IV -²⁴

نمایایی و پیمدا کنی راستی
 من این تخت و این تاج و گرز گران
 تو باشی برین بوم و بر شهریار
 بدو گفت اولاد دلرا² ز خشم
 تن من مپرداز خیره ز جان³
 ترا خانه بید و⁵ دیو سپید
 بجایی که بستست کاوس شاه
 از ایدر⁸ بنزدیک کاوس کی
 وزانجا سوی دیو فرسنگ صد
 میان دو صد¹³ چاهساری شگفت
 میان دو کوهست این¹⁴ هول جای
 ز دیوان جنگی ده و دو هزار
 چو پولاد¹⁷ غندی سپهدار اوی
 یکی کوه یابی مرورا²⁰ بتین
 ترا با چنین یال و دست و عنان
 چنین برز و بنالا و²² این کارکرد
 کزو²⁴ بگذری سنگلاخست و دشت
 چو زو²⁶ بگذری رود آبست پیش

نمایایی و پیمدا کنی راستی
 من این تخت و این تاج و گرز گران
 تو باشی برین بوم و بر شهریار
 بدو گفت اولاد دلرا² ز خشم
 تن من مپرداز خیره ز جان³
 ترا خانه بید و⁵ دیو سپید
 بجایی که بستست کاوس شاه
 از ایدر⁸ بنزدیک کاوس کی
 وزانجا سوی دیو فرسنگ صد
 میان دو صد¹³ چاهساری شگفت
 میان دو کوهست این¹⁴ هول جای
 ز دیوان جنگی ده و دو هزار
 چو پولاد¹⁷ غندی سپهدار اوی
 یکی کوه یابی مرورا²⁰ بتین
 ترا با چنین یال و دست و عنان
 چنین برز و بنالا و²² این کارکرد
 کزو²⁴ بگذری سنگلاخست و دشت
 چو زو²⁶ بگذری رود آبست پیش

پرسی نشان— I, IV, VI—⁴ چنان VI—³ مغزت— I, IV, VI—² پداد— I, IV, VI—¹
 نمایم— I, VI—⁷ б. оп. I, VI—⁶ نمایم همان هرچه داری امید— IV—⁵ خانه و جای— IV—⁵
 فرسنگ فرخنده— I, VI—¹⁰ предпочтительнее. — بخشنده— T—⁹ کنون تا— I, IV, VI—⁸
 IV—¹⁴ صف— I, IV, VI—¹³ و— I—¹² دشخوار— IV—¹² در آید— IV—¹¹ б. оп. IV—¹¹ پی
 کوهسار— I, VI—¹⁶ آسمان پر— IV—¹⁵ نمایم بران آسمانش— I, VI—¹⁵ در— I, VI—¹⁵ پر
 T—¹⁹ доб.: چو بید و چو— IV—¹⁸ چو بیدار— I, VI—¹⁸ اولاد— VI—¹⁷ ل, I—¹⁷
 سر نزه دیوان چو دیو سپید * کزو کوه لزران بود همچو پید
 پیکار کرد— I, VI—²³ و— I—²² ل—²² و—²¹ I, VI—²¹ گران—²⁰ مرورا یکی کوه یابی— VI—²⁰
 وزو— VI—²⁶ اگر— I—²⁶ بر— I, IV—²⁵ کزین— IV—²⁴

- 460 چنین گفت رستم که نام من ابر
همه نیزه و تیغ بار آورد²
بگوش تو گر نام من بگذرد
نیامد بگوشت بهر⁵ انجمن
هران مام کو چون تو زاید پسر
تو با این سپه پیش من راندهای⁷
- 465 نهنگ بلا بر کشید از نیام
چو شیر اندر آمد میان بره¹¹
بیک زخم دودو سر افگند خوار¹³
سراذرا ز زخمش بغاک¹⁵ آورید
در و دشت شد پر ز گرد سوار
- 470 همی گشت¹⁸ رستم چو پیل دژم
به اولاد چون رخش نزدیک شد
پیفگند رستم کمند دراز
از اسب اندر آمد دو دستش ببست
بدو گفت اگر راست گویی سخن
- 475 نمایی مرا جای دیو سپید
بجایی که بستست کاوس کی²⁶
- اگر ابر باشد بزور¹ هژبر
سراذرا سراندر کنار آورد²
دم و³ جان و خون و دلت بفسرد⁴
کمند و کمان گو پیلتن
کفن دوز خوانیمش ار⁶ مویه گسر
همی⁸ گوز بر گنبد افشاندهای⁹
بیاوردخت از پیش زین¹⁰ خم بخام
همه رزمگه شد ز کشته خره¹²
همی یافت از تن بیک تن چهار¹⁴
سر سرگشان زیر پی گسترید¹⁶
پراگنده گشتند بر کوه¹⁷ و غار
کمندی بمازو درون¹⁹ شصت خم
بکردار شب²⁰ روز تارینک شد
بغم²¹ اندر آمد سر سرفراز
بپیش اندر افگند و خود²² برنشست
ز کژی نه سر یابم²³ از تو²⁴ نه دین
همان جای پولاد²⁵ غندی و بید
کسی کین دیدها فگند دست پی²⁷

خون تو IV—⁴ و оп. I, VI—³ آورم VI—² اگر بر نویسد بچنگ I, IV, VI—¹
I, VI—⁹ همه VI—⁸ راندی I, VI—⁷ یا IV—⁶ و I—⁶ بهیچ IV—⁵ بفسرد
بکشت آنکه بودند گردش همه I, IV, VI—¹² رمه I, IV, VI—¹¹ چون VI—¹⁰ افشانندی
VI—¹³ I, IV, VI—¹² زتن می جدا کرد و تن بر گداز IV—¹⁴ سر سرفراز IV—¹³
VI—¹⁵ I, IV, VI—¹⁵ پشای I, IV, VI—¹⁵ VI—¹⁶ I, IV—¹⁶ برای آورید
VI—¹⁷ I, IV, VI—¹⁸ رفت I, IV, VI—¹⁹ بفتراک بر IV—¹⁹ جهاندار را VI—²⁰ کله دار را I—²⁰
I—²¹ ز راه کولاد L—²⁵ خود IV—²⁴ یابی IV—²³ افگندش IV—²² ببند I—²¹
VI—²⁶ I, IV, VI—²⁶ زجای ارژنگ و VI—²⁶ زجای ارژنگ و IV—²⁶ زجای اولاد
نمودست راه I, IV, VI—²⁷ شاه I, IV, VI—²⁶

یکی چوب زد گرم بر پای اوی
 بدو دشتوان گفت کای اهرمن
 بر رنج ناپرده برداشستی
 بجست و گرفتش یکایک دو گوش
 نگفت از بد و نیک با او³ سخن⁴
 غریوان و مانده ز رستم⁶ شکفت
 یکی نامجوی⁸ دلیر و جوان
 پر از خون بدستش گرفته⁹ دو گوش
 پلنگینه جوشن از¹¹ آهن کلاه
 و گر اژدها خفته بر جوشنست
 مرا خود به اسب و بکشته¹² نهشت
 دو گوشم بکنند و همانجا بخفت
 برون آمد از درد دل همچو دود
 ابا او ز بهر چه کردست بد¹⁵
 ابا نامداران ز بهر شکار¹⁶
 بنخچیر گه بر پی شیر دید
 بدان سو که بود¹⁹ از تهمتین نشان
 تهمتین سوی رخس بنهاد روی
 کشید و پیامد چو غرنده میغ
 چه مردی و شاه و پناه تو کیست
 ره²² نره دیوان²³ پرخاشگر

سوی رستم و رخس بنهاد روی
 چو از خواب بیدار شد پیلتن
 چرا اسب بر خرید بگذاشتی
 ز گفتار او تیز¹ شد مرد هوش
 بیفشرد و² بر کند هر دو ز بن
 سبک دشتیمان گوشرا⁵ برگرفت
 بدان مرز اولاد بد پهلوان⁷
 بشد دشتیمان پیش او با خروش
 بدو گفت مردی¹⁰ چو دیو سیاه
 همه دشت سر تا سر اهرمنست
 بر رستم که اسبش برانم ز کشت
 مرا دید برجست و¹³ یافه نگفت
 چو بشنید اولاد برگشت¹⁴ زود
 که تا بنگرد کو چه مردست خود
 همی گشت اولاد در مرغزار
 چو از دشتیمان این شکفتی¹⁷ شنید
 عنانرا بتاپید¹⁸ با سرکشان
 چو آمد بتنگ اندرون جنگجوی
 نشست از بر رخس و رخسند²⁰ تیغ
 بدو گفت اولاد نام تو چیست
 نپایست کردن برین ره²¹ گذر

440

445

450

455

¹ I, IV, VI—
² I, IV, VI—
³ I, IV, VI—
⁴ I, IV, VI—
⁵ I, IV, VI—
⁶ I, IV, VI—
⁷ I, IV, VI—
⁸ I, IV, VI—
⁹ I, IV, VI—
¹⁰ I, IV, VI—
¹¹ I, IV, VI—
¹² I, IV, VI—
¹³ I, IV, VI—
¹⁴ I, IV, VI—
¹⁵ I, IV, VI—
¹⁶ I, IV, VI—
¹⁷ I, IV, VI—
¹⁸ I, IV, VI—
¹⁹ I, IV, VI—
²⁰ I, IV, VI—
²¹ I, IV, VI—
²² I, IV, VI—
²³ I, IV, VI—

یکی گنده پیری شد اذدر کمند
 میانشی بخنجر بدو نیم کرد
 پیر آژنگ و نیرنگ و بند و گزند¹
 دل جادوان زو² پیر از بیم کرد

۹

425 وزانجا سوی راه بنههاد روی
 همی رفت پویان بجایی رسید
 شب تیره چون روی زنگی سیاه
 تو خورشید گفستی بمنند اذدرست
 عنان رخش را داد و بنههاد روی
 وزانجا سوی روشنایی رسید
 430 جهانزی پیری⁶ شده نو جوان
 همه جامه بر برش⁷ چون آب بود⁸
 برون کرد بمر بیمان از برش
 بگسترد هر دو بر¹¹ آفتاب
 435 لگام از سر رخش برداشت¹² خوار
 بپوشید چون خشک شد خود و بپیر¹⁴
 بغفت و بیاسود از رنج تن
 چو در سیمزه دید اسیرا دشتوان¹⁶

چنان چون بود مردم راهجوی³
 که اندر جهان روشنایی ندید⁴
 ستاره نه پیدا نه خورشید و⁵ ماه
 ستاره بغم کمند اذدرست
 نه افزا دید از سپاهی نه جوی
 زمین پرنیان دید و یکسر خرید
 همه سیمزه و آبهای روان
 نیازش به آسایش⁹ و خواب بود⁹
 بخوی اذرون غرقه بد¹⁰ مغفرش
 بخواب و با آسایش آمد شتاب
 رها کرد بر خرید در کشتزار¹³
 گپا کرد بستر بسان هر پیر
 هم از رخس غم بد هم از خویشتن¹⁵
 گشاده زبان سوی او شد¹⁷ دوان¹⁸

پیر از رنگ و نیرنگ و اورنگ-IV؛ سراسر پیر از بند و نیرنگ و بند-1
 IV-доб.؛ زو بند

چو شنگرف موی و تن و رو سپاه * بدیدار زشت و پلید و تپاه
 IV-доб.؛ 4 см. второе мисра б. 429. * نه افزا دید از سپاهی نه جوی-3 VI- جمله-2 VI

شب و روز هر دو بیکسان بدی * دل مردم ازوی هراسان بدی
 I, IV, VI- تنش-7 VI- سبزی-6 VI- تابنده-5 I, VI- 8 VI- شد؛ I-б: стоит перед б. 431,

پس هر دو بر-VI؛ هر هر دو بر-IV-11 شد-10 VI- آرایش-9 VI- 9 между ними-б. 427.

метр нарушен. - خود و کمر-14 VI- 13 VI-б. оп. 12 I, IV, VI-б.. оп. 15

گشاده زبان شد دمان و-17 I, VI- کشته دید رخس رادشتیمان-IV؛ دشتیمان-16 I, VI- 18 I- دزان-18

سوی وی دمان-IV

نشست از بر چشمه فرخنده پی¹
 ایامی یکی نیز³ طنبور یافت⁴
 405 تهمتن مرآذرا بمر در گرفت
 که آواره و بددششان⁶ رستم است
 همه جای جنگست میدان اوی
 همه جنگ با شیر⁹ و نر¹⁰ ازدهاست¹¹
 می و جام و دیونا¹³ گل و میگسار¹⁴
 410 همیشه بچنگ نهنگ اندراست¹⁶
 بگوش زن جادو آمد سرود
 بیماراست رخ¹⁹ را بسان بهار
 بر رستم آمد پر از²¹ رنگ و بوی
 تهمتن پیزدان نیایش گرفت
 415 که در دشت مازندران یافت خون
 ندانست²⁵ کو جادوی ریمنست
 یکی طامس می برکفش²⁶ بر نهاده
 چو آواز داد از خداوند مهربار
 روازش گمان نیایش نداشت
 420 سیه گشت چون نام یزدان شنید
 پینداخت از باد خم کمند
 پیرسید و گفتش³⁰ چه چیزی بگویی

یکی جام زر دید² پر کرده می
 بیابان چندان خازنه سور یافت⁴
 بزد رود و گفتارها بر⁵ گرفت
 که از روز⁷ شادیش بهره غم⁸ است
 بیابان و کوهست بنستان اوی
 کجا ازدها از کفش ناره است¹²
 نکردست بغششش ورا کردگار¹⁵
 و گر با پلنگان بچنگ اندراست¹⁶
 همان ناله¹⁷ رستم و زخم¹⁸ رود
 و گر چند زیما نبودش نگار²⁰
 پیرسید و بنشست نزدیک اوی
 ابر آفرینها فزایش²² گرفت²³
 می و جام با میگسار جوان²⁴
 نهفته برنگ اندر اهریمنست
 ز دادار²⁷ نیکی دهش کرد پیاد
 دگر گونه در گشت جادو بچهر²⁸
 زبانش توان ستایش نداشت
 تهمتن سبک چون درو بنگرید
 سر جادو آورد²⁹ ناگه پمند
 بدان گونه کت هست³¹ بنمای روی

5 I, بود- I, IV, VI- 4 ذعر- IV- 3 یافت- IV- 2 یاقوت- I, VI- 1 بر گردنی- I, VI-
 دیو- I, VI- 9 کم- I, IV, VI- 8 نزد- VI- 7 پر ز غم- IV- 6 در- IV- 5 آنکه ره اندر- VI-
 13 IV- ز دیو بیابان نیایدرها- I, IV, VI- 12 ازدها- I, IV, VI- 11 رزم با شیر و با- IV- 10
 اندرم- I, IV, VI- 16 مرا کردگار- IV- 15 مرغزار- I, IV, VI- 14 بوی
 برین رستم- VI- 21 بکار- VI- 20 خود- IV- 19 بانگ- IV- 18 خواندن- VI- 17 گفتن- I-
 بدانست- IV- 25 ب. on. VI- 24 ب. on. VI- 23 برو آفرین و ستایش- I- 22 آمد برین
 پیرسید گفتا- I- 30 افگند- I, IV- 29 بهر- VI- 28 یزدان- VI- 27 جام پاده بکف- IV- 26
 بدان سان که هستی تو- IV- 31

نگه کرد برزد یکی¹ تپیز دم²
روان خون گرم⁴ از بر تپیره خاک
همی پهلوی⁵ نام⁶ یزدان بخواند
جهان جز بزور⁷ جهانیمان نجست
تو دادی مرا دانش و زور و فر
بیایان بی آب و دریای نیل
چو چشم آورم پیش چشم یکی است

چو رستم بران ازدهای دژم
بیایان همه زیر او بود پاک³
تختن ازو در شگفتی بماند
بآب اندر آمد سر و تن بشست
بیزدان چندی گشت کای دادگر
که پیشم چه شیر و چه دیو و چه پیل⁸
بداددیش بسیار و گر اندکیست

390

۸

بیاورد گل رنگ را⁹ ساخته
خم¹⁰ منزل¹¹ جادو اندر گرفت
چو خورشید تابان بگشت از فراز
چنان چون بود جای مرد جوان
یکی جام زرین برو پر نیید¹³
نمکدان و ریچال گرد اندرش
از آواز او دیو شد ناپدید¹⁷
بغرم¹⁹ و بنان اندر آمد²⁰ شگفت

چو از آفرین گشت پرداخته
نشست از بر زین و ره برگرفت
همی رفت¹² پویان بر راه دراز
درخت و گیاه دید و آب روان
چو چشم تذروان یکی چشمه دید
یکی غرم¹⁴ بریان و نان از برش
خور جادوان¹⁵ بد چو رستم رسید¹⁶
فرود آمد از باره¹⁸ زین برگرفت

395

400

¹ I, VI—آن پدان یال و بتفوزو آن ² I, VI—доб.:

نگه کرد و آن سه هم اورا بدید * شگفتی همی اندرو بنگرید

فران همی IV—⁵ ازو VI—؛ پهلوی از I—⁴ نیایش کنان پیش یزدان پاک I, IV, VI—³

که در پیش من دیو و هم I, IV, VI—⁸ جهاندار را جز I, IV, VI—⁷ شیر VI—⁶ پهلوان T—

ز راهش پی IV—¹¹ همان VI—؛ ره I—¹⁰ مر رخش را I, IV, VI—⁹ شیر و پیل

چون خون کمتر نیید VI—؛ رو پر ندید IV—؛ چون خون کمتر بدید I—¹³ همی راه L—¹²

بدید L, IV—¹⁶ جادوان I—¹⁵ فوجد... غز الّا مشویا B—؛ همی غرم I, IV—؛ مرغ L, VI—¹⁴

در جانده IV—²⁰ مرغ L, VI—¹⁹ اسپ و I, IV, VI—¹⁸ 403. I, IV—¹⁷ б. стоит после б.

ز نعلش زمین شد همه چاک چاک
 برآشفست با باره دستکش
 که پنهان نکرد اژدها را زمین
 سبک تیغ تیز از میان برکشید
 زمین کرد پر آتش از کارزار⁵
 کزین پس تو گیتی نبینی بگام⁶
 روانت برآیند ز تار یک تن
 که از چنگ من کس نیاید رها
 بلند آسمانش هوای منست
 ستاره⁸ زمیند زمینش بخواب
 که زاینده را بر تو باید گریست
 ز دستان وازسام واز¹⁰ نیرمم
 برخشش دلاور زمین بسپرم
 نیامد بفرجام هم زو رها
 کزان سان برآویخت با تاجبخش
 بلند اژدها را بدندان گرفت¹⁴
 برو خیره شد پهلوان دلیر
 فروریخت چون زود خون¹⁹ از برش
 یکی چشمه خون از برش²¹ بردمید

خروشید و جوشید و برکند خاک
 چو بیدار شد رستم از خواب خوش
 چنان¹ ساخت² روشن جهان آفرین
 بران³ تیرگی رستم اورا دید
 بغریید برسان اینر بهار
 بدان اژدها گفت پرگوی نیام
 نیاید که بی نام بر دست من
 چنین گفت دژخیم تر اژدها
 صد اندر صد این دشت جای منست
 نیارد گذشتن⁷ بسربیر عقاب
 بدو اژدها گفت⁹ نام تو چیست
 چنین داد پاسخ که من رستم
 بدینها یکی کینه ور لشکر¹¹
 برآویخت با او بچنگ اژدها
 چو زور تن¹² اژدها دید رخش
 بمالید گوش اندر¹³ آمد شگفت
 بدید کتفش¹⁵ بدندان چو¹⁶ شیر
 بزد تیغ و¹⁷ بداخت از بر¹⁸ سرش
 زمین شد بزرگش²⁰ ناپدید

370

375

380

385

شد پر آتش گه - IV; از I, VI; دران - VI³ کرد - I, VI² جهان - VI¹

IV-доб.⁵

بدانست کسان اژدها جادوست * ابنا آدمی دشمن بدخوست

بگفت این و پس گفت - IV⁹ زمانه - I, VI⁸ پریدن - I, IV, VI⁷ بدام - VI⁶

گوش و بز¹³ چو از دور آن - VI¹² لشکر کشورم - Л¹¹ سامم هم از - I, VI¹⁰

بلزید پشتش - VI; اسپش - I; چرمش - IV¹⁵ بدندان و کفت - VI; دژو کفت - I¹⁴

ابرزهر - VI; شیر - I¹⁹ تن - I, IV, VI¹⁸ و - оп.¹⁷ بدانستان که - I, IV¹⁶

زرد آب ازو - I; چشمه خون ازو - IV, VI²¹ اندرش - I, VI²⁰

بیر او یکی اسمب¹ آشفته دیند² که یارد بدین جایگاه آرمید ز دیوان و پیلان و شیران نر ز چنگک بداندیش نر ازدها دوان اسمب⁷ شد سوی⁸ دیهیم جوی چو تندر خروشید و افشانند دم⁹ سر پرخرد پر ز پیکار شد شد آن ازدهای دژم ناپدید ازان کو¹² سر خفته بیدار کرد ز تاریکی آن ازدها شد برون همی کند خاک و همی کرد پخش برآشفتم و رخسارگان کرد زرد بجز تیرگی شب بدیده¹⁴ ندید¹⁵ که تاریکی شب بخوانی نهفت به بیداری من گرفتت شتاب سرت را بترم بشمشیر تیز کشم بپر¹⁷ و شمشیر و گرز گران ز بمر بیان داشت پوشش برش همی آتش افروخت گفتمی¹⁹ بدم نپارسست رفتن بر پهلوان کشن از رستم و ازدها بیم بود²¹ چو باد دمان²³ نزد²⁴ رستم دوید

بیماد جهانجوی را خفته دید پر اندیشه شد³ تاجه⁴ آمد پدید نپارسست کردن کس آنجا گذر همان⁵ نیز کامد⁶ نیابد رها 350 سوی رخش رخشنده بنهاد روی همی کوفت بر خاک رویپننه سم تهمتن چو از خواب بیدار شد بگرد پیاپان یکی¹⁰ بنگرید ابا رخش بر¹¹ خیره پیکار کرد 355 دگر باره چون¹³ شد بخواب اندرون ببالین رستم تگک آورد رخش دگر باره بیدار شد خفته مرد پیاپان همه سر بر سر بنگرید بدان مهربان رخش بیدار¹⁶ گفت 360 سرمرا همی باز داری ز خواب گراین بارسازی چنین رستخیر پیاده شوم سوی مازندران سیم¹⁸ ره بخواب اندر آمد سرش بخرید باز ازدهای دژم 365 چراگاه بگذاشت رخش آنزمان²⁰ دلش زان شکفتی بدونیم بود²¹ هم²² از بهر رستم دلش نارمید

I-⁵ که VI-⁴ کی I-³ بد I-² Cm. 6. 295. پیل VI-¹ دیو I-¹ همه I, VI-¹⁰ همی IV-¹⁰ I, IV, VI-⁹ سوی I, IV-⁸ رخش I, IV, VI-⁷ کاید IV-⁶ هران VI-⁶ هر این VI-⁶ op.; B-⁶ واخذ يضرب بعوافره الارض ; في тексте— по Т. I, VI-¹⁵ تیره شب هیچ دیگر IV-¹⁴ در I-¹³ بدان کو I, IV, VI-¹² پر IV-¹¹ گوئی I, IV, VI-¹⁹ دوم I-¹⁸ زین و گوپال I, IV, VI-¹⁷ هشمار IV-¹⁶ 6. op. پيش I, IV, VI-²⁴ دوان II-²³ چو I, IV, VI-²² شد VI-²¹ آن دمان IV-²⁰

که از چرخ گردان میبادت گزند
 میباد از تو هرگز دل یوز شاد²
 شکسته کمان باد و تیره گمان⁴
 و گرنه پیراندیشه بود از کفن
 ننگجد⁶ بماند بچنگال گرگ
 ز رستم⁹ بدشمن رسیده نشان
 ز رخسار تگاوز جدا کرد زین
 بگردار¹² خورشید شد تابناک
 کمر بست¹³ و ترکش پر از تیر کرد
 جدا کرد ازو چرم پای و میان
 برآورد ز آب اندر¹⁴ آتش بسوخت
 بخاک¹⁶ استخوانش سپردن¹⁷ گرفت
 چو سیراب شد کرد آهنک خواب
 که با کس مکوش و مشو نیز جفت
 تو با دیو و شیران مشو جنگجوی
 چمان و چران رخسار تا نیم شب

بران غرم بر آفرین کرد چند
 گیاه¹ بر در و دشت تو سبز باد
 ترا³ هرک یازد بتیر و کمان
 که زنده شد از تو گو⁵ پیلتن
 که در سینه اژدهای بزرگ
 شده⁷ پاره پاره کنان و کشان⁸
 رویش¹⁰ چو پردخته شد ز آفرین
 همه تن بشستش¹¹ بران آب پاک
 چو سیراب شد ساز نغچیر کرد
 بیفگند گوری چو پیل زیان
 چو خورشید تیز آتشی بر فروخت
 بپردخت ز آتش¹⁵ بخوردن گرفت
 سوی چشمه روشن آمد بر آب
 تهمتن بر رخسار پندیده¹⁸ گفت
 اگر دشمن آید سوی من بپوی
 بخفت و برآسود و نگشاد لب

۷

کزو پیل گفتمی نیابد رها
 نگریدی ز بیمش برو دیو راه

ز دشت اندر آمد یکی اژدها
 بدان جایگه بودش آرامگاه

میباد از تو بر دل - IV; میباد از تو بر دل یوز یاد - I, VI, 2 گیاهی - VI; گیاه و - I, 1
 وایما قوس راعک انباضه فلا زالت متقطعة - B; روان - IV, 4 بتو - I, VI, 3 تو از یاد
 کشان و - VI; بهر خاکشان - II, 8 شود - VI, 7 بگنجد - VI, 6 تن - I, VI, 5 اوتاره
 چمانند - VI, 12 تهمتن بشستش - I, IV, VI, 11 زبانش - IV, 10 دشمن - I, VI, 9 کنان
 - I, IV, VI, 15 پر او ز آب اندر - VI, 14 تو بر - I, IV, 14 کمان برد - VI; بسپچید - I, IV, 13
 ستیز زنده - T, 18 ستردن - I, IV, VI, 17 بچنگ - I, IV, VI, 16 ازان پس

دهد شاه کاوس را زیهنه پهار
 گشاید بی آزار گیهمان خدیو
 پرستنده و بندگان تواند¹
 که از³ تشنگی سست و آشفته شد
 زبان گشته از تشنگی چاک چاک⁵
 بپیمود پیش تهمتن زمین
 بدل گفت کابشخور این کجاست
 فرار آمدست اندرین روزگار
 بزور جهاندار بر پای خاست⁷
 گرفتند بدست دگر پالنگ
 چو⁹ پیش سرور بدانجا¹⁰ رسید
 چندی گشت کای داور راستگوی
 به پیچد نیارد خردرا¹² بجای¹³
 همان غم دشتی مرا خویش نیست
 پناهت بجز پاک یزدان مکن

315
 بپویم همی تامگر کردگار
 هم ایرانیانرا ز چنگال دیو
 گنهدار و افگندگان تواند¹
 تن پیلوارش چندان قفته² شد
 بیفتاد رستم بران⁴ گرم خاک
 همانکه یکی میش نیکوسرین
 320 ازان رفتن میش اندیشه⁶ خاست
 همانا که بخشایش کردگار
 بیفشارد شمشیر بردست راست
 بشد بر پی میش و تیغش بچنگ
 بره بر یکی چشمه آمد پدید⁸
 325 تهمتن سوی آسمان کرد روی
 هوانکس¹¹ که از دادگر یک خدای
 برین چشمه آبشخور¹⁴ میش نیست
 بجایی که تنگ اندرآید سخن

5 Л- 6 дан I- 7 شد VI- 8 خفته IV- 9 چو این گفته I, VI- 10 توایم IV- 11

دوب:

همی گفت باخویشتن پیلتن * کجا یادش آمدز گور و کفن
 که گر لشکری پیشم آید بچنگ * به آوازشان رفتمی چون پلنگ
 بیک حمله زیروزبر کردمی * دم از جان ایشان برآوردمی
 ورایدونک پیش آمدی کوه کنگ * که چاره گذر نیستی جز بسنگ
 بگرز گران کردمی کوه پست * چو بر من همی آمدی زو شکست
 ورایدونک دریا و جیحون بدی * که کشتی ز دریاش بیرون بدی
 پیلتنیاشتمی آب دریا بخاکت * بمردی و نیروی یزدان پاکت
 بکین حسودست مردی و زور * که شد بخت سازنده را چشم کور
 8 IV- 9 I, IV, VI- б. оп.; см. разночтение 6 к б. 320. 10 I, IV, VI- 11 I, VI-
 که 12 I, IV, VI- 13 I, IV, VI- б. стоят после б. 327. 14 I, IV, VI- چشمه آب دید
 جای پی 15 I, IV, VI-

بر او یکی پیل را¹ خفته دید
 نخست اسب را گفت باید شکست
 سوی رخس رخشان برآمد دمان
 دو دست اندر آورد و زد بر سرش
 همی زد بران خاک تا پاره کرد
 چو بیدار شد رستم تیزچنگ
 چنین گفت با رخس کای هوشیار
 اگر تو شدی کشته در چنگ⁵ اوی
 چگونگی کشیدی بهمازندان
 چرا نامدی نزد من با خروش
 سرم گر¹⁰ ز خواب خوش آگه شدی
 چو خورشید برزد سر از تیره کوه
 تن رخس بسترد و زین بر نهاد
 بر او یکی اسب² آشفته دید
 چو خواهم³ سوارم خود آید بدست
 چو آتش بجوشید رخس آنزمان
 همان تیز دندان به پشت اندرش
 ددی را بران چاره⁴ بیچاره کرد
 جهان دید بر شیر تاریک و تنگ
 که گفتت که با شیر کن کارزار
 من این گرز⁶ و این⁷ مغفر جنگجوی
 کمند کیانی و⁸ گرز گران
 خروش تو چون رسیدی بگوش⁹
 ترا جنگ¹¹ با شیر کوه شدی
 تهمتن ز خواب خوش آمد ستوه
 ز یزدان نیکی دهش کرد یاد¹²

295
 بر فی یکی پیل را¹ خفته دید
 نخست اسب را گفت باید شکست
 سوی رخس رخشان برآمد دمان
 دو دست اندر آورد و زد بر سرش
 همی زد بران خاک تا پاره کرد
 چو بیدار شد رستم تیزچنگ
 چنین گفت با رخس کای هوشیار
 اگر تو شدی کشته در چنگ⁵ اوی
 چگونگی کشیدی بهمازندان
 چرا نامدی نزد من با خروش
 سرم گر¹⁰ ز خواب خوش آگه شدی
 چو خورشید برزد سر از تیره کوه
 تن رخس بسترد و زین بر نهاد
 300
 305

۶

همی رفت بایست بر خیره خیر
 ز گرما و از تشنگی شد ز کار
 همی رفت پویان¹⁴ بکردار مست
 سوی آسمان کرد روی آنگهی
 همه رنج و سختی تو آری بسر
 بدان گیتی آگنده کن¹⁶ گنج من

یکی راه پیش آمدش ناگزیر
 پی¹³ اسب و گویا زبان سوار
 پیماده شد از اسب و ژوپین بدست
 همی جست بر چاره جست¹⁵ رهی
 چنین گفت کای داور دادگر
 گرایدونک خشنودی از رنج من
 310

VI-؛ بدانجای IV-⁴ آیم I, VI-³ دیو IV-² به بر یکی پیلتن I, IV, VI-¹
 کپان I, IV-⁸ که بردی چنین VI-⁷ بهر I, IV, VI-⁶ بر دست I, IV, VI-⁵ بدانگونه
 I, IV, VI-⁹ ب. оп. I, IV, VI-¹⁰ اگرم I, VI-¹¹ رزم IV-¹² обратный порядок мисра.
 و جعل یمشی کآذه سکران B-؛ گریبان VI-؛ حیران J-¹⁴ تن I, IV, VI-¹³
 شد I, IV, VI-¹⁶ کردن IV-¹⁵

زمانه بدین سان همی بگذرد
 دمش¹ مرد دانا همی بشمرد²
 هران³ روز بد کز تو اندر گذشت
 برانی کزو گیتی آباد گشت⁴

۵

280 برون رفت پس⁵ پهلو⁶ نیمروز
 دو روزه بیک روزه بگذاشتی
 بدین سان همی⁷ رخش بمرید راه
 تنش چون خورش جست⁹ و آمد بشور
 یکی رخشرا تیز¹⁰ بنمود ران
 285 کمند و پی رخش و رستم سوار
 کمند کیانی بینداخت شیر
 کشید و پیفگند گور آنزمان
 ز پیکان تیر آتشی بر فروخت
 بران آتش تیز بریانش کرد
 290 بخورد و بینداخت زو¹⁸ استخوان
 لگام از سر رخش¹⁹ برداشت خوار
 بر²¹ نیستان بست²² خواب ساخت
 دران نیستان پیشه²³ شیر بود
 چو یک²⁴ پاس بگذشت درنده شیر

همان³ I, VI- دشمرد-T ز دل مرد بینا همی بنگرد-IV² پیش I, IV, VI-¹
 آمد آن-IV آن- I, VI-⁵ گذشته همان باد گردد بدشت-IV⁴ مران-IV
 رخش-VI¹¹ تند-IV¹⁰ خواست اندر-IV, VI⁹ بتاپید-VI⁸ پی-VI⁷ پهلوان
 6. on. I, IV, VI-¹⁵ گردی-VI¹⁴ بخلق اندر-I¹³ نهد دام و در را ازو-IV, I¹²
 دور-I, IV, VI-¹⁸ بی توش-IV, I, VI-¹⁷ خار و همیزم فراوان-VI-¹⁶ لغتی-I
 موضع-л²³ جایگه-I, VI-²² یکی-I, IV, VI-²¹ گیما-IV²⁰ اسب-I, VI-¹⁹
 پیش-I, IV, VI-²⁵ یکی-VI-²⁴

بخوانند اگرچه بماند بسی¹
 گذارد² برفتن نباشد نژند
 که من بسته دارم بفرمان کمر
 بزرگان پیششین ندیدند رای
 نیاید کسی پیش درنده³ شمر
 نخواهم⁴ جزاز دادگر دستگیر
 طلسم دل⁵ جادوان بشکنم
 بیارم ببندم کمر بر میان
 نه سنجه نه پولاد⁶ غندی نه پید
 که رستم نگرداند از رخش پای
 فکنده⁸ بگردنش در⁹ پالهنک
 پی رخش برده زمین را ز جای¹³
 برو آفرین خواند بسیمار¹⁴ زال
 رخش رنگ بر جای و دل هم بجای¹⁶
 همی زار بگریست دستان بروی
 نه بگزیدم این راه بر آرزوی
 بیزدان چه امیدداری همی
 توجان و تن من بزنهاار دار¹⁷
 که دانست کشی باز بینند پیش

نخواهد همی مانند ایدر کسی
 کسی کو جهانرا بنام بلند 266
 چنین گفت رستم بفرخ پدز
 ولیکن بدوزخ چمیدن بپای
 همان از تن خویش نابوده سیر
 کنون من کمر بسته و رفته گیر
 تن و جان فدای سپهبد کنم 266
 هراکس که زنده است ز ایرانیان
 نه ارژنگ مانم نه دیو سپید
 بنام جهان آفرین یک خدای⁷
 مگر دست ارژنگ بسته چو سنگ
 سر و مغز¹⁰ پولاد¹¹ را¹² زیر پای 270
 بپوشید بمر و برآورد یال
 چو رستم¹⁵ برخش اندر آورد پای
 بیامد پر از آب رودابه روی
 بدو گفت کای مادر نیکگوی
 مرا درغم خود گذاری همی 275
 چنین آمدم بخشش روزگار
 بپدرود کردنش رفتند پیش

اگرچند باشی -VI؛ زمانی اگرچند مانی بسی-IV؛ و اگرچند باشد بسی -I¹
 تن- I, VI⁵ نباشد -I⁴ غرنده -I, IV, VI³ بگوید -VI؛ بگوید -I, VI² بسی
 کدخدای -VI⁷ в тексте-по Т.؛ کولاد -I؛ نه سنجه نه اولاد غندی -VI, IV, VI⁶ و تن -IV
 بر -IV¹² اولاد -VI, I, VI¹¹ پای -I, VI¹⁰ بگردن درش -I, IV, VI⁹ نکرده -VI⁸
 فراوان برو آفرین -IV¹⁴ (см. б. 272). رخش رنگ بر جای و دل هم بجای -I, VI¹³
 پی رخش برده زمین رازجای -I, VI¹⁶ پیدلی -I, IV, VI¹⁵ خواند
 I, IV, VI-66. 274, 275, 276 он.¹⁷

بخواهی¹ بتیغ جهان بخش کنی²
 ترا پروزانید پروردگار
 که³ آسایش آری و گر⁴ دم زنی
 سر از خواب⁵ و اندیشه پردخت کن
 که گوید که او را روان⁶ آرمید
 از آوای⁷ تو کنوه هامون شود
 بجان از تو دارند⁸ هرگز امید
 همه خرد¹⁰ بشکن بگرز گران
 درازست و¹² من چون شوم کینه خنواه
 دو راهست و هر دو برنج و ونبال
 دگر کوه و بالا و منزل¹⁵ دو هفت
 بمانید بدو چشمت از بخیرگی
 کنه یار تو باشد جهان آفرین
 پی رخس فرخ زمین¹⁶ بسپرد
 نیایش¹⁸ کنم پیش یزدان پاک
 همان پهلوی²⁰ چنگ و گوپال تو
 برآید فرمان²¹ گیهمان خدیو
 چنان کو گذارد²² بمانید گذاشت

کنون کرد باید ترا رخس زین
 همانا که از بهر این روزگار
 نشاید بدین کار آهرمندی
 برت⁴ را بببر بیان سخت کن
 245 هران تن که چشمش سنان تو دید
 اگر جنگ دریا کنی خون شود
 نماید که ارژنگ و دیو سپید
 کنون⁹ گردن شاه مازندران
 چنین پاسخش داد رستم¹¹ که راه
 250 ازین پادشاهی بدان¹⁸ گفت زال
 یکی از دوراه¹⁴ آنک کاوس رفت
 پر از دیو و شیرست و پر تیرگی
 تو کوکناه بگزین شگفتی بمین
 اگرچه برنجست هم بگذرد
 255 شب تیره تا¹⁷ برکشد روز چاک
 مگر باز بینم بر¹⁹ و یال تو
 و گر هوش تو نیز بر دست دیو
 تواند کسی این سخن باز داشت

1 VI-بخواهم 2 IV-доб.:

مرین کارهارا تو زیمی کنون * مرا سال شد از دوصد بر فزون
 ازین کار یابی تو نام بلند * رهایی دهی شاهرا زین گزند
 کزان پس روانش - I, IV, VI 6 کار - I, IV, VI 5 تمنت - IV 4 نه - IV; آید و گر - I 3
 مهره - I, IV, VI 10 همان - VI; همه - IV; همی - I 9 یا بند - VI 8 آواز - I, IV, VI 7
 دیر باز - I, IV, VI 14 ازان پادشاهی بدو - VI 13 و - I, VI 12 گفت رستم بپاسخ - IV 11
 ستایش - IV 18 چون - IV 17 ورا - I, IV, VI 16 و دیگر که بالاش باشد - I, IV, VI 15
 زرسانید یزدان - I, IV 21 پرو بازو و - I, IV, VI 20 سر - I, IV, VI 19
 کجا چونکه آید - I, IV, VI 22 نهادست یزدان - VI

برون کرد مردی^۱ چو مرغی بپر
 بنزدیک دستان و رستم درود^۲
 بخاک^۴ اندرآمد سر^۵ تاج و تخت
 همی بگسلند زار جان^۷ از تنیم
 همی از جگر سردباد آورم^۸
 ز کم دانشی^{۱۰} بر من آمد گزند
 همه سودرا مایه باشد زبان
 بگفت آنچه دانست و دید^{۱۳} و شنید
 پیاراسته چون گل اندر بهار
 تو گوئی^{۱۶} که باد اندرآمد ببرد^{۱۷}
 ز دشمن نهان داشت این هم ز دوست
 که زین بر زمانه^{۱۸} چه خواهد رسید
 که شمشیر کوه شد اندر نیام
 و گر تخت را خویشتن پروریم
 با ایرانیان بر چه مایه بلاست

ازان پس جهانجوی خسته جگر
 سوی زابلستان فرستاد زود
 کنون چشم شد تیره و تیره بخت^۳
 جگر^۶ خسته در چنگ آهرمنم
 چو از پندهای تو یاد آورم^۸
 نرفتم بگفتار^۹ تو هوشمند
 اگر تو نبندی بدین بد^{۱۱} میان
 چو پوینده نزدیک دستان^{۱۲} رسید
 هم آن گنج و هم^{۱۴} لشکر نامدار^{۱۵}
 همه چرخ گردان بدیوان سپرد
 چو بشنید بر تن بدرید پوست
 بروشن دل از دور بدها بدید
 برستم چنین گفت دستان سام
 نشاید کزین پس چهیم و چریم
 که شاه جهان در دم ازدهاست

230

235

240

^۱ I, VI-گردی; IV-مرغی; ^۲ I, VI-شنود; IV-چو دود; ^۳ I, IV-
 نگوئسار گشته سرو-IV^۵; کنون-VI^۶; زنگون-I^۴ بگفتش که بر من چه آمدز بخت
 آیدم-I, IV, VI^۸ همی بگسلاند روان از-I, IV, VI^۷ چنین-I, IV, VI^۶
 ز کم بر-IV^۹; بدین در-I^{۱۱} ز کمی خرد-I, IV, VI^{۱۰} نبودم بفرمان-I, IV, VI^۹
 بدیشمار-VI^{۱۵} آن-I, IV, VI^{۱۴} گفت-I^{۱۳} رستم-I^{۱۲} برین بر-VI^{۱۱}
 :دوب. I, IV, VI-233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

که ای شاه بی پر بکردار بید
 چراگاه مازندران خواستی¹
 بدیدی³ و کس را ندادی تو دست⁴
 خرد را بدینگونه بفریفتی
 دلت یافت آن آرزوها که جست
 گزین کرد جنگی ده و دو هزار⁶
 سر سرکشان پر ز تیمار کرد
 چو از بند و بستن بپرداختند⁷
 بدان تا گذارند روزی بیروز
 چه از تاج یاقوت و گرز گران¹¹
 به ارژنگ سلالر مازندران
 که ز آهر من اکنون¹⁴ بهانه مجوی
 نه خورشید بینند¹⁶ روشن نه ماه¹⁷
 بدان تا بدانند فراز و¹⁸ نشیب
 کسی نیز ننهد برین کار گوش
 سوی شاه مازندران کرد روی¹⁹
 اسپران و اسپان آراسته
 بدان برز کوه آمد از پهن دشت]²⁰

بهشتم بغرید دیو سپید
 همی برتری را بیماراستی
 همی نیروی خویش چون² پیل مست
 چو⁵ با تاج و با تخت نشکریفتی
 کنون آنچه اندر خور کار تست
 ازان نره دیوان خنجر گذار
 بر ایرانیان بر نگهدار کرد
 سرادرا همه بندها ساختند
 خورش دادشان اندکی جان⁸ سپوز
 ازان پس همه⁹ گنج شاه جهان¹⁰
 سپرد آنچه¹² دید از کران تا کران
 بر شاه رو گفت و¹³ اورا بگوی
 همه پهلوانان ایران و شاه¹⁵
 بکشتن نکردم بروبر نشیب
 بزاری و سختی برآیدش هوش
 چو ارژنگ بشنید گفتار او
 همی رفت با لشکر و خواسته
 [سپرد او بشاه و سبک بازگشت

210

215

220

225

بدارد بگردد از و بوم-⁴ Л دید-³ IV ندیدی-² I, IV, VI تو-¹ VI-б. оп. کاستی-⁶ Л-доб.:

پس از نره دیوان مازندران * بیماراست جادو سپاهی گران
 7 I, IV, VI-б. оп. 8 IV جو-¹¹ I, IV, VI شاه و سپاه-⁹ VI ور-¹⁰ I, IV, VI-
 12 IV آنکه-¹⁴ VI نو-¹³ I, IV, VI بر شاه بر گفت-¹⁵ I, IV, VI-
 16 IV-доб. نه بینند خورشید-¹⁷ I, IV, VI-
 18 IV-¹⁶ I, IV, VI-
 19 I, IV, VI-
 20 Л, I, VI-б. оп.

که او خود نمیند نشیب و فراز * مکن دست بر شاه ایران دراز
 میازار کسرا بگزر گران * مکش هیچکس را ز ایرانیان
 همه گنج او دار هشیار گوش * تو این پند من ای برادر نیوش
 همان پهلوانان ایران سپاه * میازار گفتیمت کاوس شاه
 18 IV-¹⁹ I, IV, VI-
 20 Л, I, VI-б. оп.

یکی لشکری¹ جنگ سازان نو
 نبینی بماندردان زنده² کس³
 بر دیو پیغام شه باز گفت⁵
 که⁶ از روز گاران مشو نامیب
 بپرم پی او⁸ ز ماندردان
 جهان کرد⁹ چون روی زنگی سپاه
 همه روشناپیش گشته نهان
 سپه شد جهان چشمها خیره خیر¹¹
 جهانجوی را چشم تاریک شد
 سر¹² نامداران ازو¹³ پر ز خشم¹⁴
 نبود از بد بخت ماننده چیز¹⁵
 بد آمد ز کردار او بر سپاه
 جوان دولت و بخت¹⁶ برگشت پیر
 که خیره نماید¹⁷ شگفت از شگفت
 که دستور بیدار بهتر ز گنج¹⁸
 بدیده ز¹⁹ ایرانیان کس ندید

جهانجوی کاوس شان پیشرو
 کنون گر نباشی تو فریادرس
 چو بشنید پیغام سنجه نهفت⁴
 چنین پاسخش داد دیو سپید
 بیایم کنون با سپاهی گران⁷
 شب آمد یکی اجر شد با سپاه
 چو دریای قارست گفتی جهان
 یکی خیمه زد بر سر از دود و قیر¹⁰
 چو بگذشتت شب روز نزدیک شد
 ز لشکر دو بهره شده تیره چشم
 از ایشان فراوان تبه کرد نیز
 چو تاریک شد چشم کاوس شاه
 همه گنج تاراج و لشکر اسیر
 همه داستان یاد باید گرفت
 سپهد چنین گفت چون دید رنج
 بستگی چو یکهفته اندر کشید

195

200

205

¹ I, IV — ز لشکر یکی — ² I, IV, VI — نیز ³ Л, IV — б. оп. ⁴ I, IV, VI —
 IV—доб.: خود روی بنهاد و تفت — VI — ماننده باد تفت — I — برفت
 پیامد بگفت آنچه شه گفته بود * همان نیز از آن کو برآشته بود
 ب— خود آمد بنزدیک آن سرفراز * بگفت آنچه بشنید از آن جنگساز
 بشد سنجه نزدیک آن بدگمان * بداد آگهی گفتش ایدر ممان
 I VI— доб. первый бейт разночтения; VI—доб.:

پیامد بگفت آنچه شه گفته بود * همان نیز از آن کو برآشته بود
 چو آمد — VI — ⁷ چو — VI — ⁶ فوصل سنجه الی ملک الجنّ شرح لدیه الحال —
 گشت تار — I — ¹¹ قار — I — ¹⁰ گشت — I, IV — ⁹ پیشرا — VI — ⁸ کنون لشکر بیکران
 شد بـخشم — IV — ¹⁴ شده — I — ¹³ دل — VI — ¹² I, IV, VI — б. стоит после б. 199.
¹⁵ I, IV, VI — б. стоит после б. 203; Л—доб.:

دريغا که پند جهانگیر زال * نه بذر فتم و آمدم تنگ حال
 بدیدار از — I, IV, VI — ¹⁹

چنین تا بدیوان رسد آگهی
 کمر بست و رفت از در³ شاه گویو
 بشد تا در شهر مازندران
 زن و کودک و مرد با دستوار
 همی کرد غارت همی سوخت⁸ شهر
 یکی چون بهشت برین شهر دید
 بهر برزنی بر¹¹ فزون از هزار¹²
 پرستنده زین بیشتر با کلاه
 بهرجای گنجی پراکنده زر
 بی اندازه گرد اندرش چارپای
 بکاو می بردند از او آگهی
 همی¹⁵ گفت خرم زیاد آنک گفت
 همه شهر گویی مگر بتکده ست¹⁶
 بتان بهشتند¹⁸ گویی درست
 چو یکهفته بگذشت ایرانیان
 خیر شد سوی²¹ شاه مازندران
 ز دیوان پیش اندرون²² سنجه بود
 بدو گفت رو نزد دیو سپید
 بگویش که آمد بمازندران

جهان کن سراسر ز دیوان¹ تهی²
 ز لشکر گزین کرد گردان⁴ نیو
 بمبارید⁵ شمشیر و گرز گران
 نیافت⁶ از سر⁷ تیغ او زینهار
 بمپالود برجای تریاک زهر
 پر از خرمی بر درش⁹ بهر¹⁰ دید
 پرستار باطوق و با گوشوار
 بچهره بگردار تابنده ماه
 بمکجای دینار سرخ و¹³ گهر
 بهشتیست¹⁴ گفتی همیدون بجای¹⁴
 ازان خرمی جای و آن فرهی
 که مازندران را بهشتست جفت
 ز دیبای چین بر گل آذین ز دست¹⁷
 بگلنارشان روی رضوان بهشت¹⁹
 ز غارت گشادند یکسر²⁰ میان
 دلش گشت پردرد و سر شد گران
 که جان و تنش²³ زان سخن رنجه بود
 چنان رو²⁴ که بر چرخ²⁵ گردنده شپید
 بغارت از ایران سپاهی گران

IV-⁵ مردان IV-⁴ از بر I, IV-³ I-² обратный порядок мисра. IV-¹ جادو
 همی کشت و غارت VI, VI-⁸ ندیدند از VI-⁶ زد I-⁷ ندیدند IV-⁶ بیازید
 و یسن علیهم الغارات و یحرق الدیار B-⁸ همی سوخت و غارت همی کرد I-¹ همی کرد
 بدان خرمی از در زهر VI-¹⁰ که از خرمی نزد او I, IV-⁹ و ینهب الاموال
 ز زر و بدیگر I, IV-¹³ شمار VI-¹² بهر کوی و برزن I, IV, VI-¹¹
 بت پرست I-¹⁶ چنین VI-¹⁵ گوئی همیدون پهای VI-¹⁴ دینار و جایی VI-¹⁴
 بهشت VI-¹⁹ بتان برانسان VI-¹⁸ بتان پاک حورند VI-¹⁸ بد بست I, IV-¹⁷
 بگرد اندرش VI-¹⁶ چه پیشش درون I, IV-²² بر I, IV, VI-²¹ یکیک I, IV, VI-²⁰
 تخت VI-²⁵ شو I-²⁴ دلش I, IV, VI-²³

دمادم سپه روی بنهاد و¹ تفت
کشیدن سپه² سر نهادن براه
نهادند سر سوی مازندران
کلید در گنج و⁴ تاج و نگین
ترا تیغ کینه بیاید⁵ کشید
که پشت سپاهند⁶ و زیبای گاه
سپه را همی راند گودرز و طوسی
بزدگاه بر پیش کوه اسپروز⁷
بدان جایگه ساخت آرام و خواب
بدان جایگه پیل را⁸ بیت بود⁹
هوا پر ز بوی از می خوشگوار¹¹
نشستند بر تخت کاوس کی¹²
بشبگیر کن خواب¹³ برخاستند
کمر بسته و¹⁴ با کلاه آمدند
دو باره ز لشکر گزیدن¹⁵ هزار
گشایند شهر مازندران
تنبی کن¹⁶ که با او¹⁷ نماشد روان¹⁸
شب آور بجایی¹⁹ که باشی بروز²⁰

155 چو زال سپهبد ز پهلو بر رفت
بطوسی و بگودرز فرمود شاه
چو شب روز شد شاه و جنگ³ آوران
بمیلاد بسپرد ایران زمین
بدو گفت گر دشمن آید پدید
160 ز هر بد بزال و برستم پناه
دگر روز برخاست آوای کاوس
همی رفت کاوس لشکر فرورز
بجایی که پنهان شود آفتاب
کجا جای دیوان دژخیم بود
165 بگسترد زربفت¹⁰ بر میش سار
همه پهلوانان فرخنده پی
همه شب می و مجلس آراستند
پراگنده نزدیک شاه آمدند
بفرمود پس گیورا شهریار
170 کسی کو گراید بگرز گران
هرانکس که بینی ز پیر و جوان
وزو هرچ آباد بینی بسوز

1 I, IV- و. on. 2 بنان یجّر العساکر- ب: زبته- II 3 I, IV- کند 4 و- II 5 I- زنیاید- B: فاخرط سیف الانتقام- B: پناهست- I 6 I- فرود آمد آنکه که- IV 7 IV- بدیبا زمین کرد- IV 8 I- شد گرم- روز 9 VI- 6. on. 10 دیبای- VI 11 IV- 12 I- 6. on. 13 VI- جای 14 IV- و. on. 15 گزین کن- VI: که بگزینن ز لشکر دو باره- IV: گزینند- I 16 IV, VI- چنان کن- 17 I, IV; VI- اورا- 18 VI- کران- 19 I, IV- زهر آنجا- 20 IV- برایشان شب آور درخشنده روز-

سر نرّه دیوان شکار منست
 مفرمای مارا بدین در¹ درنگ
 ندید ایچ² پیددا سرش را ز بن
 بدلسوزگی³ با تو گوینده ایم
 برای تو بایزدن گام و دم
 سخن آنچ⁷ دانستم انداختم⁸
 نه چشم جهان⁹ کس بسوزن بدوخت
 جهانجوی ازین سه¹² نیابد جواز¹³
 میادا که پند من آیدت یاد¹⁵
 بتو باد روشن دل و دین¹⁶ و کیش
 دل از رفتن او پر از دود کرد¹⁷
 شده تیره بر چشم او هور و ماه
 چو طومن و چو گودرز و رهام¹⁸ و گیو
 همی خواهم آنک او²⁰ بود²¹ رهنمای
 نباشد ندارم مر اورا بکس
 میادا بتو دست دشمن دراز
 جز از آفرینت سخن نشنویم²⁴
 بتو دارد امید ایران زمین
 چنین راه دشوار بگذاشتی
 ره سیستانرا برآراست کار

جهان آفریننده یار منست
 گرایدونک یارم نباشی بچنگ
 چو از شاه بشنید زال این سخن
 بدو گفت شاهی و مابنده ایم
 اگر داد فرمان دهی گر⁴ ستم
 از اندیشه دلرا⁵ بپرداختم⁶
 نه مرگ از تن خویش بتوان سپوخت
 پیرهیز هم¹⁰ کس¹¹ نجست از نیاز
 همیشه¹⁴ جهان بر تو فرخنده باد
 پشیمان مبادی ز کردار خویش
 سبک شاهرا زال پدروود کرد
 برون آمد از پیش کاوس شاه
 برفتند با او بزرگان نیو
 بزال آنکهی گفت گیو از¹⁹ خدای
 بجایی که کاوس را دسترس
 ز تو دور باد آز و چشم²² نیاز
 بهر سو که آییم و اندر شویم²³
 پس از کردگار جهان آفرین
 ز بهر گوان رنج برداشتی
 پس آنکه²⁵ گرفتندش اندر کنار

135

140

145

150

VI-² فلا تشیرون علمینا بالتثبیط عن امرنا B- مفرمای بر گاه کردن- I, IV, VI-¹
 I, IV, VI-⁵ خواهی همی یا IV-⁴ گوئی همی یا I, VI-³ ز دلسوزگی I, IV-³ آنچه
 زمان I, IV, VI-⁹ آموختم IV-⁸ هرچه I, IV, VI-⁷ پرخوختم IV-⁶ من دل
 I, VI-¹⁴ جهانجوی را این نباشد نیاز VI-¹³ خود IV-¹² گر VI-¹¹ هر IV, VI-¹⁰
 VI-¹⁷ از رفتنش پرغم و دود کرد I, IV-¹⁷ جان IV-¹⁶ آیدبیاد VI-¹⁵ که روشن
 IV-²⁰ کم IV-¹⁹ آن IV-¹⁹ بهرام B- بهرام I, IV, VI-¹⁸ ز شاه جهان زال را دل بدرد
 VI-²¹ بهر جا که آییم و آنجا رویم IV-²³ بویم I-²³ مرگ و I, IV, VI-²² از داور VI-²¹
 سر اسر I, IV, VI-²⁵ II-²⁴ б. оп. آنجا رویم

ازو مافد ایدر بسی گنج و کاخ
 چه مایه بزرگان که داریم یاد
 نکردند آهننگ مازندران
 طلسمست وز¹ بند جادو درست²
 بگنج و بدانش⁴ نیاید بدست⁵
 مده رنج⁷ و گنج⁸ و درمرا بباد⁹
 وزاید کس رای رفتن زدن
 ز شاهان کس این رای هرگز ندید
 چنین بنده دادگر¹⁰ داورند
 ز بهر فزونی¹¹ درختی مکار
 نه آیین شاهان پیشین بود
 کز اندیشه تو نیم بی نیاز
 فزونم بمردی¹³ و فر و درم¹⁴
 که مازندران را نکردند یاد
 جهان زیر شمشیر تیز اندرست
 بآهن¹⁸ چه داریم گیتی نهان
 گر آیین شمشیر و گاه²⁰ آورم
 و گر بر²² نهم باژ و ساو²³ گران
 چه جادو چه دیوان آن انجمن
 کزیشان شود روی گیتی تهی
 نگهبان ایران و بیدار باش

منوچهر شد زین جهان فراخ
 همان زو و با نوذر و کیقباد
 ابا لشکر گشن و گرز گران
 که آن خانه دیو افسونگرست
 مر آنرا بشمشیر نتوان شکست³
 هم آنرا بنیرنگ⁶ نتوان گشاد
 همایون ندارد کس آنجا شدن
 سپهرا بران سو نیاید کشید
 گرین نامداران ترا کهترند
 تو از خون چندین سر نامدار
 که بار و بلندیش نفرین بود
 چنین پاسخ آورد کاوس باز
 ولیمکن من از آفریدون¹² و جم
 همان از¹⁵ منوچهر و از کیقباد
 سپاه و دل¹⁶ و گنجم افزونترست
 چو برداشتی¹⁷ شد گشاده جهان
 شومشان یکایک بر راه¹⁹ آورم
 اگر کس نمانم²¹ بمازندران
 چنان زار و خوارند بر چشم من
 بگوش تو آید خود این آگهی
 تو یا رستم ایدر²⁴ جهاندار باش

بگنج و - VI-5 باتش - IV-4 گرفت - VI-3 جادوگرست - VI-2 و از - I-1
 روز - VI-8 مرد - VI-7 مران بندرا هیچ - VI-6 بدینار نیز از شکفت
 I, IV-13 مرا از فریدون - I, IV-12 بزرگی - VI-11 چوتو بندگان جهان - I, IV, VI-10
 انا اکثر - B-ززر - VI-16 کز - IV-15 برای و بمردی نه کم - VI-زور و درم - I-14 فزونست مردی
 بدم - I, IV-19 بآیین - VI- از آهن - I, IV-18 برداشتی - I, IV, VI-17 رجالات و اوفر مالاً
 ایدر - IV-24 ساو و قاچ - VI- ساو و باژ - I, IV-23 نه - IV-22 نماند - VI-21 جام - I, IV-20

کزین پند ما نیست خود¹ بی نیاز
پشیمانی آید³ ز گیتی پرش
ز تو بگذرد پند کس نشنویم
بر نامور تخت⁵ گاه آمدند

نشاید که گیریم ازو پند باز
ز پند و خرد² گر بگردد سرش
به آواز گفتند ما بنا توایم
همه یکسره نزد⁴ شاه آمدند

۲

پس او بزرگان زرین کمر
نشسته بر اورنگ بر شادکام
همی رفت تا جایگاه نشست
سرافراز بر مهتران و⁶ مهان
نه چون بخت تو چرخ گردان شنیتند
سرت¹⁰ پرز دانش دلت¹¹ پر ز داد
بر خویش بر تخت بنشاختش
ز گردان و از رستم سرافراز¹⁴
که نوشه بدی¹⁵ شاه و¹⁶ پیروزگر¹⁷
برافراخته سر بتخت²⁰ تواند
سخنهای شایسته²² را درگشاد²³
سزاوار²⁴ تختی و تاج مهان²⁵
که این راه²⁶ هرگز نه پیموده اند²⁷
سپهر از بر خاک چندی²⁸ بگشت

همی رفت پیش اندرون زال زر
چو کاوس را دید دستان سام
بکش کرده دست و سر افکنده پست
چنین گفت کای کدخدای جهان
چو تخت تو نشنید و افسر ندید⁷
همه ساله⁸ پیروز بادی⁹ و شاد
شاه¹² نام بردار بنواختش
بپرسیدش از رنج¹³ راه دراز
چنین گفت مر شاه را زال زر
همه شاد و روشن¹⁸ بخت¹⁹ تواند
ازان پس یکی داستان کرد یثاد²¹
[چنین گفت کای پادشاه جهان
از تو پیشتر پادشاه بوده اند
که بر سر مرا روز چندی گذشت

پیش I, IV, +⁴ آرد I, IV, -³ پند خرد I, IV, VI, -² خود نیست شه VI, -¹ او I, IV, -
که دید VI, -⁷ مهتر میان VI, -⁶ سرافراز تر مهتر اندر I, IV, -⁵ تاج و I, IV, VI, -
کی I, IV, -¹² سرت I, IV, -¹¹ دلت I, IV, -¹⁰ باشی I, IV, -⁹ ساله I, IV, VI, -⁸
و I, IV, VI, -¹⁶ بزی IV, VI, -¹⁵ обратный порядок мира. VI, -¹⁴ رنج و I, IV, -¹³
بمخت VI, -²⁰ بتخت VI, -¹⁹ خندان VI, -¹⁸ که تو شه بزی شاد و پیروز فر VI, -¹⁷
سرافراز VI, -²⁴ میگرد یثاد VI, -²³ بایسته I, IV, VI, -²² پرگشاد I, IV, VI, -²¹
تیره گزشت VI, -²⁸ تیره IV, -²⁸ ل, VI, -²⁷ ب. оп. I, IV, -²⁶ راز IV, -²⁶ ل, VI, -²⁵ ب. оп.

- 75 چو بشنید دستان به پیچید سخت
همی گفت² کاوسی خودکامه مرد
کسی کو³ بود در جهان پیشگاه
که مازد که از⁴ تیغ او در جهان
نیاشد شگفت ار بمن نگرود
80 ورین رنج آسان کنم بر دلم
نه از من پسندد جهان آفرین
شوم گویمش هرچ آید⁸ ز پند
وگر تیز گردد گشادست راه
پر اندیشه بود آن شب دیر باز
85 کمر بست و بنهاد سر سوی شاه
خبر شد بطوسی و بگودرز و گیو
که دستان بنزدیک ایران رسید
پذیره شدندش سران سپاه
چو دستان سام اندر آمد بتنگ
90 پرو سر کشان آفرین خواندند
بدو گفت طوسی ای گو سرفراز
ز بهر بزرگان ایران زمین
همه سر بسر نیک خواه توایم
ابا نامداران چنین گفت زال
95 همه پند پیرانش آید پیامد
- تنش گشت لرزان پسان¹ درخت
نه گرم آزموده ز گیتی نه سرد
برو بگذرد سال و خورشید و ماه
بلرزند یکسر کهان و مهان
شوم⁵ خسته گر پند من نشنود
از اندیشه⁶ شاه⁶ دل بگسلم⁷
نه شاه و نه گردان ایران زمین
ز من گر پذیرد بود⁹ سودمند
تہمتن هم ایدر بود با سپاه¹⁰
چو خورشید بنمود تاج از فراز
بزرگان برفتند با او برآه
برهام و گرگین و گردان نیو
درفش همایونش آمد پدید
سری¹¹ کو کشد پهلوانی کلاه
پذیره¹² شدندش همه بی درنگ
سوی شاه¹³ با او همی راندند
کشیدی چنین رنج¹⁴ راه دراز
بر آرامش¹⁵ این رنج کردی گزین
ستوده بفر کلاه توایم
که هرکس که اورا نفرسود¹⁶ سال
ازان پس دهد چرخ گردانش داد¹⁷

بود—VI² نبد زرد برگ کیانی—VI؛ که شد زرد برگ کیانی—I, IV¹

نمایند که از—VI؛ که ماندست که از—I, IV⁴ چون—VI³

دائم—IV⁸ نگسلم—IV؛ گسلم—I⁷ شاد—I⁶ شود—I⁵ وز اندیشه—T

شهی—VI¹¹ VI—второе мисра б. 77. کلاه—I¹⁰ شوم—IV؛ شود—VI, I⁹ باید—VI

بفرسود—I, IV¹⁶ آسایش—VI, I, IV, VI¹⁵ رنج و—VI¹⁴ شهر—I¹³ پیاد—VI, I¹²

باد—VI¹⁷ بفرمود—VI

بسازیم و این کار² دشوار نیست
 بیاید فرستاد و دادن پیام
 یکی تیز کن مغز و بنمای روی⁶
 سخن بر دل شهریار بلندند⁸
 در دیو هرگز نیاید گشاد
 وگر نه سرآمد¹⁰ نشان¹¹ فراز
 هیونی تکاور بیرون تاختند
 چو آمد بر زال گیتی فروز
 که ای نامور باگهر پور سام
 که آسانش¹⁴ اندازه نتوان گرفت
 نه تن ماند ایدر نه بوم و نه بر
 به پیچیدش آهرمن از راه راست¹⁵
 نخواهد همی بود همداستان
 چرا گناه¹⁶ مازندران بایدش
 سپهبد¹⁸ همی زود خواهد¹⁹ شدن
 که بردی ز آغاز²¹ با کیقباد
 میانرا بستنی چو شیر دلیر
 به پیچیدجان²² بداندیش اوی

مرا این بند¹ را چاره اکنون یکبست
 هیونی³ تکاور⁴ بر زال سام
 که گر سر بگل داری اکنون⁵ مشوی
 مگر کو گشاید لب پندمند⁷
 بگوید که این⁹ اهرمن داد یاد
 مگر زالش آرد ازین گفته باز
 سخنها ز هرگونه برساختند
 رونده همی تاخت¹² تا نیمروز
 چنین داد¹³ از نامداران پیام
 یکی کار پیش آمد اکنون شگفت
 برین کار گر تو نمندی کمر
 یکی شاه را بر دل اندیشه خاست
 برنج نیماگاننش از باستان
 همی گنج بی رنج بگزایدش
 اگر هیچ سر خاری از¹⁷ آمدن
 همی²⁰ رنج تو داد خواهد بباد
 تو با رستم شیر ناخورده سپر
 کنون آن همه باد شد پیش اوی

60

65

70

که - VI; آنجا - I⁵ دلاور - VI⁴ هیون - IV³ بند - IV; رنج - Л² بنده - VI¹
 :VI-доб⁶ گزر گل بسر داری اینجا

که گر گل بسر داری اینجا مشوی * یکی تیز کن مغز و بنمای روی
 بگوئی تو ای شاه کاوس کی * که بر خیره کاری میفکن تو پی
 که آخر پیشیمانی آید ز اوی * بیاید کنون تیز بر کاست اوی

که این مرترا - VI⁹ 6. 6. б. стонт после б. VI⁸ سخن - VI; یکی - I, IV⁷

داشت - Л, VI¹³ فطیروا راکباً - Б; رفت - VI¹² نشیب - I, IV, VI¹¹ آید - VI¹⁰

همه کار - VI; همی گناه - I, IV¹⁶ 65. б. стонт после б. IV¹⁵ که از دانش - I, IV, VI¹⁴

بزودی بخواد شدن - I, IV¹⁹ شه نشه - IV, VI¹⁸ خاری سراز - IV; باشی زود - I¹⁷

روان - VI²² در آغاز - VI; به آغاز - I, IV²¹ همه - I, IV, VI²⁰

- من از جم و ضحاک و از کیقباد
 40 فزون بایدم زان³ ایشان هنر
 سخن⁴ چون بگوش بزرگان رسید
 همه زرد گشتند و پرچین بروی
 کسی راست پاسخ نیارست کرد
 چو طوسی و چو گودرز⁸ کشواد و گیو
 45 به آواز گفتند ما که تریم
 ازان پس یکی ازچمن ساختند
 نشستند و گفتند با یکدگر
 اگر شهریار این سخنها که گفت
 ز ما و ز ایران¹³ برآمد¹⁴ هلاک
 50 که جمشید با فر¹⁷ و انگشتری
 ز مازندران یاد هرگز نکرد
 فریادون پردازانش و¹⁹ پرفسون
 اگر شاییدی بردن این بد بسر
 منوچهر کردی بدین پیشدست
 یکی چاره باید کنون اندرین²⁴
 55 چنین گفت پس طوسی با مهتران

نیز از- IV, VI-³ نژاد- I, IV-² بفر و بتخت- VI-; بتخت- I, IV-¹
 لبانشان پر از غم- IV-⁷ غمی شد دل و لب- I-⁶ یکی رزم- VI-⁵ چنان- I-⁴
 IV-6. on.¹⁰ بهرام- I, IV, VI-⁹ گودرز و- IV, VI-⁸ نهانشان دل از غم بدو- VI-; لب از
 درین- VI-; بدین- I-¹⁵ آید- IV, VI-¹⁴ یزدان- VI-¹³ نباید- VI-¹² IV-6. on.¹¹
 I,¹⁹ دلیری ز- IV-¹⁸ مع جلاله قدره و فخامة شأنه- B-; تاج- I, IV, VI-¹⁷ موم- VI-¹⁶
 بمردی و نام بگنج و- I-²¹ همان آرزویش- VI-; همین را ز دانش- I, IV-²⁰ IV, VI- on. و-
 VI-²⁵ نمودن بدین- I, IV, VI-²⁴ I, IV, VI-6. on.²³ برین همت- VI-²² گهر
 مرین چاره باید کنون دست باز * نهاندی یکی چاره نو بساز
 26 VI-²⁶ روان

چو¹ رامشگری² دیو زی پرده دار
 چنمین گفت کز شهر مازندران
 اگر درخورم بنیدگی شاه را 10
 بر رفت از بر⁵ پرده سالار بار
 بگفتا⁷ که رامشگری بر درست
 بفرمود تا پیش او خواندند⁸
 بمربط چو بایست بر ساخت¹⁰ رود
 که مازندران شهر ما¹¹ یاد باد 25
 که در بوستانش همیشه گلست
 هوا خوشگوار و زمین پرنگار
 نوازنده بلبل به باغ اندرون
 همیشه پیاساید¹² از خفت¹³ و خوی¹⁴
 گلابست گوئی بچویش روان 30
 دی و بهمن و آذر و فرودین
 همه ساله خندان لب جویمبار
 سراسر همه کشور آراسته
 بتان¹⁷ پرستنده با تاج¹⁸ زر
 چو کاوس بشنید از او این سخن 35
 دل رزمجویش بپست اندران
 چنمین گفت با سرفرازان رزم
 اگر کاهلی پیشه گیرد²² دلیر

بسیام برخ خاک در گاه را-IV⁴ گشایم-VI³ رامشگر-VI² که-I¹
 تاختند-I⁸ بگفتش-I, IV, VI⁷ پیامد خرامان-I, IV⁶ بر-VI⁵; پس-IV⁵
 نیاساید-IV, VI¹² شاه را-II, VI¹¹ بر ساخت بایست-I¹⁰ بنش ساختند-I⁹
 زر-IV¹⁶; از-I, VI¹⁶ سال-I¹⁵ جوی-I, VI¹⁴ آب-I¹³; جفت-VI¹³
 دل-I, VI²¹ برد-IV²⁰; فرستد به-I²⁰ گل-VI¹⁹ تاج و-IV¹⁸ میان-IV¹⁷
 برو بر شود-VI²⁴ ز آسایش و خواب-IV²³; از آلودن و گاه-I²³ گردد-VI²³; آید-IV²²

پادشاهی کی کاوس و رفتن او بماندران

۱

گر آید ز گردون¹ بروبر گزند
سرش سوی پستی گراید نخست
بشاخ² نوآیین دهد جای خویش
بہاری بکردار روشن چراغ³
تو با شاخ تندی میاغاز ریک⁵
کنند آشکارا بروبر نہان
تو بیگانہ خوانش مغوازش پسر
سزد گر جفا بیند از روزگار
سرش هیچ پیدا نہ بینی ز بن
نخواهد کہ ماند بگیتی¹¹ بسی
مرورا جهان بندہ شد¹³ سر بسر
جهان سر بسر پیش خود بندہ دید
همان تاج زرین زبرد¹⁷ نگار
بگیتی ندانست کسرا¹⁹ ہمال
ہمی خورد روزی می خوشگوار
نشستہ بروبر جهان کدخدای
ہمی رای زد شاہ بر پیش و کم

درخت برومند چون شد بلند
شود برگ پژمرده و بیخ سست
چو از جایگہ بگسلد پای خویش
مرورا سپارد گل و برگ و باغ
اگر شاخ بد خیزد⁴ از بیخ نیک
5 پدرچون بفرزند ماند جہان
گر او بفگند فتر و نام پدر
کرا⁶ گم شود⁷ راہ⁸ آموزگار
چنین است رسم سرای کهن
10 چو رسم بدش⁹ باز داند¹⁰ کسی
چو کاوس بگرفت¹² گاہ پدر
ز ہر گونه گنج آگندہ دید
همان تخت¹⁴ و ہم طوق¹⁵ و ہم¹⁶ گوشوار
همان¹⁸ تازی اسبان آگندہ یال
15 چنان بد کہ در گلشن زنگار
یکی تخت زرین بلورینش پای
ابا پہلوانان ایران بہم

میامیز VI-⁵ مژہ VI-⁴ I-³ б. оп. بسرو IV-² گرایدون کہ آید I-¹
یابد I, IV-¹⁰ پدر VI-⁹ نام VI-⁸ کند I-⁷ اگر I, IV-⁶ نیک
نماید کہ ماند بدو غم VI-¹¹؛ بماند IV-¹²؛ سزد گر نماید بگیتی I-¹¹ یاد دارد VI-¹³؛ باز
باطوق IV-¹⁴؛ تخت I-¹⁵ ہم از تاج I-¹⁴ بد IV-¹³ بگرفت کاوس I, IV-¹²
خودرا IV, VI-¹⁹ ہم از I-¹⁸ گوهر VI-¹⁷ تخت و طوق همان VI-¹⁹؛ ابا IV-¹⁶

و گـر آـز گـیـمـرد سـر تـرا بـدام
 بـگـفـت اـیـن و شـد زـیـن جـهـان فـراخ
 بـر آری یـکی تـیـغ تـیـز از نـیـام¹
 گـزین کـرد صـنـدوق بـر جـای کـاخ²
 بـسر شـد کـنـون قـصـه کـیـقـبـاد
 ز کـاؤس بـاید سـخـن کـرد یـاد³

¹ Л—доб.:

نـگـه دـار تـن بـاش و اـن خـرد * خـرد مـرد را سـر بـگـردون بـرد
 ز دـاد و دـهش هـیـچ مـاسـای نـیـز * کـه از دـاد بـاشی بـگـیـتی عـزیز

² I—доб.: I, IV—доб.:
 بـر گـاه و کـاخ

جـهـانـرا چـنـین اسـت سـاز و نـهـاد * بـر آرد ز خـاک و دـهـدشـان بـباد
 ل—доб.:
 کـنـون کـرد یـاد—IV, VI; کـه گـیـریم یـاد—I³

جـهـانـرا چـنـین اسـت سـاز و نـهـاد * یـکی نـزد او نـوذر و کـیـقـبـاد
 VI—доб.:

جـهـانـرا چـنـین اسـت سـاز و نـهـاد * بـر آرد ز خـاک و فـشـانـد بـباد

- سپاهی و شهری همه¹ یکسرند
 همه در پناه جهاندار بید
 هر آنکس که دارد خورید و دهید
 هر آنکس⁵ کجا باز ماند ز خورد
 چراگاهشان بارگاه منست
 وزان⁸ رفته نام آوران یباد کرد
 پرینگونه صد سال شادان⁹ بزیست
 پسر بد مراورا خردمند چار¹²
 نخستین چو کاؤس با آفرین
 چهارم کجا آرشش بود نام¹⁶
 چو صد سال بگذشت با¹⁸ تاج و تخت
 چو دانست کامد بنزدیک مرگ
 سر ماه²⁰ کاؤس کی را بخواند
 بدو گفت ما بر نهادیم رخت
 چنانم که گوئی ز²¹ البرز کوه
 چو بختی²² که بی آگهی بگذرد
 تو گر دادگر باشی و پاک دین²³
- همه پادشاهی² مرا لشکرند³
 خردمند بید و بی آزار بید
 سپاسی ز خوردن بمن بر نهید⁴
 ندارد همی توشه کارکرد⁶
 هر آنکس که اندر⁷ سپاه منست
 بداد و دهش گیتی آباد کرد
 نگر تا چنین در جهان¹⁰ شاه کیست¹¹
 که بودند زو در¹³ جهان یادگار
 کی آرش دوم و دگر کی¹⁴ پیشین¹⁵
 سپردند گیتی به آرام و کام¹⁷
 سر انجام تاب اندر آمد بخت¹⁹
 پشمرده خواهد همی سبز برگ
 ز داد و دهش چند با او براند
 تو بسپار تاپوت و بردار تخت
 کنون آمدم شادمان با گروه
 پرسستند او ندارد خرد
 ز هر کس نیابی بجز آفرین²⁴

1 I, IV, VI—مرا 2 I, IV, VI—پادشاهان 3 I, VI— обратный порядок мисра.
 4 I—б. оп. 5 I, IV—وز آنکس 6 I, IV—قوت از کار کرد 7 VI—نیاید 8 I, IV, VI—ازان 9 I—آسان 10 I, IV—چنین 11 Б—бб. 179—189 переданы
 сокращенно. 12 I, IV—خردمند اورا چهار 13 I, IV—اندر 14 I, IV—ازودر 15 IV—نشین 16 I—دوم را سیم کی نشین VI—نشین 17 IV—همه هر
 و کان له اربع بنین کپکاؤس و کی آرش و کی نشین و کی آرشش B—چهار از پدر شادکام
 به تخت VI—تاج اندر آمد ز تخت IV—تاج اندر آمد ز بخت I—بر VI—18
 رای I, IV, VI—23 چه تختی IV—چه بختی I—22 از I—21 سرافراز IV—20
 بیابی براین بدیگر سرای VI—تواپش بیابی بدیگر سرای I, IV—24

170
 بگسسترد زربفت بر مهـد بر¹
 فرستاد نزدیک دستان سام
 اگر باشدم زندگانی دراز
 همان قارن نیو و⁵ کشوادرا
 بر افگند⁸ خلعت چنانچون سزید
 درم داد و دینار¹⁰ و تیغ و سپر
 یکی گنج کشی کس ندانست مر²
 که خلعت مرا زین فزون بود کام³
 ترا دارم اندر⁴ جهان بی نیاز
 چو برزین و خرد⁶ پولادرا⁷
 کسی را که خلعت سزاوار دید⁹
 کرا درخور آمد¹¹ کلاه و کمر

۵

175
 وزانجا سوی پارس اندر کشید
 نشتنگه آن گه باسطخر¹² بود
 جهانی سوی او نهادند روی¹³
 بتخت کیان اندر آورد¹⁵ پای
 چنین گفت با نامور مهتران¹⁶
 اگر¹⁸ پیل با پیشه کین آورد
 نخواهم¹⁹ بگیتی²⁰ جز از راستی
 تن آسانی از درد²¹ رنج²² منست²³
 که در پارس بد گنجهارا کلید
 کیانرا بدان جایگه فخر بود
 که او بود سالار¹⁴ دیهیم جوی
 بداد و به آیین فرخنده رای
 که گیتی مرا از¹⁷ کران تا کران
 همه رخنه در داد و دین آورد
 که خشم خدا آورد کاستی
 کجا خاک و آبست²⁴ گنج منست²⁵

و أمر فأغدوا قاجا من الذهب و منطقة - 2 ب در مهـد زر - VI ززر - I, IV¹
 مرصعة بالجواهر و أحضروا خمسة من الفيلة العظام و أوقروها بالذهب و الفضة؛
 ترا من کنم - I⁴ فزودست کام - VI³ T (P) дает порядок бб.: 168, 169, 167.
 چو برزین و پولاد - IV⁷ و I, VI - د.об.⁶ قارن شیر و - VI قارن و گرد - I, IV⁵
 و أمر لجميع الملوك و الأمراء مثل قارن - B⁹ بر آراست - IV⁸ و خردرا
 و كشواذ و برزین و خردان بنفائس الخلع و طرائف التعف علی اختلاف مراتبهم
 که بودند - VI زکرا بود درخور - I, IV¹¹ ز دینار و دیما - IV ز دیما و دینار - I¹⁰
 - VI¹⁵ و I, IV - د.об.¹⁴ نهادند رخ سوی اوی - I, IV¹³ آنگاه اصطخر - IV¹² خورد (?)
 نجویم - IV¹⁹ و گر - I, IV¹⁸ شد - IV¹⁷ بخردان - I, IV¹⁶ اندر آورد آنگاه
 تن از داد و از ار (?) بر - I²³ داد و رنج - IV²² و I, VI - د.об.²¹ ز گیتی - VI²⁰
 جز رنج نیست - I²⁵ آب و خاکست - I, VI²⁴ رنج نیست

- 155 نمد پیشتر آشتی را نشان¹ بدین روز گرز من آوردشان
 که چینی گفت با² نامور³ کیباد
 نهمیره فریدون فرخ⁴ پیشنگ
 [سزد گر هر آنکس که دارد خرد
 ز زاولستان⁹ تا بدریای سند
 سر¹⁴ تخت با افسر نیم روز
 وزین¹⁶ روی کابل بمهراب ده¹⁷
 کجا بادشاهیست بی جنگ نیست
 سرش را بیماراست با²³ تاج زر
 ز یک روی گیتی مرورا سپرد
 ازان²⁴ پس چنین²⁵ گفت فرخ قباد
 165 بیک سوی دستان نیرزد جهان
 یکی جامه³⁰ شهریاری بزر
 نهادند مهد از بر پنج پیل

آشتی پیش از آوردشان - VI؛ آشتی هیچ در خوردشان - IV؛ آشتی پیشتر زان نشان - I
 برستم چنین گفت پس - IV³ پس - VI² هَلَّا كَانَ ذَلِكَ مِنْهُمْ قَبْلَ هَذِهِ الْوَقْعَةِ - B
 چو او صلح جوید مرا نیست تنگ - VI⁶ نه بیچد - J⁵ فریدون و پور - J⁴
 فاذا طلب بشنك مصالحتنا و موادعتنا فحقیق بنا آن - B - J⁸ ب. оп.; زاکرتی - IV⁷
 - VI¹² عهد - IV¹¹ نیستیم - I, IV - Zابدستان - I, IV, VI⁹ نجیبه الی ما طلب
 وقد تقدّمنا بآن یکتب لك عهد علی ممالک زابدستان الی بحر السند - B¹³ بران
 داد - VI¹⁷ وگر - VI¹⁶ وزان - I, IV - همی دارومی - I, IV¹⁵ تو شو - I, IV, VI¹⁴
 اگر - IV²⁰ داد - VI¹⁹ بدشمن سنازش - VI¹⁸ و سلم بلاد کابل الی مهراب - B
 : T-доб. ²² جنگ جوی - J²¹
 بسی خلعت آراست شاه رمه * بزال و برستم بداد آن همه
 در - VI²³ و خلج علیه خلعة عظيمة مشتملة علی التاج... (163) (далее перевод б.
 164 стаят перед б. 165 I, IV, VI - تاج - VI²⁶ چنان - VI²⁵ وزان - I, IV, VI²⁴
 مایه - VI³⁰ إنه بقیمة الملوک الماضین - B²⁹ ماخذ از یادگار - J²⁸ текста.
 قابانتر از آب - VI؛ رخسافتر از آب - I, IV³¹

- 135 و گَر آزمندیست و¹ اندوه و رنج
مگر رام گردد برین⁴ کیقباد
کس⁵ از ما نمی‌بینند جیحون بخواب
مگر با رود و سلام و پیام
چو نامه بمهر اندر آورد شاه
بمردند نامه بر کیقباد
140 چنین داد پاسخ که دانی درست
ز تور اندر آمد⁹ نخستین ستم
بدین روزگار اندر افراسیاب
شیمی‌دی که با شاه نوذر چه کرد
145 ز کینه باغریث پر خرد
ز کردار بد گَر بشیمان شوید¹³
مرا نیست از کینه و آزار¹⁴
شمارا سپردم¹⁶ ازان¹⁷ روی¹⁸ آب
بنوی یکی باز پیمان نوشت¹⁹
150 [فرستاده آمد بسان پلنگ
]بنه بر نهاد و سپهرا برآند
[ز جیحون گذر کرد مانند باد
]که دشمن شد از پیش بی کارزار
بدو گفت رستم که ای شه‌ریار
- شدن تنگ دل در² سرای سپنج³
سر مرد بخرد نگردد ز داد
وز ایران نیابند ازین روی⁶ آب⁷
دو کشور شود⁸ زین سخن شادام
فرستاد نزدیک ایران سپاه
سخن نیز ازین گونه کردند یاد
که از ما نمد پیشدستی نخست
که شاهی چو ایرج شد از تخت کم
بیامد بتمیزی¹⁰ و بگذاشت¹¹ آب¹²
دل دام و دد شد پر از داغ و درد
نه آن کرد کز مردمی در خورد
بنوی ز سر باز پیمان شوید¹³
بسی چیده‌ام در سرای سپنج¹⁵
مگر یابد آramش افراسیاب
بباغ بزرگی درختی بکشت
رسانید نامه بنزد پلنگ²⁰
همی گرد بر آسمان بر فشاند
وزان آگهی شد بر کیقباد
بدان²¹ گشت شادان دل شه‌ریار²²
مجو²³ آشتی در گه کارزار

¹ I, IV—آزویست دگر ² VI—زین ³ Б-56. 128—138 переведены сокращенно. ⁴ I, IV, VI—بدین ⁵ I—گر ⁶ VI—نباشد ازین جوی ⁷ I, IV—پس
IV, VI—¹¹ بایران ¹⁰ I, IV—آمد اول ⁹ VI—بود ⁸ IV—نیابند ازان روی آب
نشوی ¹³ I—و أما الآن فلا یخفی أن افراسیاب هجم هذه البلاد ¹² Б—بگذشت
سپارم ¹⁶ I, IV—¹⁵ VI—6. оп. ¹⁴ I, IV—کینه آزار رنج ¹⁴ I, IV—شدهست ^{VI}—نشود ^{IV}—
IV, VI—²⁰ I, IV—¹⁹ IV, VI—نمشت ¹⁸ IV—از آنسوی ¹⁷ VI—
150—153 оп. ²¹ VI—چنان ²² VI—обратный порядок мисра; Б-56. 150—153 не
переведены. ²³ I, IV, VI—مجوی

- 120 گگر¹ از تور بر ایرج نیک بخت
 [بران بر⁴ همی راند⁵ باید سخن
 گگر این کینه از⁷ ایرج⁸ آمد پدید
 بران هم که کرد آفریدون نخست¹⁰
 سزد گگر برانیم دل هم بران
 125 ز جیحون و¹³ تا ماورالنهر بر¹⁴
 بر و بوم ما بود هنگام شاه
 همان بخشش ایرج ز¹⁸ ایران زمین
 ازان گگر بگردیم و جنگ آوریم
 بود زخم شمشیر²¹ و خشم خدای
 130 و گگر²³ همچنان چون فریدون گرد
 ببخشیم و زان²⁴ پس نجویم کین
 سر آینده از سال²⁵ چون برف گشت
 سرانجام هم جز ببالای خویش
 [بمانیم روز پسین زیر خاک²⁷
- بد² آمد پدید از پی تاج و تخت³
 ببايد که پیوند ماند بین⁶
 منوچهر سر تا سر آن⁹ کین کشید
 کجا راستی را ببخشش بجست¹¹
 نگردیم از آیین¹² و راه سران
 که جیحون میانچپیست¹⁵ اندر گذر¹⁶
 نکردی بران¹⁷ مرز ایرج نگاه
 بداد آفریدون و کرد¹⁹ آفرین²⁰
 جهان بر دل خویش تنگ آوریم
 نیابیم بهره بهره²² دو سرای
 بتور و بسلم و به ایرج سپرد
 که چندین بلا خود نیرزد زمین
 ز خون کین²⁶ خاک شنگرف گشت
 نیاید کسی بهره از جای خویش
 سراپای کرباس و جای م خاک²⁸

هم-⁴ 1, IV, VI - که -² VI چه -³ VI - 6. 121 стоит перед 6.120 текста.
 VI -⁵ نگارید باید حدیث کین -⁴ IV; نماید که پرخاش ناید بین -⁶ I -⁵ IV -⁶ ماند
 B-6. не переведен; IV-доб.:
 نماندست آن کین نا خواسته * وزان خواسته کینه شد خواسته
 آهنگ -¹² I, IV -¹¹ بگرد -¹⁰ VI -⁹ این -⁸ IV, VI -⁷ کز -⁷ I -⁶ کز
 IV-доб.:¹⁶ میانستش -¹⁵ I, IV -¹⁴ در -¹³ I, IV, VI -¹² خچندست -¹¹ VI -¹⁰ زخرگاه -⁹ I, IV -⁸ 13
 نه کاهید کشور نه در وی فزود * همه راستی جست و نیکی نمود
 که از آفریدون برد -^{VI}; که از آفریدون بدش -^{IV, IV} -¹⁹ بد -^{I, IV} -¹⁸ نکرد اندران -¹⁷ I, IV -¹⁶
 فیکون جیحون حاجزا بین المملکتین و یکون ماوراء للنورانیة کما کان فی عهد -^B 20
 ایرج و ما هو من جانبه الآخر للإیرانیة و مقتضى العقل أن نتراضی بهذه القسمة و لا نتعنى
 ازان -^I -²⁴ اگر -^{I, IV} -²³ زهر -^{IV, VI} -²² خورشید -^I -²¹ فی محاولة غیرها
 VI -²⁷ یلان -^I -²⁶ سر زنده از سال -^{VI}; سر زنده زال -^{I, IV} -²⁵ وزین -^{VI}
 I, IV -⁶ . оп. -²⁸ بمانیم یا آن رشی پنج خاک -^T; نمایدیم ما رستن از کج و خاک

من امروز را دی گرفتیم² شمار³
 پس پشت هر يك درفشى كشان⁶
 دمان از پس و من دوان⁸ زار و خوار⁹
 سوى آشتى ياز¹⁰ با كيقباد
 بگرد اندر آيد سپه¹¹ چار سوى¹²
 كه رزم با او نتابد¹⁴ بزور¹⁵
 كه چشمش نديدست هر گز شك
 كه آمد به آمد پيرد آن¹⁷ سپاه
 كه دستور شاهست و زابل خدای¹⁸

جوانى¹ بدو نيكى روزگار
 كه پيش⁴ آمدندم همان⁵ سرکشان
 بسى ياد دادندم از⁷ روزگار
 كنون از گذشته مكن هيچ ياد
 گرت ديگر آيد يكى آرزوى
 بريك دست رستم كه¹³ تابنده هور
 بروى¹⁶ دگر قارن رزمزن
 سه ديگر چو كشواد زرين كلاه
 چهارم چو مهرباب كابل خدای

110

٤

شگفتى فرو ماندز²⁰ افراسياب²¹
 فرسته بايران²³ چنان چون سزید²⁴
 برو کرده صد گونه رنگ²⁶ و نگار
 كه او داد بر آفرين دستگاه
 كزو دارد اين تخم ما تار و پود

سپهدار ترکان¹⁹ دو دیده پر آب
 يكى مرد با هوشرا²² بر گزید
 يكى نامه بنوشست از رنگ²⁵ وار
 بنام²⁷ خداوند خورشيد و ماه
 وزو بر روان فریادون نرود

115

ور امروز تا دی گرفتیم - VI؛ ز نيك و ز بد بر گرفتن - IV² - جزای - T¹
 پيش - IV, VI⁴ (ср. б. 108 текста). دمان از پس من دمان زار و خوار - I³
 I-б. оп.⁹ دمان - IV⁸ کردند از - VI؛ دارند ازین - IV⁷ I-б. оп.⁶ همه - IV, VI⁵
 چو - I, IV¹³ B-бб. 110-115 не переведены.¹² اندیشه - I, IV¹¹ تاز - VI؛ باز - IV¹⁰
 بدست - I, IV¹⁶ ابا گرز و کوپال و با فتر و زور - I, IV¹⁵ او بر نتابم - VI¹⁴
 كه سالار شاهست و فترهای - VI؛ كه سالار شاهست و با فتر و رای - I, IV¹⁸ ار - VI¹⁷
 از - I, IV, VI²¹ VI-доб.:²⁴ از - I, IV, VI²⁰ توران - I, IV¹⁹

که چندین سخنهای زیاد آمده است * سرشرا کنون رای داد آمد دست
 بايران فرستاد - I, IV²³ I, IV-доб.:²⁴ VI- б. оп.; Л, IV-доб.:²² I, IV-
 پیدار دل - I, IV²²

دبیر نویسنده را گفت شاه * که پيش آر قرطاسی و مشك سپاه
 فرزانهوار - IV؛ فرهنگوار - I؛ (описка из арژنگ) - L²⁵ زر - VI²⁶
 سپاسی از - VI²⁷

90 جز از آشتی جستندت رای نیست
 زمینی کجا آفریدون گردد
 بمن² داده بودند و بخشیده راست
 تو دانی که دیدن نه چون³ آگهیست
 [گلسستان که امروز باشد بیمار
 95 از امروز کاری⁵ بفردا ممان
 ترا جنگ ایران چو بازی نمود
 نگر تا چه مایه ستام بزر
 همان بازی اسپان زرین¹¹ لگام
 ازین پیشتر نامداران¹² گردد
 100 چو کلباد و چون بارمان دلیر
 خزروان¹⁵ کجا زال بشکست خرد
 شهاساسی کین توز لشکر پناه
 [جزین نامداران کین¹⁷ صد هزار
 بتر زین همه نام و ننگ²⁰ شکست
 105 گر از من سر نامور گشته شد

وقال: الصواب أن نغتنم السلامة منهم و نعد الرسل إليهم جانحين إلى السلم —¹
 далее бб. 91—103 текста не переведены. ² VI— I, IV, VI—³ به از I, IV, VI—⁴ Л—б. оп.;
 I, IV— на месте этого б. стоит б. 96 текста; I, IV— пять бб. в порядке: 95, 94, 97, 98, 99
 перенесены, стоят после б. 102 текста. ⁵ I, IV— کارت ⁶ VI— نه ⁷ I, IV, VI— نمود
⁸ I, IV, VI— همان ⁹ VI— زین ¹⁰ IV— کمر ¹¹ I, IV— بزرین ¹² IV— نامداران
¹³ I, IV— که باد ¹⁴ Л—доб.:
 چو کلباد و یسه که قارن بکشت * دل چرخ گردان بدو شد درشت
 VI—доб.:

کروخان و یسه که قارن بکشت * دل چرخ گردان بدو شد درشت
¹⁵ I— خزروان VI— خروزان IV— خزروان
¹⁶ VI— бб. 101—103 стоят после б. 105 текста.
 چو²¹ I, IV, VI— و ²⁰ Л—доб. ¹⁹ I, IV— б. оп. ¹⁸ VI— گشته درین ¹⁷ VI— دگر
 ثم طفق يعتذر إلى أبيه من سبق السيف العذل في قتل ²³ Б— نامور VI— برهنر ²² I, IV—
 далее до б. 114 текста не переведено. ²³ ب— نامور VI— برهنر ²² I, IV—
 في قتل اغريث أخيه و يسأله العفو و الصفح

همی زد بگزرز و بتیغ و رکیب
 نیرزید جانم¹ بیک مشت خاک²
 کس اندر جهان این³ شگفتی ندید
 بزین اندر آورد⁴ گرز گران
 که گفتی ندارم بیک پیشه سنگ
 ز چنگش فتام نگون⁷ زیر پای
 دو پایش بخاک اندر و⁸ سر باهر
 کشیدندم از پیش⁹ آن لخت کوه
 بچنگ اندرون زور¹⁰ و آهنک من
 وزان آفرینش پر اندیشهام
 نه هوش و نه دانش نه رای و درنگ¹³
 یکی گرزۀ گاوپیگر بدست¹⁶
 زدندش¹⁸ بران تارک ترگدار¹⁹
 ز سنگ و ز رویش²⁰ بر آورده اند
 چه درنده شیر و چه پیل ژیان
 بمیزی همی آمدش کارزار
 بترکان²² نمادی سرافراز کرد²³

همی تاخت اندر فراز و نشیب
 ز گرزش هوا شد پر از چاک چاک
 همه لشکر ما بهم بر درید
 درفش مرا دید بر یک گران
 چنان بر گرفتم⁵ ز زین خدنگ⁶
 که بر بند بگسست و بند قهای
 بدان زور هر گز نباشد هژدر
 سواران جنگی همه هم گروه
 تو دانی که شاهی دل و چنگ من
 بدست وی اندر¹¹ یکی پیشهام
 یکی پیلتن دیدم و¹² شیرچنگ
 عنانرا¹⁴ سپرده بران¹⁵ پیل مست
 همانا که کوپال سیصد¹⁷ هزار
 تو گفتی که از آهنش کرده اند
 چه درپاش پیش و چه بمر بیان
 همی تاخت یکسان چو روز شکار
 چنو²¹ گر بدی سام را دستبرد

75

80

85

اندر — I, IV, VI⁴ آن — IV, VI³ I, IV, VI — обратный порядок мисра.² جانش — I, IV¹
 اندرون — I, IV, VI⁸ کنون — VI⁷ پلنگ — I, IV⁶ گرفتش — IV⁵ افگند
 تو گفتی بدستش — IV¹¹ دلیری و کردار — I, IV¹⁰ چنگ — I, IV⁹
 بدان — I, IV, VI¹⁵ عنانش — I, IV¹⁴ نه سنگ — I, IV, VI¹³ دیدمش — IV¹² و — I¹²
 زدندی — VI¹⁸ بیش از هزار — I¹⁷ همش کوه و هم غار و هم راه پست — I, IV, VI¹⁶
 I¹⁹ — Л — доб.; I, IV — نامدار; I, IV — گرزدار — Л¹⁹

گر از جای جنیان شود کوه خار * بزین در بچنبید ان نامدار
 IV — доб.²³ ز ترکان — I, IV²² چنان — VI²¹ بسنگ و برویش — I, IV, VI²⁰

جهانجوی و روی سپاهت منم * بدشخواری اندر پناهت منم
 ناماندست با او مرا تاو هیچ * برو رای زن آشتی را بسیج

- 60 ز گگرد سواران¹ دران² پهن دشت
هزار و صد و شصت گگرد دلیر
برفتند ترکان ز پیشی مغان
وزانجا بچیم چون نهادند روی
شکسته سلیج و گسسته کمر
زمین شش شد و آسمان گشت هشت³
بیک زخم⁴ شد کشته چون نره شیر⁵
کشیدند لشگر سوی دامغان
خلیبه دل و با غم و گفت و گوی
نه بوق و نه کوس و نه پای و نه سر⁶

۳

- 65 برفت از لب⁷ رود نزد⁸ پشنگ⁹
بدو گفت کای نامبردار شاه
یکی آنکه پیمان شکستن ز شاه
نه از تخم ایرج جهان¹² پاک شد
یکی کم شود دیگر آید بجای
قیماد آمد و تاج بر سر نهاد
سواری پدید آمد از تخم¹³ سام
پیامد بسان نهنگ نژم
زبان پر ز گفتار و کوتاه چنگ
ترا بود ازین¹⁰ جنگ جستن گناه¹¹
بزرگان پیشین ندیدند راه
نه زهر گزاینده ترپاک شد
جهان را نمائند بی کدخدای
بکینه یکی نو در اندر گشاد
که دستانش رستم نهادست نام
که گفتی زمین را بسوزد بدم

¹ I, IV, VI—ستوران ² IV—بران ³ I, IV, VI—доб.:

فرو رفت و بر رفت روز نبرد * جماعی ذم خون و بر ماه گگرد
T—доб.:

نگه کرد فرزندان زال زر * بدان نام برادر با زور و فر
ز شادی دل اندر برش بر طپید * که رستم بدانسان هنرمند دید
برید و درید و شکست و ببست * یلان را سر و سینه و پا و دست
نه کوس و نه⁶ VI— بر پشت شیر IV— زدر جنگ شیر I, VI—⁵ حمله I, IV—⁴

بپیشی پدر رفت پور⁸ T— از بر IV—⁷ (سر—T) نیزه نه بوق و نه بر
¹¹ Б—переводит рассказ ¹⁰ I, IV— زمین ⁹ Б—

فلما مثل بین یدیه سرد علیه جمیع احوال
زمین I, IV, VI—¹² الواقعة و وصف قوّة الايرانیه و قلّة ثبات التورانیة بین آیدیهم

¹³ I— پشت

جوانست و جویای نام آمدست
 چو کشتی که موجش بر آرد ز آب¹
 بگردن بر آورد گرز گران
 فرو کرد گرز گرانرا بزین
 جدا کردش از پشت زین پلنگ⁴
 دهد روز جنگ نخست پیمش داد⁶
 نیامد دوال کمر پایدار
 سواران گرفتند گرد اندرش
 بخائید رستم همی⁹ پشت دست
 همی بر کمر ساختم بند خوش¹⁰
 خروشیدن کوسی بر¹² چند¹³ میل¹⁴
 که رستم بدرید قلب سپاه
 درفش سپهدار شد ناپدید¹⁶
 خروشی ز ترکان بر آمد¹⁷ بزار
 بجنبید لشگر چو دریا ز باد
 درخشیدن¹⁹ خنجر و²⁰ زخم چوب²¹
 غمی شد سر²³ از²⁴ چاک چاک تیر
 ز شنگرف نیرنگ زد بر ترنج

نه پیمنی که با گرز سام آمدست
 بپیمش سپاه آمد افراسیاب
 چو رستم. ورا² دید بفشارد³ ران
 چو تنگ اندر آورد با او زمین
 45 بپند کمرش اندر آورد چنگ
 همی خواست بردنش پیمش⁵ قباد
 ز هنگ⁷ سپهدار و چنگ⁸ سوار
 گسست و بخاک اندر آمد سرش
 سپهد چو از چنگ رستم بجست
 50 چرا گفت نگرفتمش زیرکش
 چو آوای¹¹ زنگ آمد از پشت پیل
 یکی مژده بردند نزدیک شاه
 چنان تا بر شاه¹⁵ ترکان رسید
 گرفتش کمر بند و بفگند خوار
 55 ز جای اندر آمد چو آتش قباد
 بر آمد خروشیدن دار و کوب¹⁸
 بران²² ترگ زرین و زرین سپر
 تو گفتی که ابری بر آمد ز کنج

¹ VI - در آرد باب
² VI - چنان
³ I, IV - بفشارد
⁴ I, IV - خدنگ
⁵ I, IV - همه
⁶ VI - یاد
⁷ VI - چنگ; T (P) - سنگ
⁸ Л, VI - هنگ
⁹ I - پند و پش - T (P); پندجه پش - T (C); کردمش بندکش - VI; ز بندوکش - I, IV - доб.:

سپهدار ترکان بشد زیر دست * یکی بارهه تیزر تنگ بر نشست
¹¹ I, IV, VI - آواز
¹² I, IV - از
¹³ VI - شد بر دو
¹⁴ Б-бб. 50-52 не переведены.
¹⁵ I, IV - بر آمد ز ترکان
¹⁶ I, IV - ترکان بدید
¹⁷ I, IV - پند سپهدار
¹⁸ I, IV - обратный
¹⁹ I - دارو گیر
²⁰ VI - تیغ و آن
²¹ I, IV - تیر
²² VI - دل
²³ IV - چنان
²⁴ VI - دلش
 порядок мира.

[ننگون اندر آمد شماساسی گرد
چو دید او¹ ز قارن چنان دست برد²]
[چنین است کردار گردون پیر 25
گاهی چون کمانست و گاهی چو تیر]

۲

چو رستم بدید آنک قارن چه کند
بپیشش پدر شدد بپرسید ازوی
که افراسیاب آن بداندیش مرد
چه پوشد کجا بر فرزند درفش
من امروز بند کمرگاه اوی 30
بدو گفت زال ای پسر گوش دار
که آن ترک در جنگ زر ازدهاست
درفشش سپاهست و خفتان سپاه
همه روی آهن گرفتت بزر
ازو خویشترین را ننگه دار سخت 35
بدو گفت رستم که ای پهلوان
جهان آفریننده یار منست
بر اندگیخت آن رخس رویپینه سم
چو افراسیابش بهامون بدید
ز ترکان¹⁷ بپرسید کین ازدها 40
کدامست کین را ندانم بنام

بدشت I, IV, VI-³ بیفتاد بر جای و آنکه بمرد I-² دیدش VI-¹
دم آنج I, IV-⁷ بهوی VI-⁶ بیمار کشانش I, IV, VI-⁵ با او I, VI-⁴
فیروز VI-¹¹ مرد IV, VI-¹⁰ بمر VI-⁹ درفش IV, VI-⁸ درفشی I-⁸
12 VI-¹² доб.:

شود کوه آهن چو دریای آب * اگر بشنود نام افراسیاب
16 Л- سر اختر اندر کنار منست IV-¹⁵ مرنج و مرنجان I-¹⁴ آنچه VI-¹³
زگردان I, IV, VI-¹⁷ عجب ماخذ ازان VI-¹⁷ چماند اندران

جهان زو شده سرخ و زرد و بنفش
 کجا موج خیزد ز دریای چین
 درفشیدن² تیغها چون چراغ
 بر افروخته شمع ازو⁴ صد هزار
 تو گفستی که خورشید گم کرد راه⁶
 چو رعد از میان نعره⁷ بر کشید⁷
 سپهدار قارن بگردار شیر⁸
 بران گونه از هر سوی کینه خواست¹⁰
 همی کشت ازایشان گو سر فراز
 شدند آن¹¹ دلیران ترکان ستوه¹²
 که می بر¹⁵ خروشید چون نره شیر¹⁶
 سمک تیغ تیز از میان بر کشید
 بگفتا منم قارن نامدار¹⁸

بپیش اندرون کویانی درفش
 ز لشکر چو کشتی سراسر¹ زمین
 سپر در سپر بافته دشت و راغ
 جهان سرپس گشت³ دریای قار
 ز نالیدن بوق و بانگ سپاه⁵ 15
 [سمک قارن رزمزن کان بیدید
 میان سپاه اندر آمد دلیر
 گهی سوی چپ و⁹ گهی سوی راست
 بگرز و بتیغ و سنان دراز
 از کشته زمین کرد مانند کوه 20
 شماساسی را دید گرد¹³ دلیر¹⁴
 پیامد دمان تا بر او رسید
 بزد بر سرش تیغ زهرآبدار¹⁷

درخشیدن VI-² چو کشتی شد از مرد روی VI-¹ چو کشتی شد از باد روی I-¹

I, IV-доб.: جای I-⁶ هندی دریای I-⁵ از Л-⁴ گشته I-³

بهر حمله قارن سرفراز * چنانچه چون بود مردم رزمساز
 گهی سوی چپ شد گهی سوی راست * بگردید و از هر کسی کینه خواست
 T-доб.:

دو لشکر بر آمد ز یک ره بجای * نه سر بود پیدا سپهرا نه پای
 بهر حمله قارن سرفراز * پیفگند ده گرد کردن فراز
 گهی سوی چپ شد گهی سوی راست * بگردید و از هر کسی کینه خواست
 فرکض قارن و پرز من: 12-13 ب-после приблизительного перевода бб. 12-13

I, IV, T, B-б. сп. ⁷ I, IV, T, B-б. сп. ⁸ B-после приблизительного перевода бб. 12-13

VI-⁹ زد [в тексте по ЛиТ (P)]. ¹⁰ I, IV-б. оп. (ср. разночтение 6);

Б-далее бб. 18-24 не переведены. ¹¹ I, IV-б. оп.; Л, VI-доб.:

از Л-¹¹ I, IV-б. оп.; Л, VI-доб.:

سپهدار قارن چو باد دمان * بکف تیغ تیز و بیازو کمان
 سرو ترگ I-¹⁷ گرد دلیر I-¹⁶ برمی VI-¹⁵ مانند شیر I-¹⁴ و Л-доб. ¹³

بخاک اندر آمد سرش سوگوار I-¹⁸ آن نامدار

کیقباد

۱

همان تاج گوهر پسر در نهاد
 چو دستان و چون قارن^۱ رزمزن
 فشاندند گوهر بران^۳ تاج نو^۴
 پس^۶ افراسیاب و^۷ سپهرا بدید^۸
 خروشیدن آمد ز پرده سرای
 چو پیل ژبان شد که^{۱۰} بر خاست کرد
 بیستند خون ریختن را میان
 دگر دست گزدهم^{۱۱} جنگی پهای^{۱۲}
 ابا کرد کشواد لشگر شکن^{۱۳}
 بیک دست آتش بیک دست باد

بشاهی نشست از برش کیقباد
 همه نامداران شدند انجمن
 چو کشواد و خرداد و^۲ برزین گو
 قباد از بزرگان سخن بشنوید^۵
 ۵ دگر روز بر داشت لشکر ز جای
 بپوشید^۹ رستم سلیح نبرد
 رده بر کشیدند ایران-پایان
 بیک دست مهرباب کابل خدای
 بگلب اندرون قارن رزمزن
 ۱۰ پس پشتشان زال با کیقباد

۴ T-доб.: ۳ I- بدان ۲ Л- و оп. ۱ VI- (؟) قاری

ازان پس بگفتند کای شهریار * سوی رزم تـرکان بر آرای کار
 چون T- فساپلهم عن افراسیاب و حاله B- سپه گسترید VI- ؛ سخن بر رسید I-^۵
 ۸ Л-доб.: آن I, VI-^۷ از T (P)- ؛ چو I-^۶ شنید

؛ چو بشنید افراسیاب آگهی * فرود آمد از تخت شاهنشاهی
 بیک I-^{۱۱} چو Л, IV-^{۱۰} بپوسید (؟) I, VI-^۹ پیامد برابر صفی بر کشید T (C)-
 I- доб.:^{۱۳} کار آزمای VI-^{۱۲} دست گستریم

بپیش سپه رستم پهلوان * پس پشت او سرکشان و گوان

195 ستد نيزه از دست او¹ نامدار
 بزد نيزه و بر گرفتشی³ ز زين
 قلون گشت چون مرغ بر باب زن
 هزيمت شد از وی سپاه قلون
 تهمتن گذشت از طلايه سوار
 200 كجا بد علفزار و آب روان
 چنين تا شب تيره آمد فراز
 از آرایش جامه پهلوی
 چو شب تيره شد پهلوی پيش بين
 بنزدیک زال آوردش بشب
 205 نشستند يك هفته با رای زن
 بهشتم بياراست پس¹⁰ تخت عاج

بغزید چون تندر² از کوهسار
 نهاد آن بن نيزه را بر زمين
 بدیدند⁴ لشکر همه تن بتن
 بيکبارگی بخت بدرا زبون
 پیامد شتابان سوی کوهسار⁵
 فرود آمد آن جایگه پهلوان
 تهمتن همی کرد⁶ هر گونه ساز
 همان تاج و هم⁷ بار⁸ خسروی
 بر آراست با شاه ایران زمين
 به آمد⁹ شدن هیچ نگشاد لب
 شدند اندران موبدان انجمن
 بر آویختند¹¹ از بر عاج تاج

VI-⁵ پذیرنده VI-⁴ بر ربودش I, IV, VI-³ شیر VI-² وی VI-¹
 تهمتن طلايه بسی بيشمار * بکشت و پیامد سوی کوهسار
 بياراسته I-¹⁰ پامد I, VI-⁹ ياره I, VI-⁸ آن ل-⁷ داد ل, VI-⁶
 بياويخته I-¹¹ بياراست آن VI-

بپازید¹ جامی لمالب² فبید
 تهمتین همیدون یکی جام می
 بر آمد خروش از دل زیر و بم
 شهنشمه چنین گفت با پهلوان
 که از سوی ایران دو باز سپید
 خرامان و نازان⁵ شدیدی⁶ برم
 چو بیدار گشتم شدم پر امید
 بیاراستم مجلسی⁷ شاهوار
 تهمتین مرا شد چو باز¹⁰ سپید
 تهمتین چو بشنمید از خواب شاه
 چنین گفت با شاه کنداوران
 کنون خیز تا سوی ایران شویم
 قباد اندر آمد چو آتش ز جای
 کمر بر میان بست رستم چو باد
 شب و روز از تاختن نغنونید
 قلون دلاور شد آگه ز کار
 شهنشاه ایران چو زان گونه دید
 تهمتین بدو گفت کای شهریار
 من و رخش و کوپال و برگستوان
 بگفت این و از جای بر کرد رخش
 قلون دید دیوی بچسته زدند
 برو حمله آورد ماندند باد
 تهمتین بزد دست و نیزه گرفت

بپاد تهمتین بدم³ در کشید
 بخورد آفرین کرد⁴ بر جان کی
 فراوان شده شادی افدوه کم
 که خوابی بدیدم بروشن روان
 یکی تاج رخشان بکردار شید
 نهادندی آن تاج را بر سرم
 ازان تاج رخشان و باز سپید
 برین⁸ سان که بینی بدین مرغزار⁹
 ز تاج بزرگان رسیدم¹¹ نوید¹²
 ز ناز و ز تاج فروزان چو ماه
 نشانست خوابت ز پیغمبران
 بیماری بنزد¹³ دلیران شویم
 بمور نبرد اندر آورد پای
 پیامد گرازان پس کیقباد
 چنین تا بنزد طلایه رسید
 چو آتش¹⁴ پیامد سوی کارزار
 برابر همی خواست صف بر کشید
 ترا رزم جستین نیاید بکار
 هماناندارند با¹⁵ من توان
 بزخمی¹⁶ سواری¹⁷ همی کرد پخش
 بدست اندرون گرز و بر زین کمند
 بزد نیزه و بند جوشن گشاد
 قلون از دلیریش مانده شگفت

175

180

185

190

¹ I, VI, بپارید ² پس گفت جام-I ³ I- بلب ⁴ VI- خوائد ⁵ VI- نازان ⁶ I, VI- б. оп. ⁷ I, IV- مجلس ⁸ I, IV- بدین ⁹ I, IV- نجویمار ¹⁰ I, VI- обратный порядок мисра. ¹¹ I, IV, VI- دلیران ¹² I, IV, VI- رسیدم ز تاج ¹³ VI- بسوی ¹⁴ I, IV, VI- پذیره ¹⁵ VI- بر ¹⁶ I, VI- بزخم ¹⁷ VI- سواران

150 جوان از بر تخت خود بر¹ نشست بدست دگر جام پر باده کرد دگر جام بر دست رستم³ سپرد بپرسیدی از من نشان قباد بدو گفت رستم که از⁵ پهلوان سر تخت ایران بیماراستند 155 پدرم آن گزین یلان⁶ سربسر مرا⁸ گفت رو تا بالبرز کوه بشاهی برو آفرین کن یکی بگویش که گردان⁹ ترا خواستند نشان از توانی و دانی مرا 160 ز گفتار رستم دلیر¹¹ جوان ز تخم فریدون منم کی قباد چو بشنید رستم فرو برد سر که ای خسرو خسروان جهان سر تخت ایران بکام تو بباد 165 نشست تو بر تخت شاهنشاهی درودی رسانم بشاه جهان اگر شاه فرمان دهد بنده را قباد دلاور بر آمد ز جای تهمتن همانگه زبان بر گشاد 170 سخن چون بگوش سپهبد رسید

ای- I, IV-⁵ و- I, IV, VI-⁴ باده بر رستم- I, IV-³ نام- II-² زرین- I, IV-¹ سر- I, IV-¹⁰ ایران- VI-⁹ بهمن- VI-⁸ خوانندش- I, IV-⁷ مهان- I, IV-⁶ یاد- IV-¹² و (в тексте по Т). و II, I, IV, VI-¹¹ بشاردی جهان را- VI-¹¹ تخت شاهی گشایم- VI-¹¹ گشاید ز بند این دو- II, IV-¹⁵ گو- I, VI-¹⁴ دلیران- I, IV, VI-¹³ دل هوش و- VI-¹⁷ و- VI-¹⁷ بگفتار- I, VI-¹⁶ ز بندی دو

بمردان جنگی و¹ پیلان مست
 بپیمود زی شاه ایران زمین
 یکی جایگه دید بُردنا شکوه³
 نشسته ننگه مردم نوجوان
 برو ریخته مشک ناب و گلاب
 نشسته بران تخت بر⁴ سایه گاه
 برسم بزرگان کمر بر میان
 بسان بهشتی برنگ و نگار
 پذیره شدندش ازان سایه گاه⁶
 فرود آی ایدر⁸ بفرمان ما
 بیاد رخ نامور می خوریم
 که ای نامداران گردن فرار
 بکاری که بسپار دارد شکوه
 که پیشست بسپار رنج دراز
 مرا باده خوردن نیاید¹¹ بکار
 کسی کز شما دارد اورا¹² بیاد
 که دارم نشانی من از کیقباد
 بیفروزی از روی خود جان ما¹⁴
 که اورا چگونست رسم و نهاد
 چو بشنید از وی¹⁶ نشانی قباد
 نشسته در زیر آن سایه دار

سر راه بر نامداران ببست
 وزان روی رستم دلیر و² گزین
 یکی میل ره تا بالبرز کوه
 درختان بسپار و آب روان
 یکی تخت بنهاده نزدیک آب
 جوانی بکردار تابنده ماه
 رده بر کشیده بسی پهلوان
 بیاراسته مجلسی شاهوار
 چو دیدند مر پهلوان را بر⁵
 که ما میزبانیم و⁷ مهمان ما
 بدان تا همه⁹ دست شادی بریم
 تهمتن بدیشان چنین گفت باز
 مرا رفت باید بالبرز کوه
 نیاید ببالپن سر و دست ناز¹⁰
 سر تخت ایران ای شهریار
 نشانی دهیدم سوی کیقباد
 سر آن¹³ دلیران زبان بر گشاد
 گر آیی فرود و خوری نان ما
 بگویم یکسر¹⁵ نشانی قباد
 تهمتن ز رخشن آمد چو باد
 پیامد دمان تالاب¹⁷ رود بار

130

135

140

145

بگه-Л; زراه- I⁵ در- T⁴ بس با شکوه- I, IV³ و- VI² ز- VI¹

I, IV-دوب.; جایگاه- I, IV⁶

بگفتند کای پهلوان نامور * نشایدت زآنچای کردن گذر
 بماندن- I, IV¹⁰ بهی- T⁹ آنجا- IV; اینجا- I⁸ میزبان و تو- T⁷
 اول- IV¹² نشاید- VI¹¹ ببالپن شدن دست باز- VI¹¹; ازین کار باز
 IV-; ازینسان- I¹⁶ بگویم تر امن- I, IV, VI¹⁵ I, IV-ب. оп.¹⁴ یکی زان- I, IV¹³

بر- VI¹⁷ ازیشان

بگوئی¹ که لشکر ترا خواستند
 که در خورد تاج کیان جز تو کس⁴
 تهنمتن زمین را بمزگان برفت
 همی² تخت شاهی بیماراستند³
 نه بینیم شاهها تو⁵ فریادری
 کمر بر میان بست و چون باد تفت⁶

۵

ز ترکان طلایه بسی بد⁷ براه
 بر آویخت با نامداران جنگ⁹
 دلیران توران بر آویختند
 نهادند سر سوی افراسیاب
 بگفتند وی را¹⁰ همه پیش و کم
 بفرمود تا نزد او¹¹ شد قلوب
 بدو گفت بگزین¹² ز لشکر سوار
 دلیر و خردمند و هشیار¹⁵ باش
 که ایرانیان مردمی¹⁷ ریمنند
 برون آمد از نزد خسرو قلوب
 رسید اندر ایشان یل صف پناه⁸
 یکی گرزۀ گاو پیکر بچنگ
 سر انجام از رزم بگریختند
 همه دل پر از خون و دیده پر آب
 سپهبد شد از کار ایشان دژم
 ز ترکان دلیری گوی پر فسون
 وزاید بر تو تا در¹³ کوهسار¹⁴
 بپاسی اندرون نیز¹⁶ بیدار باش
 همی ناگهان بر طلایه زنند
 بپیش اندرون مردم رهنمون

1 IV- بگویش 2 IV- سر 3 Л-дб. (бб. в рук. перечеркнуты):

کمر بر میان بست رستم چو باد * پیامد گرازان بر کیقباد
 بنزدیک زال آوریدش بشب * بآمدشدن هیچ نگشاد لب
 نشستند یک هفته با رای زن * شدند اندران موبدان انجمن
 ср. ниже разночтение 6 и бб. 204 и 205 текста; в перечеркнутом варианте рук. Л эпизод «по-
 ездка Рустама за Қайғубадам на гору Альбурз» отсутствовал. 4 I, IV- نیست کس 5 Л,

VI- نه بینم ز شاهان 6 I, IV- بگفت 7 I, IV-دوب.: زچو زال زر این داستاها بگفت

برخش اندر آمد همانگاه شاد * گرازان پیامند بر کیقباد

بچنگ I- 9 رسیدند در رستم کینه خواه I, IV- 8 بسی بد طلایه I, IV- 7

VI- 15 شهریار I, IV- 14 بر VI- 13 قارن VI- 12 وی VI- 11 اورا I, IV- 10

مردم I, IV, VI- 17 سخت I, IV, VI- 16 بیدار

سپهبد جهاندیدگان را بخواند
 جهانانندیبده و کار کرده¹ ردان
 بسی سروری و مهی³ خواستم⁴
 همه کار بی روی و بی سر⁶ سپاه
 ز گیتی یکی آفرین خاست نو⁸
 بتخت کیی بر کمر بر¹¹ میان
 که بی سر نباشد تن آدمی¹²
 یکی شاه با فرّ و بخت جوان¹⁵
 که با فرّ و پرزست و با رای و داد¹⁶

ز لشکر بلشکر دو فرسنگ مانند
 بدیشان چنین گفت کای بخردان
 هم ایدر من این² لشکر آراستم
 پراگنده شد⁵ رای بی تخت شاه
 چو بر تخت بنشست فرخنده⁷ زو
 شهی⁹ باید اکنون¹⁰ ز تخم کیان
 [شهی کو باورنگ دارد زمی
 نشان داد موبد¹³ مرا در زمان¹⁴
 ز تخم فریدون یل کیقباد

105

110

۴

که بر گیر کوپال و¹⁷ بفر از پال¹⁸
 گزین کن یکی¹⁹ لشکر²⁰ همگروه
 مکن پیش او بر²¹ درنگ اندکی
 گه و بیگه²² از تاختن نغوی

برستم چنین گفت فرخنده زال
 برو تازیان تا بالبرز کوه
 ابر کیقباد آفرین کن یکی
 بدو هفته باید که ایدر بوی

115

بسی I, IV-³ من ایدر همی VI-⁴ هم ایدر بسی I, IV-² کار دیده IV-¹
 بد-⁵ I-⁵ اینی قد حشمت هذا الجمع الكثير و الجم الغفیر-⁴ ب-⁴ نیکوئی و بهی
 VI-⁸ доб.:⁸ نرمایه(?) IV-⁷ نرمایه-⁷ I-⁷ بر-⁶ I, IV-⁶ ل:

کنون کان نمازدست پشت گوان * ندارد بدانگونه نوش و روان
 I, IV-¹² ب. оп.¹² شهی با کمر در VI-¹¹ یکی شاه باید IV-¹⁰ یکی-⁹ I, IV-⁹
 با تخت و فرّ VI-¹⁵ زبا فرّ و برز کیان I, IV-¹⁵ بما فرخان-¹⁴ ل-¹⁴ باید I, IV-¹³
 B-¹⁸ пе-¹⁸ оп. و IV-¹⁷ خود(?) و داد-¹⁶ رسم داد IV-¹⁶ رسم و داد-¹⁶ I-¹⁶ جوان

فأذفد زال آبنه رستم الی جبل البرز فی جماعة من أعمیان
 الأهرام و فرسان القواد و سار و طوی تلک المنازل البعيدة و المراحل المتعذفة فی
 أسبوعین حتی أتی کیقباد و بشره بالملک و أقبل معه و دخل المعسكر لیلا و مکتوا
 کنون VI-¹⁹ أسبوعا يتشاورون و یمخضون الآراء حتی ترتبیت الأمور و انتظمت الأحوال

شب و روز VI-²² در IV-²¹ لشکری I, IV-²⁰

دل زال زر شد چو خرم بهار ز رخش نو آیین و فرخ سوار
[در گنج بگشاد و دینار داد¹ از² امروز و فردا نیامدش یاد]

۳

ازو⁴ بر شد⁵ آواز تا چند⁶ میل خروشیدن کوسی با کزّناي
همان ژنده پیلان و⁷ هندی درای بر آمد ز زاولستان⁸ رستخیز 95
پس پیشش اندرون رستم پهلووان بیپیشی اندرون رستم پهلووان
که بر سر نیارست پزید زاغ چنان شد ز لشکر درو⁹ دشت وراغ
جهان را نه سر بود پیدا نه پای تبیره زدندی همی شست جای¹⁰
[بهنگام بشکوفه¹¹ گلسستان [ز زال آگهی یافت افراسیاب 100
[بیاورد لشکر سوی خوار ری¹⁵ [بیاورد لشکر سوی خوار ری¹⁵
ز راه بیابان سوی رزمگاه¹⁹ ایران پیامد دمادم سپاه

I—д.б.:

زنج نرم و کفک افگن و دست کش * سرین نرم و بینادل و گام خوش
IV—д.б.:

زنج نرم و کف افگن و دست کش * سرین پهن و بینادل و گام خوش
VI—д.б.:

زنج نرم و کف افگن و دست کش * سرین گرد و بینادل و دوست خوش

¹ I, IV—داد بگشاد و داد—² I—بر ³ I, IV—برجام ⁴ I, IV, VI—وزو ⁵ I, IV—
که ان—⁶ VI—زاولستان—⁷ I, IV, VI—زاپلستان—⁸ I, IV, VI—زاپلستان—⁹ VI—زاولستان—¹⁰ I—
رفت—¹¹ VI—زاولستان—¹² I, IV, VI—زاولستان—¹³ I, IV, VI—زاولستان—¹⁴ I, IV, VI—زاولستان—¹⁵ I, IV, VI—زاولستان—¹⁶ I, IV, VI—زاولستان—¹⁷ I, IV, VI—زاولستان—¹⁸ I, IV, VI—زاولستان—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—

و فصل من—¹² I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹³ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁴ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁵ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁶ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁷ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁸ I—б. оп.; IV—زاپلستان—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—

خار ری—¹⁵ IV—زود ری—¹⁶ I—б. оп.; IV—زاولستان—¹⁷ I—б. оп.; IV—زاولستان—¹⁸ I—б. оп.; IV—زاولستان—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—

و بلغ خیره افراسیاب فسار فی عساکره و ساقهم حتی وصل الی الی الری فنزل فی مرج
وز—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—²⁰ I, IV, VI—زاولستان—

و بلغ خیره افراسیاب فسار فی عساکره و ساقهم حتی وصل الی الی الری فنزل فی مرج
وز—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—²⁰ I, IV, VI—زاولستان—

و بلغ خیره افراسیاب فسار فی عساکره و ساقهم حتی وصل الی الی الری فنزل فی مرج
وز—¹⁹ I, IV, VI—زاولستان—²⁰ I, IV, VI—زاولستان—

سر ابرش¹ آورد فاگه² بپند³ همی خواست کندن بدنندان سرش] از آواز او خیره شد مادریان کزان مشمت بر گشت لوزان تنش⁴ بسوی گله⁵ تیز بنهاد روی] برو تنگتر کرد خم کهند بیمشارد یک دست⁸ بر پشت دور⁹ تو گفستی ندارد همی¹⁰ آگهی¹¹ کنون کار کردن بدست منست] بچندست و این را که خواهد¹² بها] برو راست کن روی ایران زمی] بدین¹³ بر تو خواهی¹⁴ جهان کرد¹⁵ راست] همی¹⁶ گفت نیکی ز یزدان سزد¹⁷ سرش تیز شد کینه و جنگ را بدیدش که دارد دل و تاو و رگ¹⁹ تن پیلوار و بر و پال او²⁰ همی سوختندش ز بیم²¹ گزند] باورد تازنده²² آهو²³ شدست²⁴	[بیمداخت رستم کیانی کهند [بیمامد چو شیر ژیان مادرش 75 [بغزید رستم چو شیر ژیان یکی مشمت زد نیز بر گردنش [بیمفتاد و بر خاست و بر گشت ازوی بیمفشارد⁶ ران رستم زورمند بیازدید چنگال گردی⁷ بزور 80 نکرد ایچ پشت از فشردن تهی [بدل گفت کاین بر نشست منست [ز چوپان بپرسید کاین ازدها [چنین داد پاسخ که گر رستمی [سر این را بر و بروم ایران بهاست 85 [لب رستم از خنده شد چون بسد بزیین اندر آورد گلرنگ را گشاده زنج دیدش¹⁸ و تیز تگ کشد جوشن و خود و کوپال او²⁰ [چنان گشت ابرش که هر شب سپند 90 [چپ و راست گفستی که جادو شدست

3 Б—перевод
سر و گردنش اندر آمد—IV² سرپایش—VI¹; سر و پایش—Л¹
последующих 3 бб. отсутствует. 4 I, IV, VI—б. оп. 5 Л—رمه 6 I, IV, VI—بیمفشارد
Б—после перевода этого 11 مگر—IV¹⁰ مور(?)—VI⁹ انگشت—Л⁸ گردان—Л⁷
فسر بذلك و أسرجه و أجمه و أسترضاه 10 бб., дб.: 10
برین—I, IV¹³ داند—I, IV, VI¹² لئفسسه مرکویا و کان یسمی رخشا
18 I, IV, VI—رسد—VI¹⁷ چنین—I, VI¹⁶ گشت—IV, VI¹⁵ خواهد—I, IV, VI¹⁴
را I, IV²⁰—в обих случаях. 19 I, IV—گردش (без рифмы); زور(تاب?) ورگ—I, IV¹⁹
24 Л—доб.: 24 VI—جادو (без рифмы). 23 I, VI—یازنده 22 I, VI—زبهر—I, IV, VI²¹
سرون نرم و شیراوژن و دست کش * زنج گرد و کفک افگن و گام خوش

60 دو گوشش چو دو خنجر آبدار
 یکی کزّه از پس بی‌الای او
 سیه چشم و بورا برش و گاودم²
 تنش پر نگار از کران تا کران
 [چو رستم بران⁵ مادیان بنگرید
 کمند کیانی⁶ همی داد خم
 65 برستم چنیین گفت چوپان پییر
 [بپرسید رستم که این اسپ کیست
 چنیین داد پاسخ که داغش مجوی
 همی رخس خوانیم⁹ بورا برش است
 70 [خداوند این را ندانیم کس
 سه سالست تا این بزین آمدست
 چو مادرش بیند کمند سوار

بـرو یـال فریـه میـانـش نـزار¹
 سرین و برش هم بپهنای او
 سیه خایه و تند و پولادسم³
 چو داغ گل سرخ بر زعفران⁴
 مرآن کزّه پیلتن را بدید
 که آن کره را باز گیرد ز رم⁷
 که ای مهتر اسپ کسان را مگیر
 که دو رانش از داغ آتش⁸ تهیست
 کزین هست هر گونه گفت و گوی
 بخو آتشی و برنگ¹⁰ آتش است
 همی رخس رستمش خوانیم و¹¹ بس
 بچشم بزرگان گزین آمدست
 چو شیر اندر آید کند کارزار

1 نزار (؟) ل—¹ 2 سیه چشم و شرزه بر و گاودم VI—² 3 نزار (؟) ل—¹ 4 поврежденных бб.: I—доб.

سنان گوش و مه تازش و چرخ گرد * زمین کوب و دریا برو ره نورد
 گرازنده از پیش و ره بر ز پس * جهنده رهان و گریزنده رس
 از اندنش دل سبک بویتر * ز رای خردمند ره پیوی تر
 چه بر آب بودی چه بر خشک راه * بروز از خور افزون شدی شب ز ماه
 4 ل—доб.:

همی رخس خوانیم بورا برش است * بخو آتشی و برنگ آتش است
 (см. б. 69); I, IV—доб.:

بش شب مورچه بر پلاس سیاه * نمودی بگوش از دو فرسنگ راه
 بنیروی پیل و ببالا هیون * بزهره چو شیران گه بیستون
 و خلفها مهر جذع فی قدّ الأمّ طامخ الطرف مطهم الخلق: Б—бб. 61—63 переданы так: перевод бб. 64—72 отсутствует.

که از داغ روی دو—⁸ I, IV دم—⁷ VI کیان را—⁶ VI بدان—⁵ I, IV, VI
 و I, IV, VI—¹⁰ و خوانند—⁹ IV که از داغ شاهی دو رانش—^{VI} رانش
 و I—¹¹ оп. 4. доб. после 63 б. текста, см. различт. 4. Л—б. بخوبی چو آب و برنگ

[سرانشان بکوبیم بدان گرز بز
که روی زمین را کنم² بی سپاه
نیاید برم هیچ پرخاشخـر¹
که خون بارد³ ابر اندر⁴ آوردگاه⁵]

۲

چنان شد ز گفتار او پهلوان
گله هرچ بودش بزابلستان⁷
همه پیش رستم همی راندند
هر اسپى که رستم کشیدیش پیش¹¹
ز نیروی او پشت کردی بـغم
چنین تا ز کابل بیامد زرنـگ¹⁴
یکی مادیان تیز¹⁵ بگذشت خـنگ
که گفتی بر افشاند خواهد روان⁶
بیاورد لغتی⁸ بکابلستان⁹
برو داغ شاهان¹⁰ همی خواندند
پیشتش بیفشاردی¹² دست¹³ خویش
نهادی بروی زمین بر شکم
فسیله همی ساخت از رنگ رنگ
برش چون بر شیر و¹⁶ کوتاه لنگ

55

¹ Л—вместо этого б.:

شکسته کنم من بدو پشت پیل * ز خون رود رانم چو دریای نیل
IV—б. 52 стоит перед б. 51 текста; после б. 51 доб.:

همه رسم و راه پلنگ آورم * سر سرکشان زیر چنگ آورم
VI—бб. 51, 52 и 53 оп.; Б—после перевода бб. 49 и 50 доб.: كانه الذی عناه مترجم الكتاب:
بقوله

و أرعن عن ثغر الغضنفر كاشرا * شتیم المحیبا فیہ صولة جبار
كصاعقة او واجهت ركن ینزل * تشطی كرمـل فی المطائح منهار
یکی رزم سازم چنان—IV; گز ایدونکه رزمی بود—I².
перевод бб. 50—52 отсутствует.
L—доб.:⁵ از ابر—I⁴ ریزد—I³

بباشند خدنگی مرا پایدار * كجاز آهنین كوه گیرد گذار
I—доб.:

همه رسم و راه پلنگ آورم * سر سرکشان زیر چنگ آورم
T—доб. эпизод передачи Рустаму палицы—10 бб.; в рукописях и Б—отсутствует.
VI—б. оп.⁶

زکابلستان—I, IV, VI⁹ بیاورد بهری—VI; بیاورد چندی—I, IV⁸ ز زابلستان—I, IV⁷
فشردی کف—VI¹³ فشردی همی—I, IV¹² کشیدی پیش—I, VI¹¹ شاهى—VI¹⁰
جاءوا بخیل—B; بز آمد درنگ—VI; بیامد درنگ—IV; بیاورد رنگ (?)—I¹⁴ دست
و—L¹⁶ و—L¹⁶ نیز—IV¹⁵ کثیره من کابل

45 اگر دشت کین آید و رزم¹ سخت² بود یسار یزدان پیروز بخت³
 [ببینی که در جنگ من چون شوم
 [یکی ابر دارم بچنگ اندرون
 [همی آتش افروزد از گوهرش
 یکی باره باید چو کوه⁸ بلند
 یکی گرز خواهم چو یک لغت کوه

50

و لیکن ز ترکان افراسیاب * شب تیره من سر نیارم بخواب
 ترا گاه بزمست و آوای رود * کشیدن می و پهلوانی سرود
 نه هنگام رزمست و ننگ و نبرد * بر آوردن از خاک بر ماه گرد
 Л—после этих 11 бб. повторяет бб. 42 и 43 текста (вариант—начало второго мисра второго б.: نه
 نه); Б—не дает перевода этих 11 бб.

کینست و گز VI—² کینست و گز جنگ IV—¹ کینست اگر جنگ I—³ روی تخت VI—³ دوب.:

هر آنکه که خامی بزه در کشم * زمانه بر آرد سر از تر کشم
 چو با رخس IV—⁴ که با جور گل رخس در جوشم Л—⁴ I—⁴ б. оп.; (ср. разночтение 7).
 و سوف ترانی اذا اشتجرت الرماح و تصافحت الصفاح و فی یدی قطعة سحاب یتفجر من
 خلالها الدم و تسعر صواعقها و تتضرم أفلق هامات الأبطال و أهجم بها علی هجمة
 و I—⁷ б. оп.; Б—бб. 46—48 переданы так: I—⁶ б. оп. ابرست VI—⁵ گلگون بهامون شوم
 Л—³ доб.: و الآجال

هر آنکه که جوشن بمر در کشم * زمانه بر آرد سر از تر کشم
 هر آن باره کو زخم کوپال من * بپیند برو بازوی و یال من
 نترسد ز عراده و منجنیق * نگهبان نباشد ورا جاثللیق
 چو من پیش دارم سنانم بچنگ * ببرد ز خون دل پیل رنگ (?)
 I—⁸ کوهی I—⁸ доб. варианты первых трех бб. рук. Л; IV, VI—⁸ доб. варианты этих же четырех бб.
⁹ Л—⁹ б. оп.; I, IV—⁹ доб.:

که زور مرا تاب دارد بچنگ * بگیرد ز خونش دل سنگ رنگ
 چو آید به VI—¹⁰ که آید به IV—¹⁰ VI—¹⁰ доб. вариант того же б.

کزین تازی اسپان نشاید همی
 بخواهم ز هر سو که هست انجمن¹
 که هستی³ برین کار همداستان⁴
 بپنندی میان و نباشی دژم⁵
 بپودند شادان دل و تازاه روی
 سلیح سواران جنگی بساخت⁷
 بیلا سرت بر تر از انجمن
 کزو بگسلد خواب و آرام و ناز
 چه سازم که هنگامه بزم نیست
 دلت ناز و شادی بچوید همی¹¹
 ترا پیشی ترکان پر کین و درد¹²
 که جفت تو بادا مهی و بهی¹⁴
 که من نیستم مرد آرام و جام¹⁶
 نه والا بود پروریدن بنناز¹⁷

یکی اسپ جنگیش باید همی
 بجویم یکی باره پیلتن
 بخوانم برستم بر² این داستان
 که بر کینه تخمه زادش
 همه شهر ایران زگفتار⁶ اوی
 ز هر سو هیونی تکاور بتاخت
 برستم چنین گفت کای پیلتن
 یکی کار پیشست و رنجی دراز
 ترا نوز⁸ پورا گه⁹ رزم نیست
 [هنوز از لب شپیر بوید¹⁰ همی
 چگونگی فرستم بدشت نبرد
 [چه گویی چه سازی¹³ چه پاسخ دهی
 چنین گفت رستم بدستان سام¹⁵
 چنین یال و این جنگهای دراز

35

40

چون—VI⁴ هستم—VI³ بر رستم—IV² B—перевод бб. 31—32 отсутствует. VI⁶ و سأستمهضه فی هذه الأمر الفداح: B—бб. 33 и 34 переданы так: راستان نیز—I⁸ و جاء رستم أباه متعرجاً لأمره: B—вместо перевода этого б.: بگفتار ترا—I, IV¹² B—перевод б. отсутствует. ترا وقت میدانگه—VI⁹ سازم—VI, I¹³ ترا نزد شپیران پر کین و درد—VI; نزد شپیران و مردان مرد سپاه(؟)—VI¹⁵ B—перевод б. отсутствует. کبهی و مهی—VI; بهی و مهی—L¹⁴ L—доб.: L—б. зачеркнут; L—б. зачеркнут. آرامگاه—VI¹⁶

چنین پاسخ آورد رستم بدی * که ای نامور مهتر نامجوی
 همانا فراموش کردی ز من * دلیری نمودن بهر انجمن
 ز کوه سپند و ز پیل ژیان * گمانم که آگاه بد پهلوان
 کنون گر بترسم ز پور پشنگ * نماذ ز من در جهان بوی و رنگ
 زنان را از آن نام ناید بلند * که همواره در خوردن و خفتن انید
 بدو گفت زال ای دلیر جوان * سر نامداران و پشت گوان
 ز کوه سپند و ز پیل سپید * فرودی و دادی دلم را نویسد
 همانا که آن رزم آسان بدی * دلم زان سخن کی هراسان بدی

- 20 سوی زاپلسستان نهادند روی
 بگفتند با¹ زال چندی درشت
 پس از سام⁴ تا تو شدی پهلوان
 سپاهی ز جیحون بدین⁶ سو کشید
 اگر چاره دانی⁸ مراین را بساز
 25 چنین گفت پس نامور¹⁰ زال زر
 سواری چو من پای بر¹² زین نگاشت
 بجایی که من پای بفشاردم
 شب و روز در جنگ یکسان بدم
 کنون چنبری گشت یال¹⁸ یلی
 30 کنون²² گشت رستم چو سرو سهی
- جهان شد سراسر پر از گفت و گوی
 که گیتی بس آسان² گرفتگی³ بمشت
 نبودیم یک روز روشن روان⁵
 که شد آفتاب از جهان ناپدید⁷
 که آمد سپهبد بتننگی فراز⁹
 که تا من بیستم بمردی کمر¹¹
 کسی تیغ و گرز¹³ مرا پر نداشت¹⁴
 عنان¹⁵ سواران شدی¹⁶ پاردم
 ز پیروی همه ساله ترسان بدم¹⁷
 نتابد¹⁹ همی²⁰ خنجر کابلی²¹
 بزیمد²³ پرو بر²⁴ کلاه مهی

1 Л—از 2 Л—تن آسان 3 I—گرفتنی بس آمان 4 VI—پس سام 5 I, IV—доб.:

چو زو در گذشت و پسر شاه بود * بدان را ز بد دست کوتاه بود
 کنون شد جهانجوی گرشاسپ شاه * کنون گشت بی تاج و بی سر سپاه
 VI—доб.:

چو زو در گذشت و پسر شاه بود * جهان را ز بد دست کوتاه بود
 اینک منذ جلست موضع: VI—б. оп.; Б—бб. 22 и 23 переданы так: 7
 آپیک سام و صرت پهلوان الدولة لم يطب عيش الناس يوما واحدا و الآن قد نجم
 با مهتران—I, IV, VI—10 VI—б. оп. 9 داری—IV—8 فاجم الشحر فاستعد للأمر
 14 IV—доб.: 13 گرز و تیغ—IV 12 در—VI 11 VI—б. оп.

بدریا نهننگ و بکه بر پلنگ * ز بیم نهن گشت در آب سنگ
 و صارت أعنة الفرسان أنغارا—B—17 I, VI—б. оп.; بدی—I, VI—16 لگام—I 15
 نیابیم—IV; نتابیم—I, VI—19 پشت—I, IV, VI—18 و صدور الشجعان أدبارا
 21 IV—доб.: 20 یکف—I

سپاسم ز یزدان کزین بیخ شست * شد از وی یکی شاخ فرخ پرست
 که از وی همی سر بگردون رسد * ببینم بمردی که تا چون رسد
 من ار باز ماندم ز تاب و توان * نمافم جهان بی جهان پهلوان
 پرستیده بربر(?)—VI; پرو بر فرازد—L—24 که بزیمد—IV 23 ولی—I 22

3 بدو سال و مه هیچ² ز نمود روی³ 7 چو اغریرثش⁵ یار⁶ در خور بدی ز پرورده مرغی⁸ گریزی⁹ همی 10 بنزد منت راه دیدار نیست 12 که بی کار¹¹ شد تخت شاهنشهی 15 بافراسیاب از دلاور پیشنگ 17 ممان تا کسی بر نشیند بگاہ 19 ز دشت سپنجاب¹⁸ تا رود آب²⁰ همی بارد از تیغ هندی روان²⁰ 21 که آمد خریدار تخت مهی	10 فرستاده رفتی¹ بنزدیک او همی گفت⁴ اگر تخت را سر بدی تو خون برادر بریزی همی مرا با تو تا جاودان کار نیست پر آواز شد گوش ازین آگهی 15 پیامی پیامد بکردار¹³ سنگ¹⁴ که بگذار¹⁶ چیحون و بر کش سپاه یکی لشکری ساخت افراسیاب [که گفتی زمین شد سپهر روان یکایک باایران رسید آگهی

زپیش پیشنگ آن شه— I, IV³ بسال و مه بد که— VI² فرستاده رفت— I, IV¹
 و کان یقول علی سبیل— B⁴ و کانت رسله تمیقی علی پایه سنة کامله— B نامجوی
 ورا رای— IV⁷ و. JI—دوب.⁶ چو اغریرثت— I⁵ التعنیف مخاطبا لاپنه فی غیبتہ
 ز پرورده خود (مرغ)— JI—(надписано)⁸ اغریرث افسر بدی
 (без рифмы)— IV⁹ I, IV—دوب.:¹⁰

چنین تا بر آمد برین روزگار * درخت بلا حنظل آورد بار
 VI—

ترا سوی دشمن فرستم بچنگ * همی با برادر کنی روز تنگ
 فمضی علی ذلک مدّة من الزمان و تناهی الخیر: B—начало главы: ¹² پیکار— VI¹¹
 آن دلاور— IV¹⁵ ز نزد پیشنگ— IV¹⁴ بکسدار (?)— VI¹³ بموت زوّ الی بشنگ
 I—دوب.:¹⁷ بگذار ز— I¹⁶ نهنگ

ترا سوی دشمن فرستم بچنگ * همی بر برادر کنی روز تنگ
 و عبر بهم— B—دوب.:¹⁹ سپنجاب— VI¹⁸ IV—دوب. вариант того же б.
 I—دوب.:²⁰ چیحون

بنه سال این لشکر نامدار * پیامند ز توران سوی کارزار
 IV, VI—دوب. варианты того же б.; B—перевод б. отсутствует.²¹ VI—б. оп.; I—دوب.:

بدان سال گرشاسپ زو در گذشت * ز گیتی همان بد چو او در گذشت
 ببد تخت ایران ز شاهان تهی * ندیده کسی روزگار نهی
 بر آمد همان کوی و برزن بجوش * وز ایران سراسر بر آمد خروش
 IV—دوب. варианты того же б.; B—перевод бб. отсутствует.

[پادشاهی گرشاسپ]

۱

پدر کرده بودیش گرشاسپ^۲ نام]
 بسر بر نهاد آن کیانی کلاه]
 جهان را همی^۵ داشت با زیب و فر]^۶
 درخت بنلا کیینه آورد بار]^۷
 بران^۹ سان که بد تخت بی کار^{۱۰} گشت]^{۱۱}
 ببخشید گیتی و بگذاشت آب^{۱۳}
 سرش پر ز کین بود و دل پر ز جنگ^{۱۵}
 بتیمار اغریتر آغشته^{۱۷} بود
 شد آن تیغ روشن پر از تیره زنگ

پسر بود زو را^۱ یکی خویش کام
 پیامد نشست از بر تخت و گاه^۳
 چو بنشست بر تخت و گاه^۴ پدر
 چندی تا بر آمد برین روزگار
 پترکان خیر شد^۸ که در گذشت
 پیامد بخوار ری^{۱۲} افراسیاب
 نی آورد یک تن درود^{۱۴} پشنگ
 دلش خود ز تخت و کله گشته^{۱۶} بود
 بدو روی ننمود هرگز پشنگ

۵

۱ IV, VI—تختگاه ۲ I, VI—گرشاسف ۳ IV, VI—بود ویرا—VI—بدمر اورا—I, IV—۴
 VI—دوب.: ۵ VI—جهانی همه—۶ VI—تختگاه

نبد تخت ایرانیان کاند رو(?) * شد آن دشت گستر بی آرزو(?)
 زمانا(?) همانا شد از داد سیر * جهان خواست کاید بچنگال شیر
 خیر شد پترکان—I, IV—۸ op. ۷ I, IV—۶. ср. б. 45 царствования Зау и разночтение 5 к б. 44.

۹ I, VI—بدان ۱۰ I, IV—شاه ۱۱ Б—заголовок царствования Гаршаспа и перевод первых
 пяти бб. отсутствуют; начало соответствующей главы представляет собой перевод б. 6: و کان

۱۲ VI—بخارری افراسیاب لما ارتحل من خوار الی و غیر جیحون قسم الممالک
 شد آن—VI—۱۵ برود(?)—VI—۱۴ بگذشت آب—VI—بگذشت از آب—I—۱۳
 کشته—I—۱۷ تخته—IV—۱۶ 9. б. ср.; 8 و 9 бб. далее; روز روشن برو تیره تنگ
 آشفته—IV

[فراخی که آمد¹ ز تنگی² پدید
 بهر سو یکی جشنگه ساختند
 چنین تا بر آمد برین سال پنج⁴
 بید⁶ بخت⁷ ایرانیان کندرو
 جهان آفرین داشت آن را کلید³
 دل از کین و نغزین بپرداختند
 نبودند آگه کس از درد و رنج⁵
 شد آن داد گستر جهاندار زو⁸

IV, ⁴ بر گماشت آن کلید—VI³ از تنگی آمد—I, IV² پیامد فراخی—VI¹
 از آن درد و رنج—VI؛ زنگشتند با یکدیگر بدسکال—IV؛ کسی را ز رنج—I⁵ پنج سال—VI
 (без рифмы); Л—доб.:

زمانه همانا شد از داد سیر * جهان خواست کاید بچنگال شیر
 I—доб.:

چو سال اندر آمد بهشتاد و شش * پپژمرد سالار خورشیدفشی
 زمانه همانا شد از داد سیر * همی خواست کاید بچنگال شیر
 IV—доб. два бб. рук. I в обратном порядке; Б—добавленные бб. отсутствуют. ⁶ VI—بشد

⁷ IV—تخت ⁸ IV—доб.:

پترکان خبر شد که زو در گذشت * بدان سان که بد تخت بی شاه گشت
 زو... مزی لسبیله بعد خمس سنین من ملکه فاتنکست امور الایرانیة—B—
 VI—б. оп.; و اختلت أحوالهم

- 25 سخن¹ رفتشان یک بیک همزبان² که از ماست بر ما بد آسمان³ فرستاده آمد بنزدیک زو نیامد بجز درد و اندوه و رنج⁷ سراییم یک با دگر⁸ آفرین ز تنگی نمد روزگار درنگ که در دل ندارند¹¹ کین کین از کار گذشته نیارند¹² یاد ازان بخش گیتی ز نزدیک و دور¹⁴ سپردند شاهای بران¹⁷ انجمن¹⁸ ازو زال را دست کوه راه بود چنین بخش کردند تخت و کلاه کین بود لیکن جهان کرد نو جهانی گرفتند هر یک بر زمین شد پر از رنگ و بوی و نگار پر از چشمه و باغ و آب روان [بگردد²⁴ زمانه پرو²⁵ تار و تنگ²⁶] بدادار بر آفرین خواند²⁷ نو
- 30 بران⁹ بر نهادند هر دو¹⁰ سخن ببخشند گیتی برسم و بداد ز دریای پیکند تا مرز تور¹³ روارو¹⁵ چنین تا بچین¹⁶ و ختن ز مرزی کجا مرز¹⁹ خرگاه بود وزین²⁰ روی ترکان نجویند²¹ راه سوی پارس لشکر برون راند زو سوی زابلستان بشد زال زر پر از غلغل و²² رعد شد کوهسار [جهان چون عروسی رسیده جوان [چو مردم بداد²³ نهاد پلنگ مهران را همه انجمن کرد زو
- 35
40

که بر ما بد آمد بد آسمان³ I-بر زبان VI-هم نشان I-همه VI-¹ انده فزای VI-⁷ سپنجی سرای VI-⁶ از VI-⁵ آواز غو I-⁴ بد گمان VI-⁸ نگیرند VI-¹¹ یکسر VI-¹⁰ بدان I, VI-⁹ بر یکدگر I, IV, VI-⁸ درد او دو(?) VI-¹¹ ز رود آمل شهر تا مرز روم I, IV-¹³ میارید VI-¹² ندارند I-¹² برو VI-¹⁵ و آباد بوم I, IV-¹⁴ ز چیعون همی تا سر مرز تور T-¹¹ شهر تا مرز تور فاستقوت الرجال: 31-33 переданы так: Б-бб. 18 بدان IV, VI-¹⁷ تا بروم VI-¹⁶ رو(?) علی أن یکون من حدّ رؤزابد و شیر الی منتهی أقصى الصین و الختن لأفراسیاب VI-²¹ و زان VI-²⁰ رسم VI, L-¹⁹ و النورانیة و من هذا الجانب لزوّ و الایرانیة نگردد I, IV, VI-²⁴ ندارد I, IV, VI-²³ L-²³ و оп. I, IV-²² نخستند کرد L-²⁷ B-²⁶ перевод бб. 39 и 40 отсутствует. I-²⁵ بدو

ترا خواستند ای سزاوار¹ گاه²
 همان گفته قارن و بخردان³
 بسر بر نهاده⁴ کیانی کلاه⁵
 نشست از بر تخت زو⁷ پنج سال
 بداد و بخوبی⁹ جهان تازه¹⁰ کرد
 که با پاک یزدان یکی¹¹ راز داشت
 وزان پس ندیدند کشتن¹³ بسی¹⁴
 شده خشک خاک و گیارا¹⁵ دهان
 همی بر کشیدند زان با درم¹⁸
 بر روی اندر آورده روی سپاه
 نه²⁶ روز یلان بود و رزم سران²⁷
 سپهرا²⁸ همی پود و تاره²⁹ نماند

سپهدار دستان و یکسر سپاه
 چو بشنید زو گفته موبدان
 پیامد بنزدیک ایران سپاه
 بشاهی برو آفرین خواند⁶ زال
 کهن بود بر سال هشتاد مرد⁸
 سپه را ز کار بدی باز داشت
 گرفتن زیارست و بستن¹² کسی
 همان بد که تنگی بد اندر جهان
 پیامد همی ز¹⁶ اسمان هیچ نم¹⁷
 دو لشکر بران¹⁹ گونه تا²⁰ هشت²¹ ماه²²
 نکردند²³ یکروز²⁴ جنگی²⁵ گران
 ز تنگی چنان شد که چاره نماند

15

20

1 VI—خواستندی سرافراز—VI 2 I, IV, VI—شاه—I—доб. вместо бб. 14 и 15 текста:

بـروزی همایون زو نیکبخت * پیامد بر آمد بر افراز تخت
 بشاهی برو آفرین خواندند * نثار شاهی بر وی افشانند
 IV—доб. первый б. рук. I; IV—после б. 13 текста—зголовок царствования Зау. 3 I, IV—б.

оп. (ср. разночтение 2). 4 VI— نهادان 5 I, IV—б. оп.; Л—доб.:

سر آمد همه کار نوذر چو بود * کنون کنار زورا بناید ستود
 پذیرفت شاهی و برخاست زو * پیامد نشست از بر گاه نو
 بر—VI—زر IV—7 کرد I—6 Л, VI—заголовок царствования Зау перед б. 16 текста.

9 VI—وکان کمیر السن قد أناف علی ثمانین سنة ب—
 کشتن I, IV, VI—12 بدل VI—همی IV—11 شاد VI—10 بدود و بخوردن (?)

و کف آیدی الظلمة و قلم ب—
 آب و نم I, VI—17 خود از VI—16 خشک و تشنه گیارا VI—15 أظفار الجورة

و وقع فی ذلک العهد قحط عظیم عز فیہ الطعام حتی کان یقابل بالدرهم ب—
 ثمانیة أشهر ب—22 بر پنج I—21 دو خسرو بران گونه بر IV—20 برین I—19

یلان VI—27 که I, IV—26 رزم VI—جنگ I, IV—25 هر روز I—24 نکردند I, IV—23

کسی اسپ و یاره VI—زان و یاره (باده؟) IV—29 ز لشکر I, IV, VI—28

پادشاهی زو طهماسب

سخن گفت¹ بسپار ز افراسیاب
وزان⁴ پهلوانان و یاران خویش
بود⁶ بخت بیدار و روشن روان
که دارد گذشته سخنها بیاد
همش باد و هم بادبان تخت شاه
سپاهست و گردان بسپارمر⁸
بماید یکی شاه بیدار بخت⁹
بتابد ز دیهیم¹¹ او بخردی
یکی شاه زیبای تخت بلند
که زور¹³ کیان داشت و فرهنگ گو¹⁴
سپاهی ز بامین و ز گرزبان¹⁷
که تاج فریدون بتو گشت نو

شبی زال بنشست هنگام خواب
هم از² رزمزن³ نامداران خویش
همی گفت هر چند کز⁵ پهلوان
بماید⁷ یکی شاه خسرو نژاد
بکردار کشتیست کار سپاه
اگر داری طوسی و گسته هم فز
نزیب بد بریشان همی تاج و تخت
که باشد بدو¹⁰ فرۀ ایزدی
ز تخم فریدون بجستند چند
ندیدند جز پور¹² طهماسب زو
بشد قارن و موبد¹⁵ و مرزبان¹⁶
یکی مزده بردند نزدیک زو

5

10

1 برو VI-کو 2 هم از I-همان 3 رزم ان IV-همان 4 کو VI-همان 5 راند VI-همان
6 هم VI-گفتار I-برو IV, VI-ب. оп. 7 بیامد VI-ب. оп. 8 گفتار I-همان 9 گو IV-همان 10 سننگ
11 زن موبد I-همان 12 فرهنگ و گو IV-همان 13 فز IV, VI-همان 14 سپاهی و نامی و از VI-گروهی هنرپرور و خوش زبان IV-همان 15 و VI-همان
16 و VI-همان 17 (؟) B, I-после этого б.-заголовок царствования Зау.

که لغتی بیاید همی¹ شرم و آب
 ز یزدان بترسی و مکن بد بکس
 نخواهد شدن رام با هر کسی⁴
 خورد با سر دیو کی در خورد⁷
 بپاسخ بشمشیر یازید دست⁸
 چنان سنگدل⁹ ناهشپوار مرد¹⁰
 خیر¹¹ شد بنزدیک زال سوار¹²
 شود تار و ویران شود تخت اوی¹³
 بیمار است لشکر چو چشم خروس
 همی رفت پر خشم و دل کینه جوی
 رخ¹⁶ ماه و خورشید پر گرد بود
 که داستان جنگی چه افکند بن
 بیمار است جنگ و بیفشارد¹⁸ پی
 تو گفتمی که گیتی برو تنگ بود
 همه نامداران پر خاشا جوی²¹

چنین داد پاسخ بآفراسیاب
 هر آنگه کت آید² بید دسترسی
 که تاج و کمر³ چون تو بیند بسی
 یکی پیز ز آتشی⁵ یکی⁶ پر خورد
 سپهبد بر آشفت چون پیل مست
 میان برادر بدونیم کرد
 چو از کار اغریرت نامدار
 [چنین گفت کاکنون سر بخت اوی
 بزد نای رویین و بر بست کوسی
 سپهبد¹⁴ سوی پارسی بنهاد روی
 ز دریا بدریا همی¹⁵ مرد بود
 چو بشنید افراسیاب این سخن
 بیاورد لشکر سوی خوار ری¹⁷
 طلایه شب و روز در جنگ بود
 مبارز بسی¹⁹ کشته شد بر دو²⁰ روی

530

535

540

Л-доб: 4 تاج کیان-VI 3 که باشد-VI; که یابی-IV 2 همان-VI; هم از-I 1
 دراز است دست فلک بر بدی * همه نیکوئی کن اگر بخردی
 چو نیک کنی نیک آید برت * بدی را بدی باشد اندر خورت
 VI- 8 بر خورد-VI 7 دلی پر زدانش سری-IV 6 دانش-Л, I 5
 سپهبد بشمشیر یازید دست * بر آشفت ماننده پیل مست
 B-бб. 524-534 переданы так: چنان بی وفا ناسزاوار مرد-I 10 تیز سر-IV 9
 و لمانر اغریرت من آمل و بلخ سری و اجتمع بآفراسیاب آنکر علیه
 فعله الذی فعل و کان قد بلغه فتنمر له و طفق بعنقه و یویخه و آخر ذلک آن سل
 سوی زال سام سوار-I, IV, VI 12 روان-VI 11 علیه السیف وقده بنصفین
 نهض فی-B; بخاری-VI 17 برخ-IV 16 همه-VI 15 شتابان-IV 14 I-б. оп. 13
 زهر دو-Л 20 همه-VI; همی-I, IV 19 بیفشرد-VI 18 جموعه الی خوارری
 IV, VI- 21 B-б. оп.; I-доб: از دو

بر آمد دو هفته برین روزگار * پیاده بمانده ز کار سوار

بزد نای رویین و لشکر برانند¹
 پدید آمد آن بندهارا کلید²
 ز ساری³ سوی زابلستان بتاخت
 که بر گشت گشواد بنا فرّهی
 سراینده را جامه⁴ خویش داد
 پذیره شدش زال زر چون سزید⁵
 کجا مانده⁷ بودند در⁸ چنگ شیر⁹
 بسر خاک بر کرد و بگریست زار¹²
 بیماراست ایوانهای بلند
 که با تاج¹³ و با تخت و افسر بدند
 شد از خواسته بی نیاز آن سپاه

همه بستگان را بساری بماند
 چو گشواد فرّخ بساری رسید
 یکی اسپ مهر یکی را بساخت
 چو آمد بدستان سام آگهی
 یکی گنج ویژه بدرویش داد
 چو گشواد نزدیک زابل رسید
 بران بستگان زار⁶ بگریست دیر
 پس از¹⁰ نامور نوذر شهریار¹¹
 بشهر اندر آوردشان ارجمند
 چنان هم که هنگام نوذر بدند
 بیماراست دستان همه¹⁴ دستگاه

515

520

۱۳

وزان کارها¹⁵ آگهی یافت کی
 که با شهید حنظل بر آمیختی
 که جای خرد نیست و¹⁹ هنگام هشی
 نباید²² بچنگ اندرون آبروی²³
 که هرگز نیامیخت کین²⁴ با خرد

چو اغریث آمد ز آمل بری
 بدو گفت کاین¹⁶ چیست کانگیختی¹⁷
 بفرمودمت کای برادر¹⁸ بکش
 بدانش نباید²⁰ سر جنگجوی²¹
 سر مرد جنگی خرد نسپرد

525

فترك الأَسارى کلهم فی تلك المدینة و رکب فی جمیع عساکره - B¹
 متوجها الی الرّی الی افراسیاب IV-دوب.²
 همه بند از پایشان بر گشود * ز ساری بیاورد و وی گشت زود
 I-⁴ از آمل - I, IV, VI-³ فنزل گشواد علی ساری - B; VI-دوب. 66. 519 و 520
 VI-ب. 6. 9⁹ بر - J-⁸ بسته - I, IV, VI-⁷ زال - I, IV, VI-⁶ پدید - VI-⁵ خلعت
 I, 14¹⁴ چا گنج - IV-¹³ 2. 2. 13¹³ VI-ب. 6. 11¹¹ نامدار - I-¹² بران - VI-¹⁰
 I, 18¹⁸ کین کین بر انگیختی - IV-¹⁷ این - VI-¹⁶ ازان کار او - I-¹⁵ چنان - VI-
 پیر از خشم باید دل - IV-²¹ نباشد - VI-²⁰ و - J, VI-¹⁹ کاین بدان را - IV-
 کس - VI-²⁴ آب جوی - I-²³ نباشد - VI-²² جنگجوی

بزرگان ایران ز گفتار او
 چو از آفرینش بپرداختند
 بپوید نزدیک² دستان سام
 که بخشود⁴ بر ما جهاندار ما
 یکی سخت پیمان فگندیم بن
 کز ایران چو دستان آزاد⁸ مرد
 گرانمایه اغریرت نیک پی
 مگر زنده از جنگ¹³ این ازدها
 چو پوینده در¹⁵ زابلستان رسید
 بزرگان و جنگ آوران¹⁷ بخواند
 ازان پس چنین گفت کای¹⁹ سروران²⁰
 کدامست مردی²² کنارنگ دل²³
 خریدار این جنگ و این ساختن
 بهر زد بران²⁵ کار کشواد²⁶ دست
 پرو²⁹ آفرین کرد فرخنده زال
 سپاهی ز گردان پرخاشجوی
 چو از پیش دستان³¹ برون شد سپاه³²

بروی زمین بر نهادند روی
 نوندی ز ساری برون ساختند¹
 پیامورد ازان نامداران پیام³
 شد اغریرت پرخرد⁵ یار ما
 بران⁶ بر نهادیم یکسر⁷ سخن
 بیایند و جویند با⁹ وی¹⁰ نبرد¹¹
 ز آمل گذارد سپهرا¹² بری
 تن یک جهان مردم آید¹⁴ رها
 سراینده در پیش¹⁶ دستان رسید
 پیام یلان پیش ایشان براند¹⁸
 پلنگان²¹ جنگی و نام آوران
 بمردی سیه کرده در²⁴ جنگ دل
 بخورشید گردن بر افراختن
 منم گفت پازان بدین²⁷ داد²⁸ دست
 که خرم بدی³⁰ تا بود ماه و سال
 ز زابل بآمل نهادند روی
 خبر شد باغریرت نیک خواه³³

500

505

510

که پوید - VI؛ زشتابان بنزدیک - IV؛ پیامد بنزدیک - I؛ بر انداختند - IV¹
 ازان نامداران رساند پیام - VI؛ که ای نامور پهلوان شادکام - IV؛ سلام - I³ بنزدیک
 اگر زال - I⁸ باوی - IV⁷ بدان - IV⁶ پره‌نر - VI⁵ ببخشود - IV⁴
 VI¹¹ او - I, IV, VI¹⁰ بیاید بجوید ابا - I⁹ اگر پهلوانرا دو - IV؛ زر با دو
 مرد - VI¹⁴ دست - I¹³ سپهرا گذارد ز آمل - I¹² بیاید که جوید ز ترکان نبرد
 (без рифмы)؛ بخواند - IV¹⁸ نام آوران را - IV¹⁷ نزدیک - I¹⁶ بر - I¹⁵ یابد
 گردی - I, IV²² سواران - IV²¹ یاوران - VI²⁰ با - IV, VI¹⁹ رساند - VI
 سیه گردد از - VI²⁴ که بارنگ دل - VI؛ ابا سنگدل - IV²³ زنگی (؟) - VI
 بدو - I²⁹ باد - VI؛ کار - L²⁸ برین - IV, VI²⁷ دشوار - VI²⁶ برین - I²⁵
 کنارنگ بیرون - I³² زپیش گزاره - VI؛ زپیش کرده (؟) - IV³¹ بزی - I, IV, VI³⁰
 دادخواه - VI³³ ز پیش سپاه

پیر از بییم¹ گشتند از افراسیاب
 که ای پرمزش مهتر نیک نام⁴
 همه یک بییم مرترا بنده ایم
 بجایست با شاه کابلستان
 چو خرد و کشواد لشکر شکن⁶
 ندارند از ایران⁷ چنین دست⁸ باز⁹
 بچشم اندر آرند نوک سنان¹⁰
 دلش گردد از بستگان¹³ پیر شتاب
 بخاک اندر آرد ز بهر¹⁵ کلاه
 مراین بستگان¹⁶ را گشاید ز بند
 زبان بر گشاییم پیش مهران
 همان¹⁷ پیش یزدان نیایش کنیم
 کزین گونه گفتار کی در¹⁸ خورد
 بچو شد سر مرد آهرمنی
 که با من نگرود برادر²¹ بکین
 یکی لشکر آرد²³ بر ما²⁴ بچنگ
 بدستان²⁵ سپارم شمارا همه
 سر مرا ز نام²⁶ اندر آرم بچنگ²⁷

ازیشان بشد خورد و آرام و خواب
 ازان پس² به اغریرت آمد پیام³
 بگیتی بگفتار تو زنده ایم
 تو دانی که دستان بزابلستان⁵
 چو برزین و قارن قارن رزمزن
 [یلانند با چنگهای دراز
 چو تابند گردان ازین سو عنان
 ازان¹¹ تیز گردد رد افراسیاب¹²
 پس آنگه سر یک رمه¹⁴ بی گناه
 اگر بیند اغریرت هوشمند
 پراکنده گردیم گرد جهان
 پیش بزرگان ستایش کنیم
 چنین گفت اغریرت پر خرد
 ز من¹⁹ آشکارا شود دشمنی
 یکی چاره سازم دگر گونه زین²⁰
 گر ایون که دستان²² شود تیز چنگ
 چو آرد²³ بنزدیک ساری رمه
 بپردازم آمل نیایم بچنگ⁴⁹⁵

فأرسلوا [الامراء المأسورين] الى أغريرت ب- زویشان IV-² ترس I, IV, VI-¹
 دستان زاولستان J-⁵ ازان پرمزش مهتران شد پیام I-⁴ نیک نام I-³ رساله
 مثل برزین و قارن و کشواد و خرد و آنهم لا يدعون ممالکهم في یدی افراسیاب B-⁶
 و لا بد لهم من الاجتماع و الاحتشاد في طلب المعاودة الى مساكنهم و مواطنهم
 VI-¹² اگر VI-¹¹ J-⁶ op. ¹⁰ J-⁶ op. ⁹ چنگ I-⁸ ازایشان I-⁷
 سر یک رمه مردم I, IV, VI-¹⁴ کین ما I-¹³ کشتگان (?) J-¹³ ز افراسیاب
 چاره نه اندر I, IV, VI-¹⁸ همه I, VI-¹⁷ بندکن را VI-¹⁶ بسوی VI-¹⁵
 ایران I-²² برادر نگرود I, IV, VI-²¹ دگر گون ازین I, VI-²⁰ زما IV-¹⁹
 سر نامرا I-²⁶ بدیشان I, IV-²⁵ سوی ما IV, VI-²⁴ (оба раза). آید I-²³
 که تا لشکر آرد نسازد درنگ VI-²⁷

بکین جستن آید و دشمن کشید³ ز دیده فرو باردی خون به مهر⁶ همه جامه ناز پیرون کشید نیاشد⁸ پر از آب و دل پر ز خشم⁹ چو بر آتش تیز بریان شدند نبینند نیام مرا تیغ تیز سنان دار نیزه درخت منست یکی ترگ تیره سرم را کلاه همی چون نو¹⁶ چشمم بجوی آب نیست درخشنده بادا¹⁷ میان مهان دل ارمیده¹⁸ بادا بآیین و دین¹⁹ برینیم²⁰ و گردن ورا²¹ داده ایم بساری سران آگهی یافتند²²	همه¹ تیغ زهر آبگون بر کشید² همانا برین⁴ سوگ با ما⁵ سپهر شما نیز دیده پر از خون کشید که با کین شاهان نشاید⁷ که چشم همه از چمن زار و گریان شدند زبان¹⁰ داد دستان که تا رستخیز چمان¹¹ چرمه¹² در زیر تخت منست رکابست¹³ پای مرا جایگاه برین¹⁴ کینه¹⁵ آرامش و خواب نیست روان چندان شهریار جهان شمارا بداد جهان آفرین ز مادر همه مرگرا زاده ایم چو گردان سوی کینه بدستافتند	465 470 475

I-доб.: 3 VI- کشند 2 VI- برکشند 1 L- همی

بپوشید جوشن همه کینمرا * کجا تازه شد کین دیرینمرا
ز مهر- VI-؛ ببارد همی خون مهر- IV-⁶ ما از IV-؛ ما بر L, VI-⁵ کزین L-⁴
و کأنهم بلسان B-передает бб. 458-468 так: 9 ب-باشد IV-⁸ نماید I, IV, VI-⁷
حالهم یقولون

یا صارم الججد الذی * ملئت مضاربه فلولا
یا کوکب الاحسان أء * بجلک الدجی عننا أفولا
یا غارب النعم العظما * م غدوت معمودا جزیلا
لهفی علی ماض قضی * ألا نیری مننه بیدیلا
و زوال ملککم نکنن * یوما نلقدر أن یزولا
رکیبست I, IV-¹³ جامه I-¹² جهان IV, VI-¹¹؛ همان I-¹¹ زمان IV-¹⁰
باداز IV-¹⁷ همانند I, IV-¹⁶؛ همانند VI-¹⁶ کینم VI-¹⁵ بدین IV, VI-¹⁴
ز روانتسان بآرام بادا و دین I-¹⁹ آرام L-¹⁸ надписано؛ آرام I, IV, VI-¹⁸
برانیم I-²⁰ دل آرنده (?) بادا بدرگاه کین VI-²⁰؛ دل امید باد اندر آرام و دین IV-¹⁹
و تناهی الخیر بذلک الی الأمراء المأسورین B-²² چو IV-²¹؛ پرو I-²¹؛ برین نیز VI-²¹

450 ز پیش دهستان سوی ری کشید
 کلاه کیانی بسر بر نهاد
 از اسپان برنج و بتک¹ خوی کشید
 بدینار دادن در اندر گشاد

۱۲

455 پگسته هم و طوس آمد این آگهی
 بشمشیر تیز آن سر تاجدار³
 بکنندند سوی و شخودند⁵ روی
 سر سر کشان گشت پر گرد و خاک
 سوی زابلستان نهادند روی
 پر¹⁰ زال رفتند با سوگ¹¹ و درد
 که زارا¹² دلیرا شهها نووزا¹³
 نگهبان¹⁶ ایران¹⁷ و شاه جهان¹⁸
 460 سرت افسر از خاک جوید همی
 گپایی²² که روید بران²³ بوم و بر
 همی²⁴ داد خواهیم و زاری کنیم
 نشان فریدون بدو²⁵ زنده بود
 بزاری و خواری²⁷ سرشرا ز تن
 که تیره دیهم شاهنشهی² I, IV, VI
 ازیشان برنج و بید¹ IV
 خوار⁴ IV خلیدند⁵ I سر تاجدار⁶ VI
 زبان شاه گوی و روان شاهجوی (ср. б. 456).⁷ I, IV,
 VI-б. оп.; IV- порядок бб.: 457, 455, 456.⁸ VI-б. оп.; IV-
 دیده خون و همه⁹ VI-
 رادا¹⁰ VI-; زالا¹¹ I- رنج¹² л-¹³ سوی¹⁴ IV, VI- جهانی بدستان نهادند روی
 سر¹⁷ I- نگهدار¹⁶ IV, VI- داورا¹⁵ I, IV- یلا¹⁴ IV- داورا¹³ VI-
 نامداران¹⁹ IV- پشت گوان¹⁸ VI-; پشت مهان¹⁸ I, IV- سرفرازان
 460 стоит перед²¹ VI-б. سر نامداران جهان پهلوان²¹ VI-; شاه جهان²⁰ I, IV-
 همه²⁴ I, VI- بدان²³ VI-; ازان²³ I- گیاهی²² I, VI- б. 459 текста.
 بخواری و زاری²⁷ I, VI- ترا²⁶ IV- بتو²⁵ IV-

که گر¹ چرخ گردان کشد² زین تو
 پس آن بستگان⁵ را کشیدند⁶ خوار
 چو افریث پرهنر آن بدید⁹
 [همی¹¹ گفت چندین سر بی گناه 440
] بیامد خروشان بخواشگری
 که چندین سرافراز گرد و سوار
 [گرفتار کشته تن نه والا بود
 سزد گر زیاید¹⁶ بجانشان گزند
 بریشان یکی غار¹⁸ زندان کنم 445
 بساری²⁰ بزاری بر آرند هوش
 بهخشید جانشان²¹ بگفتار اوی²²
 بفرمودشان تا بساری²⁵ برند²⁶
 چو این کرده شد ساز رفتن گرفت²⁸

1 IV, VI— اگر 2 IV— شود 3 IV, VI— خشست 4 I—б. оп.; IV—порядок
 قال صاحب الكتاب: 432—437 переданы так: 433, 436, 437, 435, 434; Б—бб. 432—437
 فبما صاحب العقل و الإنصاف انزع أردية الحرص عن الأكتاف و قس على هذه
 الأحوال احوالك فكم رأى التاج و التخت أمثالک و اعلم أنك و ان أسرجت لك
 الأفلاك و تطأطأ لعزك السماء و دعيت ملاك الرقاب لم تموسد بالخرة غير التراب
 خواستند VI—; خواسته هر یکی I—⁷ گرفتند I—⁶ گشتگان را (؟) I—⁵ ل,
 بیماراست با I—¹⁰ آمد بخواشگری I—⁹ IV—б. оп. 8 یکمیک
 ; با I—¹⁴ ل, IV—б. оп. 13 I, IV—б. оп. 12 I, IV—б. оп. بدل VI—¹¹ VI—б. оп. 11
 ; نامور داوری VI—¹⁵ IV—доб.: 15 بر VI—

همه بیگناهند و بیچاره اند * ستم یافتہ نہ ستم کارہ آند
 چاه VI—; خانه IV—¹⁸ بساری همپدون بریشان بلند VI—¹⁷ نیاری I—¹⁶ IV—
 I—²¹ و آنفدهم الی مدینة ساری B—; بمان تا I—²⁰ ل, IV—²⁰ نگهبانسان I—¹⁹ IV, VI—
 IV—²⁴ زاری و I—²³ بهخشیدشان جان ز کردار اوی IV—²² بهخشودشان جان
 بپند و I—²⁷ و أمر بهم فحملوا الی مدینة ساری B—²⁶ بزاری I—²⁵ گفتار
 سپهرا پراگند I—²⁹ ل, 29 وزان پس سپهدار ترکان چین I—²⁸ ل, VI—
 سپهرا برکند (پراکند؟) دل پر زکین VI—; IV—б. оп.; 29 دشت کین

کز و ویسه خواهد همی کینه خواست
یکی کینه نو² بر انگیختن³
بهر تا پیاموزد او⁵ سرفشان⁶
بدانست کش روز⁷ کوتاه شد
سوی شاه نوذر نهادند روی
کشیدندش از جای پیش نهنگ¹⁰
برهنه سر و پای و بر گشته کار¹²
ز کین نیانگان همی کرد یاد
دل و دیده از شرم شاهان بشست
بگفت و¹⁵ بر آشفت و شمشیر خواست
تنش را بخاک اندر افگند خوار
تهی ماند ایران ز تخت و کلاه¹⁸
همه چادر²⁰ آزمندی مپوش
چنین²¹ داستان چند خواهی شنید²²
سر آمد کزو²³ آرزو یافتی²⁴
که هم باز گرداندت²⁶ مستمند

بر آشفت و گفتا که نوذر کجاست
چه چاره است جز¹ خون او ریختن
[بدرخیم فرمود کورا⁴ کشان
سپهدار نوذر چو آگاه شد
سپاهی پر از غلغل و گفت و گوی
425 بستمند⁸ بازوش با بند⁹ تنگ
[بدشست آوردندش از خیمه¹¹ خوار
چو از دور دیدش زبان بر گشاد
ز تورو ز سلم¹³ اندر آمد نخست
بدو گفت هر بد که آید سزاست¹⁴
430 بزد گردن خسرو تاجدار¹⁶
شد آن¹⁷ یادگار منوچهر شاه
ایا¹⁹ دانشی مرد بسیار هوش
که تخت و کلاه چون تو بسیار دید
435 رسیدی بجایی که بشتافتی
چه جویدی²⁵ ازین تیره خاک نژند

3 I-б. 422 стоит перед б. 421 текста; I-доб.:
کینه از نو-I, IV² کز (?) IV-¹

اگر چرخ گردان کشد زین تو * سرانجام خشتست بالین تو.
(ср. б. 437).
8 I, IV. 7 IV- عمر 6 I, VI- б. оп. 5 IV- پیاموزدش 4 IV- اورا
آوریدش VI-¹¹ همچون پلنگ I-¹⁰ زور IV-⁹ گرفتند VI-
13 I, VI- 12 I- б. 427 стоит перед б. 426 текста; IV- б. оп. 11 I, VI-
نوذر VI-¹⁶ نوذر شهریار I-¹⁶ بدین خود VI-¹⁵ رواست I-¹⁴ ز سلم و ز تور
ازو IV-²¹ جامه I, IV-²⁰ تو ای IV-¹⁹ I- б. оп. 18 I-¹⁸ بشد VI-¹⁷ تاجدار
22 IV-доб.:

کسانی کز ایران اسپران شدند * همه پهلوانان و میران بدند
کشیدندشان بسته و خوار و زار * همیخواست هر یک بجان زینهار
گردد I-²⁶ خواهی I-²⁵ 23 VI-²³ کنون
گرد آمدت VI-²⁶ ترا

شهماساسی و آن¹ لشکر رزم ساز
 پس اندر دلیران زاولستان²
 چندان شد ز بس کشته در رزمگاه³ 410
 سوی شاه ترکان نهادند سر⁴
 شهماساسی چون در بیابان رسید
 که از لشکر ویسه بر گشته بود
 بهم باز خوردند هر دو⁷ سپاه
 بدانست قارن که ایشان کینند⁹ 415
 بزد نای رویین و بگرفت راه
 ازان¹¹ لشکر خسته و بسته مرد¹²
 گریزان شهماساسی با چند مرد

۱۱

سوی شاه ترکان¹⁵ رسید آگهی
 دلش گشت پر آتش از¹⁸ درد و غم 420
 کزان¹⁶ نامداران جهان¹⁷ شد تهمی
 دو رخ را بخون¹⁹ جگر داد²⁰ نم²¹

روی I-⁴ آوردگاه- I, IV, VI-³ زاولستان I, IV, VI-² شهماساسی با VI-¹
 باز خورد این دو IV-: باز خورد ان دو باره I, VI-⁷ گلوی I-⁶ شکسته VI-⁵
 بدند VI-⁹ 6. 414 стоит перед 6. 413 текста. IV-⁸ رزمخواه IV-⁸ جنگی
 بسته خسته خورد I-¹² برین IV-: بدان I, VI-¹¹ ز زاولستان تاخته I, IV, VI-¹⁰
 IV-¹³ доб.: IV-¹³ بسته و خسته خورد IV-
 بسی را بیست و بسی را بخست * بسی را بگرز گران کرد بست
 فأمربضرب: Б-бб. 416-418 переданы так: همی تاخت دل خسته بوستان (؟) کرد IV-¹⁴
 الطبول و سل السیوف و صدمهم صدمة لم ینج منها غیر شهماساسی فی نفر قلیل
 ز خون I-¹⁹ оп. از I, VI-¹⁸ زمین IV-¹⁷ که از I-¹⁶ توران VI-¹⁵
 I-²¹ доб.: IV-²⁰ کرد IV-²⁰

چنین گفت پس نوذر تاجدار * بزندان و یاران من کشته زار
 و قال کیف اُبئی نوذر حیا و قد قتل اعیان امرائی و وجوه قوادی: ср. Б:

سروش گشته پر خشم و پر¹ خون جگر² بدست اندرون داشت گرز پدر
 زمین شد ز خودش چو پشت پلنگ³ بزد بر سرش گرز⁴ گاورنگ
 ز پیش سپاه اندر آمد بدشت بیفگند و بسپرد و زو در گذشت⁴
 نیامد برون کشی بخوشید خون شماساس را خواست⁵ کاید برون
 بگردن پدر آورد⁸ پیولاد⁹ را بگرد اندرون یافت⁶ کلیدرا⁷
 همی کرد ازو¹² خویشتن ناپدید¹³ چو شمشیرزن گرز¹⁰ دستان بدید¹¹
 خدنگی بدو اندرون راند خوار کمان را بزه کرد زال سوار
 بران بند¹⁴ زنجیر پیولاد بر بزد بر کمر بند کلید بر
 سپهرا کلید بر دل بسوخت میانش ابا¹⁵ کوه¹⁶ زین بدوخت¹⁷
 شماساس شد بی¹⁸ دل و روی زرد¹⁹ [چو این دو سر افکنده شد در نبرد

¹ VI — оп. ² Л — доб.:

خروشان پیامد همان کینه خواه * چو شیر خروشان پیش سپاه
 همانگه برون رفت زال دلیر * بچنگ اندرون همچنان شرزه شیر
 چو دستان بر انگیخت کرد نبرد * همانگه بر آمد خزروان بگرد
 VI — доб.:

دمنده چنان بر خزروان رسید * بر افراخت آن گرز را چون سزید
³ Л —

یکی گرز زد زال بر گردنش * که بشکست آن کوه آهن تنش
 IV — доб.:

خروزان شد از کینه و جنگ سیر * همانگه بر انگیخت زال دلیر
⁷ Б — ⁶ I دید ⁵ I شماساس میخواست ⁴ I بسپرد ⁴ VI چون بر گذشت
⁹ I بر آورده — ⁸ Л فوق تحت ظلام العجاج علی کلید احد اعیان التورانیة
 کردم¹² I رسید (؟) — ¹¹ VI ¹⁰ I چو آن گرز و شمشیر — (так же в б. 405).
¹³ Л — доб.:

پیامد برش گرد کلید زود * همی خویشتن را بمردی ستود
 I — доб.:

گریزان شماساس و گردان همه * پراکنده چون روز باران رمه
 کوه¹⁶ ل — ¹⁵ I, IV, VI — доб. و ¹⁴ I, IV, VI — доб. میان رانش با — ¹⁵ Л
 و رمه بنباشد سمرته علی سرجه — ¹⁷ Б ¹⁸ Л بد — ¹⁹ IV, VI — б. оп.

خددنگی¹ بچرخ اندرون رازند² راست
 بر آمد خروشیدن داروگیر⁴
 بران⁶ تیر کردند هر کس ذنگاه
 نراند چنین در کمان تیر کس⁷
 خروش تیرره بر آمد ز دشت
 خروشیدن ذنگ و هندی درای⁸
 سراپرده و پیل بیرون کشید
 چو هامون شد از گرد¹² کوه¹³ سپاه
 یکی تاختن کرد بر¹⁶ زال زر
 گسسته¹⁷ شد آن نامور جوشنیش
 برفتند گردان کابلستان¹⁸
 بچنگ اندر آمد بکردار شیر

ذنگه کرد تا جای گردان کجاست
 بینداخت سه جای³ سه چوبه تیر
 چو شب روز شد⁵ انجمن شد سپاه
 بگفتند کاین تیر زالست و بس
 چو خورشید تابان ز بالا بگشت
 بشهر اندرون کوس با کونای
 بر آمد⁹ سپهرا¹⁰ بهامون کشید
 سپاه اندر آورد پیش¹¹ سپاه
 خزروان¹⁴ دمان با¹⁵ عمود و سپر
 عمودی بزد بر بر روشنش
 [چو شد تافته شاه زابلستان
 یکی درع¹⁹ پوشید زال²⁰ دلیر

390

395

فلما قرب من⁴ ب⁴ آنگاه³ VI³ اندر آورده² VI² خددنگش¹ I, IV¹
 معسكر الأتراك رمى بثلاثة أسهم الى وسط خيامهم فوق فيهم الاضطراب و علت منهم
 نراند چیز و در کمان هیچ کس⁷ I⁷ بدان⁶ I, IV⁶ گشت⁵ I⁵ الأصوات
 Л—доб.:

شماساسی گفت از خزروان میز * ذکردی چنین نرم کردن بچیز
 نه مهراب ماندی نه لشکر نه گنج * نه از زال بودی بدین روز رنج
 نبودی مگر او چنین رزمخواه * که سازید بر ما کنون کینه خواه
 خزروان چنین گفت کو یک تنست * نه آهرمنست و نه از آهنست
 تو از چنگ او دل مدار ایچ تنگ * هر آنگه که آرم من اورا بچنگ
 I, IV, VI—доб. варианты тех же бб., кроме третьего, оп. в I и IV рукописях; Б—
 перевод бб. отсутствует. ⁸ VI—доб.:

دلاور پوشید ساز نبرد * باسپ اندر آمد بکردار گرد
 سپاهش نشستند بر پشت زمین * سری پر ز کین ابروان پر ز چین
 اندر آمد پپیش¹¹ I, IV¹¹ چو پیل زبان رخ¹⁰ VI¹⁰ سپهبد⁹ IV⁹; پیامد⁹ I⁹
 I—¹⁴ I, VI¹³ شد از گرد [دود^{VI} نور^{IV}] هامون چو¹² I, IV, VI¹²
 B—¹⁸ B شکسته¹⁷ I¹⁷ با¹⁶ VI¹⁶ باد و¹⁵ VI¹⁵ خزروان^{VI}؛ خروزان^{IV}؛ خزروان
 گرد²⁰ VI²⁰ و لبس خفتان^B؛ گبر¹⁹ I, IV, VI¹⁹ فتقدمت الفرسان الزاوية

همه پادشاهی سپارم بدوی 370
 تن پهلوان را نیارم برنج
 ازین سو دل پهلوان را² بمست
 نویدی⁵ بر افگند نزدیک⁶ زال
 بدستان بگو آنچه⁷ دیدی ز کار⁸
 که دو پهلوان آمد ایدر¹⁰ بچنگ
 دو لشکر کشیدند بر هیرمند 375
 گر از¹⁴ آمدن دم زنی یک زمان

همیشه دلی شاد¹ دارم بدوی
 فرستمش هر گونه آگنده گنج
 وزان در سوی³ چاره یازید⁴ دست
 که پرنده شو باز کن پتر و بال
 بگویش که از⁹ آمدن سر مخار
 ز ترکان سپاهی چو دشتی¹¹ پلنگ
 بدینارشان¹² پای کردم ببند¹³
 بر آید همی¹⁵ کامه بدگمان

۱۰

فرستاده نزدیک دستان رسید
 سوی گرد مهرباب بنهاد روی
 چو مهرباب را پای بر جای دید
 بدل¹⁷ گفت کانون¹⁸ ز لشکر چه پاک 380
 [پس آنگه سوی شهر بنهاد روی
 بمهرباب گفت ای هشیوار مرد
 کنون من شوم در شب تیره گون
 شوئد آگه از من که باز آمدم
 کمائی بیازو در افگند سخت 385

بگردار آتش دلش بر دمید
 همی ساخت با لشکری جنگجوی¹⁶
 بسرش اندرون دانش و رای دید
 چه پیشم خزروان¹⁹ چه یک مشت خاک
 چو آمد بشهر اندرون نامجوی²⁰
 پسندیده اندر²¹ همه کارکرد
 یکی دست یازم برایشان بخون
 دل آگنده و کینه ساز آمدم
 یکی²² تیر بر سان شاخ درخت

پهلوانان - IV² همیشه دل آرام - VI ؛ دل خرم و رام - IV ؛ دل خویش را شاد - I¹
 - VI⁵ بیازید - VI⁴ وزان سوی - VI ؛ وزان سو سوی - IV ؛ وزان سوی بر - I³
 در - IV⁹ بکار - II⁸ بگویی آنچه - I, VI⁷ بر سوی - VI⁶ گزندی (؟)
 - VI¹³ بگفتارشان - IV ؛ بدیدارشان - II¹² جنگی - IV¹¹ ایدر آمد - VI¹⁰
 کینهجوی - IV¹⁶ همه - I, IV, VI¹⁵ اگر ز - I, IV¹⁴ بدستانشان کرده ام پای بند
 - I, IV²⁰ خزروان - IV, VI ؛ خزوران - I¹⁹ کانون - I, IV, VI¹⁸ بدو - I, VI¹⁷
 پسندیده در - I²¹ فلما اجتمع بمهرباب اثنی علیه و شکر سعیه - ب. оп.؛
 بیسی - IV²²

ز ترکان بزرگان³ خنجرگزار
 ابا تیغ و با گرز و بخت⁵ بلند⁶
 بگوراب⁸ اندر⁹ همی نخمه کرد¹⁰
 که روشن روان بود و بی خواب¹¹ بود¹²
 بسوی شماساس بنهاد روی
 ز مهرباب دادش فراوان درود
 بمآناد تا جاودان با کلاه
 بدین پادشاهی نیم سخت شاد
 جز این نیز¹⁴ چاره ندیدم همی
 همان زاولستان¹⁵ بدست منست
 ز بهر سستودان سام سوار
 بر آنم¹⁹ که هرگز نیمینمش روی
 بدان تا فرستم هیوئی²⁰ دوان²¹
 فرستم بنزدیک افراسیاب
 سخنیهای گوینده²³ کوتاه شود
 جزاین نیز هرچ از در پادشاست
 جز از²⁴ پیش تختش نباشم²⁵ بپای

خزروان¹ ابا² تیغزن سی هزار
 برفتند بیدار⁴ تا هیرمند
 ز بهر پدر زال با سوگ و درد⁷
 بشهر اندرون گرد مهرباب بود
 فرستادهای آمد از نزد اوی
 پیشش سرآپرده آمد فرود
 که بیدار دل شاه توران سپاه
 ز ضحاک تازیست ما را نژاد
 بپیوستگی¹³ جان خریدم همی
 کنون این سرای و نشست منست
 از پدر چو دستان بشد¹⁶ سوگوار
 دلم شادمان شد¹⁷ بتیمار¹⁸ اوی
 زمان خواهم از نامور پهلوان
 یکی مرد بینا دل و²² پرشتاب
 مگر کز نهان من آگه شود
 نثاری فرستم چنان چون سزاست
 گر ایدونک گوید بنزد من آی

355

360

365

IV-³ خود و سروران - VI² خزیران - B خروشان - IV¹ خروران - I¹
 ابا تیغ - IV⁶ تیغ - I⁵ بخت - IV⁴ هوشیار - IV⁴ ز ترکان دلیران - VI¹ سواران و ترکان
 و لما توجه شماساسی و : переведены так 353-355. B-66. ز و گرز و کمان و کمند
 خزیران من عند افراسیاب نحو زاولستان فی عساکرهما ساروا علی طریق سجستان
 بگور - IV⁹ کوراپذ - B؛ بگورابه - VI⁸ بود - VI⁷ حتی وصلوا الی هیرمند
 - VI¹² خوش خواب - Л¹¹ همه رخ بختک سیمه بر بسود - VI¹⁰ آب نژدر
 بدان شهر مهرباب بد پهلوان * خردمند و بیدار و روشن روان
 همه کابلستان - IV؛ همه زابلستان - I, VI¹⁵ جزان روی - IV¹⁴ بپیوند من - IV¹³
 I -²⁰ بران شد - VI¹⁹ ز تیمار - IV¹⁸ بذ - I¹⁷ ز بهر پدر زال شد - VI¹⁶
 دیرینه - IV²³ -- و - I, VI²² نهان - VI؛ دمان - I²¹ رسولی - VI؛ سواری
 شوم پیش تختش نباشم - IV²⁵ بجز - VI²⁴

گلیم اندر آب زوان افکنم¹
 به پیش² پسر³ آمدم کینه جوی⁴
 کنون کین و جنگ⁵ ترا ساختم⁶
 نه روی هوا مانند روشن نه ماه
 چو رود روان خون همی ریختند
 ازو¹⁰ ویسه در جنگ بر گاشت روی
 باورد¹¹ چون ویسه سرگشته شد¹²
 نرفت¹³ از پسش قارن رزمزن
 ز درد پسر مژه کرده¹⁵ پر آب

[چنین داد پاسخ که من قارنم
 نه از بیم رفتن نه از گفت و گوی
 چو از کین او دل بپرداختم
 بر آمد چپ و راست گرد سپاه⁷
 سپه⁸ یک بدیگر بر آویختند⁹
 بر ویسه شد قارن رزمجوی
 فراوان ز جنگ آوزان کشته شد
 چو بر ویسه آمد ز اختر شکن
 بشد ویسه تا پیش¹⁴ افراسیاب

345

۹

بکینه سوی زابلستان شدند
 سوی سیستان روی بنهاد و¹⁹ تفت

[و دیگر که¹⁶ از شهر ارمان¹⁷ شدند
 شماساسی کنز¹⁸ پیش چپ چون نرفت

350

چنین است فرجام گردان سپهر * نخواهد برید از تو یکروز مهر
 اگر شاه نوذر گرفتار گشت * نه گردون گردنده بیکار گشت
 شمارا همانروز پیش آورد * وزین بدتری خوی خویش آورد
 بقارن چنین گفت بدخواه بخت * ربود از شما تاج و دیهیم و تخت
 زمان و زمین دشمن شاه نیست * ترا بخت بیدار گشتست چیست
 IV-⁵ جنگجوی- I, VI-⁴ پدرت- VI-³ بسوی- I, VI-² ننگم- IV-¹

جنگ و رزم IV-⁶ доб.:

چنانست فرستم بدنبال اوی * که آگه شوی زود ز احوال اوی
 VI-¹ доб.:

نمایم ترا هم یکی دستبرد * چنان چون نمایند مردان گرد
 ابا- VI-¹⁰ بر آویختند- I, IV-⁹ سبک- I, IV, VI-⁸ سپاه- I, IV, VI-⁷
 IV-¹⁴ (в тексте по Т). نرفت- I, IV, VI-¹³ Л, I, IV, VI-¹² б. оп. IV-¹² ز آورد- I-¹¹
 مژه و رخ- VI-¹ زهر دو دیده- IV-¹ دیدگان- I-¹⁵ تانزد
 و- I, IV-¹⁹ از- VI-¹⁸ از راه کرمان- Л-¹⁷ دگر آنکه- VI-¹⁶ سپاهی که- IV-¹⁶

- ازان پیشتر تا¹ بقارن رسید
 دلیران و گردان توران سپاه
 330 دریده درفش و نگونسار کوس
 ز ویسه بقارن⁶ رسید آگهی
 ستوران تازی سوی نیمروز
 [ز درد پسر ویسه جنگجوی
 چو از پارس قارن¹³ بهامون کشید¹⁴
 335 ز گرد اندر آمد¹⁶ درفش سپاه¹⁷
 زده بر کشیدند بر¹⁹ هر دو روی
 [ز قلب سپه ویسه آواز داد
 از قنوج تا مرز کابلستان
 همه سرپسر²² پاک در چنگ ماست
 340 [کجا یافت خواهی تو آرامگاه

چو ویسه چنان دید غمناک شد * دلش گفتی از غم بدو چاک شد
 بیماریش از دیدگان آب گرم * پس قارن اندر هم میراند نرم
 فرأی قبل وصوله الیه ابنه کروخان طریحا - B
 328-330 оп.; B - VI - 66. 2 کو - IV - 1
 ز ابا او یکی لشکری کینه خواه - I - 3 (بارمان (имя сына Висе должно быть
 I - доб.:

روان گشته با او چو ابر روان * فتاده ازو شور اندر جهان
 4 I - 4 VI - 6
 330 стоит перед б. 329 текста; B - порядок бб. текста.
 10 IV - گسی کرد و - I - 9
 8 I - که رفت او - VI - 7
 7 VI - ز قارن بویسه
 12 I, IV - فنغذ الحرم و الضمین الی نیمروز و ركب فی عسکره - B - 11
 فرستاد سالار
 16 I - گردی - I - 15
 14 VI - رسید - I, IV - 13
 13 I, IV - لشکر - B. оп.
 20 VI - از - I, IV, VI - 19
 18 IV - پیشش - IV - 17
 17 IV - سپاه (без рифмы).
 چنبن گفت ویسه که ای بدژاد * شد ان تخت و تاج و بزرگی بیاد
 همان تا در دشت - IV; همان نیز غزنین و - I - 21
 B - перевод бб. 337-343 отсутствует.
 23 I, IV - نقشش اونگ - VI - 24
 22 IV - سراسر همه - IV - 23
 24 VI - доб.:
 بویسه چنبن گفت قارن که بس * کجا بی زبانه (زمانه؟) بگردست بس (کس؟)
 زمانه چو تیغ آمدش کار بود * هم آرد غم و درد و تیمار سود

همو تاج و تخت¹ بلندی دهد
 بدشمن همی ماند و هم بدوست
 سرت گز بساید باپر³ سیاه
 وزان پس بفرمود افراسیاب
 بجویید⁷ تا قارن رزمزن
 چو بشنید کو پیش ازان¹⁰ رفته بود
 غمی گشت ازان کار افراسیاب
 که قارن رها یافت از وی بجان
 چنین گفت با ویسه¹³ نامور
 که چون¹⁶ قارن کاوه¹⁷ جنگ آورد
 ترا رفت باید بستمه¹⁸ کمر
 همو تیرگی و نژندی دهد
 گهی مغز یابی از و² گاه پوست
 سرانجام خاک است ازو جایگاه⁴
 که از⁵ غار و کوه⁶ و بیابان و آب
 رهایی نیاید ازین⁸ انجمن⁹
 ز کار شبستان بر آشفته بود¹¹
 ازو دور شد خورد و آرام و خواب¹²
 بران درد پیچید و شد بد گمان
 که¹⁴ دل سخت گردان بمرگ پسر¹⁵
 پلنگ از شتابش درنگ آورد
 یکی لشکری ساخته پر هنر

همو تاج و تخت¹ بلندی دهد
 بدشمن همی ماند و هم بدوست
 سرت گز بساید باپر³ سیاه
 وزان پس بفرمود افراسیاب
 بجویید⁷ تا قارن رزمزن
 چو بشنید کو پیش ازان¹⁰ رفته بود
 غمی گشت ازان کار افراسیاب
 که قارن رها یافت از وی بجان
 چنین گفت با ویسه¹³ نامور
 که چون¹⁶ قارن کاوه¹⁷ جنگ آورد
 ترا رفت باید بستمه¹⁸ کمر
 320
 325

ا

بشد ویسه سالار توران¹⁹ سپاه
 ابا لشکری نامور²⁰ کینه خواه²¹

1 IV, VI—تخت و 2 I—گهی 3 I, IV—برابر 4 Б—содержание
 وكذا عادة الأیام مامدت أطناب خیرها علی أحد إلا قوضتها: 318—315 бб.
 كز آغاز کوه—I 6 در—IV 5 ولا أبرمت حبال العز الملك إلا نقضتها
 :IV—доб.; سر نامداران آن انجمن—IV 9 ازان—VI—; کس از—I 8 بجویند—VI 7
 کجا رفت ازین سهمگین رزمگاه * که پیشم نیاید بدن کینه خواه
 یکی گفت قارن بشب رفته بود * ز کار شبستان بر آشفته بود
 :IV—322—323 бб.; VI—вместо бб. 322—323; I, IV—12 оп.; IV—11 б. оп. ازو—VI—; ازین—I 10
 بگفتند با بارمان او چه کرد * چگونه بر آورد ز اسپش بگرد
 غمی شد ز افراسیاب این شنید * همی پشت دستش بدندان گزید
 (پسر (зачеркнуто, надписано) پدر—Л 15 تو—VI 14 ویسه کای—VI—; ویسه پس—I 13
 پیشی پسر—VI—; پیشت پسر—IV—; ز بهر پسر—I 18 گرد—I 17 کجا—VI 16
 بسی نیز—VI 21 همان لشکر نامور—IV—; ابا او یکی لشکر—I 20 ترکان—IV 19
 :IV—доб.; VI—21 :VI—доб.; با او نیفکنده راه (؟)

300 سوی چاره جستن¹ ندادش زمان² یکی نیزه زد بر کمر بند اوی سپه سرپس⁵ دل شکسته شدند سپهبد سوی پارس بنهاد روی

۷

305 دمان⁸ از پیشش روی بنهاد و⁹ تفتت سپهرش مگر زیر پی نسپرد¹⁰ که سوی بیابان نهادست روی چو شیر¹² از پیشش روی بنهاد و¹³ تفتت همیش تاختن دید و هم کارزار که تا بر سر¹⁶ آرد سری بی¹⁷ کلاه] چو تیره تا شد بلند آفتاب 310 ز گرد سواران¹⁸ جهان¹⁹ تار شد خود و نامداران هزار و دوپست پسی راه جستند و بگریختند چنان²³ لشکری را گرفته بپند 315 اگر با تو گردون نشینند بر از

ز پهنای پیوند (؟) - LI³ سوی راه شد قارن آنکه دمان - VI² چاره خود - LI¹ همه بند و پیوند - IV⁴ VI - доб.:

نگون اندر آمد ز پشت ستور * شده تیره زو چرخ تا پنده هور چو - I⁸ هارن - VI⁷ همان لشکر نامور - IV⁶ یکسره - VI⁵ یک بیگ - IV⁵ دمان - I, IV, VI¹² سپه - I¹¹ بسپرد - VI¹⁰ و - I, IV, VI⁹ شیر سر - IV¹⁶ بدین سان - VI¹⁵ براهی - LI¹⁵ پس - I, IV¹⁴ و - IV¹³ و - IV¹³ شهنشاه - VI²⁰ هوا - IV¹⁹ دلیران - I, VI¹⁸ با - VI¹⁷ کس سر - VI¹⁷ پر راه - I, IV²⁴ همان - I²³ هم در - VI²² بر هم - IV²² درنه - I²² راه - IV²¹ نیایی هم از گردش او

زمانی دل از غم¹ بپییراستند
 همه دیده چون² ابر بهمین شدند³
 بران بر نهادند یکسر سخن
 نباید برین جایگاه⁵ آرمید⁶
 اسپران شوند از بد⁷ کینه خواه⁸
 کرا باشد آرام و جای نشست⁹
 زدند اندرین¹⁰ رای بر پیشی و کم
 دلیران برفتن گرفتند ساز¹¹
 دلیران بیدار با او به هم
 ابا کومی و پیلان¹⁴ نشستند براه
 بخون برادر کمر بسته بود¹⁵

نشستند بر خوان و می خواستند
 پس آنگه سوی خان قارن شدند
 [سخن را فگندند هر گونه بن
] که ما را سوی پارس باید کشید⁴
 [چو پوشیده رویان ایران سپاه
] که گیرد بدین دشت نیزه بدست
 [چو شیدوش و کشواد و قارن بهم
] چو نیمی گذشت از شب دیزباز
 بدین روی دژدار بد گزدهم¹²
 وزان روی دژ بارمان و¹³ سپاه
 کزو قارن رزم زن خسته بود

290

295

IV-доб.:³ پر-IV² ز غم دل-I¹

بسی گفته راندند از هر دری * فنزودند اندیشه هر سری
 و ثم مد السماء فلما طعموا و قاموا رجع قارن الی منزله و هو لا یستصوب المقام -B
 برین-VI؛ بدین رای هیچ-I⁵ شدن-IV⁴ 291-295 не переведены. бб. далее
 :доб. I⁸ بر-I⁷ جز این هیچ رائی نباید زدن-IV⁶ راه هیچ

زن و زاده در بند ترکان شوند * ابی جنگ دل پر ز پیکان شوند
 I-б. оп.؛ آرام جای و نشست-Л⁹ IV, VI-доб. варианты того же б.
 ازین-VI؛ IV-б. оп.؛ I-گستهم¹² IV-б. оп. اندران-Л¹⁰
 چو دو-IV؛ پیل و گردان-I, VI¹⁴ با-I, IV, VI¹³ روی در بود با گزدهم
 :доб. VI-¹⁵ پیل و گردان

بپوشید قارن سلیح نبرد * چو بایست آراستن راست کرد
 سپهرا گذر بود با بارمان * سوی راه شد قارن آنگه دمان
 پس او برفتند گردان اوی * سوی بار نهاد یکباره روی
 شد آگاه ازو بارمان دلیر * به پیشی اندر آمد بگرداز شیر
 چو قارن مرورا چنان پیر دید * به پیکار در گرد خود بر یزید (?)

برو بسته¹ شد راه² جنگ سوار³
 گرفتشی ز جنگ درنگی شتاب⁴
 سپه‌بند کروخان⁵ و پسنه نژاد
 برآه⁷ بنیابان سر اندر کشید⁶
 بچوید بنه مردم بد تنه⁹
 گسی کرد لشکر بهنگام خواب
 بر¹¹ نوذر آمد بسان پلنگ
 نگه کن که با شاه ایران چه کرد
 سپاهی فرستاد بی‌مر برآه
 برین نامداران شکست آورد¹²
 بدنب کروخان¹³ بپاید¹⁴ کشید
 سپاهی بمهر تو دارد روان¹⁵
 که از شهریاران دلیری سزد¹⁷
 بگیرم برایشان ز هر گونه راه¹⁸
 سپهرا چو تو¹⁹ لشکر آرای نیست
 بدانگه که بر خاست آوی کوسی
 کند ساز²⁴ ایشان چنان چون سزد²²

چو نوذر فرو هشت پی در حصار
 سواران بیاراست افراسیاب
 یکی نامور ترک را کرد یاد
 سوی پارسی فرمود تا بر کشید⁶
 کزان سو⁸ بد ایرانیان را بنه
 چو قارن شنود¹⁰ آذکه افراسیاب
 شد از رشک جوشان و دل کرد تنگ
 که توران شه آن ناجوانمرد مرد
 سوی روی پوشیدگان سپاه
 شهبستان ما گبر بدست آورد¹²
 بننگ اندرون سر شود ناپدید
 ترا خوردنی هست و آب روان
 همی باش و دل را مکن هیچ بد¹⁶
 کنون من شوم برپی این سپاه
 بدو گفت نوذر که این رای نیست
 ز بهر بنه رفت گسسته‌م و طوسی
 بدین زودی اندر شهبستان رسد²⁰

275

280

285

1 I - فرو بسته; 2 I - جای; 3 VI - استوار; Л-б. оп.; 4 Л-б. оп., ср.
 различения б. 270. 5 IV - کروخان; Б - کروخان; 6 IV - в обоих случаях
 VI - в обоих случаях کشند 7 Л - پسوی 8 VI - کز انسان 9 IV - پی بنه
 VI - یک تنه 10 I, VI - شنید 11 VI - سوی 12 Л - آورد 13 Л - قراخان
 IV - از بر تو توان 14 IV - نباید 15 I - که آسان شود بر تو بر کار جنگ I -
 IV - از پی تو توان 16 I - تنگ 17 I - از پی تو توان 18 IV, VI - б. оп.; I - доб.:

یکن شیری آنجا که شیری سزد * که از شهریاران دلیری سزد
 کشید IV - 20 جز از تو کسی VI - سپاهست جز IV - سپاهست چون Л - 19
 I - доб.: 22 I - б. оп.; IV - سزد; 24 IV, VI - کار

رسیدند اندر شهبستان بساز * یلان و بزرگان گردن فرار

همی¹ تیغ و ژوپین² بپیراستند
 برفتند با گرزهای گران
 ز دریا بدریا کشتیدند نخ
 که با⁶ شاه باشد سپهرا ستون
 چو شاپور نستوه بر دست راست
 نبد کوه پیدا نه دریا⁹ نه دشت¹⁰
 زمین زیر اسپان بنالد همی¹²
 شکست اندر آمد سوی¹³ مایه‌دار
 گرفتند¹⁴ ترکان برو¹⁵ چیرگی
 پراگنده شد هرک¹⁷ انبوه بود
 سر بخت ایرانیان¹⁸ گشته شد¹⁹
 بسوی دهستان نهادند روی²⁰
 بر آمد برین نیز چندی درنگ²¹

همه شب همی لشکر آراستند
 زمین کوه تا کوه جوشن وران³
 نبد کوه پیدا ز⁴ ریگ و ز⁴ شیخ
 بیماراست قارن بقلب⁵ اندرون
 چپ شاه گرد تلیمان بخاست⁷
 ز شبگیر تا خور ز گردون⁸ بگشت
 [دل تیغ گفتی ببالد¹¹ همی
 چو شد نیزه ها بر زمین سایه‌دار
 چو آمد بخت اندرون تیرگی
 بران سو¹⁶ که شاپور نستوه بود
 همی بود شاپور تا کشته شد
 از انبوه ترکان پرخاشجوی
 شب و روز بد بر گذرهاش جنگ

260

265

270

1 I-همان; IV, VI-همه 2 I-نیزه; IV, VI-کوپال-نیزه 3 IV, VI-
 نه I, IV-в обоих случаях 4 I, IV-نیزه‌وران 5 I-برزم 6 I, IV, VI-کها 7 Л-
 هامون I- 8 I, VI-گنبد 9 I-گنبد 10 IV-دشت و دریا 11 Л-بنالد
 12 Б-перевод бб. 265-267 отсутствует. 13 IV, VI-آمد اندر سر 14 I-برفتند
 15 I-بران; IV-همی; VI-همه 16 IV-برانسان 17 I, IV, VI-چه 18 IV-دوب.:
 19 IV-دوب.: 20 Л-دوب.: 21 I-دوب.:

وزانسو کجا بد تلیمان گرد * بماندند زنده بززرگان و خرد
 20 Л-دوب.:

دهستان گرفتند زیشان حصار * برو بسته شد راه جنگ استوار
 سواران بیماراست افراسیاب * گرفتند جنگ درنگی شتاب
 ср. бб. 272 и 273; I-دوب.:

دهستان گرفتند ایشان حصار * سپهرا بسپاره بر بد گذار
 IV-دوب.:

دهستان گرفتند ازیشان حصار * بسه جای بد بُد سپهرا گذار
 Б-و تحصن بالبلد 21 VI-б. 272 стоит перед б. 271 текста.

یکی را با کلاه مهی² شادمان
 طپد یک زمان بازش⁴ آسان شود
 پس آن دست شاهانه بیرون کشید⁵
 فرو ریخت آب از مژه شه-ر-ر-ار⁷

یکی را بچنگ¹ اندر آید¹ زمان
 تن کشته با مرده³ یکسان شود
 بدادش مران پندها چون سزید
 گرفت آن دو فرزندرا در⁶ کنار

250

۶

سه دیگر چو بفروخت⁸ گیتی فروز
 بیچارگی جنگ پایست کرد¹⁰
 چو دریای جوشان¹² بُد و¹³ رود آب¹⁴
 ابا¹⁶ ناله¹⁷ کومی¹⁷ و هندی درای¹⁸
 نهادند بر سر ز آهن²⁰ کلاه
 کسی را سر اندر نیامد²¹ بخواب²²

ازان پس بی-اسود لشکر دو روز
 نهد شاه-را روزگار نبرد⁹
 ابا لشکر نوذر¹¹ افراسیاب
 خروشیدن آمد ز پرده¹⁵ سرای
 تیره بر آمد ز درگاه¹⁹ شاه
 پپرده سرای رد افراسیاب

255

باز⁴ IV- مرده با کشته- VI- مرده و کشته- IV-³ کیی- I-² بخاک آندر آرد- I-¹
⁵ I, IV-б. оп.; B-66. 243-251 не переведены. ⁶ Л-بر ⁷ Л-доб.:

بشد طوسی و گستهیم با او بهم * رخان پر ز درد و روان پر ز غم
 I-доб. (метр нарушен):

بشد طوسی و گستهیم نوذر بهم * رخانشان را ز آب و جانانشان دژ
 IV-доб.:

بشد طوسی و گستهیم نوذر بهم * دو رخساره پر آب دل پر ز غم
 VI-доб.:

بشد طوسی و گستهیم و نوذر نماید * دل دردمندش بغم در بماند
 ср. б. 233 текста. ⁸ VI- چون بر افروخت- ⁹ I- درنگ- ¹⁰ I- کرد پایست- ¹¹ I- کسی را- ¹² I- و چون- ¹³ VI- جوشانند

¹⁴ VI- گورد- ¹⁵ IV-далее пропуск ¹⁶ IV- همان- ¹⁷ I, IV, VI- بوق- ¹⁸ I-б. оп. ¹⁹ IV- خرگاه- ²⁰ VI- از آهن- ²¹ IV- سر اندر نیامد- ²² I-66. 257 и 258 оп.

کسی را

- 235 از اندر ز فـ رخ پـ در یـ اـ د کـ رـ د
 کجا گفته بودش که از ترک و چین
 ازیشان ترا دل شود دردمند
 ز گفتار شاه آمد اکنون نشان
 [کس از نامه نامداران⁴ نخواند
 240 شمارا سوی پارس باید شدن
 وزان جا کشیدن سوی زاوه⁸ کوه⁹
 ازیدر کنون زی¹⁰ سپاهان¹¹ روید¹²
 ز کار شما دل شکسته شود
 ز تخم فریدون مگر یک نو تن
 245 ندانم که دیدار باشد¹⁸ جزین
 شب و روز دارید کار آگاهان
 ازین لشکر ار بد²⁰ دهند آگهی
 شما دل دارید بس²² مستمند
- 1 پر از خون جگر لب پر از باد سرد¹
 سپاهی بیاید با ایران زمین
 بسی بر سپاه تو آید گزند
 فرار² آمد آن روز گردنکشان³
 که چندین سپه کس ز ترکان⁵ براند⁶
 شمسستان بیاوردن و آمدن⁷
 دران کوه البرز بگردن گـ روه
 وزین¹³ لشکر خویش¹⁴ پنهان روید¹⁵
 برین¹⁶ خستگی نیز خسته¹⁷ شوند
 برد جان ازین بی شما انجمن
 یک امشب بکوشیم¹⁹ دست پسین
 بجوید هـ شـ یـ اـ ر کار جهان
 شود تیره²¹ این فر شاهنشاهی
 که باید چندی بـ ز²³ چرخ بلند

¹ I, IV کرد; VI—последнее слово оп.; Б—бб. 235—238 переведены следующей фразой:

IV—³ فرود VI—² و ذکر ما کان أبوه أخیره به عند موته من غلبه ألتربک ایاه
 VI—⁶ نراند; Б—приблизительный
 IV—⁴ مردمکشان
 I—⁵ ز ترکان سپه را
 VI—⁶ (فانی لم أسمع بمثل هذا العسکر الذی خرج الآن من التربک) стоит после
 Б— бб. 240—242 переведены следующим образом: ⁷ و أمرهما أن

یتوجها الی صوب فارس و ینطلقا علی طریق إصبهان یتصحبان الحرم و النساء و ما
 لـ⁹ رایه IV—⁸ قدرا علیه من الخزائن و یصیران الی جبل راوه من جبال البرز
 I—¹¹ کنون سوی راه
 VI—¹⁰ کشیدند سورا کوه VI—¹¹ کشیده سپه را کوه
 IV—¹² روند; VI—¹⁵ گشن IV—¹⁴ ازین لـ¹³ سپاهی روند VI—¹² صفاهان

نماید که آید شمارا گزند * ازین بدکنش جادوی بد پسند
 چو گشتند آگاه ایرانیان * ازین پس بپندید کیـن را میـان
 IV, VI—¹⁹ برانم که دیدن نباشد VI—¹⁸ رسته VI—¹⁷ وزین VI—¹⁶ بدان I—¹⁶

I, VI—²³ ازین VI—²² کس I—²² که تیره شد VI—²¹ اگر لشکر از بد I—²⁰

تا بود این بود IV—²³ تا بُد چنین بود

چنان چون بود ساز جنگ¹ کینان
 بزد کوس² رویین و صف³ بر کشید
 که خورشید گفتی شد اندر نهان
 بیابان نبود ایچ⁴ پیمدا ز کوه
 چو رود روان خون همی ریختند⁹
 فرو ریختی خون ز گرد سیاه¹¹
 همه¹² خون شدی دشت چون رود آب¹³
 پیامد بنزدیک او رزمخواه¹⁴
 سنان یک بدیگر بر افراختند¹⁶
 شهانرا¹⁹ چنین کی بود کارزار
 برو خیره²¹ شد دست پور پشنگ
 وزان روی پیکار پیوسته²⁴ شد
 بهامون بر افکنده²⁶ بگذاشتند
 که تاجش ز اختر پر از گرد بود
 بفرمود تا پیش او رفت طوس
 لبان پر ز باد و روان²⁷ پر ز غم
 همی گفت چندی و چندی گریست

زده بر کشیدند اینرانیان
 چو افراسیاب آن سپهرا بدید
 چنان شد ز گرد سواران جهان 220
 دهاده بر آمد ز هر دو گروه
 برانسان⁵ سپه⁶ بر هم⁷ آویختند⁸
 بهر سو که قارن شدی رزمخواه¹⁰
 کجا خاستی گرد افراسیاب
 سرانجام نوذر ز قلب سپاه 225
 چنان نیزه بر نیزه انداختند¹⁵
 که بر هم نیچد¹⁷ بران¹⁸ گونه مار
 چنین تا شب تیره آمد بتنگ²⁰
 از ایران سپه²² بیشتر²³ خسته شد
 بیچارگی²⁵ روی بر گاشتند 230
 دل نوذر از غم پر از درد بود
 چو از دشت بنشست آوای کوس
 بشد طوس و گسته هم با او بهم
 بگفت آنک در دل مرا درد چیست

نبرد- I, IV⁴ پیامد برابر صغی- I³ نای- IV² رسم و ساز- VI¹
 همه- VI⁶ بدینسان- VI؛ ازان سان- I⁵ نبود آنچه- VI؛ هیچ
 سنان یک بدیگر- П⁹ آمیختند- IV, VI⁸ در هم- I, VI⁷
 نچو دریا بجوی- IV؛ ازان رزمگاه- I¹¹ رزمجوی- IV¹⁰ بر آمیختند
 همه دشت از خون شدی- IV؛ برسان آب- П¹³ همی- П¹² در آن رزمگاه- T
 بر- IV؛ آویختند- П, VI¹⁵؛ کینه خواه- I¹⁴ VI-б. оп.؛ رود آب
 که از یکدیگر باز نشناختند- IV؛ چو رود روان خون همی ریختند- П¹⁶ ساختند
 VI- کینانرا- I¹⁹ ازان- I, IV¹⁸ نیچد بهم بر- VI¹⁷ آمیختند- VI
 VI²⁴ پیش او- VI²³ از ایرانیان- I²² چیره- I, IV²¹ بچنگ
 ابروان- П²⁷ پراکنده- I²⁶ پیکبارگی- VI²⁵ بر کار بر بسته

ندیدم روانرا چنیمن سوگووار
 ترا زین جهان جاودان بهر¹ باد²
 زمی را⁵ جز از⁶ گور گهواره نیست
 تن پر هنر مرگرا داده ام
 که بر کین ایرج زمین بسپرم⁷
 همان تیغ پولاد ننهاده ام⁸
 سر انجام من هم برین بگذرد
 بتنگ¹⁰ اندر آورد پور پشنگ
 از آسودگان خواست چندی سپاه
 بیامد¹² بنزدیک من جنگجوی¹²
 که با دیدگاننش برابرم شدم
 که با¹⁵ چشم روشن نمازد آب و رنگ
 مرا بازو از کوفتن¹⁶ خیره گشت
 هوا زیر خاک¹⁸ اندر آید¹⁷ همی
 که گرد²⁰ سپه بود و شب شد²¹ سپاه

چنین گفت کز مرگ سام سوار
 چو خورشید بادا روان قباد
 کزین رزم و ز³ مرگمان⁴ چاره نیست
 چنیمن گفت قارن که تا زاده ام
 [فریدون نهاد این کله بر سرم
 هنوز آن کمربند نگشاده ام
 برادر شد آن مرد سنگ و خرد
 اندوشه بدی⁹ تو که امروز جنگ
 چو از لشکرش گشت¹¹ لغتی تپاه
 [مرا دید با گرز¹³ گاوروی
 [برویش بران¹³ گونه اندر شدم
 [یکی جادوی ساخت با¹⁴ من بچنگ
 شب آمد جهان سر بسر تیره گشت
 تو گفستی زمانه سر آید¹⁷ همی
 بیایست بر گشتن از¹⁹ رزمگاه

205

210

215

۵

بر آسود پس²² لشکر²³ از هر دو روی²⁴ برفتند روز دوم²⁵ جنگجوی

۱ IV, VI—بهره ۲ Б—конец главы от б. 202 текста переведён следующей фразой: فعزاه

VI—доб.: المملک و انکسر لذلک فباتوا تلک اللیلة

جهان را چنیمنست ساز و نهاد * یکی روز با غم یکی روز شاد

زمین را— I, IV, VI⁵ مرگشان— I⁴ بپرورد و از— IV³ زبه پروردن از— I, VI³

IV—¹¹ بچنگ— IV, VI, VI¹⁰ بزی— VI⁹ IV—б. оп.⁸ IV—б. оп.⁷ بجز— I⁶

چنان جادوی کرد تا— IV¹⁴ بدان— VI¹³ کینه جوی— IV¹² کرد

آمد— I¹⁷ خوبشستن— IV¹⁶ که در— VI¹⁵ که بر— I¹⁵

چو گردون— VI²⁰ بیایست گشتن ازان— VI¹⁹ هوارا ز ابر— I¹⁸

شب— IV²³ لشکر پس— VI²³ بر آسوده شد— VI²² بد— VI²¹

بیامد بنزدیک من— VI²⁵ سوی— I, IV²⁴ لشکر

- 190 چو او¹ کشته شد قارن رزمجوی²
 دو لشکر بکردار⁴ دریای چین
 درخشیدن تیغ⁷ الماس گون
 بگرد اندرون همچو دریای آب⁸
 [پر از ناله کوس شد مغز میخ
 بهر سو که قارن بر افگند¹¹ اسپ
 تو گفستی که الماس مرجان فشانند
 ز قارن چو افراسیاب آن بدید
 یکی رزم تا شب پر آمد¹⁶ ز کوه
 چو شب تیره شد قارن رزمخواه
 بر نوذر آمد بپرده سرای
 200 ورا دید نوذر فرو ریخت آب
- سپه را بی آورد و بنهاد روی³
 تو گفستی که شد جنب⁵ جنبان زمین⁶
 شده لعل و آهار داده بخون
 که شنگرف بارد پرو⁹ آفتاب
 پر از آب شنگرف شد جان¹⁰ تیغ
 195 همی تافت¹² آهن چو آذرگشسپ¹³
 چه مرجان که در کین¹⁴ همی جان فشانند¹⁵
 بزد اسپ و لشکر سوی او کشید
 بکردند¹⁷ و نامد دل از کین ستوه
 بیاورد سوی¹⁸ دهستان سپاه
 ز خون¹⁹ برادر شده دل ز جای
 ازان مژّه سیر نادیده²⁰ خواب

1 I, VI—چنو 2 VI—رزمزن 3 VI—آن انجمن و وزان روی ترکان و آن انجمن VI—B—далее бб.

و استمر البأس ببینهم الی أن غربت الشمس 191—198 переведены следующей фразой:

4 I, IV, VI—بسان دو 5 Л—доб. و 6 VI—б. оп.; Л—доб.:

پیامد دمان قارن رزمزن * وزان روی ترکان شدند انجمن
 I—доб.:

پیامد دمان قارن رزمزن * وزان سوی گرسپوز پیلتن
 از آواز اسپان و گرد سپاه * نه خورشید پیدا نه تابنده ماه
 IV—доб.:

وزان سوی گرشپو (так!) رزمجوی * ابا لشکر گشن بنهاد روی
 ز آواز اسپان و گرد سپاه * نه خورشید تابید روشن نه ماه
 VI—доб.:

ز آواز اسپان و گرد سپاه * نه خورشید ماند و نه تابنده ماه
 IV—10 همی VI—9 ابر I—9 ابری پر 8 I, IV, VI—آب 8 درخشنده شمشیر IV—7
 14 Л, 13 I—б. 195 стоит после б. 192 текста. 12 IV—رفت 11 VI—بر انگیخت روی
 VI—15 Л—доб. که مرگش VI—

باورد کشتن همی کشت مرد * همی جوی خون کرد دشت نبرد
 20 VI—ناخورده 19 IV—بخون 18 I, IV, VI—پیش 17 VI—بمردند 16 IV—در آمد

سروش فیزه و تیغ بترنده راست¹
 همی رفت باید ز بن⁴ بی گمان⁵
 برادر بنجایست با برز و شاخ
 پس از رفتنم⁹ مهربانی کند⁸
 تنم را بدان جای جاوید خواب
 همیشه خرد تار و توپود پناش¹⁰
 باورد گه رفت چون پیل مست
 که آورد پیشم سرت را زمان¹²
 همی کرد با جان تو کارزار
 که یکچند گیتی¹³ مرا داد داد
 بیاید¹⁵ زمان یکزمان بی گمان¹⁶
 بداد آرمیدن¹⁷ دل تپیزرا
 همی این بران آن برین کرد زور
 بمیدان جنگ اندر آمد دمان
 که بند کهرگاه او بر گشاد
 شد آن شیر دل پیر سالار سر
 شکفته دو رخسار²⁴ با جاه و آب
 کس از کهتران²² نستد آن²³ از مهان]

تنش کرگی و شیر دژنده راست
 یکی را بمستر² بر³ آید زمان
 اگر من روم⁶ زین جهان فراخ
 یکی دخمه خسروانی⁷ کند⁸
 سرم را بکافور و مشک و گلاب
 سپار ای برادر تو پدرود پناش
 بگفت این و بگرفت نیزه بدست
 چنین گفت با¹¹ رزم زن بارمان
 بمایست مانند که خود روزگار
 چنین گفت مهربارمان را قباد
 بجایی توان¹⁴ مرد کاید زمان
 بگفت و بر اندگیخت شبدیورا
 ز شبگیر تا سایه گسترده¹⁸ هور
 بفرجام پیروز شد بارمان
 یکی خشت زد بر سرین¹⁹ قباد
 ز اسپ اندر آمد نگونسار سر
 بشد²⁰ بارمان نزد افراسیاب
 یکی خلعتش داد کاندز جهان

175

180

185

VI- زسیمک بر کران- I- 5 ازین- IV- 4 سر- I- 3 به پیشتر- IV- 2 I- 6. оп. 1
 یکی پیشتر. زان سر آرد زمان * یکی را بر آورد گه بیگمان
 I- 10 مرگ من- VI- 9 کنهد I- 8 پهلوانی- IV- 7 شوم- I, VI- 6
 سپارید مارا و ساکن شوید * بیزدان دادار ایمن شوید
 VI-

سپارد بیزدان که او آفرید * ازین باره غم چند باید کشید
 نماید- IV- 15 بجای تو آن- IV- 14 گردون- I- 13 رایگان- I- 12 پیل- VI- 11
 سرون- IV- 19 افگند- I- 18 آرمیده- II- 17 نداند زمین نی تو خود یکزمان- I- 16
 آن ندید- I- 23 مهتران- II- 22 رخساره- I- 21 چو شد- IV- 20

- 155 بشد بارمان تا بدشت نبرد
 کزین لشکر نوذر² نامدار
 نگه کرد قارن بمردان مرد
 کس از نامدارانش پاسخ نداد
 دژم گشت سالار بسیمار هوش
 160 ز خشمش سرشک اندر آمد بچشم
 ز⁷ چندان جوان مردم جنگجوی
 دل قارن آزده گشت از قباد
 که سال تو اکنون بجایی رسید
 توئی مایه‌ور کدخدای سپاه
 165 بخون گر شود لعل مویی¹⁰ سپید
 شکست اندر آید بدین رزم‌گاه
 نگه کن که با قارن رزم‌زن¹³
 بدان ای برادر که تن مرگ‌راست
 زگاه خجسته منوچهر باز
 170 کسی زنده بر آسمان نگذرد
 یکی را بر آید بشمشیر هوش

VI-5 نامور پیر گشته VI-4 دانی VI-3 نامور I-2 آهنک VI-1 جوید IV-؛ دارد سوی جنگ روی I-8 که L, IV, VI-7 I-6. op. بارمان (takl) L, I, IV, VI-9. dob.: همی جنگ اوی

یکی مرد آسوده چون بارمان * جوان و گشاده دل و شادمان
 سواری که دارد دل شایر نر * همی بر فرازد بخورشید سر
 I-6. op.; B-вместо перевода бб. 165-183 стоит ма I-11 رویش VI-؛ ریش IV-10
 برادر بران I-14 رزمجوی VI-13 فلم ینجع فیبه ذلك وبرز كالफल القطم
 L, IV, VI-دوب.: گفت و گوی VI-15

چنین داد پاسخ مرورا قباد * که این چرخ گردان مرا داد داد
 I-18. dob. бб. 173 и 174 текста. سوده L, VI-17 سر و مال من I-16 (ср. б. 181).

و L-22 I-20. 169 стоит после б. 173 текста. IV-21. dob. бб. 173 и 174 текста. VI-20 دل IV-21 ازین روز IV-19
 I, IV-24. б. op. شکارست هر کس I-23

نشستست با تاج¹ گیتی فروز
 زدن رای با مرد هشیپار و³ دوست
 ازان پس نیاید چنان روزگار
 بشد نزد سالار خورشید فر⁶

همانا شماساس در نیمروز
 بهنگام هر کار² جستن نکوست
 چو کاهل شود مرد هنگام کار
 هیون⁴ تکاور بر آورد پیر⁵

140

۴

طلایه پپیش دهستان رسید
 همه ساز و آرایش جنگ بود⁸
 همی خفته را گفت پیدارمان
 سراپرده شاه نوذر دید
 نشان داد ازان لشکر و بارگاه¹⁰
 که مارا هنر¹² چند باید نهفت
 بچویم ازان انجمن کارزار
 جز از من کسی را نخوانند گرد
 که گر بارمان را رسد زمین گزند
 برین¹⁵ انجمن کار بسته شود
 که انگشت ازان پس نیاید گزید
 ز گفتار اغریرت آمدش ننگ¹⁷
 که¹⁸ جوشن بپوش و بزه کن کمان
 بانگشت دندان نیاید بگاز¹⁹

سپیده چو از کوه سر بر کشید⁷
 میان دو لشکر دو فرسنگ بود
 یکی ترک بُد نام او بارمان
 پیامد سپه را همی⁹ بنگرید
 بشد نزد سالار توران سپاه
 وزان پس بسالار پیدار¹¹ گفت
 بدستوری شاه من شیروار
 ببینند¹³ پیدا ز من دستبرد
 چنین گفت اغریرت هوشمند
 دل مرزبانان¹⁴ شکسته شود
 یکی مرد بی نام باید گزید
 پیر آژنگ¹⁶ شد روی پور پشنگ
 بروی دژم گفت با بارمان
 تو باشی بران انجمن سرفراز

145

150

هیونی—VI⁴ و оп. I, IV, VI—³ بهر کار هنگام—I, IV, VI² و LI—доб.¹
 141. 142. стоит перед б. LI, VI—6.⁸ بر دمید—VI⁷ توران خبر—IV⁶ سر—VI⁵
 نشان جست از لشکر—LI¹⁰ همه—I, VI⁹ 144. 142. стóит после б. IV—б. текста;
 سری—VI¹² بسالار هشیپار—IV; پیامد سالار—I¹¹ کینه خواه
 پیر از رنگ—I, VI¹⁶ تراز—I; زبران—LI¹⁵ نامداران—IV¹⁴ چو ببینند—VI¹³
 بانگشت و دندان نیاید نیاز—I, IV¹⁹ تو—I, IV, VI¹⁸ (без рифмы). هوشمند—VI¹⁷
 دندان در انگشت باید بگاز—VI

- کشیدند بر دشت پیش حصار
 برین بر نیامد زمانی² درنگ
 دو سالار کرد از بزرگان³ گزین
 ز لشکر سواران⁵ بدیشان سپرد
 بر رفتند شایسته کارزار
 ز کینه⁷ بدستان نهادند روی
 همی دخمه سازد ورا زال گرد
 بدید آنکه¹⁰ بخت اندز آمد پخواب¹¹
 بر ابر سر او پرده بر کشید
 برو¹³ چار¹⁴ صد بار بشمر هزار¹⁵
 بیابان سراسر چو مور و ملخ
 همانا که بودند جنگی سوار¹⁶
 هیونی بر افکند هنگام خواب
 که جستیم نیکی¹⁸ و آمد بچنگ
 شکارند و در²⁰ زیر پی بسپیریم²¹
 همانا نیاید بدین²³ کارزار²⁴
 ندارد همی²⁵ جنگ را²⁶ پای و پر²⁷
 چو او شد ز ایران بجویم²⁹ کین³⁰
- سر او پرده نوذر شه ریزار
 خود اندر دهستان نیاراست¹ جنگ
 که افراسیاب اندر ایران زمین
 شمناساس و دیگر خزروان⁴ گرد
 ز جنگ آوران مرد چون⁶ سی هزار
 سوی زابلستان نهادند روی
 خبر شد⁸ که سام نریمان بمرد
 ازان سخت شادان شد⁹ افراسیاب
 نیامد چو پیش¹² دهستان رسید
 سپه را که دانست کردن شمار
 بجوشید گفتمی همه ریگ و شخ
 ابا شاه نوذر صد و چل هزار
 بلشکر نگه کرد افراسیاب
 یکی نامه بنوشته سوی¹⁷ پشنگ
 همه لشکر نوذر ار بشکریم¹⁹
 دگر سام رفت از در²² شهر ریزار
 ستودان همی سازدش زال زر
 مرا بیم ازو بُد بایران²⁸ زمین

¹ I, IV, خود اندر دهستان بر آراست - IV; چو اندر دهستان بپاراست - I
² I, IV, خزیران - B; خرا ایران - VI; خزروان - IV; دلیران - I³; فراوان - VI
³ I, VI, پد - J⁸; پکینه - I, VI⁷; مرد پر - VI; لشکری - IV⁶; سواری - VI⁵
⁴ I, IV, تو سه بار - IV¹⁴; تو شو - I¹³; نزد - IV¹²; خواب - IV, VI¹¹; آنج - J¹⁰; شاد
 و قصد بنفسه دهستان فی اربعمائة الف فارسی - B; همانا که بودند صد و ده هزار - VI¹⁵
⁵ I, IV, بشکریم - I, IV¹⁹; گیتی - IV¹⁸; نزد - I, IV¹⁷; سواران و گردان خنجر گذار - VI¹⁶
⁶ I, IV, شکارست چو نان - IV; شکارند چو نانک ما بشکریم - I²¹; شکاری بود - VI²⁰
⁷ I, IV, روزگار - I, IV²⁴; که هرگز نیاید ابر - VI²³; از پس - I, IV²²; کجا بشکریم
⁸ I, IV, ب. 135 стоит после - б. 136 текста. I, IV²⁷; بپیکار ما - IV²⁶; همان - I²⁵
⁹ I, IV, VI, بجویم - I, IV, VI²⁹; در ایران - VI²⁸
¹⁰ IV - б. оп.

بکینه سوی تور بنهاد روی¹
 دگر گرد گرشاسپ³ زان انجمن
 برین دو سرافراز ایران زمین⁵
 دل بدسگالان پر آتش کنید
 که من خون بکین⁶ اندر آرم بجوی⁷

منوچهر از آن جایگه جنگجوی
 بکوشید با² قارن رزمزن
 مگر دست یابید بر⁴ دشت کین
 روان نیابگان ما خوش کنید
 [چنین گفت با نامور نامجوی

110

۳

ببستند گردان توران⁸ میان
 هم از¹¹ گرزداران خاور¹² زمین
 همان بخت نوذر جوانه نبود
 خمر نزد پور¹⁴ فریدون¹⁵ رسید
 ز کاخ همایون بهامون¹⁶ شدند¹⁷
 سپههدارشان قارن رزمجوی
 جهانی سراسر پر از گفت و گوی
 تو گفتی²⁰ که خورشید شد ناپدید

چو دشت از گیا گشت چون پرنیان
 سپاهی پیامد⁹ ز ترکان و چین¹⁰
 که آن را¹³ میان و کرانه نبود
 چو لشکر بنزدیک جیعون رسید
 سپاه جهاندار بیرون شدند
 بر راه دهستان نهادند روی
 شهنشاه¹⁸ نوذر پس پشت او
 چو لشکر پیش¹⁹ دهستان رسید

115

¹ Л—доб.:

سپه را جز او نیست ز ایران پناه * بدو باید آراست مهر و کلاه
 IV—доб.:

سپه را کنون نیست ز ایران پناه * تهمی ماند از شا (؟) آن تخت و کلاه
 VI— б. 106 стоит перед б. 105 текста; VI—доб.:

چو زان (زایران؟) سپاهی چو ابر سیاه * بیایند بر ما بر رزمگاه
 شما نیز باید که هم زان نشان * پر آید گرد از سر سرکشان
 سپه را جز آن نیست ایران شاه (؟) * بدان باید آراست مهر و کلاه
 مرد گزین VI—؛ گردان چین—Л⁵ در—IV⁴ ابا گرز گرشاسپ—VI³ تا—IV² Л,
 ؛ ترکان چین—Л¹⁰ برآمد—I⁹ ترکان—Л⁸ بروی—VI⁷ ز کین—I, IV, VI⁶
 زو—VI¹⁴ سپه را—IV, VI¹³ ایران—IV, VI¹² همان—I¹¹ گردان چین—VI
 جهاندار—VI¹⁸ IV—б. оп.¹⁷ بیرون—VI¹⁶ شاه همایون—IV¹⁵ پور
 چنان بد—IV—؛ چنان شد—I, VI²⁰ پند—I¹⁹

بکاخ¹ آمد اغریث رهنمای²
 که اندیشه دارد همی³ پیشه دل
 ز ترکان⁶ بهردی بر آورده سر
 سپه‌دار چون⁹ سام نیرم شدست
 جز این¹¹ نامداران آن انجمن
 چه آمد ازان تیغ‌زن پیر¹⁴ گرگ
 که ترگش همی سود بر چرخ و¹⁶ ماه
 به آرام¹⁷ بر نام⁴ کین نخواستند
 کزین جنبش¹⁹ آشوب کشور²⁰ بود
 که افراسیاب آن دلاور نه‌نگ
 یکی پیل جنگی گه کارزار
 بهر پیشی و کم²² رای فرخ زدن
 سزد گر نخواستی²³ نژادش درست²⁴
 به‌بادان ز بهاران پر از دم شود
 گیاهها ز²⁵ یال یلان بر²⁶ گذشت²⁷
 به‌مامون سراپرده باید کشید
 دلی³² شاد بر سبزه و گل براند³¹
 بکوید³⁴ و ز خون کنید آب لعل
 چو شد ساخته کار جنگ آزمای
 پیشی پدر شد پر اندیشه دل
 چنین⁴ گفت کای کار⁵ دیده پدر
 منوچهر از ایران⁷ اگر⁸ کم شدست
 چو گرشاسپ¹⁰ و چون قارن رزم زن
 تو دانی که با¹² سلم و تور سترگ¹³
 نیما¹⁵ زادش شاه توران سپاه
 ازین در سخن هیچ گوئه نراند
 اگر ما نشوریم¹⁸ بهتر بود
 پسر را چنین داد پاسخ پشنگ
 یکی نره شیرست²¹ روز شکار
 ترا نیز با او بپاید شدن
 نپیره که کین نیارا نجست
 چو از دامن ابر چنین کم شود
 چراگاه اسپان شود کوه و دشت
 جهان سراسر سبز²⁸ گردد ز خوید²⁹
 سپه‌را همه سوی³⁰ آمد براند³¹
 دهستان و گرگان همه³³ زیر نعل
 90
 95
 100
 105

1- I بکار 2- Л-б. оп. 3- Л-мра; IV- همه 4- I بدو 5- I دهر 6- VI توران
 7- I, VI ازیشان 8- I مگر 9- I سرش; IV- سپه را سرش 10- VI زکراسپ 11- I و
 12- I, IV, VI بر 13- IV چنین 14- IV تیغ‌زن 15- I نه از 16- I و- оп. 17- I, IV, VI
 18- I آرام 19- IV شورش 20- I آرام خاور 21- I, VI شیر 22- VI نیک و بد
 23- I, IV, VI شاد 24- I, IV, VI 6. 100 стоит перед 6. 99 текста. 25- VI که از گفت و-
 26- I در 27- Л- جهان سبز گردد سراسر خوید- 28- VI شاد 29- I تراز آب جیحون بپاید گذشت
 30- VI بزدیک 31- I, IV, VI- в обоих случаях (обратный порядок мисра). 32- I, IV, VI-
 33- I دهستان و جرجان- 34- I بپارید-

که سالار بُد بر سپاه پشنگ
 بخواندش درنگی و آمد شتاب⁴
 که کین زیر دامن⁵ نشاید نهفت
 برو بر چنین⁸ کار پوشیده نیست
 بدی را بپستند یک یک⁹ میان¹⁰
 رخ از خون دیده گه شستنست
 بر آمد ز آرام و ز خورد و خواب
 دل آگنده از¹⁴ کین کمر بر میان
 هم آورد سالار ایران منم¹⁵
 جهان را¹⁶ بگر شاسپ¹⁷ نگذاشتی
 بایران نکردی مگر سروری¹⁸
 ز کین جستن و چاره²² و کیمیا
 گه²³ شورش و رستخیز منست²⁴
 چو دید آن سهی قد افراسیاب
 وزو سایه گسترده²⁵ بر چند میل
 چو دریا دل و کف چو بارنده میخ
 بایران شود با سپاه پشنگ
 سزد گر بر آرد بخورشید سر
 ازیرا پسر نام زد رهنده²⁸ ای

سپهدش¹ چون ویسه تیز جنگ
 جهان² پهلوان پورش³ افراسیاب
 سخن راند از تور و از سلم گفت
 کسی⁶ را کجا⁷ مغز جوشیده نیست
 که با ما چه کردند ایران
 کنون روز قندی¹¹ و کین جستنست
 ز گفت¹² پدر مغز افراسیاب
 پیمیش پدر¹³ شد گشاده زبان
 که شایسته جنگ شیران منم
 اگر زادشم تیغ بر داشتی
 میان را بپستی یکین آوری
 کنون هر چه¹⁹ مانده²⁰ بود²¹ از نیا
 گشادش بر تیغ تیز منست
 بمغز پشنگ اندر آمد شتاب
 برو بازوی شیر و هم زور پیل
 زبانش بکردار برزده²⁶ تیغ
 بفرمود تا بر کشد تیغ جنگ
 سپهد چو شایسته بیند پسر
 پس از مرگ باشد سر او²⁷ بجای

70

75

80

85

1 IV- سپهدار 2 VI- چنان 3 ل-بود; I- بودش 4 IV- 6. op.; B-6. переведен.

5 I- همه VI- چنان I, IV- 8 سری کز همه VI- 7 سری I, IV- 6 که این کین ز یزدان I-

9 جنگست I- تیزی IV, VI- 11 بپستند خون ریختن را میان VI- 10 یکسر I-

12 B-далее вместо перевода бб. 78-87 15 ل-پر 14 ل-پسر بر پدر VI- 13 بگفت ل- 12

16 I, IV- جهانی 17 I, IV- هرک ل- 19 VI-6. op. کسی داوری IV- 18 بکرزاسپ VI- 17 چنچین خوار I, IV-

20 IV- کی IV- 23 جنگ I, IV, VI- 22 بد VI- 21 مانده VI- 20 مانده IV- 20 مانده ل-

24 I-6. 81 стоит после б. 77. текста. 25 I- افگنده I- 26 IV- درنده IV- 27 I- مرورا I-

28 I, VI-доб.:

بپیمیش پشنگ آمد افراسیاب * دلی پسرز کینه سری پر شتاب

- 55 [بندوذر در پنددهارا¹ گشساد
[ز گرد فریدون و هوشنگ شاه
[که گیتی³ بداد و دهش داشتند
[دل او ز کژی بداد⁴ آورد
[دل مهترانرا بدو⁵ نرم کرد
[چو گفته شد از گفتنیها⁶ همه
[برون رفت با خلعت نودری
60 غلامان و اسپان زرین ستام
[برین نیز بگذشت چندی سپهر
- سخنهای نیکو بسی² کرد یاد
همان از منوچهر زیبای گاه
بمیداد بر چشم نگماشتند
چنان کرد نودر که او رای دید
همه داد و بندیاد آرم کرد
بگردنکشسان و بشاه رمه
چه تخت و چه تاج و چه⁷ انگشتری
پر از گوهر سرخ زرین دو جام⁸
نه با⁹ نودر آرام بودش نه مهر¹⁰

۲

- 65 پس آنگه¹¹ ز مرگ منوچهر شاه¹²
[ز نا رفتن¹³ کار¹⁴ نودر همان
[چو بنشینید سالار ترکان¹⁵ پیشنگ
[یکی¹⁷ یاد کرد از نیما¹⁸ زادش
[از کار²⁰ منوچهر و از لشکرش
همه نامداران کوشورش را
چو ارجسپ²⁴ و گرسپوز و بارمان
- بشد آگهی تا بتوران سپاه
یکایک بگفتند با بدگمان
چنان خواست کاید بایران¹⁶ بجزنگ
هم از تور بر زد یکی تیز دم¹⁹
[ز گردان و سالار و از کوشورش²¹
بخواند و²² بزرگان²³ لشکرش را
چو کلباد جنگی هژبر دمان

بودنیها - IV-6 پرو - IV-5 براه - IV-4 کیهان - IV-3 همی - IV-2 پندها پر - IV-1
همان تخت و با نام و - VI؛ ز تخت و ز تاج و ز - IV؛ چه با تاج و تخت و چه - I-7
I, IV-دوب.: I, IV-نمایید و از نودر شاه مهر (?) - VI-10 ابا - I-9 VI-ب. оп. - I-8
چو بگذشت از شاهیش هفت سال * شکست اندر آمد بفرخ همال
وزان رفتن - I-13 (46 б. см.) بدین گیتی اندر بود خشم شاه - VI-12 وزان پس - IV-11
I, IV, VI-18 بسی - IV, VI-همی - I-17 ز توران - IV, VI-16 توران - I, VI-15 شاه - VI-14
I, IV, VI-21 شاه - VI-20 بسی یاد دم - VI-19 پندر
از خاست - VI؛ آخواست - I, B-24 ز گردان و سالار و - I-23 آن - II-22 отсутствует.

40 نَبودی جز از¹ خاک بالین من² [دلش گسر ز راه پدر گشت باز
هنوز آهنی نیست زنگار خورد
[من آن⁷ ایزدی فتره⁸ باز آورم
]شما بر¹⁰ گذشته پیشیمان شوید
45 گسر آمرزش کردگار سپهر
بدین گیتی اندر بود خشم شاه
بزرگان ز کرده¹⁵ پیشیمان شدند
چو آمد بدردگاه سمام سوار
بفرخ پی نامور پهلوان
50 بپوش مهران²⁰ پیش نوذر شدند
بر افروخت نوذر ز تخت مہی
جهان پهلوان پیش نوذر²⁴ بپای

4 IV- گشتی VI-؛ گشته I-³ بندگی پیشه ام IV-² بجز IV- I-¹

IV-доб.: نژ شاهی نبودی خود اندیشه ام

به پیشش بدی خاک بالین من * وزو شاد گشته جهانیمین من
فر بر گشته IV-⁸ این I, IV-⁷ 42 стаят после б. 44 текста. VI-⁶ б. 42 VI-⁶ б. 42 стаят после б. 44 текста. I-⁵ б. оп.

9 I-⁶ б. оп. 10 I, IV, VI-¹⁰ زمین IV-¹¹ доб. (в первом мисра метр нарушен):

که نپسندد از شما کردگار * بیاید از ممالش روزگار
بدان گیتی آتش بود جای شاه VI-¹⁴ آگه I-¹³ بپاید I, VI-¹² زتاید I, VI-¹² ل
17 I, VI-¹⁷ б. оп.; IV-¹⁷ этот б. стоит после б. 49
بنوی I-¹⁶ گفتن I-¹⁵؛ گفته I, VI-¹⁵ IV-¹⁵ текста. 18 I-¹⁸ شد سراسر IV-¹⁹ доб.:

بیاورد و بر تخت خویش نشاند * بسی آفرین کیانی بخواند
سخن کرد نوذر بدرو آشکار * که لشکر چه کردند و چون بود کار
جهان پهلوان گفت کای شهریار * همیشه جهانرا بشادی گذار
اگر شاه آزرده گشت از سپاه * بپخشای هر چندشان بد گناه
22 I-²² بار دیگر IV-²³ доб.: 21 VI-²¹ بتن 20 I, IV-²⁰ همه VI-²⁰؛

بر آمد برین روز و خوردند می * بشادی و رامش نهادند پی
ببودند با رزم و رامش سه روز * چهارم چو بفرخت گیتی فروز
IV-²⁴ بدهستوری باز گشتن بجای I, IV, VI-²⁵ I, IV, VI-²⁵ سام پیشش VI-²⁵؛ او بر I, IV-²⁴

стоит после б. 58 текста; I, VI-²⁵ следующие шесть бб. оп.

ازین تخت² پر دخته مازند زمین
 یکی باد سرد از جگر بر کشید
 بر آمد خروشیدن بوق³ و کوس⁴
 که دریای سبز⁵ اندرو گشت خوار
 پذیره شدندش بزرگان بر⁷
 برفتند و گفتند هر گونه دیر⁸
 که بر خیره گم کرد راه پدر
 غنوده شد آن بخت بیدار اوی
 از دور شدند فـرۀ ایـزدی¹¹
 نشینند برین تخت روشن روان¹²
 برویست ایران و بنیاد او¹⁵
 روانها بمهرش گروگان کنیم
 که این کی پسندد ز من¹⁷ کردگار
 بتخت کیی بر کمر بر میان
 محالست و این کس نیارد شنود
 چنین زهره دارد کس اندر نهان²⁰
 بران تخت زرین شدی²¹ با کلاه

اگر بر نگیرد وی¹ آن گرز کین
 چو نامه بر سام نیرم رسید
 بشبگیر هنگام پانگ خروسی 25
 یکی لشکری راند از کرگسار
 چو نزدیک ایران رسید⁶ آن سپاه
 پیاده همه پیشی سام دلیر
 ز پیـدادی ذـوذر تـاجـور
 جهان گشت ویران ز کردار اوی 30
 بگردد⁹ همی از ره¹⁰ بخردی
 چنه باشد اگر سام یل پهلوان
 جهان گردد آباد با¹³ داد او¹⁴
 که ما¹⁶ بنده باشیم و فرمان کنیم
 بدیشان چنین گفت سام سوار 35
 که چون ذوری از نژاد کینان
 بشاهی مرا تاج¹⁸ باید بسود
 خود این گفت یارد کس¹⁹ اندر جهان
 اگر دختری از منوچهر شاه

ز درگاه بر I-⁴ نای IV-³ تخمه IV-² نگیرد همی IV-² نگیری تو I-¹
 کشید IV-⁶ قار I-⁵ خاست آوای کوس I-⁷
 چو ایرانیان آگهی یافتند * سوی پهلوان سام بشتافتند
 I-⁸ :доб. I-⁸ شاه IV-
 ز کردار ذوذر بگفتند چند * ایما نامور پهلوان بلند
 IV-¹¹ :доб. IV-¹¹ در خم (?) VI-¹⁰ ; پر ره IV-¹⁰ I, IV-⁹ نگردد I,
 ز رسم پدر سر بیسوسو نهاد * پیشش یکی گشت بیداد و داد
 I-¹⁴ بخت او I-¹⁵ از I, IV, VI-¹³ انوشه روان IV-¹²
 I, IV, VI-¹⁶ همه I, IV, VI-¹⁷ ما I, IV-¹⁸ تخت IV-¹⁸
 VI-³⁸ б. 38 стоит после I, IV, VI-²⁰ کسی از مهران I, IV, VI-²⁰ کس این گفت نارد خود VI-¹⁹
 I-²¹ بدی I-²¹ 40 текста. б.

- 10 بسگسار¹ مـازنـدران بـود سـام
 خـداونـد کـیـوان⁴ و بـهـرام و هـور⁵
 نه⁷ دشواری از چـیز⁸ برتر مـنش⁹
 هـمـه با تـوانـایی او یکـیـست
 کـنـون از خـداونـد خـورشـید و مـاه
 [اـبـر سـام یـل بـاد چـنـدان درود
 [مـران¹⁴ پـهـلـوان چـهـانـدیده را
 [هـمـیـشـه دل و هوشش آـبـاد بـاد
 [شـنـاسـد مگر پـهـلـوان چـهـان
 که تا شاه مژگان¹⁸ بـهـم بـر نـهاد
 هـمـیـدون²¹ مرا پـشت گرمی²² بدوست²³
 20 نـگـهـمان کـشـور بـهـنـگام شاه
 کـنـون پـادشاهی پـر آشوب گشت
- فرستاد نوزر بز او² پیام³
 که هست آفریننده پیل و مور⁶
 نه آسازنی از اندک اندر¹⁰ بوش
 اگر هست بسیار و گر¹¹ اندکیست
 ثنا بر روان¹² منوچهر شاه
 که آید همی ز ابر باران فرود¹³
 سرافراز گرد پیسنده را¹⁵
 روانشی ز هر درد آزاد باد¹⁶
 سخنها هم از آشکار و نهان¹⁷
 ز سام نریمان بسی¹⁹ کرد یاد²⁰
 که هم پهلوانست و هم شاه دوست
 از ویست رخشنده²⁴ فرخ کلاه²⁵
 سخنها از اندازه اندر²⁶ گذشت

نخست از جهان آفرین برد نام-I³ بردش (؟) VI-² و J, I, VI-¹ доб. IV-б. оп.; J, VI-¹ доб. (ср. различение к б. 9):
 یکی نامه با لایه و دردمند * نوشته‌ند از شه‌ریار بلیند
 نوشت و فرستاد نزدیک سام * نخست از جهان آفرین برد نام
 IV-⁶ доб.: گور (؟) IV-⁵ زاهید-I⁴
 خداوند عقل و خداوند جان * خداوند گردنده هفت آسمان
 از رفح اندر IV-⁴؛ اندک بود بر-I¹⁰ و برپرورش IV-⁹ آسان و-I⁸ به J, VI-⁷
 درودی به‌جان-I, IV-¹² بزرگیش بسیار نه VI-⁶؛ بزرگست بسیار و یا-I, IV-¹¹
 I, IV-¹³ б. оп.; VI-
 و زو به‌ر روان فری‌دون درود * کزو دارد این تخم ما تار و پود
 I, IV, VI-¹⁷ б. оп. I, IV, VI-¹⁶ б. оп. (ср. различение 20). IV-¹⁵ б. оп. ابر-I, VI-¹⁴؛ بدان-I¹⁴
 IV-²⁰ доб. (ср. различение 15): همی-I, IV, VI-¹⁹ دیده IV-¹⁸ б. оп. VI-¹⁸ б. оп.
 مـران پـهـلـوان چـهـانـدیده را * سـر افـراز گـرد پیـسنـده را
 ازو گـشت VI-²⁴ ازوست IV-²³ پـشت و مـرد (؟) VI-²² هم ایدر-I, IV, VI-²¹
 بیرون VI-²⁶ ازو گشت رخشنده تخت و کلاه-I, IV-²⁵ فرخنده

پادشاهی نوذر

۱

ز کیوان^۱ کلاه کیبی بر فراشت
 بخواند اذچمن را^۲ و دینار داد^۳
 که^۵ بیدادگر شد سر شهریار^۶
 جهان را کهن شد سر از شاه نو
 ابا موبدان و ردان تیز گشت^۹
 دلش برده^{۱۲} گنج و دینار شد^{۱۱}
 دلیران سزوار^{۱۳} شاهی شدند^{۱۴}
 جهانی سراسر بر آمد بجوش^{۱۵}
 فرستاد کسی نزد سام سوار^{۱۶}

چو سوگ پدر شاه نوذر بداشت
 بتخت منوچهر بر بار داد
 برین^۴ بر نیامد بسی روزگار
 ز گیتی^۷ بر آمد بهر^۸ جای غو
 چو او رسمهای پدر در نوشت
 همی^{۱۰} مردمی نزد او خوار شد^{۱۱}
 کدیور یکایک سپاهی شدند
 چو از روی کشور بر آمد خروش
 بترسید بیدادگر شهریار

5

^۱ VI-بگردون ^۲ I-سپه را درم داد- ^۳ VI-доб.:

ازان پس دو سال او برین بر گذاشت * که یکروز بی بار پرده نداشت
 نبرد او بداد و دهش هیچ راه * همه خوردن و خفت بد کار شاه
 زهر^۸ I- بگیتی^۷ I- ^۶ VI-б. оп. ^۵ IV- (метр нарушен) کجا-^۴ IV- بدین-
^{۱۱} IV, VI- همه^{۱۰} I, IV- زره-^۹ L- شد درشت-^{۱۲} I- گشت زشت-^{۱۱} I- زشد بدشت-
 جهان^{۱۵} VI- ^{۱۴} VI-б. оп. ^{۱۳} I- بر آواز- ^{۱۲} I- بنده-^{۱۱} I- گشت (в обоих случаях).
 پر شد از مردم و جنگ و جوش^{۱۶} IV-доб.:

یکی نامه با لایه و دلپسند * نیشتنند ازان شهریار بلند
 نیشست و فرستاد نزدیک سام * نیشست از جهان آفرین برد نام
 ср. разночтение к б. 10 текста.

شاهنامه فردوسی

فهرست

۶	پادشاهی نوذر
۴۳	پادشاهی زو طهماسب
۴۷	[پادشاهی گرشاسب]
۶۲	کیتباد
۷۶	پادشاهی کی کاوسی و رفتن او بجازندران
۱۲۷	رزم کاوسی با شاه هاموران
۱۶۹	سهراب
۲۵۱	ملحقات

انستیتوی ملل آسیا

شاهنامہ فردوسی

متن انتقادی

جلد دوم

تحت نظر ی. ا. برتلس

تصحیح متن باہتمام

آ. برتلس، ل. گوزلیان،

م. عثمانوف، او. اسمیرنوا، ع. طاہرجانوف

مسکو ۱۹۶۲

اكادمي علوم اتحاد شوروي

سلسله آثار ادبي

ملل خاور

متون

سري بزرگت

۲

اداره انتشارات ادبيات خاور

شاهنامه فردوسی